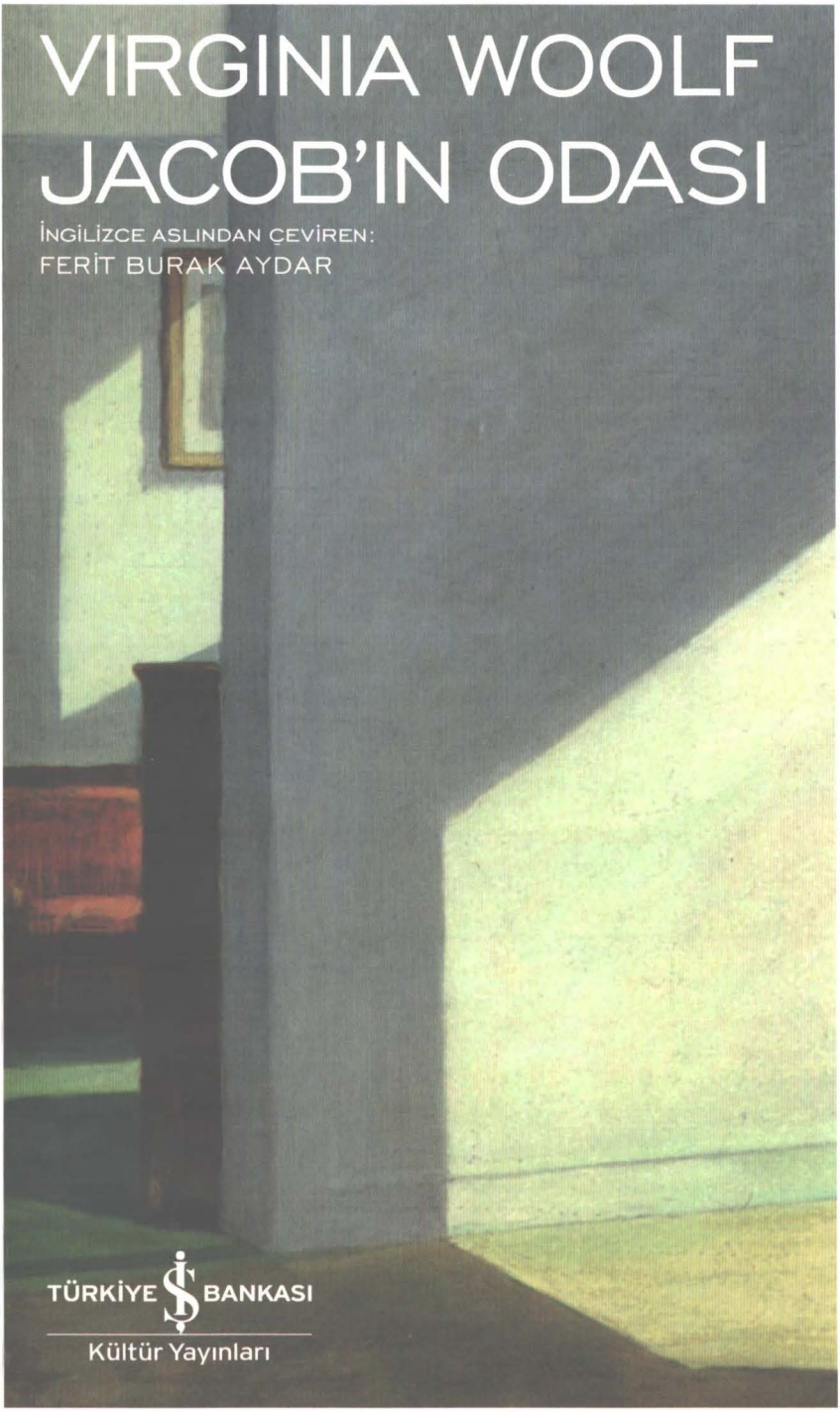
MODERN KLASİKLER DİZİSİ - 198

VIRGINIA WOOLF
JACOB'IN ODASI

İNGİLİZCE ASLINDAN ÇEVİREN:
FERİT BURAK AYDAR



TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları



Genel Yayın: 5510

VIRGINIA WOOLF
JACOB'IN ODASI

ÖZGÜN ADI
JACOB'S ROOM

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2019
SERTİFİKA NO: 40077

EDİTÖR
GAMZE VARIM

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
PELİN MESTÇİ

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM NİSAN 2022, İSTANBUL

ISBN 978-625-429-047-3

BASKI: DÖRTEL MATBAACILIK SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Zafer Mah. 147. Sokak 9-13A Esenyurt İstanbul
Tel. (0212) 565 11 66 Sertifika No: 40970

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91 Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

ÇEVİREN: FERİT BURAK AYDAR

İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun. Çevirmen, yazar. W. Shakespeare, V. Woolf, J. Joyce, T. Eagleton, F. Jameson, E. Said, H. Bloom, V.İ. Lenin gibi yazarların kitapları başta olmak üzere yayımlanmış doksandan fazla çevirisi vardır. Ayrıca *İspanya İç Savaşı'nın İzinde* (Agora, 2017), 1917: *Devrimin Rapsodisi* (İthaki, 2017), *Hamlet'in Bağlanan Basireti Üzerine* (Sel, 2020) ve *Klasik Okumaları I - Kahramanlar Çağı* (Sel, 2021) başlıklı dört kitabı vardır.

Modern
Klasikler
Dizisi - 198

Virginia Woolf

Jacob'ın Odası

İngilizce aslından
çeviren: Ferit Burak Aydar

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

I

"Bu durumda elbette," diye yazdı Betty Flanders, topuklarını kumda daha da derine gömerek, "çekip gitmekten başka bir seçenek kalmadı."

Uçuk mavi mürekkep dolmakaleminin altın rengi ucundan hafif hafif damlayarak noktayı dağıttı; zira kalemi orada takılıp kalmıştı; bir noktaya sabitlediği gözleri yaşla doldu. Bütün körfez titreşiyordu; deniz feneri yalpaladı ve Mr. Connor'ın küçük yatının direğinin güneşin altında mum gibi eğildiği zehabına kapıldı. Gözlerini hızlı hızlı kırpıştırdı. Bazen korkunç kazalar olurdu. Gözlerini yine kırpıştırdı. Direk düz duruyordu; denizin çalkantısı her zamanki gibiydi; deniz feneri dimdikti; ama mürekkep lekesi yayılmıştı.

"...çekip gitmekten başka bir seçenek kalmadı," diye yazdığını okudu.

"Peki, Jacob oynamak istemiyorsa" (en büyük oğlu Archer'ın gölgesi mektup kâğıdının üzerine düştü, kumdaki yansıması ise maviydi ve Betty Flanders ürperdi—eylülün üçü olmuştu bile), "Jacob oynamak istemiyorsa"— ne korkunç bir mürekkep lekesi! Saat geç olmalı.

"Nerede şu sinir bozucu çocuk?" dedi. "Yok ortalıkta. Bir koşu git bul onu. Hemen gelmesini söyle." "...ama çok şükür," diye karaladı, noktayı umursamadan, "her şey gayet derli toplu görünüyor, gerçi fıçının içindeki ringa balıkları

gibi tıkış tıkışız ve bebek arabasını bir yere koymak zorundayız ki, ev sahibemiz gayet tabii izin vermiyor..."

İşte Betty Flanders'ın Kaptan Barfoot'a yazdığı mektuplar böyleydi— gözyaşlarıyla lekeli sayfalar dolusu. Scarborough ile Cornwall arası bin yüz kilometre kadar: Kaptan Barfoot Scarborough'da; Seabrook ise öldü. Betty Flanders'ın gözyaşları bahçesindeki tüm yıldız çiçeklerini kırmızı dalgalar halinde hareketlendirdi, serayı gözlerinde ani bir ışıkla parlattı, mutfağı parlak bıçaklarla allayıp pulladı ve bölge papazının karısı Mrs. Jarvis'e kilisede, ilahi ezgileri çalınırken ve Mrs. Flanders küçük oğullarının başları üzerine iyice eğilirken, evliliğin bir kale olduğunu, dulların ise tarlalarda kendi başlarına dolanıp taş topladıklarını, hasattan kalan birkaç altın sarısı başak devşirdiklerini; yalnız, korumasız, zavallı yaratıklar olduklarını düşündürttü. Mrs. Flanders iki yıldır duldu.

"JA—COB! JA—COB!" diye bağırdı Archer.

"Scarborough," yazdı Mrs. Flanders zarfın üstüne, altına da kalın bir çizgi çekti; burası onun doğduğu kasabaydı; evrenin merkezi. Peki, ya pul? Çantasını karıştırdı, sonra ters çevirip silkeledi, derken kucağındakileri yokladı; bütün bunları öyle enerjik hareketlerle yaptı ki panama şapkalı Charles Steele'in boya fırçası havada asılı kaldı.

Fırça lanet bir böceğin antenleri gibi resmen titriyordu. İşte kadın hareket ediyordu—aslında ayağa kalkacaktı—kahrolası! Tuvale aceleyle hafif bir menekşe rengi-siyah dokunuşta bulundu. Zira manzaranın buna ihtiyacı vardı. Çok soluktu—griler eflatunlara karışıyor, tek bir yıldız ya da beyaz bir martı öylece asılı kalıyordu—her zamanki gibi çok soluktu. Eleştirmenler çok soluk olduğunu söyleyeceklerdi, zira sergileri gölgede kalan tanınmamış bir adamdı o, ev sahibelerinin çocuklarının gözdesiydi, saat zincirinde bir haç

taşırdı ve ev sahibeleri tablolarını beğendikleri takdirde çok memnun olurdu—zaten çoğu zaman da beğenirlerdi.

"JA—COB! JA—COB!" diye bağırdı Archer.

Gürültü yüzünden çileden çıkan ama çocukları da seven Steele paletinin üstündeki koyu renkli küçük halkalara sinirli sinirli dokundurdu fırçasını.

"Ben gördüm kardeşini—ben gördüm kardeşini," dedi başını sallayarak ve Archer küreğini sürükleyerek ve gözlüklü yaşlı beyefendiye kaşlarını çatarak yanından ağır aksak geçip gitti.

"İşte orada—kayanın yanında," diye homurdandı Steele, fırçası dişlerinin arasında, sıktığı tüpten karamel rengini çıkarırken gözlerini Betty Flanders'ın sırtından ayırmadan.

"Ja—cob! Ja—cob!" diye bağırdı Archer, bir saniye durduktan sonra yeniden ağır aksak ilerlemeye koyularak.

Seste olağanüstü bir hüzün vardı. Tüm bedenden arınmış, tüm tutkulardan arınmış, dünyaya açılmış, tek başına, cevapsız kalmış, kayalara çarpıyormuş gibi—kulağa böyle geliyordu ses.

Steele kaşlarını çattı; ama siyahın etkisinden memnundu—geri kalanların hepsini bir araya getiren tam da *bu* farktı. "Ah, insan ellisinde resim yapmayı öğrenebilir. Tiziano mesela..." Ve böylece, doğru renk tonunu bulunca, başını kaldırıp baktı ve körfezin üzerinde kendisini dehşete düşüren bir bulut gördü.

Mrs. Flanders ayağa kalktı, kumunu silkelemek için paltosuna hafifçe vurdu ve siyah güneş şemsiyesini yerden aldı.

Kaya, kumun içinden ilkel bir şey gibi çıkan şu olağanüstü koyu kahverengi, daha doğrusu siyah kayalardan biriydi. Yüzeyi pütür pütür deniz salyangozu kabukları ve yer yer

dağılmış kuru denizyosunu öbekleriyle pürüzlü olduğundan, küçük bir oğlan çocuğunun zirveye varmadan önce bacaklarını iyice açması, hatta kendini epeyce kahraman gibi hissetmesi gerekir.

Ama orada, en tepede, suyla dolu, dibi kumlu bir oyuk vardır; yan tarafına küçük bir denizanası ve birkaç midye yapışık. Bir balık ok gibi fırlayıp geçiyor. Sarı-kahverengi denizyosununun saçakları çırpınıyor ve opal kabuklu bir yengeç dışarı fırlıyor——

"Of, kocaman bir yengeç," diye mırıldandı Jacob——ve zayıf bacaklarla dipteki kumlarda yolculuğuna başlıyor. Tam zamanı! Jacob elini daldırdı. Yengeç sakin ve çok hafifti. Ama su kumdan ötürü bulanıktı ve dolayısıyla aşağı doğru güçlükle ilerleyen Jacob kovası elinde zıplamak üzereydi ki, yan yana kaskatı uzanmış, yüzleri kıpkırmızı devasa bir erkek ve kadın gördü.

Devasa erkek ve kadın (dükkânların erken kapandığı bir gündü) başlarını mendillerinin üzerine koymuş, denize bir iki metre mesafede, yan yana, hareketsiz uzanmışlardı; o sırada iki üç martı kıyıdaki dalgalardan zarafetle kaçınıp onların çizmelerinin yanına kondu.

Büyük mendillerin üzerinde yatan koca kırmızı yüzler Jacob'a dik dik baktı. Jacob da yukarıdan onlara dik dik baktı. Kovasını çok dikkatlice tutup ardından kasten zıpladı ve başta çok lakayt bir tavırla yürüyüp uzaklaştı, ama dalgalar köpük köpük üzerine geldikçe giderek hızlandı ve dalgalardan kaçmak için yönünü değiştirmek zorunda kaldı; martılar önünden havalanıp denizin üstünde süzülmeye başladı ve biraz ileride yeniden kondular. İri yarı siyahi bir kadın kumda oturuyordu. Jacob ona doğru koştu.

"Dadı! Dadı!" diye bağırdı, her soluk soluğa kalışında kelimeler hıçkırırcasına çıkıyordu ağzından.

Dalgalar kadının etrafını sardı. O artık bir kayaydı. Üzerine basıldığında açılıveren denizyosunları kaplamıştı her yanını. Jacob şaşkına dönmüştü.

Orada durdu. Yüz hatları sakinleşti. Tam kükremek üzereyken kayalığın altındaki siyah dallar ile samanların arasında yatan bütün bir kafatası gördü—belki de bir ineğin kafatasıydı, belki de dişleri üzerinde olan bir kafatasıydı. Hıçkıra hıçkıra ağlayarak, ama dalgın bir halde koştu da koştu, ta ki kafatasını kollarına alıncaya kadar.

"İşte orada!" diye bağırdı Mrs. Flanders, kayanın etrafından dolanıp tüm kumsalı çok kısa sürede kat ederek. "Ne var onun elinde? Bırak şunu yere, Jacob! Derhal bırak! Korkunç bir şey, biliyorum. Neden yanımızda durmadın? Seni küçük yaramaz! Hemen bırak onu yere. Hemen ikiniz de benimle gelin." Hızla döndü, bir eliyle Archer'ı tutup diğeriyle Jacob'ın kolunu yakalamaya çalıştı. Ama Jacob hızla çömelip kurtuldu ve oynak koyun çenesini yerden aldı.

Mrs. Flanders çantasını sallayarak, güneş şemsiyesine yapışarak, Archer'ın elini tutarak ve zavallı Mr. Curnow'un bir gözünü kaybettiği barut patlamasının hikâyesini anlatarak dik yolu aceleyle tırmandı ve bütün bu süre zarfında zihninin derinliklerinde gömülü bir huzursuzluğun farkındaydı.

Orada kumun üstünde sevgililerden çok da uzakta olmayan bir yerde yaşlı koyunun çenesiz kafatası yatıyordu. Temiz, beyaz, rüzgârla sürüklenmiş, kumla ovulmuştu; Cornwall sahilinin hiçbir yerinde bundan daha pak bir kemik parçası yoktu. Boğa dikeni göz çukurlarından çıkıp büyüyecekti; unufak hale gelecek ya da bir golfçü güzel bir günde topuna vururken azıcık toz yayacaktı.—Hayır, pansiyonda olmaz, diye düşündü Mrs. Flanders. Küçük çocuklarla bu kadar uzaklara gelmek berbat bir deneyim. Bebek arabasına yardımcı olacak bir adam yok. Ve Jacob öyle haylaz ki; şimdiden çok inatçı.

"At onu elinden, canım, hadi," dedi, yola çıkarlarken; ama Jacob kıpır kıpır kıpırdanıp kurtuldu onun elinden; rüzgâr şiddetlendiğinden, Betty Flanders şapkasının

iğnesini çıkardı, denize baktı ve iğneyi yeniden taktı. Rüzgâr şiddetleniyordu. Dalgalar, canlı, kıpır kıpır, kırbacın inmesini bekleyen bir şey gibi, fırtına öncesindeki dalgalara has bir tedirginlik sergiliyordu. Balıkçı tekneleri sağa sola yatıyorlardı. Soluk sarı bir ışık mor denize vurdu; sonra söndü. Deniz feneri yandı. "Gel benimle," dedi Betty Flanders. Güneş yüzlerinde parlıyor ve Archer'ın geçerlerken koparmaya çalıştığı çalılardan sallanan kocaman böğürtlenleri yaldızlıyordu.

"Oyalanmayın, çocuklar. Üstünüzü değiştirmek için kıyafetiniz yok," dedi Betty, onları çekiştirerek ve alev alev yanan günbatımının oluşturduğu zeminde, bahçedeki seralardan saçılan ani ışık kıvılcımlarıyla, sarı ile siyahın bir nevi yer değiştirmesiyle böyle pırıl pırıl gözlerinin önüne serilen yeryüzüne rahatsız duygularla bakıyordu; bu şaşırtıcı kaynaşma ve renklerin canlılığıydı Betty Flanders'ı harekete geçirip ona sorumluluğu ve tehlikeyi düşündüren. Archer'ın eline yapıştı. Ağır ağır tepeye kadar güç bela yürüdü.

"Sana neyi unutmamanı söylemiştim?" dedi.

"Bilmiyorum," dedi Archer.

"Vallahi ben de bilmiyorum," diye şaka yollu kestirip attı Betty; savurganlıkla, aklıselimle, kocakarı masallarıyla, gelişigüzel davranışlarla, şaşırtıcı cesaret, mizah ve duygusallık anlarıyla birleştiğinde zihindeki bu boşluğu kim inkâr edebilir—bu açılardan her kadının herhangi bir erkekten daha hoş olduğunu kim inkâr edebilir?

Eh, Betty Flanders, en başta.

Eli bahçe kapısının üstündeydi.

"Et!" diye ünledi, kapının mandalını indirirken.

Eti unutmuştu.

Rebecca penceredeydi.

Mrs. Pearce'ın ön cephedeki odasının çıplaklığını gece saat onda masanın ortasında duran güçlü gaz lambası ayan beyan ortaya seriyordu. Şiddetli ışık bahçeye vuruyor; çimlerin tam ortasından geçiyor; çocukların kovalarından birini ve mor bir yıldızpatı çiçeğini* aydınlatarak çitlere ulaşıyordu. Mrs. Flanders dikişini masada bırakmıştı. Büyük beyaz pamuklu iplik makaraları ve çelik gözlüğü; iğne kutusu; eski bir kartpostalın etrafına sarılmış kahverengi yün vardı. Hasır sazları ve *Strand* dergileri vardı; bir de çocukların çizmelerinden kumlanmış yer muşambası. Bir uzun bacaklı örümcek bir köşeden diğerine ağını örmüş lambanın karpuzuna çarpıyordu. Rüzgâr ışığın içinden geçerken gümüş gibi parıldayan dik yağmur damlaları düşürüyordu pencereye. Tek bir yaprak cama inadına, paldır küldür vurup duruyordu. Denizde kasırga çıkmıştı.

Archer uyuyamıyordu.

Mrs. Flanders üzerine eğildi. "Perileri düşün," dedi Betty Flanders. "Yuvalarına konan sevimli mi sevimli kuşları düşün. Şimdi gözlerini kapa ve gagasında bir solucan taşıyan yaşlı anne kuşu gör. Şimdi dön ve gözlerini kapa," diye mırıldandı, "ve gözlerini kapa."

Pansiyon çağıldama ve şırıldama sesleriyle dolu gibiydi; sarnıç taşıyordu; su fokurduyor, cırlıyor ve borulardan akıp pencerelerden aşağı boşanıyordu.

"Bu şarıl şarıl akan sular da ne böyle?" diye mırıldandı Archer.

"Bir şey değil, banyo suyu akıp gidiyor," dedi Mrs. Flanders.

Kapının dışından çat diye bir ses geldi.

"Ne diyeceğim, o buharlı gemi batmaz mı?" dedi Archer, gözlerini açarak.

---

* Sonbaharda açan bir çiçek. Simgesel anlamı "sonradan akla gelen düşünce". Mrs. Flanders'ın unutkanlığına bir gönderme olabilir. (e.n.)

"Elbette batmaz," dedi Mrs. Flanders. "Kaptan yatağına gitti bile. Gözlerini kapa ve çiçeklerin altında çoktan uyumuş perileri düşün."

"Hiç uyumayacak sandım—ne kasırga ama," diye fısıldadı yandaki küçük odada ispirto lambasının üzerine eğilmiş Rebecca'ya. Dışarıda rüzgâr şiddetlendi, ama ispirto lambasının küçük alevi usul usul yanıyor, dik konmuş bir kitap bebeğin karyolasına ışığın vurmasını engelliyordu.

"Biberondakini içti mi?" diye fısıldayarak sordu Mrs. Flanders; Rebecca başını salladı ve karyolaya gidip yorganı düzeltti; Mrs. Flanders ise eğilip kaşlarını çatmış uyuyan bebeğe kaygıyla baktı. Pencere sallandı ve Rebecca kedi gibi süzülerek gidip pencereyi iyice sıkıştırdı. İki kadın ispirto lambasının üzerinde fısır fısır konuşup, sonsuz bir sükût ve temiz biberon ittifakı kurarken rüzgâr kasıp kavuruyor ve ucuz pencere mandallarına ani hamlelerle saldırıyordu.

İkisi de dönüp karyolaya baktı. Dudakları büzüşmüştü. Mrs. Flanders yatağın öbür tarafına geçti.

"Uyuyor mu?" diye fısıldadı Rebecca, karyolaya bakarak.

Mrs. Flanders evet anlamında başını salladı.

"İyi geceler, Rebecca," diye mırıldandı Mrs. Flanders ve Rebecca ona han'mım derdi, oysa sonsuz sükût ve temiz biberon ittifakını birlikte kuruyorlardı.

Mrs. Flanders öndeki odanın lambasını söndürmemişti. Gözlüğü, dikişi ve bir de Scarborough damgalı bir mektup vardı. Perdeleri de çekmemişti.

Işık çimleri bir uçtan bir uca alazlandırıyor, etrafında yaldızlı şerit bulunan yeşil çocuk kovasına ve onun yanında tir tir titreyen yıldızpatı çiçeğine vuruyordu. Zira rüzgâr sahili boydan boya sarsıyor, kendini tepelerin üzerine atıyor ve ani rüzgâr sağanakları halinde dönüp kendi kendini aşıyor-

du. Çukurdaki kasabanın üzerine nasıl da yayılmıştı öyle! Işıklar onun öfkesiyle nasıl da göz kırpıyor ve titriyor gibiydi, limandaki ışıklar, yükseklerdeki yatak odası pencerelerinin ışıkları! Ve karanlık dalgaları önüne katıp hızla Atlantik'i aşıyor, gemilerin üzerindeki yıldızları bir o yana bir bu yana fırlatıyordu.

Öndeki oturma odasında bir çıt sesi duyuldu. Mr. Pearce lambayı söndürmüştü. Bahçe karanlığa gömüldü. Karanlık bir toprak parçasından ibaretti. Her bir santimi yağmur yemişti. Her bir çimen ucu yağmurdan eğilmişti. Gözkapakları yağmurdan ötürü kapanırdı. İnsan sırtüstü yatınca keşmekeşten ve kargaşadan başka bir şey görmezdi—dönüp duran bulutlar ve karanlıkta hafif sarı renkli ve kükürtlü bir şey.

Öndeki yatak odasında küçük oğlanlar battaniyelerini üzerlerinden atmış çarşafın altında yatıyorlardı. Hava sıcaktı; yapış yapış, rutubetli bir hava. Archer bir kolunu yastığın ortasına yerleştirmiş sere serpe yatıyordu. Yüzü kıpkırmızıydı; ağır perde biraz dalgalanınca dönüp gözlerini araladı. Rüzgâr aslında şifoniyerin üstündeki örtüyü kımıldatmış ve içeri biraz ışık girmesine sebep olmuştu, dolayısıyla şifoniyerin sivri kenarı görülebiliyordu; ışık, beyaz bir şekil çıkıntı oluşturana kadar dümdüz yukarı çıktı ve aynada gümüş rengi bir çizgi göründü.

Kapının yanındaki diğer yatakta Jacob uyuyordu, derin bir uykudaydı, kendinden geçmişti. Büyük sarı dişli koyun çenesi de ayaklarının ucunda duruyordu. Onu tekmeleyip yatağın demir başlığına yapıştırmıştı.

Dışarıda sabahın ilk saatlerinde rüzgârın dinmesiyle yağmur daha doğrudan ve bardaktan boşanırcasına yağıyordu. Yıldızçiçeği toprağa yapışmıştı. Çocuk kovası yarı yarıya yağmur suyuyla doluydu; ve opal kabuklu yengeç kovanın dibinde yavaşça daireler çiziyor, zayıf bacaklarıyla dik kenarından tırmanmaya çalışıyor; yine deniyor, geri düşüyor ve yine, yine deniyordu.

II

"Mrs. Flanders"—"Zavallı Betty Flanders"—"Canım Betty"—"Hâlâ çok çekici bir kadın"—"Yeniden evlenmemesi tuhaf!" "Kaptan Barfoot var tabii— her çarşamba saat gibi hiç sektirmez gelir ve asla karısını yanında getirmez."

"Ama bu Ellen Barfoot'un kabahati," dedi Scarborough'lu hanımefendiler. "Kimse için kılını kımıldatmıyor ki."

"Bir erkek sonuçta erkek evlat sahibi olmak ister—biz böyle gördük."

"Bazı urların kesilip atılması gerekir; ama anneminki gibi bir uru yıllarca ama yıllarca taşırsın da sana yatağa bir fincan çay getirenin bile olmaz."

(Mrs. Barfoot yatalaktı.)

Hakkında bunların ve çok daha fazlasının söylendiği ve söyleneceği Elizabeth Flanders, elbette ömrünün baharında bir duldu. Kırk ile elli arasında yolu yarılamıştı. Arada yıllar ve keder vardı; kocası Seabrook'un ölümü; üç erkek evlat; yoksulluk; Scarborough civarında bir ev; erkek kardeşi zavallı Morty'nin çöküşü ve muhtemelen vefatı—öyle ya, neredeydi o? Ne yapar ne ederdi? Elini gözlerine siper ederek yolda Kaptan Barfoot'a bakındı—evet, işte oradaydı, her zamanki gibi dakik; Kaptan'ın ilgisi ve özeni—Betty Flanders'ı fazlasıyla olgunlaştırıyor, bedenini özgürleştiriyor,

yüzünü neşeyle renklendiriyor ve gözlerini günde üç kez yaşlarla dolduruyordu ki bunun sebebini kimse anlamıyordu.

Doğru, insanın kocası için ağlamasının zararı yoktur ve mezartaşı sade olmasına karşın sağlam bir işçiliğin ürünüydü ve yaz günleri dul kadın oğullarını oraya götürdüğünde, bu, insanlarda ona karşı merhamet uyandırırdı. Şapkalar normalde olduğundan daha yukarı kaldırılırdı; kadınlar kocalarını kollarından çekiştirirdi. Seabrook toprağın altında yatıyordu, yıllardır ölüydü; üç ayrı mahfazayla sarılıp sarmalanmış; çatlaklar kurşunla doldurulmuştu, böylece toprak ve tahta cam olsaydı, kuşkusuz adamın yüzü altta görünür olacaktı, ördek avlamaya gitmiş ve çizmelerini değiştirmeyi reddetmiş favorili, yakışıklı bir genç adamın yüzü.

"Bu şehrin tüccarlarından," yazıyordu mezartaşında; gerçi Betty Flanders'ın neden böyle demeyi tercih ettiği muammaydı, zira birçoğunun hâlâ hatırladığı üzere, sadece üç ay kadar bir yazıhanenin penceresinin arkasında oturmuş ve onun öncesinde de at terbiye etmiş, at sırtında tilki avına çıkmış, birkaç tarla sürmüş ve biraz da serserilik yapmıştı—ama sonuçta Betty Flanders'ın bir şey demesi gerekiyordu. Çocuklarına örnek olsun diye.

O halde, kocası bir hiç miydi? Cevaplanamaz bir soru, zira ölünün gözlerini kapamak levazımatçısının görevi olmasaydı bile, gözlerdeki ışık çok çabuk söner. Önce, Betty Flanders'ın bir parçası; şimdi topluluğun bir parçası olarak çimenle, eğimli yamaçla, bazıları yatık bazıları dik bin tane beyaz taşla, çürümüş çelenklerle, yeşil teneke haçlarla, dar sarı patikalarla ve nisan ayında kilise mezarlığının duvarının üzerinde, yatalak bir hastanın odasındakine benzer bir kokuyla boynunu büken leylaklarla bütünleşmişti. Seabrook artık bütün bunlardı ve Betty Flanders, eteğini yukarı çekiştirip tavukları beslerken ayin ya da cenaze için çalan çan sesini duyduğunda, bu Seabrook'un sesiydi—ölülerin sesi.

Horozun onun omzuna uçup boynunu gagaladığı vakiydi, dolayısıyla artık kümes hayvanlarını beslemeye gittiğinde yanında bir sopa taşıyor ya da çocuklarından birini de götürüyordu.

"Bıçağımı istemez miydin, anne?" dedi Archer.

Çanla aynı anda havaya karışan oğlunun sesi, yaşam ile ölümü ayrılmaz biçimde, neşeyle harmanlıyordu.

"Küçük bir çocuk için ne büyük bir bıçak!" dedi Betty Flanders. Gönlü olsun diye aldı yine de. Sonra horoz kümesten fırladı ve Mrs. Flanders sebze bahçesine giden kapıyı kapaması için Archer'a seslendikten sonra elindeki yemleri yere koydu, tavukları gıdaklayarak çağırdı, meyve bahçesinde oraya buraya koşturdu ve karşı taraftan Mrs. Cranch'ın radarı altındaydı, duvara vurarak silkelediği kilimini bir an havada tutan Mrs. Cranch kapı komşusu Mrs. Page'e Mrs. Flanders'ın tavuklarla meyve bahçesinde olduğunu bildirdi.

Mrs. Page, Mrs. Cranch ve Mrs. Garfit, meyve bahçesindeki Mrs. Flanders'ı görebiliyorlardı çünkü bahçe Dods Tepesi'nin* etrafı çevrili bir bölümüydü ve Dods Tepesi köyün tamamına hâkimdi. Dods Tepesi'nin önemini abartmaya kelimeler yeterli gelmezdi. O yeryüzüydü; gökyüzüne karşı dünyaydı; kaç bakışın ufku olduğunu en iyi hesaplayabilecek olanlar, bütün hayatını aynı köyde geçirmiş, orayı sadece bir kez, onda da Kırım'da savaşmak için terk etmiş, bahçe kapısına yaslanıp piposunu tüttüren yaşlı George Garfit gibilerdi. Güneşin ilerleyişi bu tepeyle ölçülürdü; günün rengi onun aynasında değerlendirilirdi.

"Şimdi küçük John'la birlikte tepeye çıkıyor," dedi Mrs. Cranch, Mrs. Garfit'e ve paspasını son bir kez silkeleyip içeri koşturdu.

Mrs. Flanders meyve bahçesinin kapısını açıp, John'u elinden tutarak Dods Tepesi'nin zirvesine yürüdü. Archer ile

---

* Dods Hill, kurmaca bir isim. Scarborough'nun en önemli tepesi Castle Hill'dir. (e.n.)

Jacob ya önden koşuyor ya da geriden geliyorlardı; ama o gelene kadar onlar Roma kalesine varmışlardı ve körfezde hangi gemilerin görüldüğünü söylüyorlardı bağıra bağıra. Zira muhteşem bir manzara vardı—arkada fundalıklar, önde deniz ve bir uçtan diğerine tüm Scarborough bir yapboz gibi dümdüz seriliydi. Giderek tıknazlaşan Mrs. Flanders kalede oturmuş etrafına bakınıyordu.

Manzaradaki tüm değişikliklere aşina olmalıydı; kış yüzüne, baharına, yazına ve güzüne; fırtınaların denizden nasıl geldiğini; bulutlar geçerken fundalıkların nasıl ürperdiğini ve parıldadığını; villaların inşa edildiği kırmızı noktayı fark etmişti herhalde; tarım yapmak için kiralanan arazileri bölen çapraz çizgileri ve güneşin altındaki küçük cam evlerin elmas parıltısını. Veya eğer bunun gibi ayrıntılar gözünden kaçmışsa, hayal gücünün günbatımında denizin hafif altın rengiyle oynamasına izin verebilir ve çakıltaşlarının üzerini altın sikkeler halinde örttüğünü düşünebilirdi. Küçük gezi sandalları denize açıldı; dalgakıranın kara kolu onları hapsediyordu. Bütün şehir pembe ve altın sarısıydı; kubbeli; sisle kaplı; yankılı; gıcırtılı. Banjolar tıngırdıyordu; geçit töreninde topuklara yapışan ziftin kokusu vardı; keçiler eşkin sürdükleri arabalarıyla kalabalıkların arasından geçiyorlardı. Belediyenin çiçek tarhlarını ne kadar güzel düzenlediği konuşuluyordu. Kimi zaman bir hasır şapka uçuveriyordu. Laleler güneşin alnında kavruluyordu. Çok sayıda çizgili kumaş pantolon sıra sıra dizilmişti. Mor boneler kaplıca sandalyelerindeki yastıklara dayalı yumuşak, pembe, huysuz suratları çevreliyordu. Beyaz ceketli adamlar üçgen ilan panolarını çekerek götürüyorlardı. Kaptan George Boase devasa bir köpekbalığı tutmuştu. Üçgen panonun bir tarafında kırmızı, mavi ve sarı harflerle böyle yazıyordu ve her satır üç farklı renkte ünlem işaretiyle bitiyordu.

İşte Akvaryum'a gitmek için bir nedendi bu, orada sararmış panjurlar, bayat tuz ruhu kokusu, bambu sandalyeler,

küllüklü masalar, dönen balıklar, altı yedi tane cicili bicili geleneksel şeyin arkasında örgü ören hizmetli (çoğu zaman balıkla saatlerce baş başa kalırdı) insanın zihninde devasa köpekbalığının parçası olarak kalırdı, köpekbalığının kendisiyse yumuşak sarı bir kap, havuzun içindeki boş bir el valizi gibi bir şeydi. Akvaryum'un kimseyi neşelendirdiği görülmemişti; ama oradan çıkanların yüzlerindeki donuk ve ürpermiş ifade, ancak kuyruğa girerek iskeleye kabul edilebileceklerini algıladıklarında çabucak silinirdi. Turnikeden bir kez geçti mi, herkes hızlı adımlarla bir iki metre yürürdü; bazısı şu tezgâhta, bazısı bu tezgâhta yorgun düşerdi. Ama nihayetinde hepsini oraya çeken bandoydu; yerlerini alan iskelenin aşağısındaki balıkçıları bile.

Bando Mağripli pavyonunda çalıyordu. Sıra dokuz numaraya geldi. Vals çalıyordu. Soluk benizli kızlar, yaşlı dul hanımefendi, aynı pansiyonda kalan üç Yahudi, züppe, binbaşı, at tüccarı ve kendi ayakları üzerinde durabilen beyefendi, hepsinde de aynı donuk, uyuşturulmuş ifade vardı ve ayaklarının altındaki kalasların çatlaklarından yeşil yaz dalgalarının iskelenin demir ayaklarının etrafında huzurla, hoş bir şekilde salındığını görebiliyorlardı.

Ama bir zamanlar bunların hiçbiri yoktu (diye düşündü korkuluklara yaslanmış genç adam). Gözlerini hanımefendinin eteğine dik; gri olanın gideri var—altında pembe ipek çoraplar. Değişiyor; bileklerinde döküm yapıyor—doksanlar; sonra genişliyor—yetmişler; derken parlak kırmızı ve kabarık bir eteğin altına giyilmiş—altmışlar; beyaz pamuklu çorap giymiş küçük siyah bir ayak bir an görünüp kayboluyor. Hâlâ orada mı oturuyor? Evet—hâlâ iskelede. İpekli şimdi güller açmış, ama nedense insan artık öyle net bir şekilde göremiyor. Altımızda iskele yok. Ağır at arabası paralı yolda salınabilir, ama duracağı bir iskele yok ve on yedinci yüzyılda deniz ne kadar da gri ve çalkantılı. Hadi müzeye gidelim. Toplar; ok başları; Roma devri camı ve bakır yeşili

bir forseps. Muhterem Jaspar Floyd bunları kırkların başında Dods Tepesi'ndeki Roma ordugâhında masraflarını kendi cebinden karşıladığı kazılarda bulmuştu—üzerinde silik yazılar olan küçük izin belgesine bakın.

Ve şimdi, Scarborough'da sırada görülecek ne var?

Mrs. Flanders Roma ordugâhındaki yüksek çembere oturmuş, Jacob'ın golf pantolonuna yama yapıyordu; sadece ipliğin ucunu emerken ya da bir böcek ona doğru hamle yaptığında, kulağının dibinde vızıldadığında, sonra da basıp gittiğinde başını kaldırıyordu.

John hızlı adımlarla mekik dokuyup onun kucağına "çay" adını verdiği çimenler ya da kuru yapraklar yığıyordu, o da bunları belli bir yönteme göre düzenliyor, ama arada dalıp çimenlerin çiçekli kısımlarını ayırmayı unutuyor, o sırada Archer'ın geçen gece yine nasıl uyumadığını düşünüyordu; kilise saati on-on üç dakika kadar ileriydi; keşke Garfit'in toprağını alabilseydim diye geçirdi içinden.

"Bu bir orkide yaprağı, Johnny. Şu küçük kahverengi beneklere bak. Gel, canım. Eve gitmemiz gerek. Ar—cher! Ja—cob!"

"Ar—cher! Ja—cob!" diye yüksek sesle taklit etti onu Johnny, sonra topukları üzerinde dönüp ellerindeki çimen ve yaprakları sanki tarlaya tohum ekiyormuş gibi etrafa saçmaya girişti. Archer ile Jacob annelerinin önüne hiç beklemediği bir anda atlamak için pusuya yattıkları toprak yığınının arkasından zıpladılar ve hep beraber yavaşça eve yürümeye başladılar.

"Şu kim?" dedi Mrs. Flanders, elini gözlerine siper ederek.

"Şu yoldaki yaşlı adam mı?" dedi Archer, aşağı tarafa bakarak.

"O yaşlı bir adam değil," dedi Mrs. Flanders. "O—hayır, değil—bir an Kaptan sandım, ama Mr. Floyd'muş. Gelin, çocuklar."

"Ya, başlayacağım Mr. Floyd'una!" dedi Jacob, bir devedikeninin kafasını koparark, zira Mr. Floyd'un son üç yıldır boş zamanlarında yaptığı gibi, iyilikseverlikten, onlara Latince öğreteceğini biliyordu, zira civarda Mrs. Flanders'ın böyle bir şey yapmasını isteyebileceği başka bir beyefendi yoktu ve büyük oğlanlar onun boyunu aşar hale gelmişti, okula hazırlanmaları gerekiyordu; hem bu, çaydan sonra evlerine gelmek ya da onları kendi odasında ağırlamak—nasıl uyarına gelirse—birçok din adamının yapabileceğinin ötesindeydi; zira kilise bölgesi çok genişti ve Mr. Floyd, kendisinden önce babasının yaptığı gibi, kilometrelerce uzaklıktaki kıraç arazilerde bulunan kulübeleri ziyaret ederdi ve ihtiyar Mr. Floyd gibi, büyük bir âlimdi, dolayısıyla bu ihtimal dışıydı—böyle bir şeyi aklının ucundan bile geçirmemişti. Tahmin etmeli miydi yoksa? Ama bir âlim olması şöyle dursun, ondan sekiz yaş küçüktü. Mr. Floyd'un annesini—ihtiyar Mrs. Floyd'u— tanıyordu. Onun evinde çay içmişliği vardı. Ve tam da ihtiyar Mrs. Floyd'la çay içtikten sonra eve döndüğü akşam antrede notu bulmuş ve oğlanlarla ilgili bir şey olabileceği düşüncesiyle Rebecca'ya balığı vermeye mutfağa giderken yanında götürmüştü.

"Mr. Floyd kendi getirdi, değil mi?—Sanırım peynir antrede paketin içinde—ah, antrede—" Zira okuyordu. Hayır, oğlanlarla ilgili değildi.

"Evet, yarınki balık köfteleri için yeter de artar—Belki Kaptan Barfoot—" ve "sevgi" kelimesine gelmişti. Bahçeye gidip okudu, okurken destek olsun diye sırtını ceviz ağacına yasladı. Yüreği hop hop ediyordu. Seabrook öyle canlı bir şekilde gözünün önüne geldi ki. Kafasını iki yana salladı ve gözyaşlarının arasından sarı gökyüzüne karşı kıpırdayan küçük yapraklara bakıyordu ki yarı koşan yarı uçan üç kaz, elindeki sopayı sallayarak arkalarından koşan Johnny'yle birlikte hızla çimenlere daldılar.

Mrs. Flanders öfkeden kıpkırmızı oldu.

"Sana kaç kere söyledim?" diye bağırdı ve oğlanı yakalayıp sopayı elinden kaptı.

"Ama kaçmışlardı!" diye bağırdı çocuk, kurtulmaya çalışarak.

"Sen çok yaramaz bir çocuksun. Sana bir şeyi bir kere söylemek yetmiyor, illa bin kere söyleteceksin. Seni kazları kovalarken *görmeyeceğim* bir daha!" dedi ve Mr. Floyd'un mektubunu elinde buruşturup, Johnny'yi sıkıca tuttu ve kazları meyve bahçesine geri sürdü.

"Ben evliliği nasıl düşünebilirim!" dedi kendi kendine acı acı, bahçe kapısını bir tel parçasıyla tuttururken. O gece çocuklar yattıktan sonra, erkeklerde kızıl saçtan oldum olası hoşlanmamışımdır, diye düşündü, Mr. Floyd'un görünüşünü gözünün önüne getirerek. Ve dikiş kutusunu bir kenara iterek, kurutma kâğıdını önüne çekti ve Mr. Floyd'un mektubunu yeniden okudu ve "sevgi" kelimesine geldiğinde yüreği hop hop etti, ama bu kez o kadar hızlı değil, zira Johnny'yi kazları kovalarken görmüş ve kendisinin—ondan çok daha genç, ama çok da hoş bir adam olan Mr. Floyd şöyle dursun—hem nasıl da âlimdi—herhangi biriyle evlenmesinin imkânsız olduğunu anlamıştı.

"Sevgili Mr. Floyd," diye yazdı.—"Peyniri unuttum mu acaba?" diye şüphe etti, kalemi elinden bırakarak. Hayır, Rebecca'ya peynirin antrede olduğunu söylemişti. "Doğrusu çok şaşırdım..." diye devam etti.

Ama Mr. Floyd'un ertesi sabah erkenden kalktığında masada bulduğu mektup, "Doğrusu çok şaşırdım" sözleriyle başlamıyordu ve öyle anaç, saygılı, tutarsız, müteessir bir mektuptu ki onu yıllarca sakladı; Andover'lı Miss Wimbush'la evliliğinden çok sonra bile; köyden ayrıldıktan çok sonra bile. Zira Sheffield'e tayin istemiş ve oradaki kilise bölgesi kendisine verilmişti; vedalaşmak için Archer, Jacob ve John'u çağırtmış ve çalışma odasından baktıkça onu hatırlayacakları bir şeyi gönüllerince seçmelerini söylemişti.

Archer bir kâğıt bıçağı seçmişti, çünkü çok iyi bir şey seçmek istememişti; Jacob, Byron'ın tek ciltte toplanmış eserlerini seçmişti; henüz düzgün bir tercih yapamayacak kadar küçük olan John ise Mr. Floyd'un yavru kedisini seçmişti ve ağabeyleri bunun saçma bir seçim olduğunu düşünmüşlerdi, ama Mr. Floyd şöyle diyerek onu desteklemişti: "Senin gibi tüyleri var." Sonra Mr. Floyd Kraliyet Donanması'ndan (Archer donanmaya katılacaktı) ve ragbiden (Jacob da ragbi oynayacaktı) bahsetti; ertesi gün kendisine gümüş bir tepsi hediye edilmiş ve gitmişti—önce Sheffield'e, orada amcasını ziyaret etmekte olan Miss Wimbush'la tanışmıştı, sonra Hackney'e—sonra Maresfield House'a, ki oranın başpapazı olmuş ve son olarak Dini Biyografiler adında bilindik bir dizinin editörü olmuş, emekliliğini geçirmek üzere karısı ve kızıyla birlikte Hampstead'e çekilmişti ve sık sık Leg of Mutton Gölü'nde ördekleri beslerken görülür. Mrs. Flanders'ın mektubuna gelince—geçen gün aradığında bulamamış ve karısına da mektubu ortadan kaldırıp kaldırmadığını sormak istememişti. Geçenlerde Jacob'la Piccadilly'de karşılaştığında onu üç saniyede tanımıştı. Ama Jacob büyüyüp öyle hoş bir delikanlı olmuştu ki, Mr. Floyd onu sokakta durdurmak istememişti.

"Olur şey değil," dedi Mrs. Flanders, *Scarborough and Harrogate Courier*'de Muhterem Andrew Floyd'un vs. vs. Maresfield House Başpapazı olduğunu okuyunca, "bu bizim Mr. Floyd herhalde."

Masaya hafif bir kasvet çöktü. Jacob tabağına reçel alıyordu; postacı mutfakta Rebecca'yla konuşuyordu; açık pencerenin önündeki sarı çiçeğin tepesinde vızıldayan bir arı vardı. Hepsi de canlıydı, başka deyişle, zavallı Mr. Floyd, Maresfield House'un Başpapazı olurken.

Mrs. Flanders kalktı, şömine siperinin oraya gidip Topaz'ın kulaklarının arkasından ensesini okşadı.

"Zavallı Topaz," dedi (zira Mr. Floyd'un yavru kedisi artık çok yaşlanmıştı, kulaklarının arkasında biraz uyuz vardı ve birkaç güne öldürülmesi gerekiyordu).

"Zavallı koca Topaz," dedi Mrs. Flanders, kedi güneşin alnında gerinirken ve vaktiyle onu nasıl kısırlaştırdığını ve erkeklerde kızıl saçtan hazzetmediğini düşünerek gülümsedi. Gülümseyerek mutfağa gitti.

Jacob epey kirli bir cep mendiliyle yüzünü sıvazladı. Yukarı odasına çıktı.

Geyikböceği yavaş yavaş ölür (böcek koleksiyonu yapan John'du). İkinci günde bile bacakları çevikti. Ama kelebekler ölmüştü. Bozuk yumurta kokusu meyve bahçesinden hızla gelen, oradan Dods Tepesi'ne tırmanan ve sonra fundalıklara doğru uzaklaşan orman azametlerinin hakkından gelmiş, kâh bir dikenli katırtırnağı çalısının arkasında kayboluyor, kâh kavurucu güneşin altında dört bir yana koşturarak yine uzaklaşıyordu. Roma ordugâhındaki beyaz bir taşın üstüne benekli bir kelebek konmuştu. Vadiden kilise çanlarının sesi geliyordu. Scarborough'da herkes rozbif yiyordu; zira Jacob evden on üç kilometre uzaktaki yonca tarlasında orman azametlerini yakaladığında günlerden pazardı.

Rebecca mutfakta ölübaş güvesini yakalamıştı.

Kelebek kutularından kesif bir kâfur kokusu geliyordu.

Kâfur kokusu başka bir şeyle karıştırılması mümkün olmayan denizyosunu kokusuna karışmıştı. Kapıya sarımsı kahverengi şeritler asılmıştı. Güneş dosdoğru bunların üzerine vuruyordu.

Jacob'ın elinde tuttuğu güvenin ön kanatlarında hiç şüphesiz turuncu renkli, böbrek şeklinde lekeler vardı. Ama arka kanatlarda hilal şekli yoktu. Onu yakaladığı gece ağaç devrilmişti. Ormanın derinliklerinde aniden ardı ardına tabanca sesleri işitilmişti. Ve eve geç gelince annesi onu hırsız sanmıştı. Hiç söz dinlemeyen tek oğlu oydu, öyle diyordu.

Morris buna, "nemli ya da bataklık türü yerlerde rastlanan fevkalade yerel bir böcek," demişti. Ama Morris bazen yanılır. Kimi zaman Jacob çok ince bir kalem alıp sayfanın kenarında düzeltme yapardı.

Ağaç devrilmişti, oysa rüzgârsız bir geceydi ve yerde dik duran fener hareketsiz yeşil yaprakları ve ölü kayın yapraklarını aydınlatmıştı. Kuru bir yerdi. Bir kara kurbağası vardı orada. Ve arka kanatları parlak kırmızı olan güve ışığın etrafında döndü, parıldadı ve gözden yitti. Güve bir daha hiç geri dönmedi, oysa Jacob beklemişti. O çimenliği bir uçtan diğerine katederken saat on ikiyi geçiyordu ve ışıkları yanan odada annesini gördü, oturmuş pasiyans oynuyordu.

"Nasıl da korkuttun beni!" diye bağırdı. Korkunç bir şey olduğunu düşünmüştü. Ve bu kadar erken kalkması gereken Rebecca'yı uyandırmıştı.

Jacob beti benzi atmış bir halde durmuş, karanlığın derinliklerinden çıkagelmiş, sıcak odada gözlerini kırpıştırarak ışığa bakıyordu.

Hayır saman altlığı güvesi olamazdı.

Çim biçme makinesinin hep yağlanması gerekiyordu. Barnet onu Jacob'ın penceresinin altında döndürdü ve makine gıcırdadı—gıcırdadı ve çimenlikte boydan boya takırdadı ve yeniden gıcırdadı.

Şimdi hava bulutlanıyordu.

Güneş geri geldi, göz kamaştırıyordu.

Işınları bir göz gibi marsepet ayaklarının üzerine düştü ve sonra aniden ve usul usul yatağın, çalar saatin ve açık duran kelebek kutusunun üzerinde dolandı. Orman azametleri fundalığa doluşmuş, mor yoncaların üzerinde zikzaklar çizmişlerdi. Benekli kelebekler çalı çitler boyunca azametle süzülüyorlardı. Mavi kelebekler çimlerin üzerindeki güneşin vurduğu küçük kemiklere konmuşlar, dikenkelebekleri ile tavuskelebekleri bir şahinin düşürdüğü kanlı bağırsaklarla kendilerine ziyafet çekiyorlardı. Evden kilometrelerce uzak-

ta, bir harabenin altındaki feşçidikenlerinin arasındaki bir oyukta yırtık pırtık kelebeklerini bulmuştu. Bir meşe ağacının etrafında döne döne yukarı çıkan bir hanımeli kelebeği görmüş, ama onu bir türlü yakalayamamıştı. Yukarılarda bir kulübede tek başına yaşayan ihtiyar bir kadın ona her yaz bahçesine gelen mor bir kelebekten bahsetmişti. Sabah erken saatte karaçalıların arasında tilki yavruları oynarmış, dediğine göre. Ve gün ağarırken bakarsanız her zaman iki porsuk görebilirdiniz. Bazen kavga eden iki oğlan gibi birbirlerini devirirlermiş, dediğine göre.

"Bugün uzağa gitmek yok, Jacob," dedi annesi, kafasını kapıdan içeri sokarak, "zira Kaptan vedalaşmaya geliyor." Paskalya tatilinin son günüydü.

Çarşamba Kaptan Barfoot'un günüydü. Gıcır gıcır mavi şayak takımını çeker, ucuna kauçuk takılı bastonunu alır—zira kendisi topaldı ve sol elinde iki parmağı eksikti, ülkesi için savaşırken kaybetmişti—ve öğleden sonra saat tam dörtte bayrak direkli evden yola koyulurdu.

Saat üçte Mr. Dickens, kaplıcanın tekerlekli sandalyelerini iten adam, Mrs. Barfoot'un evine uğradı.

"Sür," derdi Mrs. Barfoot Mr. Dickens'a, sahildeki gezinti yolunda on beş dakika oturduktan sonra. Ve yine, "Bu kadarı yeter, teşekkür ederim, Mr. Dickens." Mr. Dickens ilk komutta güneşli bir yer arardı; ikincideyse sandalyeyi güneş alan bir yerde bırakırdı.

Oranın eskilerinden olan Mr. Dickens'ın, James Coppard'ın kızı, Mrs. Barfoot'la çok ortak yönü vardı. West Street'in Broad Street'e bağlandığı yerdeki çeşme, Kraliçe Victoria'nın tahta çıkışının ellinci yılı kutlamaları sırasında belediye başkanı olan James Coppard'ın hediyesidir ve belediyenin sokakları sulamak için kullandığı at arabalarına, dükkânların vitrinlerine ve avukat bürolarının pencerelerindeki çinko storlara da Coppard'ın sureti resmedilmiştir.

Ama Ellen Barfoot Akvaryum'a hiç gitmemişti (oysa köpekbalığını yakalayan Kaptan Boase'u çok yakından tanıyordu) ve afişleri taşıyan adamlar geçerken onları küçümseyici gözlerle süzerdi, zira Pierrot'ları, Zeno kardeşleri ya da Daisy Budd ile onun gösteri yapan fok grubunu asla göremeyeceğini bilirdi. Zira sahildeki gezinti yolunda tekerlekli sandalyesinde oturan Ellen Barfoot bir tutsaktı—medeniyetin tutsağıydı—belediye binasının, perdecilerin, yüzme havuzunun ve tören binasının yeri şerit şerit gölgelediği güneşli günlerde onun kafesinin tüm demirleri gezinti yoluna düşerdi.

Kendisi de oranın eskilerinden olan Mr. Dickens, biraz arkada durup piposunu içerdi. Mrs. Barfoot ona sorular sorardı—şu insanlar kimdi—Mr. Jones'un dükkânını şimdi kim işletiyordu—sonra mevsimle ilgili—ve Mr. Dickens falancayı hiç denemiş miydi—kelimeler dudaklarından kuru bir bisküvinin kırıntıları gibi dökülürdü.

Mrs. Barfoot gözlerini kapadı. Mr. Dickens ona bir tır attırdı. Bir erkeğin hisleri onu tümden terk etmiş değildi, ama onu karşıdan gelirken gördüğünüzde topuzlu siyah çizmelerinden birinin titreyerek diğerinin önünden gittiğini, yeleğiyle pantolonu arasında bir gölge olduğunu, birdenbire arkasındaki araba çekilip alınmış ihtiyar bir at gibi sarsak bir halde öne doğru eğildiğini fark ederdiniz. Ama Mr. Dickens dumanı içine çekip soluk soluğa kalıp güçlükle yeniden havaya savururken, bir erkeğin hislerini gözlerinde fark etmek mümkündü. Kaptan Barfoot'un şimdi nasıl da Mount Pleasant'a doğru gittiğini düşünüyordu; Kaptan Barfoot, yani patronu. Zira evde, penceresinde bir kanaryanın olduğu, kızların dikiş makinesinin başında oturduğu, Mrs. Dickens'ın romatizma sancısıyla kıvrılıp oturduğu ahırların üzerindeki oturma odasında—önemsenmediği o evde Kaptan Barfoot'un hizmetinde çalışıyor olma düşüncesi onu ayakta tutardı. Kıyıda kendisi Mrs. Barfoot'la laflarken, Kaptan'ın Mrs. Flanders'a gidebilmesini sağladığını düşün-

mekten hoşlanırdı. O, bir erkek, Mrs. Barfoot'tan, bir kadından sorumluydu.

Döndüğünde onun Mrs. Rogers'la sohbet ettiğini gördü. Yine döndüğünde, Mrs. Rogers'ın yoluna gitmiş olduğunu gördü. Bu yüzden tekerlekli sandalyeye geri döndü ve Mrs. Barfoot ona saati sordu, o da büyük gümüş saatini çıkarıp nazik bir tavırla saati söyledi, sanki zaman ve her şey hakkında kadının bildiğinden çok daha fazlasını biliyor gibiydi. Ama Mrs. Barfoot, Kaptan Barfoot'un Mrs. Flanders'a gitmekte olduğunu biliyordu.

Gerçekten de Kaptan Barfoot epey yok katetmiş, tramvaydan inmiş ve güneydoğuda, ufukta boz renge boyanmış mavi bir göğün oluşturduğu zemine karşı yemyeşil Dods Tepesi'ni görmüştü. Tepeye yürüyerek tırmanıyordu. Topallığına karşın yürüyüşünde bir asker havası vardı. Mrs. Jarvis papazlık konutundan çıkarken onun geldiğini gördü ve Newfoundland cinsi köpeği Nero kuyruğunu yavaş yavaş iki yana sallamaya başladı.

"Ah, Kaptan Barfoot!" diye bağırdı Mrs. Jarvis.

"İyi günler, Mrs. Jarvis," dedi Kaptan.

Yürümeye birlikte devam ettiler ve Mrs. Flanders'ın bahçe kapısına vardıklarında, Kaptan Barfoot tüvit kepini çıkardı ve büyük bir nezaketle eğilerek şöyle dedi:

"Size iyi günler, Mrs. Jarvis."

Ve Mrs. Jarvis yürümeye tek başına devam etti.

Fundalıkta yürüyecekti. Dün gece geç saatte yine kendi çimenliğini arşınlamış mıydı? Yine çalışma odasının penceresine tıklatıp bağırmış mıydı: "Aya bak, aya bak, Herbert!"

Ve Herbert aya bakmıştı.

Mrs. Jarvis mutsuz olduğu zamanlarda fundalıkta yürür, aslında aklında hep daha uzaktaki sırta kadar gitmek olsa da fincan tabağı şeklindeki belli bir oyuğa kadar giderdi; orada oturup pelerininin altında saklı olan küçük kitabı çı-

karır, birkaç dize şiir okur ve etrafına bakınırdı. Çok mutsuz değildi ve kırk beş yaşında olduğu düşünülürse, belki de asla çok mutsuz, yani umutsuzca mutsuz olmayacak, kimi zaman savurduğu tehditlerin aksine kocasını terk edip iyi bir adamın kariyerini mahvetmeyecekti.

Yine de bir din adamının karısının fundalıklarda yürüyüşe çıktığında hangi riskleri göze aldığını söylemeye gerek yok. Kısa boylu, esmer, çakmak çakmak gözleri ve şapkasında sülün tüyü olan Mrs. Jarvis tam da fundalıklarda imanını kaybedecek—yani Tanrı'sını evrensel olanla karıştıracak—türde bir kadındı ama imanını kaybetmedi, kocasını terk etmedi, şiirini asla sonuna kadar okumadı ve fundalıklarda yürümeye devam edip karaağaçların arkasındaki aya baktı ve Scarborough'nun yukarılarındaki çimenlerde oturduğu zamanlar hislendi... Evet, evet, tarlakuşu yükseklerde süzülürken; bir iki adım ileri giden koyunlar çayırda otlarken ve aynı zamanda çanlarını çalarken; önce meltem esip ardından yanakta bir buse bırakarak ölüp giderken; aşağıda denizdeki gemiler kafa kafaya gelecek gibi görünürken sanki görünmez bir elin onları çekmesiyle rotalarına devam ederken; havada uzak sarsıntılar olurken ve hayali atlılar dörtnala koşup sonra dururken; ufuk mavi, yeşil, duygusal yüzerken—işte o zaman Mrs. Jarvis bir iç geçirip, kendi kendine, "Keşke biri bana verebilseydi... keşke ben birine verebilseydim..." diye düşünür. Ama ne vermek istediğini de, kimin ona verebileceğini de bilmez.

"Mrs. Flanders daha beş dakika önce çıktı, Kaptan," dedi Rebecca. Kaptan Barfoot beklemek için koltuğa oturdu. Dirseklerini koltuğun kolçaklarına yaslayıp bir elini diğerinin üzerine koydu, topal bacağını uzatıp kauçuk takılı bastonunu onun yanına yerleştirerek hiç kıpırdamadan oturdu. Kaskatı bir şeyler vardı onda. Düşünüyor muydu? Belki de tekrar tekrar aynı düşünceler geçiyordu aklından.

İyi ama bunlar "güzel" düşünceler, ilgi çekici düşünceler miydi? Asabi bir adamdı; inatçıydı; vefalıydı. Kadınlar, "İşte nizam. İşte intizam. O halde bu adamı el üstünde tutmalıyız. Geceleri kaptan mahallinde, görevinin başında," diye düşünmüş olmalı ve dolayısıyla ona kadehini ya da her neyse verdikten sonra, zihinlerinde gemi kazası ve felaket görüntüleri canlanırdı, bütün yolcular kamaralarından düşe kalka çıkıp gelirler ve kaptan gemici ceketinin düğmeleri ilikli bir halde oradadır, fırtınayla eşleşebilir, bu hayatta bir tek onun tarafından dize getirilebilir. "Evet bir ruhum var," diye kendine hatırlattı Mrs. Jarvis, Kaptan Barfoot burnunu birdenbire büyük kırmızı bir mendille silerken, "ve bütün bunların sebebi adamın aptallığı ve fırtına onun olduğu kadar benim de fırtınam." ...işte Mrs. Jarvis, Kaptan onları görmek için uğradığında ve Herbert'in dışarıda olduğunu öğrenince neredeyse iki üç saatini çıt çıkarmadan koltukta otururak geçirdiğinde, kendine böyle hatırlatırdı. Ama Betty Flanders böyle şeyler düşünmezdi.

"Ah, Kaptan," dedi Mrs. Flanders, oturma odasına dalarak, "Barker'ın adamının peşinden koşmam gerekti... umarım Rebecca... umarım Jacob..."

Adeta soluksuz kalmıştı, ama hiç de keyifsiz değildi ve yağcıdan aldığı şömine fırçasını yere koyarken havanın sıcak olduğunu söyledi, pencereyi daha da açtı, bir örtüyü düzeltti, eline bir kitap aldı, sanki çok kendinden eminmiş, kaptandan çok hoşlanıyormuş ve ondan çok ama çok gençmiş gibi. Gerçekten de üzerindeki mavi önlükle en fazla otuz beş gösteriyordu. Kaptan ise elliyi devireli çok oluyordu.

Mrs. Flanders ellerini masada gezdirdi; Kaptan ise Betty gevezelik etmeyi sürdürürken,—yirmi yılın ardından—son derece rahat bir tavırla kafasını bir o yana bir bu yana çeviriyor ve hafif sesler çıkarıyordu.

"Evet," dedi en sonunda, "Mr. Polegate'ten haber aldım."

Mr. Polegate'ten aldığı haber, oğlanlardan birini bir üniversiteye göndermesinin verebileceği en iyi tavsiye olduğuydu.

"Mr. Floyd Cambridge'deydi... hayır hayır, Oxford'daydı... hani, birinden birindeydi," dedi Mrs. Flanders.

Pencereden dışarı baktı. Küçük pencereler, bahçedeki leylaklar ve yeşillik gözlerinde yansıdı.

"Archer iyi gidiyor," dedi. "Kaptan Maxwell'den gelen karne çok iyi."

"Mektubu Jacob'a göstermeniz için bırakıyorum," dedi Kaptan, mektubu beceriksizce zarfın içine geri koymaya çalışarak.

"Jacob her zamanki gibi kelebeklerinin peşinde," dedi Mrs. Flanders kızgınlıkla, ama sonradan aklına gelen ani bir düşünceye şaşırarak, "Bu hafta kriket başlıyor, doğru ya," diye ekledi.

"Edward Jenkinson istifasını verdi," dedi Kaptan Barfoot.

"O halde belediye meclisi için adaylığınızı koyacaksınız?" diye bağırdı Mrs. Flanders, kaptanın yüzüne gözlerini dikerek.

"Yani, o konuda," diye söze başladı Kaptan Barfoot, koltuğuna iyice gömülerek.

Böylece Jacob Flanders 1906 yılının Ekim ayında Cambridge'e gitti.

III

"Burası sigara içilebilen bir kompartıman değil," diye gergin ama pek zayıf bir tepki gösterdi Mrs. Norman, kapı aniden açılıp da yapılı bir delikanlı içeri dalınca. Delikanlı kadını duymamış gibiydi. Tren Cambridge'e varana kadar durmadı ve kadın şimdi burada, bir tren kompartımanında genç bir adamla yalnız kalmıştı.

Makyaj ve tuvalet çantasının kilidini yokladı, parfüm şişesinin ve Mudie's kütüphanesinden aldığı romanın elinin altında olduğundan emin oldu (delikanlı sırtı ona dönük vaziyette çantasını rafa yerleştiriyordu). Sağ eliyle parfüm şişesini atacaktı, karar vermişti, sol eliyle de acil durum ipini çekecekti. Elli yaşındaydı ve üniversitede okuyan bir oğlu vardı. Gelgelelim erkeklerin tehlikeli olduğu bir gerçektir. Gazetesindeki bir sütunun yarısını okudu; ardından güvenlik sorununu şaşmaz bir sınav olan dış görünüş üzerinden karara bağlamak adına gazetenin kenarından çaktırmadan bakıverdi... Ona gazetesini teklif etmek istiyordu. Ama genç erkekler *Morning Post* okur muydu acaba? Onun ne okuduğuna baktı—*Daily Telegraph*.

Çoraplarına (gevşek), kravatına (pejmürde) dikkat etti ve bakışlarını bir kez daha yüzüne çevirdi. Ağzına odaklandı. Dudakları kapalıydı. Önüne bakıyordu, zira okuyordu. Tamamen yerleşmişti, ama genç, kayıtsız, ilgisiz—birine saldır-

maya gelince... Hayır, hayır, hayır! Pencereden dışarı baktı, şimdi hafiften gülümsüyordu, sonra yine geri döndü, zira delikanlı onu fark etmemişti. Ağırbaşlı, ilgisiz... derken delikanlı kafasını yukarı kaldırdı, onun ötesine doğrulttu bakışlarını... her nasılsa, yaşlıca bir hanımefendinin yanında, uygunsuz duruyordu... derken gözlerini—maviydi—manzaraya dikti. Varlığımın farkında değil, diye düşündü kadın. Ama bunun sigara içilmeyen bir kompartıman olması *kendisinin* kabahati değildi ki—tabii delikanlının derdi buysa.

Kimse kimseyi olduğu gibi görmez, hele hele bir tren kompartımanında tuhaf bir delikanlının karşısında oturan yaşlıca bir hanımefendi asla. Onlar bir bütünü görürler—her türlü şeyi görürler—kendilerini görürler... Mrs. Norman şimdi Mr. Norris'in romanlarından birinden üç sayfa okudu. Delikanlıya şöyle dese miydi (sonuçta oğluyla aynı yaştaydı): "Sigara içmek isterseniz, benim için sakıncası yok." Hayır, kendisinin varlığını zerrece umursamıyor gibiydi... rahatsız etmek istemedi.

Ama kadın, bu yaşında bile, delikanlının kayıtsızlığını fark ettiğine göre, herhalde şu veya bu şekilde—en azından onun gözünde—hoş, yakışıklı, ilgi çekici, seçkin, yapılı biri miydi, tıpkı kendi oğlu gibi? İnsan kadının aktardıklarından çıkarabildiğini çıkarmalı. Her neyse, bu genç on dokuz yaşındaki Jacob Flanders'dı. İnsanları özetlemeye çalışmanın faydası yok. İpuçları takip edilmeli, tam olarak söylenenler değil, yapılan her şey de değil—sözgelimi tren istasyona yaklaştığında, Mr. Flanders kapıyı pat diye açtı ve hanımefendinin makyaj ve tuvalet çantasını onun için indirirken çok utangaç bir tavırla "Müsaadenizle," dedi, daha doğrusu mırıldandı; gerçekten de bu konuda çok beceriksizdi.

"Kim..." dedi hanımefendi, oğluyla buluşunca; ama peron çok kalabalık olduğundan ve Jacob çoktan gittiğinden, cümlesini bitiremedi. Burası Cambridge olduğundan, kendisi orada haftasonunu geçireceğinden, bütün gün boyunca

sokaklarda ve yuvarlak masaların etrafında genç erkeklerden başka hiçbir şey görmediğinden, yol arkadaşının bu görüntüsü aklından tamamen uçuverdi, tıpkı bir çocuğun dilek kuyusuna düşürdüğü yamuk toplu iğnenin suda dönüp dönüp sonsuza dek kaybolması gibi.

Gökyüzü her yerde aynıdır derler. Seyyahlar, deniz kazasına uğrayanlar, sürgünler ve ölüm döşeğindekiler bu düşünceyle rahatlarlar ve şüphesiz eğer gizemciliğe meyilliyseniz, o kesintisiz yüzeyden teselli, hatta açıklama sağanak olur yağar. Ama Cambridge'in üstünde—her nasılsa King's College Şapeli'nin çatısı üzerinde—bir fark vardır. Denizdeyken büyük bir şehir geceye parlaklığını yansıtır. King's College Şapeli'nin çatlaklarına sızmış olan gökyüzünün başka yerlerdeki gökyüzünden daha parlak, daha ince, daha ışıltılı olduğunu varsaymak hayalcilik midir? Cambridge sadece geceyi değil, gündüzü de mi aydınlatır?

Bak, onlar ayine doğru yol alırken, cüppeler nasıl da kaygısızca uçuşuyor, sanki içinde yoğun ve cismani hiçbir şey yok gibi. Heykel gibi yontulmuş hangi yüz, hangi kesinlik, dindarlıkla kontrol altına alınmış hangi otorite, oysa cüppelerin altında kocaman çizmeler yürüyor. Nasıl da düzenli bir kol halinde ilerliyorlar. Kalın mumlar dik duruyor; genç erkekler beyaz cüppeleriyle ayağa kalkıyor; o sırada emre amade kartal görülsün diye büyük beyaz kitabı havaya kaldırıyor.

Her bir pencereden eğik bir ışık demeti geçiyor, en dağınık tozda bile mor ve sarı, oysa kırılıp bir taşın üzerine düştüğünde, o taş hafif kırmızı, sarı ve mor renk alıyor. Ne kar ne yeşillikler, yaz olsun kış olsun, eski mozaik camın üzerinde bir etkiye sahip. Bir fenerin farklı yüzeylerinin alevi en fırtınalı gecede bile sönmeden yanmaya—sönmeden yanıp ağaçların gövdelerini büyük ölçüde aydınlatmaya—devam edecek şekilde koruması gibi, şapelin içinde her şey dü-

zenliydi. Sesler büyük ölçüde yankılanıyordu; org bilgelikle yanıt veriyordu, sanki insanın inancını doğanın güçlerinin onayıyla destekliyordu. Beyaz cüppeli figürler bir yandan diğer yana geçti; kâh basamakları çıktılar kâh indiler, gayet düzenli bir hareketle.

...Eğer bir ağacın altına fener koyarsanız ormanda ne kadar böcek varsa üzerine çıkar—tuhaf bir meclis, zira orada sürünerek ilerleseler ve kafalarını sallayıp fenerin camına vursalar da, hiçbir amaçları yok gibidir—mantıksız bir şey onlara ilham verir. İnsan onların fenerin etrafında dönüp durmalarını ve adeta içeri girmek için körü körüne camı tıklatınalarını izlerken yoruluyor, içlerinde en sersemlemiş olanı kocaman bir karakurbağası ve diğerlerini ite ite kendine yol açıyor. Aa, ama o da ne? Ardı ardına korkutucu silah sesleri çınlıyor—sert çatırtılar, dalga dalga yayılan ses—sessizlik sesin üzerini usulca örtüyor. Bir ağaç—bir ağaç devrilmiş, ormanda bir tür ölüm. Ondan sonra, rüzgâr ağaçlarda melankoliyle eser.

Fakat King's College Şapeli'ndeki bu ayin—neden kadınların buna katılmasına izin veriliyor? Kuşkusuz, eğer zihin dalıp gidiyorsa (ve Jacob görülmemiş derecede boş bakıyordu sanki, kafasını geriye atmıştı, ilahi kitabının yanlış sayfası açıktı), eğer zihin dalıp gidiyorsa bunun nedeni bazı şapkacı dükkânlarının ve dolaplar dolusu renkli elbisenin hasır sandalyelerin üzerinde sergilenmesiydi. Kafalar ve bedenler yeterince mütedeyyin olsa da, insan bireylerin farkında—bazıları maviden hoşlanıyor, bazıları kahverengiden; bazıları tüylerden, bazıları hercaimenekşeden ve unutmabeni çiçeğinden. Hiç kimsenin aklına kiliseye köpek getirmek gelmezdi. Zira bir köpek bir çakıl patikaya gayet uyar ve çiçeklere hiçbir saygısızlıkta bulunmaz, ama kilisenin içindeki sıraların arasında dolanması, bakınması, patisini havaya kaldırması ve sütunlardan birine insanın kanını donduracak bir amaçla yaklaşması (şayet cemaatten biriyseniz—yalnızken, utangaçlık

mevzu bahis değildir), köpek ayini tümden mahveder. İşte bu kadınlar da öyle—gerçi tek tek mütedeyyinlerdi, seçkinlerdi ve kocalarının ilahiyat, matematik, Latince ve Yunanca bilgisini garanti ediyorlardı. Neden böyle olduğunu Tanrı bilir. Bir defa, diye düşündü Jacob, günah kadar çirkinler.

Şimdi bir kazıma ve mırıldanma sesi vardı. Timmy Durrant'ın bakışını yakaladı Jacob; ona çok sert baktı ve sonra, çok ağırbaşlı bir tavırla, göz kırptı.

"Waverley", Girton'a giden yol üzerindeki villanın adı, Mr. Plumer, Scott'a hayran olduğundan ya da herhangi bir ad seçtiğinden değil, üniversite öğrencilerini ağırlamanız gerektiğinde adların yararı olur, hem pazar günü öğle yemeği vaktinde oturmuş dördüncü üniversiteliyi beklerken, kapıların üzerindeki adlardan bahsediliyordu.

"Ne kadar yorucu," diye söze karıştı Mrs. Plumer gayriihtiyarı. "Mr. Flanders'ı tanıyan var mı?"

Mr. Durrant tanıyordu, bu yüzden hafifçe kızardı ve eli ayağına dolanarak, emin olduğuna dair bir şeyler söyledi—konuşurken Mr. Plumer'a bakıyor ve pantolonunun sağ bacağını çekiştiriyordu. Mr. Plumer kalkıp şöminenin önünde dikildi. Mrs. Plumer açıksözlü dostane biri gibi güldü. Kısacası, manzaradan, ortamdan, olasılıktan, hatta ürpertici verimsizlikle malul Mayıs bahçesinden ve güneşin önünden geçeceği anı seçen bir buluttan daha korkunç bir şey tahayyül edilemez. Bahçe vardı, elbette. Herkes aynı anda bahçeye baktı. Bulut yüzünden yapraklarda kurşuni bir dalgalanma oldu ve de serçeler—iki serçe vardı.

"Bence," dedi Mrs. Plumer, delikanlılar bahçeye gözlerini dikmişken bir anlık aradan istifade edip kocasına bakarak, ama kocası davranışının tüm sorumluluğunu üstlenmemesine karşın yine de zili çaldı.

İnsan hayatının bir saatine yönelik bu hakaretin hiçbir mazereti olamaz, Mr. Plumer'ın koyun etini keserken aklına

gelen düşünce hariç, şöyle ki, ya hiçbir hoca yemek daveti vermeseydi, ya pazar günleri birbirini kovalasaydı, eğer herkes mezun olunca avukat, doktor, milletvekili, işadamı olsaydı—hiçbir hoca yemek daveti vermeseydi—

"Şimdi, kuzu eti mi nane sosunun vazgeçilmezidir, yoksa nane sosu mu kuzu etinin vazgeçilmezidir?" diye sordu yanındaki delikanlıya, zaten beş buçuk dakikadır devam eden sessizliği bozmak adına.

"Bilmiyorum, efendim," dedi delikanlı, kıpkırmızı olmuştu.

O an Mr. Flanders içeri girdi. Saati şaşırmıştı.

Artık etlerini bitirmiş olmalarına karşın, Mrs. Plumer ikinci bir tabak daha lahana aldı. Jacob, o lahanasını bitirene kadar etini bitirmeye kararlıydı elbette, hızını ölçmek için bir iki kez baktı—ne ki fena halde acıkmıştı. Bunu gören Mrs. Plumer, Mr. Flanders için bir sakıncası olmayacağından emin olduğunu söyledi—ve turta geldi. Mrs. Plumer, tuhaf bir tarzda başını sallayarak, hizmetçinin Mr. Flanders'a bir tabak daha koyun eti vermesini sağladı. Koyun etine şöyle bir baktı. Yemeğe bacak kısmından fazla bir şey kalmayacaktı.

Onun kabahati değildi—öyle ya, babasının kırk yıl önce onu Manchester'ın banliyölerinde peydahlamasını nasıl kontrol edebilirdi? Ve bir kez peydahlandıktan sonra, sosyal merdivenin basamaklarına dair sezgisel olarak doğru bir eğilimle ve George Plumer'ı arkadan merdivenin zirvesine itme konusunda karıncalara has bir çalışkanlıkla, üç kuruşun hesabını yapan, hırslı biri olarak büyümeyip de ne yapacaktı? Merdivenin zirvesinde ne vardı? Bütün basamakların aşağıda kaldığı hissi galiba; zira George Plumer Fizik Profesörü olduğunda, ya da her neyse, Mrs. Plumer ancak kendi itibarına sıkıca sarılıp en aşağıya bakacak ve iki gösterişsiz kızını merdivenin basamaklarını tırmanmaya teşvik edecek bir durumda olabilirdi.

"Dün at yarışına gittim," dedi, "iki küçük kızımla beraber."

Onların kabahati de değildi. Beyaz elbiseleri ve mavi kuşaklarıyla, oturma odasına geldiler. Sigara ikram ettiler. Rhoda babasından soğuk kurşuni gözlerini almıştı. Soğuk kurşuni gözleri vardı George Plumer'ın, ama muğlak bir ışık vardı bu gözlerde. İran ve alize rüzgârları, parlamentoda halkın temsilini artıran meclis yasaları ve hasat döngüsü hakkında konuşabilirdi. Kitaplığının raflarında Wells ve Shaw'un kitapları vardı; masanın üstündeyse çamurlu çizmeli soluk benizli adamların yazdığı altı penilik ciddi haftalık dergiler—soğuk suda durulanıp kurutulmuş beyinlerin haftalık gıcırtısı ve zımbırtısı—melankoli gazeteleri.

"Bunların ikisini birden okuyana dek herhangi bir konuda doğruları bildiğimi düşünmüyorum!" dedi Mrs. Plumer ışıl ışıl, içindekiler kısmına yüzüğün çok sakil durduğu çıplak kırmızı eliyle hafifçe vurarak.

"Aman Tanrım, aman Tanrım, aman Tanrım!" diye ünledi Jacob, dört öğrenci evden ayrılırken. "Aman Tanrım!"

"İğrenç kokuşmuş!" dedi, sokakta leylak ya da bisiklet bakınırken—özgürlük hissini geri getirecek herhangi bir şey de olurdu.

"İğrenç kokuşmuş," dedi Timmy Durrant'a, öğle yemeğinde ona gösterilen dünyadan, var olmaya muktedir—ona ne şüphe—ama öylesine gereksiz bir dünyadan, böyle bir şeye inanılmasından yana rahatsızlığını özetleyerek— Shaw, Wells ve altı penilik haftalık dergiler! Neyin peşindeydi bu yaşlı insanlar, ovalayıp temizleyerek ve tahrip ederek? Hiç mi Homeros, Shakespeare ya da Elizabeth dönemi yazarlarını okumamışlardı? Gençlikten ve doğal temayülden gelen hislerine karşı bütün bunların ana hatlarıyla ortaya serildiğini görüyordu. Talihsiz insanlar bu yavan şeyi uydurmuştu. Yine de içinde biraz olsun merhamet vardı. Şu biçare küçük kızlar—

Bu derece rahatsız olması çoktan heyecan ve şevkle dolup taştığını kanıtlıyor. Küstahtı ve deneyimsizdi, ama önceki kuşakların ufuk çizgisine inşa ettikleri şehirlerin kızıl ve sarı bir alevin önünde tuğla yığını banliyölere, kışlalara ve disiplin mekânlarına benzediğinden oldukça emindi. Kolay etkilenen biriydi; ama bu tabir, yanan kibrite çukurlaştırdığı elini siper edişindeki soğukkanlılığıyla çelişiyordu. O tuzu kuru bir delikanlıydı.

Her neyse, ister üniversite öğrencisi ister tezgâhtar, ister erkek ister kadın olsun, yirmili yaşlarda herkese bir şok gibi geliyordur herhalde—yaşlı insanların dünyası—olduğumuz şeyin karşısına böyle kara bir siluetle çıkagelen; gerçekliğin karşısına; fundalıkların ve Byron'ın; denizin ve deniz fenerinin; sarı dişleri olan koyun çenesinin; gençliği tahammül edilemez derecede itici kılan şu inatçı bastırılamaz kanaatin karşısına—"Ben neysem oyum ve öyle kalmak niyetindeyim"; Jacob kendisi için bir tane yaratmadıkça bunlara dünyada hiçbir biçim bulunamayacaktır. Plumer'lar bunu yaratmasını engellemeye çalışacaklar. Wells ile Shaw ve o altı penilik ciddi haftalık dergiler o biçimin üstüne oturacaklar. Pazar günleri öğle yemeğini ne zaman dışarıda yese—yemek davetlerinde ve çay partilerinde—bu aynı şok yaşanacak—dehşet—rahatsızlık—sonra haz, zira nehir kıyısında yürürken attığı her adımda içine öyle şaşmaz bir kesinlik, dört bir yandan öyle bir güvence çekiyor ki, önünde eğilen ağaçlardan, mavilikteki yumuşayan kurşuni kule uçlarından, rüzgârın getirdiği ve havada asılı kalıyor gibi görünen seslerden, Mayıs'ın zıpkın gibi havasından, partiküllü esnek havadan—kestane ağacının çiçeğinden, polenlerden, Mayıs havasına diriliğini veren, ağaçları bulandıran, tomurcukları reçineye bulayan, yeşili kirleten her şeyden. Ve nehir de akıp gidiyor, taşarak değil, hızlı hızlı da değil, ama daldırılan küreği bezdirerek ve palasından beyaz damlalar akıtır,

başı eğik sazların üzerinde yeşil yeşil, derin derin yüzer, onları cömertçe okşarcasına.

Sandallarını bağladıkları yerde ağaçlardan sağanaklar boşanıyordu, eğilen ağaçların en tepedeki yaprakları küçük dalgaların arasında süzülüyor ve yaprakların bir kama gibi suyun dibinde yatan yeşil üçgen biçimindeki yansıması, gerçek yapraklar hareket ettikçe genişliyordu. Derken rüzgârın yol açtığı bir ürperti—hemen gökyüzünün bir ucu göründü suyun içinde; ve Durrant kiraz yerken henüz olmamış sarı kirazları yeşil kamayı oluşturan yaprakların arasından atıyor, saplar döne döne düşerken parıldıyor ve bazen yarısı ısırılmış kiraz kırmızılığıyla yeşilin içinde kayboluyor. Sırtüstü yatarken çayır Jacob'ın gözleriyle aynı hizadaydı; düğüncikleriyle yaldızlı, ama çimenler mezartaşlarının üzerine dökülmek üzere olan mezarlık çimenlerinin ince yeşil suyu gibi akmıyor, sulu sulu ve yoğun duruyordu. Yukarıya ve geriye baktığında, çocukların çimenlere iyice dalmış bacaklarını ve ineklerin bacaklarını gördü. Hapır hupur, sesleri duydu; sonra çimenlerde kısa bir adım; sonra yeniden hapır hupur, hapır hupur çimenleri kökünden kopardılar. Önünde iki beyaz kelebek karaağacın etrafında döne döne yukarıya, daha yukarıya yükseldi.

"Jacob iptal," diye düşündü Durrant, kafasını okuduğu romandan kaldırarak. Birkaç sayfa daha okudu, sonra tuhaf derecede yöntemli bir tarzda kafasını kaldırdı ve kafasını kaldırıp her baktığında kesekâğıdından birkaç kiraz alıp dalgın dalgın yedi. Yanlarından başka tekneler geçti, birbirlerine çarpmamak adına durgun suyu bir taraftan diğer tarafa kat ediyorlardı, zira kıyıya bağlanmış birçok tekne vardı artık ve beyaz elbiseler ile iki ağacın arasındaki hava sütununda bir gedik vardı, etrafına da mavi bir iplik dolanmıştı—Lady Miller'ın açık hava partisi. Başka tekneler de geliyor, Durrant da ayağa kalkmadan sandallarını iterek kıyıya yaklaştırıyordu.

"Of-f-f-f," diye inledi Jacob, tekne sallanırken ve ağaçlar sallanırken ve beyaz elbiseler ile beyaz flanel pantolonlar uzadıkça uzayarak ve sendeleyerek kıyıya çıktılar.

"Of-f-f-f!" Oturduğu yerde doğruldu ve yüzünde bir lastik şaklatılmış gibi hissetti.

"Onlar annemin arkadaşları," dedi Durrant. "Bu yüzden bizim eski denizci tekne konusunda büyük sıkıntılara katlandı."

Ve bu tekne bütün sahili dolaşarak Falmouth'tan St. Ives Körfezi'ne gitmişti. Daha büyük bir tekne, on tonluk bir yat, haziranın yirmisi gibi, yola çıkmaya hazır olacak, dedi Durrant...

"Nakit sıkıntısı var," dedi Jacob.

"Bizimkiler o işi halleder," dedi Durrant (müteveffa bir bankacının oğluydu).

"Ekonomik bağımsızlığımı korumak niyetindeyim," dedi Jacob sertçe. (Heyecanlanıyordu.)

"Annem bana Harrogate'e gitme konusunda bir şeyler söyledi," dedi biraz sıkıntılı bir halde, mektuplarını koyduğu cebini yoklayarak.

"Dayının Müslümanlığı seçtiği doğru mu?" diye sordu Timmy Durrant.

Jacob önceki gece Durrant'ın odasında dayısı Morty'nin hikâyesini anlatmıştı.

"Doğruyu söylemek gerekirse, köpekbalıklarını besliyor sanırım," dedi Jacob. "Bak ya, Durrant, bir tane bile kalmamış!" diye bağırdı, kirazların olduğu kesekâğıdını buruşturup nehre attı. Kesekâğıdını nehre atarken Lady Miller'ın adadaki açık hava partisini gördü.

Gözlerinden bir tür aksilik, hırçınlık ve kasvet geçti.

"Gitsek mi... bu iğrenç kalabalık..." dedi.

Ve adayı geride bırakarak gittiler.

Tüy gibi beyaz ay gökyüzünün kararmasına hiç izin vermedi; bütün gece kestane ağacının çiçekleri yeşillikte bembeyazdı, çayırlarda frenkmaydanozu donuk görünüyordu.

Trinity College'daki garsonlar, Büyük Avlu'da duyulabilen şakırtılara bakılırsa, porselen tabakları iskambil kâğıdı gibi karıyor olmalıydı. Ne var ki Jacob'ın odası Neville Avlusu'ndaydı, en yukarıda; dolayısıyla onun odasına giderken insan biraz nefes nefese kalıyordu; ama orada yoktu. Yemekhane'de yemek yiyordur herhalde. Neville Avlusu gece yarısından çok önce epey karanlık olur, sadece karşıdaki sütunlar her zaman beyaz kalır, bir de çeşmeler. Giriş kapısının tuhaf bir etkisi vardır, soluk yeşilin üzerinde dantel gibi. Pencerede bile tabak sesleri işitilir; yemek yiyenlerin mırıl mırıl konuşma sesleri de cabası; Yemekhane ışıkları yanar ve döner kapılar hafif bir patırtıyla açılır kapanır. Bazıları geç kalmıştır.

Jacob'ın odasında yuvarlak bir masa ve iki alçak sandalye vardı. Şömine rafının üzerinde bir vazonun içinde sarısüsenler; annesinin fotoğrafı; üzerinde küçük hilaller, armalar ve isimlerin başharfleri olan cemiyet kartpostalları; notlar ve pipolar vardı; masadaysa kırmızı kenar çizgisi çekilmiş bir kâğıt—kuşkusuz bir makale—duruyordu. "Tarih Büyük Adamların Biyografilerinden mi İbarettir?" Yeterince kitap vardı; Fransızca kitapsa çok azdı; ama zaten insan ne ölçüde liyakatli olursa olsun, o anki ruh haline göre, canı ne istiyorsa onu abartılı bir şevkle okur. Wellington Dükü'nün, mesela; Spinoza'nın hayat hikâyeleri; Dickens'ın eserleri; *Faery Queen*; sayfaları arasında ipek kıvamında gelincik çiçeği yaprakları olan bir Yunanca sözlük; Elizabeth çağına ait bütün eserler. Terlikleri inanılmaz bir şekilde yırtık pırtıktı, su kenarında yanmış sandalların iskeletleri gibi. Ayrıca Yunanların fotoğrafları ve Sir Joshua'nın bir eserinin mezzotint baskısı vardı—hepsi de çok İngiliz. Jane Austen'ın eserleri de, başka birinin standartlarına hürmeten belki de. Carlyle

bir ödül olarak gelmişti. İtalyan Rönesans ressamları üzerine kitaplar vardı, bir *At Hastalıkları El Kitabı* ve her zamanki bütün ders kitapları. Boş odada bezgin bir hava var, ancak perdeyi şişiriyor; vazodaki çiçekler kıpraşıyor. Hasır sandalyedeki bir ip çatırdıyor, üzerinde kimse oturmuyor oysa.

Basamaklardan biraz yan yan inen (Jacob pencerenin önünde oturmuş Durrant'la konuşuyordu; o sigara içiyor, Durrant de haritaya bakıyordu) ihtiyar adam, ellerini arkasında birleştirmiş, cüppesi siyah siyah dalgalanırken, sarsak adımlarla duvara yürüdü; sonra, yukarı odasına çıktı. Sonra, elini kaldırıp sütunları, giriş kapısını, gökyüzünü öven bir diğeri; tökezleyen ve kendini beğenmiş bir diğeri. İkisi de merdivenlerden yukarı çıktı; karanlık pencerelerde üç ışık yandı.

Eğer Cambridge'in üzerinde bir ışık yanıyorsa, kesin bunun gibi üç odada yanıyordu; Yunanca burada yanıyor; bilim burada; felsefe zemin katta. Zavallı ihtiyar Huxtable düz yürüyemez;—Sopwith de şu yirmi yıldır her gece gökyüzünü övmüştür; Cowan ise hâlâ aynı hikâyelere kıkırdar. Basit ya da arı ya da tümüyle görkemli değildir ilmin ışığı, zira eğer onları ilmin ışığında görürseniz (ister duvardaki Rossetti'nin bir yapıtı olsun, ister Van Gogh'un röprodüksiyonu, ister vazodaki leylaklar olsun ister rengi atmış pipolar), nasıl da papazları hatırlatırlar! Nasıl da manzara görmeye ve özel bir pasta yemeye gittiğiniz bir banliyöye benzerler! "Bu pastayı başka hiçbir yerde yiyemezsiniz!" Londra'ya geri dönersiniz; zira pasta bitmiştir.

İhtiyar Profesör Huxtable, saat gibi şaşmaz dakiklikle üstünü değiştirip, kendini bir sandalyeye bıraktı; piposunu doldurdu; gazetesini seçti; bacak bacak üstüne attı ve gözlüğünü çıkardı. Sonra yüzünün bütün derisi sanki destekleri çıkarılmış gibi kat kat oldu. Yine de bir metro vagonunda

bütün koltuklardaki kafaları çıkarın, ihtiyar Huxtable'ın kafası hepsinin içindekilerden daha fazlasını içeriyordur. Şimdi, gözlerini gazeteye çevirirken, beyninin koridorlarında nasıl bir geçit töreni ilerliyor, düzenli, uygun adım ve yürüyüş ilerledikçe küçük kollarla güçlenen; ta ki bütün salon, kubbe, her neyse işte, fikirlerle dolana dek. Böyle bir içtima başka hiçbir beyinde olmaz. Ama bazen, karaya vurmuş bir adam gibi koltuğun kenarına sıkıca tutunarak, orada saatlerce onlarla birlikte oturur ve sonra nasırı sancıdığı için ya da belki guttan ötürü ve yok daha neler, deri cüzdanını çıkarıp en küçük gümüş parayı bile vermekten kaçınarak ve bütün yalanlarıyla yaşlı bir köylü kadın kadar şüpheci, paradan bahsederken ona kulak vermek nasıl da nefret doğurur. Tuhaf bir felç ve büzülme—harikulade bir aydınlanma. Bütün bu dinginliğin üzerinde düşüncelerle dolu o geniş alın durur ve bazen uykudadır ya da gecenin sessiz mekânlarında onun bir taş yastıkta muzafferane yattığını hayal edebilirsiniz.

Bu arada, Sopwith şömineden tuhaf bir yürüyüşle gelip çikolatalı pastayı dilimlere ayırdı. Gece yarısına kadar ya da sonrasında odasında üniversite öğrencileri olacaktı, bazen on ikiyi bulan sayıları bazen üçe dörde düşer; ama onlar girip çıkarken kimse ayağa kalkmadı; Sopwith konuşmaya devam etti. Konuştu, konuştu, konuştu—sanki her şey konuşulabilirmiş gibi—ruhun kendisi genç erkeklerin zihinlerinde gümüş gibi, ay ışığı gibi çözülen ince gümüş diskler halinde dudaklarının arasından kayıp gitti. Ah, çok uzaklarda onu hatırlayacaklardır ve tam bir yavanlık içinde ona geri dönüp bakacak ve kendilerini tazeleyeceklerdir.

"Bak sen! Bu koca Chucky yahu. Sevgili oğlum, nasıl gidiyor hayat?" Ve içeri girdi zavallı küçük Chucky, başarısız taşralı, gerçek adı Stenhouse, ama elbette Sopwith diğerini kullanarak her şeyi, her şeyi, "asla olamayacaklarım"ı hatırlattı—evet, gerçi ertesi gün, gazetesini alıp ilk treni

yakalarken her şey ona çocukça, abes göründü; çikolatalı pasta, genç erkekler; Sopwith'in özet geçişi; hayır, hiç de değil; oğlunu oraya yollayacaktı. Dişinden tırnağından artırıp oğlunu oraya yollayacaktı. Sopwith konuşmaya devam etti; münasebetsiz konuşmanın sert liflerini—genç erkeklerin yumurtladıklarını—büküp dolayarak bunları kendi düzgün çelenginin etrafına ördü, parlak yanı, canlı yeşilleri, sivri dikenleri, erkekliği gösterdi. Bunu sevmişti. Gerçekten de bir erkek Sopwith'e her şeyi söyleyebilirdi, ta ki belki o yaşlanıncaya ya da kendinden geçip, yaşam süresi uzayıp gümüş diskler boş bir tını çıkarıncaya ve üstündeki yazılar biraz fazla basit hale gelinceye ve eski damga fazla saf, kabartma baskı ise hep aynı görününceye kadar—bir Yunan oğlanın kafası. Ama o yine de saygı duyardı. Bir kadınsa papazla ilgili tahminde bulunup gayriihtiyarı onu küçümserdi.

Cowan, Erasmus Cowan porto şarabını yalnız başına ya da hafızası onunla birebir aynı zaman dilimini kapsayan ufak tefek, al yanaklı bir adamla birlikte yudumlardı; porto şarabını yudumlar, hikâyelerini anlatır ve sanki dil dudaklarının üstündeki şarapmış gibi, önünde kitap olmadan Latince, Vergilius ve Catullus okurdu. Sadece—kimi zaman insan böyle garip bir duyguya kapılır—ya şair pat diye içeri girse? "*Bu mu* benim suretim?" diye sorabilir, şişko adamı işaret ederek, ne de olsa beyni Vergilius'un aramızdaki temsilcisidir, her ne kadar beden oburca tıkınsa da; silahlara, arılara, hatta sabana gelince, Cowan yurtdışı seyahatlerine cebinde Fransızca bir romanla, dizlerinin üzerinde battaniyeyle çıkar ve yeniden evine, kendi yerine, kendi dizelerine döndüğüne şükreder, zarif küçük aynasını Vergilius'un suretine tutarak, dört bir taraftan Trinity College profesörlerinin güzel hikâyeleriyle ve şarabın kırmızı ışınlarıyla parıldar. Ama dil dudaklarının üzerindeki şaraptır. Vergilius bunun benzerini başka hiçbir yerde işitmez. Ve Cambridge'in arka kısımların-

da gezintiye çıkarken ihtiyar Miss Umphelby ona gayet ezgili ve de hatasız biçimde şarkı söylese de, Clare Köprüsü'ne vardığında hep şu soruyla karşılaşır: "İyi ama onunla buluşursak, ne giymeliyim?"—ve sonra, Newnham'a uzanan caddeden yukarı çıkıp, hayal gücünün erkeklerin kadınlarla buluşmalarına dair daha önce hiç matbuat yüzü görmemiş diğer ayrıntılarla zaman öldürmesine izin verir. Dolayısıyla onun derslerine devamlılık Cowan'ın derslerine ilginin yarısı kadar bile değildir ve metni şerh etmek için söyleyebileceği şeyler de sonsuza dek unutulur gider. Kısacası, bir hocaya öğrettiklerinin suretini göster, ayna kırılır. Ama Cowan porto şarabını yudumladı, coşkusu geçmişti, artık Vergilius'un temsilcisi değildi. Hayır, yapı ustası, bilirkişi, etüdçü daha ziyade; adların arasına çizgiler çeken, kapıların üstüne listeler asan biri. İşte ışığın içinden geçip parlaması gereken kumaş budur, tabii parlayabilirse—bütün bu dillerin, Çincenin, Rusçanın, Farsçanın ve Arapçanın, sembollerin ve şekillerin, tarihin, bilinen şeylerin ve yakında bilinecek şeylerin ışığı. Dolayısıyla eğer geceleri açık denizde yuvarlanan dalgaların yukarısında, suların üstünde hafif bir sis, ışıkları yanan bir şehir, hatta gökyüzünde halihazırda hâlâ yemek yenen ya da bulaşıkların yıkandığı Trinity yemekhanesinin üzerindekine benzer bir beyazlık gören olursa, bu orada yanan ışık olacaktır: Cambridge'in ışığı.

"Hadi Simeon'ın odasına uğrayalım," dedi Jacob ve tüm meseleyi hallettiklerinden haritayı kıvırıp kaldırdılar.

Avludaki bütün ışıklar yanıyor ve kaldırım taşlarının üzerine düşüyor, karanlıktaki çimen parçalarını ve tek tük papatyaları bulup çıkarıyordu. Genç adamlar artık odalarına dönmüşlerdi. Tanrı bilir ne yapıyorlardı. Neydi o böyle *düşebilen*? Penceredeki poliüretan çiçekliğin üzerinden aşağı eğildiğinizde, biri duruyor, diğeri aceleyle geçip gidiyordu ve

yukarı çıktılar, aşağı indiler, en sonunda avlu tıka basa doldu; arılarla dolu bir kovan, altına boyanmış yuvaya dönen, uyuşuk, vızıldayan, birdenbire sesleri çıkan arılar; Ayışığı Sonatı'na bir valsle karşılık verildi.

Ayışığı Sonatı çınlayarak dindi; vals aniden sustu. Genç adamlar hâlâ girip çıkıyorlardı, sanki bir buluşmaya yetişecek gibi yürüyorlardı. Ara sıra bir patırtı oluyordu, sanki ağır bir mobilya akşam yemeğinden sonraki genel telaştan ötürü değil de, beklenmedik bir şekilde, kendiliğinden düşmüş gibi. Mobilya düşerken genç adamların kafalarını kitaplarından kaldırdığı varsayılabilirdi. Okuyorlar mıydı? Kesinlikle havada bir konsantrasyon hissi vardı. Gri duvarların arkasında birçok genç adam oturuyordu, bazılarının okuduğu kuşku götürmezdi; dergiler, bir şilinlik polisiye romanlar, şüphesiz; bacaklar belki de koltuk kolçaklarının üzerine atılmış; pipo içerek; masalara yayılarak ve kalemleri hareket ettikçe başlarıyla daire çizerken yazarak—basit genç adamlar, bunlar, gün gelecek—ama onların yaşlanmış halini düşünmenin gereği yok; diğerleri şeker yiyor; burada boks yapıyorlar; eh, Mr. Hawkins delirmiş olmalı aniden penceresini açıp avazı çıktığı kadar bağırdığına göre: "Jo—seph! Jo—seph!" ve sonra avluda koşabildiği kadar hızlı koştu, o sırada devasa bir kalay kapak yığını taşıyan yeşil önlüklü yaşlıca bir adam duraksadı, dengesini sağladı ve sonra devam etti. Ama bu şaşırtmacaydı. Dar koltuklara yayılmış, kitaplarını sanki ellerinde onları zor zamanlarında destekleyecek bir şey tutuyormuş gibi tutarak okuyan genç adamlar vardı; ülkenin iç kesimlerindeki şehirlerden gelmiş, rahip çocukları olarak eziyet çekiyorlardı. Diğerleri Keats okuyordu. Ve birçok ciltte toplanmış şu uzun tarih eserlerini—kuşkusuz birisi olması gerektiği gibi Kutsal Roma İmparatorluğu'nu anlamak adına en baştan başlıyordu. Bu da dikkatini toplamanın parçasıydı, gerçi sıcak bir bahar ge-

cesinde tehlikeli olurdu—belki de her an kapı açılıp Jacob gelebilecekken tek tek kitaplara, mevcut bölümlere çok fazla dikkat kesilmek tehlikeliydi; ya da artık Keats okumayı bırakan Richard Bonamy eski bir gazeteden uzun pembe tutuşturma kâğıtları yapmaya başlamıştır, öne eğiliyor, hevesli ya da halinden memnun görünmüyordur artık, bilakis neredeyse hiddetlidir. Neden? Belki de sırf Keats genç yaşta öldüğü için—insan şiir de yazmak ister ve sevmek—ah, canavarlar! Fena halde zordur. Ama sonuçta, eğer bir sonraki merdivende, büyük odada, hepsi de buna—yani canavarlığa ve doğru ile yanlış arasındaki net ayrıma—ikna olmuş iki, üç, beş genç adam varsa o kadar da zor değildir. Bir kanepe, sandalyeler ve kare bir masa vardı, pencere açık olduğundan nasıl oturdukları görülebiliyordu—şuradan bir yerden bacaklar fırlamış, burada bir tanesi divanın bir köşesine kıvrılmış; belki de bu yüzden onu göremiyordunuz, bir tanesi ocak siperinin önünde durmuş konuşuyordu. Her neyse, Jacob ata biner gibi bacaklarını ayırarak bir sandalyeye oturmuş büyük bir kutudan hurma yerken kahkahayı patlattı. Cevap kanepenin köşesinden geldi; zira piposu havaya kaldırıldı, sonra yerine götürüldü. Jacob birdenbire döndü. *Buna* karşılık diyecek bir şeyi vardı, gerçi masadaki kızıl saçlı gürbüz oğlan bunu görmezden geliyor gibiydi, kafasını yavaş yavaş iki yana sallıyordu; derken, çakısını çıkararak, ucunu masadaki bir düğüme tekrar tekrar batırdı, sanki ocak siperinden gelen sesin doğruyu söylediğini onaylıyordu—ki Jacob bunu inkâr edemezdi. Muhtemelen hurma çekirdeklerini düzenlemeyi bitirince, buna verecek bir karşılık bulabilirdi—gerçekten de dudakları aralandı—ama sonra gürül gürül bir kahkaha duyuldu.

Kahkaha havada yatışarak dindi. Kahkaha sesi avlunun karşı tarafında boydan boya uzanan şapelin önünde duran birine neredeyse hiç ulaşmadı. Kahkaha dindi, sadece el kol hareketlerinin, bedenlerin hareketlerinin odanın içinde bir

şeyi şekillendirdiği görülebiliyordu. Bu bir tartışma mıydı? Kürek yarışları için bahse mi tutuşmuşlardı? Bu türden bir şey değil miydi? Alacakaranlık odada hareket eden kolların ve bedenlerin şekillendirdiği neydi?

Pencerenin bir iki adım ardında çevredeki binaların haricinde hiçbir şey yoktu—dimdik bacalar, yatay çatılar; bir mayıs gecesi için çok fazla kiremit ve bina, belki de. Ve sonra Türkiye'nin çıplak tepeleri insanın gözünün önüne geliyordu—keskin çizgiler, kuru toprak, renk renk çiçekler ve çamaşırları taşların üzerinde dövmek için çıplak bacaklarıyla dereye girmiş kadınların omuzlarındaki renk. Dere kadınların ayak bileklerinin etrafında sudan halkalar örüyordu. Ama bunlardan hiçbiri Cambridge gecesinin kundaklarının ve örtülerinin ardından açık seçik görülemezdi. Vuran saatin sesi bile boğuktu; sanki vaiz kürsüsündeki muhterem biri tarafından söyleniyordu; sanki âlimler kuşaklar boyu saflarının arasından son saatin yuvarlanıp gidişini işitmiş ve halihazırda pürüzsüz, zamanın sillesini yemiş bir halde, onu kutsamalarıyla birlikte yaşayanların kullanımına sunmuştu.

Genç adam geçmişten bu hediyeyi almak için mi pencereye gelip orada durarak avlunun karşı tarafına bakmıştı? Bu Jacob'dı. Saatin son vuruşu etrafında usulca mırıldanırken o dikilip piposunu içti. Belki de bir münakaşa yaşanmıştı. Memnun görünüyordu; aslında zorbaca; ki bu ifade orada dururken hafiften değişti, saatin tıklayışı ona (kim bilir belki de) eski binaların ve zamanın algısını aktarıyordu; kendisi de mirasçı; sonra da yarın; ve arkadaşlar; bunları düşününce, salt güvenden ve zevkten, görünen o ki, esnedi ve gerindi.

Bu arada arkasında onların yarattıkları şekil, tartışmayla olsun ya da olmasın, ruhani şekil, katı ama uçucu, Şapel'in karanlık taşıyla kıyaslandığında camdan yapılmış gibi duran şekil, genç adamların sandalyelerinden ve kanepe köşelerinden kalkmalarıyla, odanın her yanında vızıldayıp koşturmalarıyla, birinin diğerini açılınca içeri düştükleri yatak oda-

sı kapısına sürüklemesiyle, paramparça oldu. Sonra Jacob orada, küçük koltukta Masham'la yalnız mı kaldı? Yoksa Anderson'la mı? Ya da Simeon'la? Ah, bu Simeon'dı. Diğerlerinin hepsi gitmişti.

"...Dönme Julianus..." Bunu ve etrafında mırıldanan diğer kelimeleri hangisi söylemişti? Ama bazen gece yarısına doğru, aniden uyanan örtülü bir şekil gibi, şiddetli bir rüzgâr çıkar; bu şimdi Trinity College civarında dalgalanıp görünmeyen yaprakları kaldırıyor ve her şeyi bulandırıyordu. "Dönme Julianus"—ve sonra rüzgâr. Havalanıyor karaağaç dalları, fora ediyor yelkenler, eski uskunalar şahlanıyor ve suya dalıyor, sıcak Hint Okyanusu'ndaki boz dalgalar tutkuyla yuvarlanıyor ve sonra her şey yeniden çarşaf gibi oluyor.

Demek ki, örtülü kadın Trinity Avluları'ndan geçmiş olsa da, şimdi bir kez daha pinekliyor, bütün örtüleri üzerinde, başını bir sütuna yaslamış.

"Her nasılsa önemli gibi görünüyor."

Alçak ses Simeon'a aitti.

Ona cevap veren ses daha da alçaktı. Bir piponun şömine üzerindeki sert tıkırtısı kelimeleri hükümsüz kıldı. Belki de Jacob ona sadece "Hımm" demişti ya da hiçbir şey dememişti. Doğru, kelimeler işitilmiyordu. Zihin zihin üzerinde silinmez bir iz bıraktığında doğan mahremiyet, bir tür manevi esneklikti bu.

"E, konuyu incelemiş görünüyorsun," dedi Jacob, kalkıp Simeon'ın sandalyesinin başında dikilerek. Dengesini sağladı; biraz sallandı. Olağanüstü mutlu görünüyordu, sanki Simeon konuşursa duyduğu haz kabından taşacak ve etrafa saçılacaktı.

Simeon hiçbir şey demedi. Jacob ayakta durmaya devam etti. Ama mahremiyet—oda mahremiyetle doluydu, durgun, derin, bir havuz gibi. Hareket etmeye ya da konuşmaya

gerek olmadan, usulca yükselip her şeyi önüne kattı, zihni yatıştırarak, tutuşturarak ve inci parlaklığıyla kaplayarak, öyle ki ışıktan, Cambridge'in yanmasından bahsettiğinizde, bu sadece dillerden ibaret değildir. Bu Dönek Julianus'tur.

Ama Jacob kıpırdandı. İyi geceler diye mırıldandı. Avluya çıktı. Ceketinin önünü iliklediği. Odasına döndü ve o anda odasına dönen bir tek o olduğundan, ayak sesleri çınladı, silueti önem kazandı. Şapel'den geri dönüş, Yemekhane'den geri dönüş, Kütüphane'den geri dönüş, adımlarının sesi geldi, sanki eski taş haşmetli bir otoriteyle yankılandı: "Delikanlı—delikanlı— delikanlı—odasına döndü."

IV

Ne faydası var Shakespeare okumaya çalışmanın, özellikle de sayfaları kırış kırış olan ya da deniz suyuyla birbirine yapışan şu küçük ince kâğıtlı baskıların birinden? Shakespeare'in oyunları sık sık övülmüş, hatta bunlardan alıntı yapılmış ve Yunanlardan daha yüksek bir mertebeye konmuş olsa da, Jacob yolculuk başladığından beri, bir tanesini hiç sonuna kadar okuyamamıştı. Oysa ne fırsat ama!

Zira Scilly Adaları Timmy Durrant tarafından tam da doğru yerde neredeyse sular altında kalmış dağ zirveleri gibi görülmüştü. Hesapları kusursuz işlemişti ve gerçekten de onun orada, eli dümen yekesinde, pembe gerdanı, yeni çıkmış sakallarıyla oturan ve sert bir ifadeyle yıldızlara, ardından bir pusulaya bakan, sonsuz ders kitabının sayfasını gayet doğru heceleyen görüntüsü bir kadını etkilerdi. Elbette Jacob kadın değildi. Timmy Durrant'ın görüntüsü onun için görmeye değer bir şey değildi, gökyüzüne doğru tutup tapınılacak bir şey değildi, hiç değildi. Kavga etmişlerdi. Bir et konservesini açmanın doğru yolunun, Shakespeare bordadayken, böyle heybetli koşullarda, onları neden huysuz ilkokul çocuklarına dönüştürdüğünü kimse söyleyemezdi. Et konservesi soğuk bir yiyecektir gerçi ve tuzlu su, peksimetleri bozar; dalgalar da saatler boyu hep aynı şekilde hoplayıp zıplayıp yuvarlanır—ufka doğru hoplayıp zıplayıp

yuvarlanır. Kâh bir yosun demeti süzülerek geçer—kâh bir kütük parçası. Gemiler batmıştır burada. Bir iki tanesi kendi rotalarından ayrılmadan geçer gider. Timmy nereye gittiklerini, ne yük taşıdıklarını bilirdi, küçük dürbünüyle bakarak, gemi şirketinin adını söyleyebilir, hatta hissedarlarına ne kadar kâr payı ödediklerini tahmin edebilirdi. Ama Jacob'ın sırf bu yüzden huysuzlanmasının âlemi yoktu.

Scilly Adaları'nın görüntüsü handiyse sular altında kalmış dağ zirvelerini andırıyordu... Ne yazık ki Jacob ispirto ocağının mandalını kırmıştı.

Scilly Adaları, üzerinden geçecek bir silindirle pekâlâ dümdüz edilebilirdi.

Ama genç adamların hakkını teslim etmek lazım, bu koşullarda yapılan kahvaltı tatsız olsa da, gayet içtendir. Sohbet etmeye gerek yok. Pipolarını çıkardılar.

Timmy bazı bilimsel gözlemlerini not etti; ve—sessizliği bozan soru neydi—tam olarak saat kaç ya da ayın kaçı? Her neyse, en ufak bir münasebetsizlik olmadan söylendi; dünyadaki en alelade tarzda ve sonra Jacob giysilerinin düğmelerini çözmeye başladı ve gömleği haricinde her şeyini çıkarıp çıplak oturdu, belli ki suya girecekti.

Scilly Adaları maviye çalıyordu; birdenbire mavi, mor ve yeşil suda menevişlendi; suyu griye çevirdiler; kaybolup giden bir şerit çizdiler; ama Jacob gömleğini kafasından geçirip çıkardığında, dalgaların tüm zemini beyaz ve maviydi, su yüzeyi dalgalı ve kırışıktı, gerçi ara ara büyük mor bir iz beliriyordu, tıpkı bir morartı gibi; veya sarıya çalan bütün bir zümrüt dalgalanıyordu sularda. Daldı suya. Su yuttu, tükürdü, sağa kulaç attı, sola kulaç attı, bir halata asıldı, nefesi kesildi, su sıçrattı ve sandala çıktı.

Teknenin oturağının sıcaklığı hoşuna gitti ve elinde havluyla çıplak oturmuş Scilly Adaları'na bakarken güneş sırtını ısıttı, derken—lanet olsun! Yelken rüzgârda dalgalanıyordu. Shakespeare suya düştü. Suda neşeyle dalgalanıp uzaklaştı-

ğı, çok sayıda sayfanın dalgalandığı görülebiliyordu ve sonra Shakespeare suya battı.

İşin tuhafı, menekşe kokuları alabiliyordunuz ya da eğer temmuzda menekşe olmazsa, anakarada çok keskin kokulu bir şey yetiştiriyorlardı herhalde. Anakara, çok uzakta değil—kayalıklardaki yarıkları, beyaz kulübeleri, yükselen dumanları görebiliyordunuz—olağanüstü bir dinginlik, güneşli bir huzur görüntüsü çiziyordu, sanki oranın sakinlerinin üzerine bilgelik ve dindarlık çökmüştü. Derken bir bağırış duyuldu, bir anacaddede sardalye satan bir adamın sesine benziyordu. Etraf olağanüstü bir dindarlık ve huzur görüntüsüne büründü, sanki yaşlı adamlar kapının önünde sigara içiyor, kızlarsa elleri bellerinde kuyunun başında bekliyor ve atlar da durmuş; sanki dünyanın sonu gelmiş ve lahana tarlaları ile taş duvarlar, sahil güvenlik karargâhları ve hepsinden öte, kimselere görünmeden dalgaların kırıldığı beyaz kumsallı körfezler bir tür vecit halinde arşa yükseliyordu.

Ama kulübelerin dumanı belli belirsiz azalıyor, bir matem simgesi, okşayışlarını bir mezarın üzerinde süzdüren bir bayrak görüntüsü var. Enginlerden uçan ve sonra sakin sakin süzülen martılar mezarı imliyor sanki.

Kuşkusuz burası İtalya, Yunanistan, hatta İspanya kıyıları olsaydı, tuhaflık, heyecan ve de klasik eğitiminin müdahalesi hüznü defederdi. Ama Cornwall tepelerinin üstünde ıssız bacalar var ve şu ya da bu şekilde, güzellik fena halde hüzünlüdür. Evet, bacalar ve sahil güvenlik istasyonları ve dalgaların fark edilmeden kırıldığı küçük körfezler insana karşı konulmaz kederi hatırlatıyor. Peki, bu keder neyin nesi olabilir?

Onu bizzat toprak mayalıyor. Sahildeki evlerden geliyor. Şeffaf başlarız, sonra bulut yoğunlaşır. Bütün tarih bizim pencere camımızın ardında. Kaçmak nafiledir.

Ama güneşin alnında çıplak oturmuş Land's End'e bakarken Jacob'ın hüzün ve umutsuzluğunun doğru yorumunun bu olup olmadığını söylemek imkânsızdır; zira ağzından tek kelime çıkmıyordu. Timmy bazen (ama sadece bir anlığına) onun ailesinden rahatsız olup olmadığını merak ediyordu... Önemi yok. Sözle anlatılamayacak şeyler vardır hayatta. Başımızdan savalım gitsin. Haydi kurulanalım ve faydalı olabilecek ilk şeyle ilgilenelim... Timmy Durrant'ın bilimsel gözlemlerini kaydettiği defter.

"Şimdi..." dedi Jacob.

Muazzam bir tartışma bu.

Bazı insanlar yoldaki her adımı izlerler, hatta sonunda kendileri de on beş santimlik küçük bir adım atarlar; diğerleriyse harici işaretleri gözlemlemeyi sürdürürler.

Gözler ocak süngüsüne sabitlenir; sağ el ocak süngüsünü alıp kaldırır; yavaşça döndürür ve sonra tam isabet, yerine koyar. Dizin üzerinde duran sol el görkemli ama kesik kesik bir marş müziği çalar. Derin bir nefes alınır; ama kullanılmadan buhar olup uçmasına müsaade edilir. Kedi şömine kiliminin bir ucundan diğerine yavaş yavaş yürür. Kimse onu izlemez.

"En çok bu kadar girebiliyorum mevzuya," sonucuna vardı Durrant.

Sonraki dakika mezar kadar sessizdir.

"Demek ki..." dedi Jacob.

Ardından sadece yarım cümle geldi; ama bu yarım cümleler en aşağılardaki dış manzaraların gözlemcileri için binaların tepelerindeki bayraklar gibidir. Menekşe kokuları, matem simgeleri ve dingin dindarlığıyla Cornwall kıyısı, ama zihni uygun adım yürürken hasbelkader arkaya asılmış bir perdeden başka neydi ki?

"Demek ki..." dedi Jacob.

"Evet," dedi Timmy, biraz düşündükten sonra. "Öyle."

Şimdi Jacob hareketlenmeye başladı, kısmen esnemek için, kısmen de bir tür neşeden, kuşkusuz, zira yelkeni sararken, tabakları ovalarken dudaklarından çok tuhaf sesler çıkıyordu—boğuk, ahenksiz—bir tür sevinç nidası, meseleyi kavradığı, durumun hâkimi olduğu için, teni bronzlaşmış, tıraşsız, on tonluk bir yatla dünyanın çevresini dolaşma pazarlığına girebilir, zaten bir avukatlık bürosuna kapanıp tozluklar giymektense şu günlerden birinde, büyük ihtimalle, bunu yapacaktı.

"Dostumuz Masham," dedi Timmy Durrant, "şu anki ortamımızda bizimle birlikte görülmek istemezdi." Düğmeleri kopmuştu.

"Masham'ın teyzesini tanıyo' musun?" dedi Jacob.

"Teyzesi olduğunu bile bilmiyordum," dedi Timmy.

"Masham'ın milyonlarca teyzesi var," dedi Jacob.

"Masham'ın adı *Kıyamet Kitabı*'nda geçer," dedi Timmy.

"Teyzelerinin de öyle," dedi Jacob.

"Kız kardeşi," dedi Timmy, "çok hoş bir kız."

"Senin başına gelecek olan budur, Timmy," dedi Jacob.

"Önce senin başına gelecek," dedi Timmy.

"Ama sana bahsettiğim şu kadın—Masham'ın teyzesi—"

"Ah, devam et hadi," dedi Timmy, zira Jacob o kadar gülüyordu ki konuşamıyordu.

"Masham'ın teyzesi..."

Timmy o kadar gülüyordu ki konuşamıyordu.

"Masham'ın nesine gülüyorsun ki?" dedi Timmy.

"Canı cehenneme—kendi kravat iğnesini yutan adam o," dedi Jacob.

"Ellisine varmadan adalet bakanı olur," dedi Timmy.

"O bir beyefendi," dedi Jacob.

"Wellington Dükü beyefendiydi," dedi Timmy.

"Keats değildi."

"Lord Salisbury öyleydi."

"Peki ya Tanrı?" dedi Jacob.

Scilly Adaları'na şimdi sanki buluttan çıkan bir altın parmak doğrudan işaret ediyordu ve bu manzaranın ne kadar uğursuz olduğunu; ister Scilly Adaları'nı, ister katedrallerdeki haçlı savaşçılarının kabirlerini aydınlatsın, bu geniş açılı ışınların her zaman şüpheciliği temellerinden sarstığını ve Tanrı hakkında şakalara vardığını herkes bilir.

"Benimle kal
Çabuk çöker akşam;
Gölgeler derinleşir;
Rab, benimle kal,"*

diye ilahi söylemeye başladı Timmy Durrant.

"Bizim orada şöyle başlayan bir ilahi söylenirdi:

Ulu Tanrım, nedir bu görüp işittiklerim?"

dedi Jacob.

Martılar ikili üçlü küçük gruplar halinde usulca süzülerek sandalın yakınına geldiler; karabatak uzun gergin boynunu ebedi bir arayışa kaptırmış gibi, suyun üzerinde üç santim sekerek bir sonraki kayaya çıktı ve yükselen suların mağaralardaki uğultusu suyun diğer yanından geliyordu; alçak, tekdüze, kendi kendine konuşan birinin sesi gibi.

"Asırlık Kaya, benim için yarıl
İzin ver saklanayım içine,"

diye terennüm etti Jacob.

Bir kaya, bir canavarın keskin olmayan dişi gibi, yüzeyi parçaladı; kahverengi; sonu gelmeyen şelaleler akıp gitmiş üstünden.

---

* Henry Francis Lyte tarafından 1847'de bestelenen ilahi. (e.n.)

"Asırlık Kaya,"

diye terennüm etti Jacob, sırtüstü uzanmış gün ortasında gökyüzüne bakarken, ama her bir bulut parçası çekildiğinden, gökyüzü örtüsü kaldırılıp ilelebet sergilenen bir şeye benziyordu.

Saat altıda bir buz alanından meltem esmeye başladı; yedi olduğunda su maviden ziyade mordu; yedi buçuktaysa Scilly Adaları'nın çevresinde, bir varakçının kuru deri parçası vardı ve dümenin başına oturmuş Durrant'ın yüzü kuşaklar boyu cilalanmış kırmızı lake bir kutu rengindeydi. Saat dokuzda gökyüzündeki bütün ateş ve karmaşa gitmiş, geride elma yeşili takozlar ve uçuk sarı levhalar kalmıştı; saat on olduğunda ise sandalın fenerleri dalgaların üzerine eğri büğrü renkler bırakıyordu, dalgalar esnedikçe ya da kıvrıldıkça uzayan ya da bodurlaşan. Deniz fenerinden gelen ışın suyun üzerinde hızla geçip gitti. Nihayetsiz milyonlarca mil uzakta toz halindeki yıldızlar göz kırptı; ama dalgalar sandala şaplaklar atıyor, tam ve ürkütücü bir ağırbaşlılıkla kayalara çarpıyordu.

Kulübenin kapısını çalıp bir fincan süt istemek mümkündü mümkün olmasına, ama böyle bir mütecavizliğe ancak susamışlık zorlayabilir insanı. Yine de Mrs. Pascoe bunu hoş karşılardı belki. Yaz günü yorucu geçiyor olabilir. Küçük bulaşıkhanesinde bulaşıkları yıkarken şöminenin üzerindeki ucuz saati işitebilir tik, tik, tik... tik, tik, tik. Evde yalnızdır. Kocası Çiftçi Hosken'e yardıma gitmiş; kızı evli ve Amerika'da. Büyük oğlu da evli, ama geliniyle geçinemiyor. Küçük oğlunu ise Metodist bir rahip alıp götürmüş. Mrs. Pascoe evde yalnız. Muhtemelen Cardiff yolcusu olan bir buharlı gemi şimdi ufukta ilerlerken, hemen yakınlarda bir yüksü-

kotunun çanı andıran taçyaprağı, üzerinde çan dili gibi bir yabanarısıyla ileri geri sallanıyor.

Bu beyaz Cornwall kulübeleri kayalıkların kenarına inşa edilir; bahçelerde karaçalı lahanadan daha çabuk yetişir; çalı çit yerineyse tarihöncesi insan granit iri kaya parçaları yığmıştır. Bunlardan birinde, bir tarihçinin varsayımına göre, kurbanın kanını tutması için bir oyuk açılmıştır, ama günümüzde daha evcil bir amaca hizmet edip, Gurnard's Head'in manzarasına bütünüyle hâkim olmak isteyen turistler için oturak vazifesi görmektedir. Bir kulübenin bahçesinde mavi desenli elbiseye ve beyaz önlüğe kimse itiraz edeceğinden değil.

"Bak—suyunu bahçedeki kuyudan çekmesi gerekiyor."

"Kışın çok ıssız olmalı, şu tepelerin üzerinde esen rüzgârların ve kayaları döven dalgaların ortasında."

Bir yaz gününde bile çağıldayışlarını işitirsiniz.

Mrs. Pascoe suyunu çektikten sonra içeri girdi. Turistler dürbünü getirmediklerine hayıflandılar, böylece tarifesiz buharlı vapurun üstündeki adını okuyabilirlerdi. Gerçekten de o kadar güzel bir gündü ki bir el dürbünüyle manzarada neler yakalanabileceği tahmin bile edilemezdi. Muhtemelen St. Ives Körfezi'nden iki balıkçı teknesi, şu anda buharlının tersi istikametinde yol alıyordu. Ve denizin tabanı kâh duru kâh saydamsız oluyordu. Arıya gelince, alacağı balı aldıktan sonra, tarakotunu ziyaret etti ve oradan dosdoğru Mrs. Pascoe'nun arazisine yol aldı, bir kez daha turistlerin bakışlarını yaşlı kadının desenli elbisesine ve beyaz önlüğüne çevirdi; zira kulübenin kapısına gelmiş, orada duruyordu.

Orada durdu, elini gözlerine siper edip denize baktı.

Belki milyonuncu kez denize bakıyordu. Bir tavuskelebeği tarakotunun üzerine yayıldı, kanatlarındaki mavi ve çikolata renginden de anlaşılacağı üzere kozasından yeni çıkmıştı, körpecikti. Mrs. Pascoe içeri girdi, bir düz tava aldı, dışarı çıktı ve ayakta tavayı temizlemeye girişti. Yüz ifadesi

kesinlikle yumuşak, kösnül ya da tahrik edici değildi; bilakis katı, bilge, sıhhatliydi daha ziyade, ince zevkli insanlarla dolu bir odada hayatın gerçekliğine işaret ediyordu. Yalan da söylerdi, gerçi, doğruyla beraber. Arkasındaki duvarda büyük bir kurutulmuş vatoz balığı asılıydı. Salona hapsolup kaldığından kilimleri, porselen fincanları ve fotoğrafları baş tacı ederdi; gerçi küflü küçük oda tuzlu esintiden ancak bir tuğlanın eni kadar korunabiliyordu ve dantel perdelerin arasından sümsük kuşunun bir taş gibi düştüğünü görüyordunuz ve fırtınalı günlerde martılar ürpererek havaya süzülüyordu ve buharlı gemilerin ışıkları kâh yüksekti, kâh yoğun. Bir kış gecesindeki seslerdi melankoli.

Resimli gazeteler pazarları tam saatinde dağıtılırdı ve Lady Cynthia'nın Westminster Abbey'deki düğününü uzun uzun inceledi. O da yaylı bir at arabasına binip gezmek isterdi. Eğitimli birinin konuşmasındaki yumuşak, seri heceler çoğu zaman onu birkaç kaba hecesi yüzünden utandırırdı. Ve sonra bütün gece lüks faytonlar ve otomobil çağırmak için ıslık çalan uşaklar yerine Atlantik'in kayaları bileyişini işitmek... Düz tavasını ovarken böyle düşler kurmuş olabilirdi. Ama kafası zehir gibi çalışan konuşkan insanlar kasabaların yolunu tutmuştu. Hasis biri gibi hislerini sinesinde biriktirmişti. Yıllardır tek bir kuruş bile harcamamıştı ve onu hasetle izleyen sanki içi som altınla kaplı sanırdı.

Bilge yaşlı kadın gözlerini denize dikip bir kez daha içeri girdi. Turistler Gurnard's Head'e doğru ilerleme zamanının geldiğine karar verdiler.

Üç saniye sonra Mrs. Durrant kapıyı tıklattı.

"Mrs. Pascoe?" dedi.

Gayet kibirli bir tarzda, turistlerin tarla yolundan geçişini seyretti. Kabile reisleriyle ünlü Highland soyundan geliyordu.

Mrs. Pascoe kapıda belirdi.

"Şu bitkinize çok imreniyorum, Mrs. Pascoe," dedi Mrs. Durrant, kapıyı tıklattığı güneş şemsiyesiyle kapının hemen yanında bitiveren güzel sarıkantaron öbeğini işaret ederek. Mrs. Pascoe bitkiye küçümseyerek baktı.

"Bir iki güne oğlum gelecek," dedi Mrs. Durrant. "Bir arkadaşıyla birlikte Falmouth'tan küçük bir tekneyle geliyor... Lizzie'den haber yok mu hâlâ, Mrs. Pascoe?"

Uzun kuyruklu midillileri kulakları seğirerek yirmi metre ötede duruyordu. Uşak Curnow zaman zaman fiske atarak üzerlerindeki sinekleri kovalıyordu. Hanımının kulübeye girdiğini, sonra yeniden çıktığını ve el hararetleriyle hüküm verircesine hararetli hararetli bir şeyler anlatarak, kulübenin önündeki sebze ekili alanın etrafından dolandığını gördü. Mrs. Pascoe onun teyzesiydi. İki kadın da bir çalıyı inceliyordu. Mrs. Durrant eğilip ince bir dalını kopardı. Sonra patatesleri işaret etti (hareketleri buyurgandı; çok dik duruyordu). Patateslerde mildiyö hastalığı vardı. O yıl bütün patateslerde mildiyö hastalığı vardı. Mrs. Durrant, Mrs. Pascoe'ya patateslerindeki mildiyönün ne kadar kötü olduğunu gösterdi. Mrs. Durrant hararetli hararetli konuşuyor, Mrs. Pascoe uysal uysal dinliyordu. Uşak çocuk Curnow, Mrs. Durrant'ın bunun çaresinin gayet basit olduğunu söylediğini biliyordu; dört litre kadar suya toz karıştıracaksın; "Ben bunu kendi bahçemde kendi ellerimle yaptım," diyordu Mrs. Durrant.

"Yoksa bir tane bile patatesiniz kalmayacak—yoksa bir tane bile patatesiniz kalmayacak," diyordu Mrs. Durrant o tumturaklı sesiyle bahçe kapısına ulaştıklarında. Uşak çocuk Curnow taş gibi kaskatı kesilmişti.

Mrs. Durrant dizginleri eline alıp sürücü mahalline geçti.

"O bacağa dikkat edin, yoksa size doktor yollayacağım," diye seslendi omzunun üstünden; midillilere dokundu ve araba ilerledi. Uşak çocuk Curnow çizmesinin ucuna ba-

sıp arabaya atlayacak zamanı ancak bulmuştu. Uşak çocuk Curnow, arka koltuğun ortasına oturup teyzesine baktı.

Mrs. Pascoe bahçe kapısında durmuş arkalarından bakıyordu; araba köşeyi dönene kadar kapıda durdu; kapıda durup bir sağa, bir sola baktı; sonra kulübesine geri döndü.

Az sonra midilliler zorlanan ön ayaklarıyla bombeli kır yoluna vurdu. Mrs. Durrant dizginleri gevşeterek geriye yaslandı. Canlılığından eser kalmamıştı. Şahin burnu, ışığın neredeyse içinden geçebileceği beyaz bir kemik kadar inceydi. Kucağındaki dizginlerin üzerinde duran elleri dinlenirken bile güçlü ve sağlamdı. Üst dudağı o kadar kısaydı ki, ön dişlerinden neredeyse bir sırıtışla yukarı çıkıyordu. Mrs. Pascoe'nun zihninin kendi ıssız toprak parçasına tutunduğu noktada, onun zihni fersahlarca sekiyordu. Midilliler tepe yolunu tırmanırken zihni fersahlarca sekiyordu. Zihnini ileri geri aldı, sanki damsız kulübeler, cüruf tepecikleri ve yüksükotları ile böğürtlen çalılarının kapladığı kulübe bahçeleri onun zihnine gölgelerini bırakıyordu. Zirveye varınca arabayı durdurdu. Etrafında soluk renkli tepeler ve her birinin üzerinde antikçağdan kalma taşlar vardı; aşağısında deniz vardı, bir güney denizi kadar değişken; kendisi oturmuş tepeden denize bakıyordu; dimdik, kartal misali, kasvet ile kahkahanın tam ortasında dengede duruyor. Birdenbire midillilerin kamçısını şaklattı ve uşak çocuk Curnow çizmesinin ucuna basıp ayağa fırlamak zorunda kaldı.

Ekin kargaları kondu, ekin kargaları havalandı. Öyle birdenbire dokundukları ağaçlar sürülerini barındırmak için yetersiz görünüyordu. Ağaçların tepeleri içlerindeki meltemle şakıyordu; dallar işitilir biçimde çatırdıyor ve mevsim yaz ortası olmasına karşın ara ara kabuk ya da ince dallar dökülüyordu. Ekin kargaları havalandı, sonra yeniden yere kondu, ferasetli olanları yerleşmeye hazırlanırken

her seferinde daha az sayıda yükseliyorlardı, zira akşam şimdiden ormanın içindeki havayı neredeyse karartacak kadar ilerlemişti. Yosunlar yumuşaktı; ağaç gövdeleriyse hayaletleri andırıyordu. Ağaçların ötesinde gümüşi bir çayır uzanıyordu. Çayırın en ucunda pampa otları yeşil tepeciklerinden tüylü mızraklarını uzatıyordu. Bir derenin suları parıldıyordu. Şimdiden convolvulus şahin güvesi çiçeklerin üzerinde dönüyordu. Turuncu ve mor, nasturtium ve kediotu alacakaranlıkla yıkanıyordu, ama büyük güvenin üzerinde fırıl fırıl döndüğü tütün bitkisi ve çarkıfelek porselen kadar beyazdı. Ekin kargaları ağaçların tepelerinde hep beraber kanatlarını gıcırdatıyorlardı ve tam uyumaya hazırlanırlarken çok uzaklarda tanıdık bir ses ormanı sarsıp titretti—güçlendi—iyice çınladı kulaklarında—mahmur kanatlıları korkutup uçurdu yeniden—evin akşam yemeği zili.

Altı gün süren tuzlu rüzgâr, yağmur ve güneşin ardından Jacob Flanders bir smokin giymişti. Göze çarpmayan siyah nesne, teknede konserve kutuları, turşular, salamura etler arasında zaman zaman kendisini gösteriyordu ve yolculuk ilerledikçe iyiden iyiye alakasız, inanılması çok zor bir şey haline gelmişti. Ve şimdi, dünya mum ışığıyla aydınlatılan sabit bir yer olduğundan, onu sadece smokin muhafaza ediyordu. Ne kadar teşekkür etse azdı. Böyleyken bile boynu, bilekleri ve yüzü açıkta kalmıştı ve açıkta olsun ya da olmasın tüm bedeni siyah kumaşı bile kusurlu bir örtü haline getirecek kadar gıdıklanıp yanıyordu. Masa örtüsünün üzerinde duran büyük kırmızı eli geri çekti. El çaktırmadan ince bardakları ve kıvrımlı gümüş çatalları kavradı. Pirzolanın kemikleri pembe süslerle çevrelenmişti—ve o dün domuz budunun kemiğini sıyırmıştı dişleriyle! Karşısında puslu, sarılı mavili yarı şeffaf şekiller vardı. Arkalarındaysa kurşuni-yeşil bir bahçe; balıkçı tekneleri eskalonyanın armut şeklindeki yapraklarının arasında sıkışmış ve asılı kalmış gibi görünü-

yordu. Bir yelkenli gemi kadınların sırtlarını geride bıraktı. Alacakaranlıkta iki üç siluet terastan telaşlı adımlarla geçti. Kapı açılıp kapandı. Hiçbir şey yerli yerine oturmadı ya da bütünlüğünü ve sürekliliğini korudu. Bir o yana bir bu yana çekilen kürekler gibi cümleler de oradan buradan, masanın iki yanından geliyordu.

"Ah, Clara, Clara!" diye bağırdı Mrs. Durrant ve Timothy Durrant da "Clara, Clara," diye ekleyince, Jacob sarı müslin elbisenin içindeki kişinin Timothy'nin kız kardeşi Clara olduğunu anladı. Kız gülümseyerek oturuyordu, yüzü kızarmıştı. Kardeşinin koyu renkli gözlerine sahip olsa da, ondan daha ifadesiz ve yumuşaktı. Kahkaha dinince şöyle dedi: "Ama anne, doğruydu. Öyle dedi, demedi mi? Miss Eliot bizimle aynı fikirdeydi..."

Ama uzun boylu, kır saçlı Miss Eliot terastan içeri girmiş yaşlı adama yanında yer açıyordu. Yemek hiç sona ermeyecek, diye düşündü Jacob ve sona ermesini istemiyordu da, gerçi gemi pencere pervazının bir köşesinden diğerine ilerlemişti ve iskelenin ucunda bir ışık yanıyordu. Mrs. Durrant'ın gözlerini ışığa diktiğini gördü. Mrs. Durrant ona döndü.

"Dümen sende miydi, yoksa Timothy'de miydi?" diye sordu. "Müsaadenle sana Jacob diyeyim. Hakkında o kadar çok şey duydum ki." Sonra gözlerini yeniden denize çevirdi. Manzaraya bakarken gözleri donuklaştı.

"Bir zamanlar küçük bir köydü," dedi, "şimdi büyüdü..." Ayağa kalktı, peçetesini de alıp pencerenin yanında dikildi.

"Timothy'yle kavga mı ettiniz?" diye sordu Clara utana sıkıla. "Ben olsam ederdim."

Mrs. Durrant pencereden geri geldi.

"İyiden iyiye geç oluyor," dedi, dimdik oturup yukarıdan masaya bakarak. "Utanmalısınız—hepiniz. Mr. Clutterbuck, utanmalısınız." Sesini yükseltti, zira Mr. Clutterbuck sağırdı.

"Utanıyoruz," dedi bir kız. Ama sakallı yaşlı adam erikli turtasını yemeye devam etti. Mrs. Durrant güldü ve sandalyesinde geriye yaslandı, onu hoşgörüyormuş gibi.

"Size kalmış, Mrs. Durrant," dedi kalın çerçeveli gözlük takmış, kıpkırmızı sakallı bir genç adam. "Ben koşulların yerine getirildiğini düşünüyorum. Bana bir sterlin borcu var."

"Balıktan önce değil—balıkla *birlikte*, Mrs. Durrant," dedi Charlotte Wilding.

"İddia buydu; balıkla birlikte," dedi Clara ciddi ciddi. "Begonyalar, anne. Balığıyla birlikte yiyor."

"Aman Tanrım," dedi Mrs. Durrant.

"Charlotte'tan parayı alamayacaksın," dedi Timothy.

"Bu ne cüret..." dedi Charlotte.

"Bu ayrıcalık bana ait," dedi nazik Mr. Wortley ve bir sterlinlik altın sikkelerle dolu gümüş bir kutu çıkarıp masaya bir tane bıraktı. Sonra Mrs. Durrant ayağa kalktı ve odanın öbür ucuna doğru dimdik vaziyette yürüdü ve sarı, mavi, gümüş rengi müslinler içindeki kızlar, kadife bir elbise giymiş yaşlı Miss Eliot ve kapıda duraksayan temiz pak, özenli, muhtemelen mürebbiye olan pembe yanaklı, ufak tefek bir kadın peşinden gittiler. Hepsi de açık kapıdan dışarı çıktı.

"Sen de benim yaşıma geldiğinde, Charlotte," dedi Mrs. Durrant, terasta bir aşağı bir yukarı yürürlerken kızın koluna girerek.

"Neden bu kadar üzgünsünüz?" diye sordu Charlotte aniden.

"Sana üzgün gibi mi görünüyorum? Umarım öyle görünmüyorumdur," dedi Mrs. Durrant.

"Yani, şu anda öyle. Siz yaşlı *değilsiniz* ki."

"Timothy'nin annesi olacak kadar yaşlıyım." İkisi de durdu.

Miss Eliot terasın ucunda Mr. Clutterbuck'ın teleskopundan bakıyordu. Sağır yaşlı adam onun yanında durmuş, sakalını sıvazlayarak takımyıldızların adlarını sıralıyordu: "Andromeda, Boötes, Sidonia, Cassiopeia..."

"Andromeda," diye mırıldandı Miss Eliot, teleskopu hafifçe oynatarak.

Mrs. Durrant ve Charlotte gökyüzüne çevrili aletin silindirinden baktılar.

"*Milyonlarca* yıldız var," dedi Charlotte inanarak. Miss Eliot artık teleskopla ilgilenmiyordu. Birden yemek odasından genç adamların gülme sesleri geldi.

"*Ben* bir bakayım," dedi Charlotte hevesle.

"Yıldızlar beni sıkıyor," dedi Mrs. Durrant, teras boyunca Julia Eliot'la yürüyerek. "Bir keresinde yıldızlarla ilgili bir kitap okumuştum... Ne diyor bunlar?" Yemek odasının penceresinin önünde durdu. "Timothy," dedi.

"Sessiz genç adam," dedi Miss Eliot.

"Evet, Jacob Flanders," dedi Mrs. Durrant.

"Ah, anne! Seni fark etmedim!" diye bağırdı Clara Durrant, karşı yönden Elsbeth'le birlikte gelirken. "Enfes yahu," diyerek kokladı mine çiçeğinin un ufak ettiği yaprağını.

Mrs. Durrant döndü ve kendi başına uzaklaştı.

"Clara!" diye seslendi. Clara yanına gitti.

"Hiç de benzemiyorlar birbirlerine!" dedi Miss Eliot.

Mr. Wortley purosunu tüttürerek yanlarından geçti.

"Yaşadığım her gün buna daha da kani oluyorum..." dedi yanlarından geçerken.

"Tahmin yürütmek ne kadar da ilginç oluyor..." diye mırıldandı Julia Eliot.

"Dışarı ilk çıktığımızda şu tarhtaki çiçekleri görebiliyorduk," dedi Elsbeth.

"Şimdi pek az görebiliyoruz," dedi Miss Eliot.

"Kız çok güzeldi belli ki, herkes onu severmiş, elbette," dedi Charlotte. "Sanırım Mr. Wortley..." dedi ve durakladı.

"Edward'ın ölümü bir trajediydi," dedi Miss Eliot açıkça.

O sırada Mr. Erskine de onlara katıldı.

"Sessizlik diye bir şey yoktur," dedi kesin bir dille. "Böyle bir gecede sizin sesleriniz hariç yirmi farklı ses duyabilirim."

"Var mısınız iddiaya?" dedi Charlotte.

"Varım," dedi Mr. Erskine. "Bir, deniz; iki, rüzgâr; üç, köpek; dört..."

Diğerleri yürümeye devam etti.

"Zavallı Timothy," dedi Elsbeth.

"Çok hoş bir gece," diye bağırdı Miss Eliot, Mr. Clutterbuck'ın kulağına.

"Yıldızlara bakmak ister miydin?" dedi yaşlı adam, teleskopu Elsbeth'e çevirerek.

"Sizi melankolik yapmıyor mu—yıldızlara bakmak?" diye bağırdı Miss Eliot.

"Daha neler, hayır, daha neler," diye kıkırdadı Mr. Clutterbuck onun ne dediğini anlayınca. "Neden melankolik yapsın ki? Asla—daha neler, hayır."

"Sağ ol, Timothy, ama ben içeri giriyorum," dedi Miss Eliot. "Elsbeth, şu şalı alsana."

"İçeri geliyorum," diye mırıldandı Elsbeth bir gözü teleskopta. "Cassiopeia," diye mırıldandı. "Nerelerdesiniz?" diye sordu, gözünü teleskoptan ayırarak. "Hava da amma karanlık!"

Mrs. Durrant oturma odasında bir lambanın yanına oturmuş yün sararak yumak yapıyordu. Mr. Clutterbuck *Times* okuyordu. Uzakta ikinci bir lamba vardı ve etrafında genç hanımefendiler oturmuş amatör bir tiyatro oyunu için gümüş pullarla süslenmiş kostüme makas vuruyorlardı. Mr. Wortley ise kitap okuyordu.

"Evet, kesinlikle haklı," dedi Mrs. Durrant bedenini dikleştirip yün sarmayı bırakarak. Ve Mr. Clutterbuck, Lord

Lansdowne'un konuşmasının geri kalanını okurken, Mrs. Durrant yün yumağına dokunmadan dimdik oturdu.

"Ah, Mr. Flanders," dedi Mrs. Durrant, gururla, sanki bizzat Lord Lansdowne'a hitap ediyordu. Sonra iç geçirdi ve yeniden yün sarmaya girişti.

"Şuraya otursana," dedi.

Jacob pencere kenarında durduğu karanlık yerden çıktı. Işık üzerine akıyor, teninin bütün kuytularını aydınlatıyordu; ama oturmuş bahçeye bakarken yüzündeki tek bir kas bile oynamadı.

"Yolculuğunuzu anlatsana, merak ediyorum," dedi Mrs. Durrant.

"Evet," dedi Jacob.

"Yirmi yıl önce biz de aynısını yapmıştık."

"Evet," dedi Jacob. Mrs. Durrant ona dik dik baktı.

"Alışılmadık ölçüde asosyal biri," diye düşündü Mrs. Durrant, onun çoraplarını parmaklayışını fark ederek. "Ama hayli seçkin görünüyor."

"O zamanlar..." diye devam etti ve ona nasıl yolculuk ettiklerini anlattı..."kocam, ki yelken konusunda epey bilgilidir, zira biz evlenmeden önce yatı vardı"...ve sonra balıkçılara nasıl da hesapsızca meydan okumuşlardı, "az daha bedelini canımızla ödüyorduk, ama kendimizle gurur duyuyorduk!" Yün yumağını tutan elini havaya savurdu.

"Yününüzü tutayım mı?" diye sordu Jacob resmi bir tavırla.

"Annene yapıyorsundur," dedi Mrs. Durrant, çileyi uzatırken ona yine dikkatle bakarak. "Evet, çok daha iyi oluyor böyle."

Jacob gülümsedi, ama hiçbir şey demedi.

Elsbeth Siddons kolunda gümüş bir şeyle arkalarında duruyordu.

"İstiyoruz," dedi... "Geldim..." dedi ve duraksadı.

"Zavallı Jacob," dedi Mrs. Durrant, sessizce, sanki onu doğduğundan beri tanıyormuş gibi. "Sana oyunlarında rol verecekler."

"Sizi öyle seviyorum ki!" dedi Elsbeth, Mrs. Durrant'ın sandalyesinin yanında diz çökerek.

"Yünü bana versene," dedi Mrs. Durrant.

"Geldi—geldi!" diye bağırdı Charlotte Wilding. "İddiayı ben kazandım."

"Daha yukarıda bir salkım daha var," diye mırıldandı Clara Durrant, merdivende bir basamak daha tırmanarak. O asmanın yukarılarındaki üzümlere ulaşmak için uzanırken Jacob da merdiveni tutuyordu.

"İşte!" dedi, sapı koparark. Orada yukarıda asma yapraklarının ve sarılı morlu salkımların arasında yarı saydam, solgun, harikulade güzel görünüyordu, ışıklar renkli adalar halinde üzerinde yüzüyordu. Sardunyalar ve begonyalar tahta üzerindeki saksılarda duruyordu; domatesler duvarlara tırmanmıştı.

"Yaprakların gerçekten budanması lazım," diye düşünüyordu ve elin ayası gibi açılmış yeşil bir yaprak daireler çizerek Jacob'ın başının yanından geçerek yere düştü.

"Yiyebileceğimden daha fazlasını topladık bile," dedi, yukarıya bakarak.

"Sahiden saçma geliyor..." diye başladı Clara, "Londra'ya dönmek..."

"Gülünç," dedi Jacob, sarsılmaz bir güvenle.

"O halde..." dedi Clara, "gelecek yıl doğru düzgün gelmelisin," dedi, makasıyla bir diğer asma yaprağını gelişigüzel keserek.

"Eğer... eğer..."

Bir çocuk bağırarak koşar adım limonluğun önünden geçti. Clara üzüm sepetleriyle yavaşça merdivenden indi.

"Bir salkım yeşil, iki de mor," dedi ve sepetin içinde kıvrılmış yatan ısınmış üzümlerin üstüne iki büyük yaprak koydu.

"Eğlendim doğrusu," dedi Jacob, aşağıdaki limonluğa bakarak.

"Evet, zevkliydi," dedi kız muğlak bir ifadeyle.

"Ah, Miss Durrant," dedi Jacob, üzüm sepetini alarak; ama kız onu geride bırakıp limonluğun kapısına doğru yürüdü.

"Sen çok iyisin—çok iyisin," diye düşündü kız, Jacob'ı düşünerek, Jacob'ın ona kendisini sevdiğini söylemesi gerektiğini düşünerek. Hayır, hayır, hayır.

Çocuklar kapının dışında fıldır fıldır dönüyor, bir şeyleri havaya fırlatıyorlardı.

"Küçük şeytanlar!" diye bağırdı Clara. "Ne o ellerindeki?" diye sordu Jacob'a.

"Soğan, sanırım," dedi Jacob. Kıpırdamadan baktı onlara.

"Önümüzdeki ağustosta, unutma, Jacob," dedi Mrs. Durrant, küpeçiçeğinin kızıl renk bir küpe gibi başının arkasında sallandığı terasta onunla tokalaşırken. Mr. Wortley sarı terlikleriyle balkon kapısından geldi, *Times*'ı bir türlü bırakmıyordu ve elini tüm içtenliğiyle uzattı.

"Hoşça kalın," dedi Jacob. "Hoşça kalın," diye tekrarladı. "Hoşça kalın," dedi bir kez daha. Charlotte Wilding yatak odasının penceresini açtı ve bağırdı: "Hoşça kalın, Mr. Jacob!"

"Mr. Flanders!" diye bağırdı Clutterbuck, kendisini arı kovanına benzeyen sandalyesinden kurtarmaya çalışarak. "Jacob Flanders!"

"Çok geç, Joseph," dedi Mrs. Durrant.

"Bana modellik etmek için değil," dedi Miss Eliot, üç ayaklı fotoğraf sehpasını çimenlerin üzerine dikerken.

V

"Bence daha ziyade," dedi Jacob, piposunu ağzından çıkarıp, "Vergilius'taydı bu," ve sandalyesini geri itip pencereye gitti.

Dünyanın en dikkatsiz sürücüleri, kesinlikle, posta arabası sürücüleridir. Lam's Conduit Sokağı'ndan aşağı salınan kızıl kamyonet posta kutusunun oradaki köşeyi öyle bir döndü ki, kaldırımın kenarını sıyırıp geçti ve mektup atmak için ayak parmaklarının ucunda duran küçük kızı yarı korkuttu, yarı meraklandırdı. Kız eli kutunun ağzında durakladı; sonra mektubunu atıp koşarak uzaklaştı. Parmak ucunda duran bir çocuğa ancak nadiren acımayla bakarız—çoğu zaman belli belirsiz bir rahatsızlık, ayakkabının içindeki pek temizlemeye değmeyecek bir toz tanesi—hissimiz budur ve dolayısıyla—Jacob da kitaplığına döndü.

Uzun zaman önce burada mümtaz insanlar yaşardı ve gece yarısını geçerken Saray'dan döndüklerinde, saten eteklerini toplayarak oymalı kapı süvelerinin altında dururlar, uşak ise yerdeki döşeğinden kalkıp yeleğinin alt düğmelerini telaşla ilikler ve onları içeri buyur ederdi. On sekizinci yüzyılın insanı soğuktan tir tir titreten yağmuru sokaktaki oluktan akıp giderdi. Gelgelelim Southampton Row bugünlerde esasen orada bir terziye kaplumbağa satmaya çalışan bir adama her zaman denk gelecek olmanızla dikkat çekiyor.

"Şu tüvite bir bakın, efendim; üst tabaka göze hitap edecek nadide bir şeyler ister, efendim—ve temizlik alışkanlıklarıdır, efendim!" İşte kaplumbağalarını böyle sergilerler.

Oxford Caddesi'ndeki Mudie's kütüphanesinin köşesinde bütün kırmızı ve mavi boncuklar bir ipe dizilmişti. Motorlu otobüsler trafikte kilitlenip kalmıştı. Şehir merkezine giden Mr. Spalding, Shepherds's Bush'a revan olmuş Mr. Charles Budgeon'a baktı. Otobüslerin yakınlığı üst katta, dışarıda oturan yolculara birbirlerinin yüzlerine bakma fırsatı veriyordu. Ama çok azı bu fırsattan yararlanıyordu. Herkes kendi âlemindeydi. Herkes mazisini, ezbere bildiği bir kitabın yaprakları gibi içine hapsetmişti ve sadece dostları kitabın başlığını okuyabiliyordu; James Spalding ya da Charles Budgeon ve ters istikamete giden yolcular ise hiçbir şey okuyamıyorlardı—"kızıl bıyıklı bir adam" ya da "pipo içen grili genç adam" dışında. Ekim güneşi kıpırdamadan oturan bütün bu erkek ve kadınlara vuruyordu; küçük Johnnie Sturgeon da fırsattan istifade, elinde büyük gizemli paketiyle merdivenden aşağı indi ve tekerleklerin arasında zikzak çizerek kaldırıma ulaştı, ıslıkla bir ezgi tutturdu ve çok geçmeden gözden kayboldu—sonsuza dek. Otobüsler aniden hareket etti ve her bir insan yolculuğunun sonuna biraz daha yaklaşmış olduğu için rahatladığını fark etti; gerçi bazıları da acil meşgalelerinin ötesindeki bir zevkin vaadiyle kendini kandırdı—mesela biftekli ve böbrekli börek, içki ya da şehir merkezindeki bir restoranın dumanlı köşesinde bir el domino oyunu. Ah evet, Holborn'daki bir otobüsün tepesinde, polis kolunu kaldırırken ve güneş sırtınızı ısıtırken insan hayatına tahammül edilebilir ve eğer insanın bizzat insanın ayak uydurmasını sağlamak için salgıladığı kabuk gibi bir şey varsa, onu burada, büyük caddelerin birleştiği ve St. Paul Katedrali'nin, salyangoz kabuğunun tepesindeki sarmal gibi, son bir dokunuşta bulunduğu Thames Nehri'nin yakalarında buluruz. Jacob otobüsünden inip basamaklar-

dan sallana sallana çıktı, saatine baktı ve nihayet içeri girmeye karar verdi... Çaba gerektirir mi? Evet. Ruh hallerindeki bu değişiklikler bizi yıpratır.

Loştur orası, hiç durmadan çalan orgun eşlik ettiği beyaz mermerden hayaletler dadanmıştır. Bir çizme gıcırdarsa, fenadır; sonra düzen; disiplin. Zangoç elinde sopasıyla otoritesi altındaki hayatı düzeltmiştir. Koronun meleksi üyeleri tatlı ve kutsaldır. Ve sonsuza dek mermerden omuzların etrafında, katlanmış parmakların içinde ve dışında, insanın ve orgun ince yüksek sesleri yankılanır. Sonsuza dek ağıt—ebedi istirahat. Yıllardır Prudential Society'nin merdivenlerini ovmaktan yorulmuş olan Mrs. Lidgett yüce Dük'ün mezarının altında bir yere oturdu, ellerini kavuşturdu ve gözleri yarı kapalıydı. Yaşlı bir kadının dinlenmesi için muhteşem bir yer, tam da zaferleri kendisi için hiçbir anlam ifade etmeyen, adını bile bilmediği yüce Dük'ün kemiklerinin yanı başında, gerçi oradan çıkarken karşıdaki küçük melekleri selamlamayı, kendi mezarında da aynılarını istediğinden asla unutmaz, zira kalbinin deri perdesi sonuna kadar açılmıştır ve ayaklarının ucuna basarak yürürken istirahat düşünceleri, tatlı melodiler açığa çıkar... Hintkeneviri tüccarı ihtiyar Spicer hiç böyle şeyler düşünmezdi oysa. İşin tuhafı, elli yıldır St. Paul'e de hiç gitmemişti, oysa ofisinin pencereleri avlusundaki mezarlığa bakıyordu. "Bu mudur yani? Peki, kasvetli eski bir yer... Nelson'ın kabri nerede? Vakit yok şimdi—yine gel—kutuya bir bozukluk atayım... Yağmur mu yağacak, yoksa hava açacak mı? Yahu keşke bir karar verseydi!" Çocuklar aylak aylak içeri dalıyor—zangoç onları geri gönderiyor—ve bir tane daha, bir tane daha... kadın, erkek, kadın, erkek, oğlan... gözlerini yukarı dikiyor, dudaklarını büzüyorlar, aynı gölge aynı yüzlere değiyor; kalbin deri perdesi sonuna kadar açılıyor.

St. Paul'ün basamaklarından bakınca hiçbir şey her insana mucize eseri palto, etek ve çizme; bir gelir; bir erek

sağlanmış olmasından daha kesin gözükemez. Sadece Jacob, Ludgate Hill'den satın aldığı Finlay'in *Bizans İmparatorluğu* kitabını elinde taşırken biraz farklı görünüyordu; zira elinde bir kitap taşıyordu, o kitabı tamı tamına dokuz otuzda, kendi şöminesinin başında, bütün bu kalabalığın içinde başka hiç kimsenin yapmayacağı biçimde, açıp inceleyecekti. Onların evi yok. Sokaklar onlara ait; dükkânlar; kiliseler; onlara ait sayısız çalışma masası; her yana ulaşan ofis ışıkları; kamyonetler onların ve sokağın üstünde göğe uzanan demiryolu. Yakından bakarsanız aralarında biraz mesafe bulunan üç yaşlı adamın sokak sanki evlerinin salonuymuş gibi kaldırımda üç tekerlekli bisikletlerine bindiklerini ve burada, duvarın karşısında, bir kadının satın almanız için ricada bulunmadığı bot bağcıklarını uzatarak gözlerini hiçliğe diktiğini görürsünüz. Afişler de onların; afişlerdeki haberler de öyle. Bir kent harap olmuş; bir yarış kazanılmış. Evsiz barksız bir halk, mavisi ya da beyazı çelik eğelerden ve parçalanıp toz haline gelmiş at dışkılarından bir tülle geri çekilen gökyüzünün altında daireler çiziyor.

Orada, yeşil gölgeliğin altında, kafasını beyaz kâğıda eğmiş Mr. Sibley rakamları kâğıtlara aktarıyordu ve her bir masanın üzerinde, hayvan yemi gibi, bir tomar kâğıt, çalışkan dolmakalemin yavaş yavaş tükettiği günlük besini görürsünüz. Kurallara uygun sayısız kaliteli palto tüm gün koridorlarda asılı durur, ama saat altıyı vurdu mu her birinin içi tastamam doldurulur ve pantolonlarla bölünen ya da aynı kalıptan çıkmış gibi duran bir kalınlıktaki ufak tefek figürler, kaldırımda zarafetten yoksun hareketlerle hızlı hızlı ilerler, sonra karanlığa karışırlardı. Kaldırımın aşağısında, toprağa gömülü halde, etraflarına sarı ışıklar dizilmiş boş borular, onları sonsuza dek bir o yana bir bu yana götürür ve emaye levhaların üzerindeki büyük harfler yeraltı dünyasında yukarıdaki parkları, meydanları ve caddelerin kesiştiği bölgeleri temsil ederdi. "Marble Arch—Shepherd's

Bush*"—çoğunluk için Arch ve Bush ilanihaye mavi bir zemin üzerindeki beyaz harflerdir. Ancak bir noktada—Acton, Holloway, Kensal Rise, Caledonian Road olabilir—o ad bir şeyler satın aldığınız dükkânlar ve evler anlamına gelir ki, bunların birinde, budanmış ağaçların kaldırım taşlarının arasından yükseldiği sağ tarafta, kare perdeli bir pencere ve yatak odası vardır.

Günbatımının üzerinden epey zaman geçmişken, yaşlı kör bir kadın, sırtı Union of London & Smith Bankası'nın taş duvarına dönük, katlanabilen bir taburede oturmuş, kahverengi kırma bir köpeği kollarıyla sımsıkı sarmış, avaz avaz şarkı söylüyor, bozuk para için değil, hayır, neşeli coşkulu kalbinin—günahkâr, yanık kalbinin—derinliklerinden gelerek söylüyor, zira onu götürmeye gelen çocuk bir günahın meyvesidir ve bankanın karşısına oturmuş, köpeğini bağrını basmış, amacı üç beş bozukluk kazanmak olmayan annesinin coşkulu şarkısını sokak lambasının ışığında dinlemek yerine, yatakta, çekili perdelerin arkasında, çoktan uykuya dalmış olması gerekirdi.

Gittiler eve. Kurşuni kilise kuleleri onları karşıladı; saçlarına aklar düşmüş şehir, yaşlı, günahkâr ve heybetli. Biri diğerinin arkasında, yuvarlak ve sivri uçlu, gökyüzünü delerek ya da bir araya toplanarak, tıpkı kıyıya üşüşen yelkenli gemiler gibi, tıpkı granit kayalıklar gibi, kule külahları ve ofisler, iskeleler ve fabrikalar gibi; hacılar ilanihaye ağır adımlarla yürür; mavnalar ağır yükleriyle nehrin ortasında dinlenir; şehir, bazılarının inancına göre, fahişelerini sever.

Ama görünen o ki çok azına bu paye bahşedilir. Opera Binası'nın kemerinden ayrılan at arabalarının içinden bir

---

* John Nash tarafından 1827'de Buckingham Sarayı'nın giriş kapısı olarak tasarlanan ve Londra'nın simge yapılarından olan mermer zafer takı Marble Arch, 1850'de bugünkü yerine; Oxford Caddesi, Park Lane ve Edgware Road'un kesiştiği noktaya taşınmıştır. Shephard's Bush ise Londra'nın batısında bir bölgedir. Hem Marble Arch hem de Shephard's Bush aynı zamanda metro duraklarıdır. (ç.n.)

tanesi bile doğuya dönmez ve küçük hırsız boş pazaryerinde yakalandığında, siyah-beyaz ya da gül rengi gece elbisesi giymiş hiç kimse eli arabanın kapısında yardım etmek ya da lanetlemek için durup da yolu tıkamaz—gerçi Lady Charles, hakkını teslim etmek gerek, merdivenlerini tırmanırken üzgün üzgün iç çeker, Thomas à Kempis'i alır ve zihni olayların karmaşık dehlizlerinde yolunu kaybedene kadar uyumaz. "Neden? Neden? Neden?" diye iç çeker. Genel olarak Opera Binası'ndan yürüyerek dönmek en iyisidir. Yorgunluk en kesin uyku ilacıdır.

Güz mevsiminin en civcivli zamanıydı. Tristan örtüsünü haftada iki kez koltuk altına kadar çekiyordu; Isolde maestronun değneğiyle mucizevi biçimde hemhal olmuş, eşarbını sallıyordu. Binanın bütün kısımlarında pembe yüzler ve parıldayan göğüsler vardı. Kraliyet ailesinden görünmez bir bedene bağlı bir el sessizce çıkıp locanın kızıl çıkıntısında duran kırmızı-beyaz buketi aldığında, İngiltere Kraliçesi uğrunda ölmeye değer bir isim gibi geliyordu. Güzellik, limonluktaki çeşitlilik içinde (ki hiç de en kötüsü değildir), locadan locaya çiçek açtı; ve büyük öneme sahip hiçbir şey söylenmemiş olmasına karşın ve Walpole'un öldüğü sıralarda kıvrak zekâ ve nüktedanlığın güzel dudakları terk ettiği genel olarak kabul görse de—her halükârda, Victoria, bakanlarını karşılamak üzere geceliğiyle aşağı indiğinde, dudaklar (bir opera dürbününden de görülse) hâlâ kırmızı ve tapılasıydı. Altın kabzalı bastonlarıyla saygıdeğer kel erkekler, sıraların arasındaki kan kırmızısı yollar boyunca yürüdüler. Ve ancak ışıklar söndüğünde localarla münasebeti kopardılar ve maestro önce Kraliçe'ye, ardından kel adamlara eğilerek selam verdikten sonra topukları üzerinde döndü ve batonunu kaldırdı.

Sonra iki bin kalp yarı karanlıkta hatırladı, beklentilere kapıldı, karanlık labirentlerde gezdi; Clara Durrant, Jacob Flanders'a elveda dedi ve ölümün tatlılığını sembolik olarak tattı; Mrs Durrant locanın karanlığında onun arkasına

oturmuş içli içli ahlayıp vahlıyordu; Mr. Wortley ise İtalyan elçisinin karısının arkasındaki pozisyonunu değiştirirken Brangaena'nın* hafif boğuk sesli olduğunu düşündü ve onların başlarının metrelerce yukarısındaki balkonda havada asılı kalmış olan Edward Whittaker önündeki küçük partisyona çaktırmadan fenerini tuttu; ve... ve...

Kısacası, gözlemci gözlemlere boğulur. Doğa ve toplum, sırf bizim kaosa gömülmemizi engellemek adına, kendi aralarında bizzat basitlikten ibaret olan bir sınıflandırma sistemi kurmuşlardır: Sıralar, localar, amfiteatr, balkon. Kalıplar her gece doldurulur. Ayrıntıları fark etmenin lüzumu yoktur. Ama zorluk bakidir—bir seçim yapmak gerekir. Zira benim İngiltere Kraliçesi olmak gibi bir arzum olmasa da—yahut sadece bir anlığına olsa da—seve seve onun yanında otururdum; başbakanın dedikodularını dinlerdim; kontes fısır fısır konuşur, salonlardaki ve davetlerdeki anılarını paylaşır; saygın insanların devasa cepheleri nihayetinde bütün gizli kodlarını saklar; yoksa neden bu kadar nüfuz edilmez olsunlar? Ve sonra, kendi başlığını çıkararak, bir anlığına birisinin—herhangi bir kişinin—İmparatorluk'u yönetmiş kahraman bir adam olduğunu varsaymak; Brangaena şarkı söylerken Sophokles'in fragmanlarına atıfta bulunmak ya da çoban kavalını çalarken insanın gözünün önünde yıldırım hızıyla köprülerin ve su kemerlerinin canlanması. Ama hayır—seçim yapmamız gerekir. Hiçbir zaman bundan daha katı bir zorunluluk görülmemiştir! Veya daha büyük acılara yol açan, daha kesin bir felakete götüren; zira nerede otururwhile sam oturayım, sürgünde ölürüm ben; Whittaker kendi pansiyonunda; Lady Charles ise Malikâne'de.

Yetmiş altı penilik koltukların birinde oturmuş Wellington burunlu genç bir adam, opera sona erince, sanki müzi-

* Richard Wagner'in operası *Tristan und Isolde*'de, Isolde'nin hizmetçisi ve sırdaşı. (ç.n.)

ğin etkisiyle hâlâ arkadaşlarından biraz ayrı düşmüş gibi, taş merdivenlere yöneldi.

Gece yarısı Jacob Flanders kapının tıklatıldığını işitti.

"Vay canına!" diye bağırdı. "Sen tam aradığım adamsın!" Ve ortalığı daha fazla velveleye vermeden gün boyunca aradığı dizeleri buldu; ama dizeler Vergilius'tan değil, Lucretius'tandı.

"Evet; bu onu kendine getirecektir," dedi Bonamy, Jacob okumayı bırakınca. Jacob heyecanlıydı. Makalesini ilk kez sesli okumuştu.

"Lanet domuz!" dedi, sözünü hiç sakınmadan; ama övgü başını döndürmüştü. Leeds'li Profesör Bulteel birtakım müstehcen kelimeleri ve bazı müstehcen cümlecikleri attığını, yumuşattığını ya da sadece yıldız işaretiyle geçiştirdiğini belirtmeden bir Wycherley edisyonu yayımlamıştı. Rezalet, dedi Jacob; güveni suiistimal; salt ahlakçılık; şehvet düşkünü bir aklın ve mide bulandırıcı bir yaradılışın işareti. Aristophanes ve Shakespeare zikrediliyordu. Modern hayat reddediliyordu. Mesleki unvanı epey dalga konusu yapılıyor ve bir eğitim yuvası olarak Leeds küçümseniyordu. İşin olağanüstü kısmıysa bu genç adamların tamamen haklı olmalarıydı—olağanüstü, çünkü Jacob yazdıklarını temize çekerken bile, onları hiç kimsenin asla yayımlamayacağını biliyordu; nitekim gerçekten de *Fortnightly*'den, *Contemporary*'den, *Nineteenth Century*'den ret cevabı aldı—Jacob yazdıklarını annesinin mektuplarını, eski flanel pantolonunu ve Cornwall damgalı bir iki kısa mektubu sakladığı siyah tahta kutuya attı. Kapak hakikatin üzerine kapandı.

Üstünde beyaz boyayla yazılmış adının hâlâ okunabildiği bu siyah tahta kutu, oturma odasının uzun pencereleri arasında duruyordu. Sokak aşağıda akıyordu. Kuşkusuz yatak odası arkadaydı. Mobilyalar—üç hasır sandalye ve bir katla-

nır masa—Cambridge'ten gelmişti. Bu evler (Mrs. Garfit'in kızı Mrs. Whitehorn bu evin sahibesiydi) farzımuhal yüz elli yıl önce inşa edilmişti. Odalar hoş, tavanlar yüksektir; kapıların üstleri gül ya da koç kafası şeklinde ahşap oymalarla süslü. On sekizinci yüzyılın kendine has seçkin bir havası var. Ahududu rengine boyalı lambrilerin bile kendine has seçkin bir havası var...

"Seçkin"—Mrs. Durrant, Jacob Flanders'ın "seçkin bir görünümü" olduğunu söylemişti. "Son derece asosyal," demişti, "ama görünüşü bir hayli seçkin." Onu ilk kez gören biri için kuşkusuz uygun kelime budur. Sandalyesinde geriye yaslanır, piposunu ağzından çeker ve Bonamy'ye şöyle der: "Şimdi şu operadan bahsedersek" (zira müstehcenlik meselesini kapamışlardı). "Bu Wagner denen adam"...seçkinlik doğallıkla kullanılacak kelimelerden biriydi, gerçi, ona bakınca, insan opera binasındaki hangi koltukta, parterde mi, birinci balkonda mı, yoksa üst balkonda mı oturduğunu söylemekte zorlanırdı. Yazar mı? Özgüvenden yoksundu. Ressam mı? Ellerinin şeklinde zevk sahibi olduğunu gösteren bir şey vardı (anne tarafından kökleri çok eskilere dayanan ve hiç tanınmayan bir aileden geliyordu). Sonra ağzı—ama şüphesiz, bütün boş meşgaleler içinde bu şekilde yüz hatlarını sıralamak en beteridir. Tek kelime yeterlidir. Ama ya insan onu bulamazsa?

"Jacob Flanders'ı beğeniyorum," diye yazdı Clara Durrant günlüğüne. "Hiç bu dünyanın adamı değil. Caka satmakla işi yok ve insan ona içinden ne geçiyorsa söyleyebilir, ama bir yandan da korkutucu çünkü..." Ama Mr. Letts'in bir şilinlik cep defterlerinde günlük tutmak için çok az yer vardır. Clara sınırı aşıp çarşamba gününe geçecek biri değildi. Kadınların en alçakgönüllüsü, en dürüstü! "Hayır, hayır, hayır," diye iç çekti, limonluğun kapısında durarak, "kesme—mahvetme"—neyi? Fevkalade muhteşem bir şeyi.

Ama sonuçta, bu sadece genç bir kadının dili, aynı zamanda seven ya da sevmekten imtina eden birinin dili. O anın tam da o temmuz sabahında olduğu gibi sonsuza dek devam etmesini isterdi. Ama anlar sürmez. Şimdi, sözgelimi, Jacob katıldığı bir yürüyüş turu hakkında bir hikâye anlatıyordu ve hanın adı, "Köpüren Tencere"ydi ki, ev sahibesinin adını düşününce... Bağıra çağıra güldüler. Uygunsuz bir şakaydı.

Sonra Julia Eliot "sessiz genç adam" dedi ve başbakanlarla yemek yediğine göre, kuşkusuz şunu kastetmişti: "Bu hayatta ilerleyecekse, dilini kullanması gerekecek."

Timothy Durrant hiç yorum yapmadı.

Hizmetçi kız mükâfatını gani gani aldığını gördü.

Mr. Sopwith'in görüşü Clara'nınki kadar duygusaldı, ama çok daha maharetle ifade edilmişti.

Betty Flanders, Archer konusunda romantik, John konusunda hassastı; Jacob'ın evdeki sakarlıkları onu haddinden fazla rahatsız ediyordu.

Kaptan Barfoot oğlanların içinde en çok onu severdi; ama nedenine gelince...

Demek ki erkekler ile kadınlar aynı derecede kabahatlidir. İnsan denen varlık hakkında derin, tarafsız ve mutlak anlamda doğru bir görüşün hiç bilinmediği görülüyor. Ya erkeğiz ya da kadınız. Ya soğuğuz ya duygusalız. Ya genciz ya yaşlanıyoruz. Her halükârda, hayat bir gölgeler geçidinden ibarettir ve Tanrı bilir neden bu gölgelere böyle hevesle sarılırız ve gölge olduklarından, terki diyar ettiklerinde neden böyle karalar bağlarız. Ve neden, eğer bu ve çok daha fazlası doğruysa, neden pencere köşesinde ani bir tasavvurla sandalyedeki genç adamın dünyadaki en gerçek, en sağlam, en iyi tanıdığımız şey olduğunu görünce şaşırırız—gerçekten de neden? Zira bir an sonra onun hakkında hiçbir şey bilmeyiz.

Görme tarzımız böyledir. Sevgimizin koşulları böyledir.

("Yirmi iki yaşındayım. Ekimin sonu geldi sayılır. Hayat her yönüyle güzel, ama ne yazık ki etrafta çok sayıda ahmak var. İnsan kendini bir şeylere adamalı—Tanrı bilir neye. Her şey gerçekten çok neşe veriyor—sabah kalkıp frak giymek hariç.")

"Bonamy, diyorum, Beethoven'a ne dersin?"

("Bonamy inanılmaz bir adam. Bilmediği şey yok resmen—İngiliz edebiyatı konusunda benim kadar bilgili değil—ama o da bütün şu Fransız yazarları okumuş.")

"Bence bariz saçmalıyorsun, Bonamy. Sen öyle desen de, zavallı ihtiyar Tennyson..."

("Hakikaten, insan zamanında Fransızca öğrenmeliymiş. Şimdi, sanırım, ihtiyar Barfoot annemle konuşuyor. Bu tuhaf bir ilişki şüphesiz. Ama Bonamy'yi orada göremiyorum. Lanet olsun Londra'ya!") zira pazar arabaları sokakta aheste aheste ilerliyordu.

"Cumartesi günü yürüyüşe çıkmaya ne dersin?"

("Ne var ki cumartesi günü?")

Sonra cep ajandasını çıkarıp, Durrant'ların davet verecekleri gecenin önümüzdeki hafta olduğunu teyit etti.

Ama bütün bunlar pekâlâ doğru olabilirdi gerçi—Jacob böyle düşünüyor ve söylüyordu—bacak bacak üstüne attı—piposunu doldurdu—viskisini yudumladı ve bir kez cep ajandasına baktı, bu sırada saçlarını dağıttı, ikinci bir insana ancak Jacob'ın kendisinin iletebileceği bir şey kalıyor geriye. Üstelik bunun bir parçası Jacob değil, Richard Bonamy'dir—oda; pazar arabaları; saat; tarihin tam o anı. Sonra cinsiyetin etkisini düşünün—erkek ile kadın arasında nasıl dalgalı, titrek sallandığını, böylece burada bir vadi, orada bir zirve, ama aslında belki de hepsi elim kadar düzdür. Doğru kelimeler bile yanlış vurguyla söylenir. Ama bir şey insanı hep, şahin güvesi gibi, gizem mağarasının ağzında, titreşerek vızıldamaya itiyor, Jacob Flanders'a hiç de sahip olmadığı

çeşit çeşit vasfı bahşederek—zira kuşkusuz oturup Bonamy ile konuşmuş olsa da, söylediklerinin yarısı tekrarlanamayacak kadar sıkıcıydı; çoğu anlaşılmazdı (tanınmayan insanlar ve Parlamento hakkında); geri kalanlarsa çoğunlukla tahmine dayanan sonuçlar. Yine de biz onun üstünde titreşerek sallanıyoruz.

"Evet," dedi Kaptan Barfoot, piposunu Betty Flanders'ın şömine ızgarasına vurup paltosunu düğmeleyerek. "İşi iki kat artırıyor, ama umurumda değil."

Artık belediye meclis üyesiydi. Geceye baktılar, Londra geceleriyle aynıydı, sadece çok daha fazla şeffaftı. Kentin göbeğinde kilise çanları on biri vuruyordu. Rüzgâr denizden esiyordu. Ve yatak odalarının bütün pencereleri karanlıktı—Page'ler uykuya dalmıştı; Garfit'ler uykuya dalmıştı; Cranch'ler uykuya dalmıştı—halbuki Londra'da bu saatte Parliament Hill'de Guy Fawkes'ı yakıyorlardı.

VI

Alevler iyiden iyiye yükselmişti.

"St. Paul'e bakın!" diye bağırdı birisi.

Ahşap alev alınca Londra'nın tarihi finans bölgesi bir saniyeliğine aydınlandı; yangının etkili olduğu diğer taraflarda ise ağaçlar vardı. Sarıya ve kırmızıya boyanmış gibi taze ve canlı bir halde dışarı çıkan yüzlerden en belirgin olanı bir kızın yüzüydü. Alev ışığının azizliği yüzünden, kızın bedeni yokmuş gibiydi. Yüzün ovali ve saçlar ateşin yanında, kara bir boşluğun önünde sallanıyordu. Mavi-yeşil gözleri, parıltıdan kamaşmışçasına, alevlere dikilmişti. Yüzündeki her kas gerilmişti. Bu şekilde bakakalmış olmasında trajik bir şey vardı—yirmi-yirmi beş yaşlarındaydı.

Açıklı koyulu karanlıktan inen bir el, başına koni şeklinde beyaz bir palyaço şapkası koydu. Başını sallayarak hâlâ dik dik bakıyordu. Yukarısında favorili bir yüz zuhur etti. Bir masanın iki ayağı ile etrafa saçılmış ince dal ve yaprakları ateşe attılar. Hepsi birden tutuştu ve çok gerideki yüzler göründü; yuvarlak, solgun, pürüzsüz, sakallı, bazıları melon şapka takmıştı; hepsi pürdikkat; değişken beyaz sislerin üzerinde süzülen St. Paul ve iki üç tane dar, kâğıt beyazı, yangın söndürücüye benzeyen kule ucu da göründü.

Alevler ahşap boyunca ilerliyor ve göğe yükseliyordu ki, nereden çıktığını Tanrı'nın bilebileceği, cilalı kaplumbağa

kabuklarını andıran güzel oyuk şekilli kovalarla su dökülmeye başlandı; tekrar tekrar döküldü; ta ki tıslama arı sürüsünün sesini andırıncaya kadar ve bütün yüzler çekildi.

"Ah, Jacob," dedi kız, karanlıkta tepeye tırmanırlarken, "öyle mutsuzum ki!"

Bağıra çağıra gülme sesleri geldi diğerlerinden—yüksek, alçak; bazıları önce, bazıları sonra.

Otelin yemek odası ışıl ışıldı. Masanın bir ucunda alçıdan geyik kafası vardı; diğerindeyse Guy Fawkes gecesinde onu temsilen siyaha ve kırmızıya boyanmış bir Romalı büstü. Sofradakiler kâğıt güllerden oluşan bir zincirle birbirine bağlanmıştı, bu nedenle elleri birleşmişken "Auld Lang Syne"i söylemeye sıra geldiğinde, pembe ve sarı güllerden oluşan bir hat masa boyunca kalkıp indi. Yeşil şarap kadehleri pek çok defa tokuşturuldu. Genç bir adam ayağa kalktı, Florinda ise masada duran morumsu kürelerden birini alıp dosdoğru onun kafasına fırlattı. Küre paramparça oldu.

"Öyle mutsuzum ki!" dedi kız, yanında oturan Jacob'a dönerek.

Masa, sanki görünmez bacakların üzerindeymiş gibi, odanın diğer tarafına koşuyordu; kırmızı bir örtüyle ve yapma çiçeklerin bulunduğu iki çömlekle süslenmiş laternadan vals müziği geldi.

Jacob dans edemiyordu. Duvara yaslanıp piposunu tüttürdü.

"Bize göre," dedi dans edenlerden ikisi, diğerlerinden ayrılarak ve onu yerlere kadar eğilip selamlayarak, "siz bugüne dek gördüğümüz en yakışıklı erkeksiniz."

Böylece başına kâğıt çiçeklerden bir taç taktılar. Sonra birisi beyaz ve yaldızlı bir koltuk getirtip onu oturttu. Onlar geçerken insanlar omuzlarına camdan üzümler astılar, ta ki Jacob enkaz haline gelmiş bir geminin baş tarafındaki heykele benzeyene kadar. Sonra Florinda dizlerinin üzerine

çöktü ve yüzünü onun yeleğine gömdü. Jacob bir eliyle onu tutuyordu, diğeriyle de piposunu.

"Şimdi mantıklı bir şeylerden konuşalım," dedi Jacob, altı kasım sabahı dört ile beş arasında Haverstock Hill'de Timmy Durrant'la kol kola yürürken.

Yunanlar—evet, bunu konuşuyorlardı—her şey düşünülüp tartıldığında, insan Çin ve Rus edebiyatı da (gerçi bu Slavlar medeni değiller) dahil olmak üzere bütün edebiyatların tadına baktığında, nasıl da ağızda kalan tadın Yunan edebiyatı olduğunu. Durrant Aiskhylos'tan alıntı yaptı—Jacob ise Sophokles'ten. Doğru, hiçbir Yunan bunu anlayamazdı ya da profesör dikkat çekmekten kendini alamazdı.—Ama ne gam; Yunan edebiyatı Haverstock Hill'de şafak sökerken bağıra çağıra okunmayacaksa neye yarardı ki? Üstelik Durrant Sophokles'e, Jacob da Aiskhylos'a hiç kulak vermemişti. Böbürleniyorlardı, muzafferdiler; ikisine de dünyadaki bütün kitapları okumuşlar; her günahı, tutkuyu ve sevinci tatmışlar gibi geliyordu. Medeniyetler kopartılmaya hazır çiçekler gibi etraflarında duruyordu. Çağlar yelken açmaya uygun dalgalar gibi ayaklarına çarpıyordu. Ve iki genç adam bütün bunları inceleyerek, sisin, lambanın ışığının, Londra'nın gölgelerinin arasından heyula gibi ilerleyerek, tercihlerini Yunanistan'dan yana kullandılar.

"Belki de," dedi Jacob, "dünyada Yunanların ne kastettiğini anlayan yegâne halk biziz."

Kahve semaverlerinin parlatıldığı ve küçük lambaların boylu boyunca yandığı bir tezgâhtan kahve içtiler.

Tezgâhta duran adam Jacob'ı ordudan bir beyefendi zannedip ona Cebelitarık'taki oğlundan bahsetti ve Jacob Britanya ordusuna sövüp Wellington Dükü'nü methetti. Sonra Yunanlardan konuşa konuşa yeniden yola koyuldular.

Tuhaf bir şey—düşünecek olursanız—bu Yunan sevgisi, böyle karanlığın içinden çıkıp gelişmesi, çarpıtılmış, caydırılmış olsa da, birdenbire ortaya çıkması, özellikle de kalabalık odaları terk ettiğinizde, ya da okuduklarınızı sindiremediğinizde ya da ay tepelerin oluşturduğu dalgaların arasında süzülürken; yahut boş, renksiz, verimsiz Londra günlerinde, özel bir ilaç; temiz bir bıçak ağzı; her zaman bir mucize gibi. Jacob bir tiyatro oyununu zar zor okuyabilecek kadar Yunanca biliyordu ancak. Antikçağ tarihi hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Gelgelelim emin adımlarla Londra'ya girerken Akropolis yolunun döşeme taşlarını çınlatıyorlarmış gibi geldi ona, sanki Sokrates onların geldiğini görse, davranıp "Aziz dostlarım" diyecekmiş gibi, zira Atina ruhu bütünüyle kalbine göreydi: Özgür, maceraperest, canlı... Kız ona iznini almadan Jacob demişti. Jacob'ın dizine oturmuştu. Yunanların zamanında da bütün iyi kadınlar böyle yapardı.

O anda sarsak, titrek, efkârlı bir feryat yükseldi havaya; tam anlamıyla ortaya çıkıp kendini duyuracak güçten yoksun gibiydi, yine de ağır ağır süzüldü; bu sese karşılık arka sokaklardaki kapılar kasvetle açıldı; işçiler hantal adımlarla dışarı çıktılar.

Florinda'nın midesi bulandı.

Mrs. Durrant, her zamanki gibi uykusuz, *Cehennem*'in belli dizelerinin yanına işaretler koydu.

Clara yastıklarına gömülüp uyudu; tuvalet masasının üzerinde dağınık güller ve bir çift uzun beyaz eldiven.

Koni şeklindeki beyaz palyaço şapkasını başından çıkarmayan Florinda'nın midesi bulandı.

Yatak odası bu felaketler için uygun görünüyordu—ucuz, hardal rengi, yarı tavan odası, yarı stüdyo tarzında,

gümüş rengi kâğıt yıldızlarla, Gal kadınların şapkalarıyla ve gaz borularına asılı tespihlerle tuhaf şekilde süslenmişti. Florinda'nın hikâyesine gelince, adını bir ressam koymuştu, genç kızlık çağının çiçeğinin hâlâ koparılmamış olduğunu anlatsın diye. Öyle ya da böyle, bir soyadı yoktu ve ebeveyn namına sadece bir mezartaşının fotoğrafı vardı, dediğine göre o mezarda babası yatıyordu. Kimi zaman onun büyüklüğüne kafa patlatırdı ve rivayete göre Florinda'nın babası kemiklerinin engellenemez şekilde büyümesi sonucu ölmüştü; tıpkı annesine kraliyet ailesinden bir efendinin teveccüh göstermiş olması ve Florinda'nın kendisinin ara sıra ama esasen sarhoşken bir Prenses olması gibi. Böyle terk edilmiş, üstelik bir de güzel, trajik gözleri ve çocuksu dudakları olan Florinda bekâret hakkında kadınların çoğunlukla konuştuğundan daha çok konuşurdu ve bekâretini sadece bir gece önce kaybetmişti, yoksa ona her şeyden daha çok değer verirdi, konuştuğu erkeğe göre değişirdi ne söylediği. Peki, hep erkeklerle mi konuşurdu? Hayır, onun bir kadın sırdaşı vardı: Stuart Ana. Stuart, hanımefendinin dikkat çekeceği üzere, bir kraliyet hanedanının adıdır; ama bunun ne anlam ifade ettiğini ve onun ne iş yaptığını kimse bilmezdi; sadece Mrs. Stuart'ın her pazartesi sabahı posta havalesi aldığı, bir papağanının olduğu, ruh göçüne inandığı ve çay yapraklarından geleceği okuyabildiği bilinirdi. Pansiyonun kirli duvar kâğıdı olarak Florinda'nın iffetinin arkasındaydı.

Şimdi Florinda ağlıyor, gününü sokaklarda dolaşarak geçiriyordu; Chelsea'de durup nehrin akışını seyretti; mağazaların bulunduğu caddelerde yorgun argın yürüdü; otobüslerde çantasını açtı ve yanaklarını pudraladı; A.B.C. dükkânında sütlüğe yasladığı aşk mektupları okudu; şekerliğin içinde cam parçası buldu; kadın garsonu onu zehirlemeye çalışmakla suçladı; genç erkeklerin ona gözlerini diktiğini beyan etti ve akşama doğru kendisini Jacob'ın sokağında avare avare dolaşırken buldu ki o sırada aklına Jacob denen

adamı pis Yahudilerden daha çok sevdiği geldi ve onun masasına oturup (Jacob Uygunsuzluk Etiği üzerine makalesini temize çekiyordu) eldivenlerini çıkardı ve ona Stuart Ananın çaydanlık örtüsüyle kafasına nasıl vurduğunu anlattı.

Jacob onun el değmemiş olduğuna dair söylediklerine itimat ediyordu. Florinda şöminenin başına oturmuş, meşhur ressamlar hakkında gevezelik ediyordu. Babasının mezarının bahsi açıldı. Yabani, narin ve güzel görünüyordu, nitekim Yunan kadınları da öyleydi, diye düşündü Jacob ve hayat böyleydi; kendisi bir erkekti, Florinda da el değmemiş.

Florinda koltuğunun altında Shelley'nin şiirlerinden biriyle çıkıp gitti. Mrs. Stuart'ın ondan çok bahsettiğini söylemişti.

Harikuladedir masumlar. Kızın kendisinin bütün yalanları aştığına inanmak (zira Jacob kayıtsız şartsız inanacak kadar ahmak değildi), istikrarsız hayatı gıptayla merak etmek—kendi hayatı onunkine kıyasla el bebek gül bebek, hatta korunaklı gibiydi—ruhun bütün hastalıkları için en iyi çare olarak Adonais'ye ve Shakespeare'in oyunlarına sahip olmak; kızın cephesinden tamamen heyecanlı, kendi cephesindense koruyucu, ama her ikisi için eşit bir yoldaşlık tasavvur etmek, zira kadınlar, diye düşündü Jacob, erkeklerle tıpatıp aynıdır—böylesi bir masumiyet oldukça harikuladedir ve belki de o kadar da ahmakça değildir.

Zira Florinda o gece eve gittiğinde ilkönce kafasını yıkadı; sonra krem şokola yedi; sonra da Shelley'yi açtı. Doğru, fena halde sıkılmıştı. Tanrı aşkına, *ne* anlatıyordu bu? Bir kaşık daha yemeden önce sayfayı çevireceğine dair kendi kendisiyle iddiaya girmek zorunda kalmıştı. Aslında, uyumuştu. Ama sonuçta uzun bir gün geçirmişti, Stuart Ana ona çaydanlık örtüsü fırlatmıştı;—sokaklarda korkunç manzaralar var ve Florinda bir baykuş kadar cahil ve aşk mektuplarını bile hatasız okumayı asla öğrenemeyecek olmasına karşın, yine de duyguları vardı, bazı erkekleri diğerlerinden daha

çok beğeniyordu ve hayatın emrine amadeydi. Bakire olup olmaması hiç de önemli bir mesele gibi görünmüyor. Tabii hayatta biraz önem taşıyan tek şey bu değilse.

O gidince Jacob'a bir huzursuzluk çöktü.

Bütün gece erkekler ve kadınlar sık gidilen yerlerde dolaşıp durdular. Eve geç gelenler en saygın banliyölerde bile jaluzilerin ardında gölgeler görebiliyorlardı. Karda ya da siste tek bir kare yoktu ki, âşık çiftler eksik olsun. Bütün oyunlar aynı konu etrafında dönüyordu. Bu sebepten ötürü otel odalarında hemen her gece kafalara kurşunlar sıkılıyordu. Beden sakatlanmaktan kurtulduğunda, kalp mezara nadiren yara almadan gidiyordu. Tiyatro oyunlarında ve popüler romanlarda bahsedilen başka pek az şey vardı. Ama biz hiç önemi olmayan bir meseledir diyoruz.

Neye yarar o zaman Shakespeare ve Adonais, Mozart ve Piskopos Berkeley—dilediğinizi seçin—gerçek saklanır ve akşamlar çoğumuz için saygın bir şekilde ya da salt bir yılanın çimenlerin arasından geçerek yarattığı türden bir ürpertiyle geçer. Ama sonra saklanma başlı başına zihni basılmış eserlerden ve sesten uzaklaştırır. Eğer Florinda'nın kafası çalışsaydı, bizden daha net gözlerle okuyabilirdi. O ve onun gibiler meseleyi gece yatmadan önce ellerini yıkamak gibi önemsiz bir şeye dönüştürerek çözüme kavuşturdular, yegâne zorluk sıcak suyu mu, soğuk suyu mu tercih ettiğiniz, bu da hallolduğunda akıl bir karşı çıkma ya da eleştiriyle karşılaşmadan kendi yoluna gidebilir.

Ama yemeğin ortalarına doğru Jacob'ın aklına geldi acaba Florinda'nın kafası var mı diye.

Restoranda küçük bir masada oturmuşlardı.

Florinda dirseklerini masaya yaslamış, çenesini elinin ayasına koymuştu. Pelerini sırtından kaymıştı. Üzerinde parlak boncuklarla altın sarısı ve beyaz teni ortaya çıkmıştı, yüzü bedeninden çiçek gibi açıyordu, masum, azıcık boyalı,

dik bakışları açıkça etrafta geziniyor ya da usul usul Jacob'a yönelip orada kalıyordu. Florinda konuştu:

"Avustralyalının çok uzun zaman önce odamda unuttuğu büyük siyah kutuyu biliyorsun, değil mi?.. Ben kürkün bir kadını gerçekten yaşlı gösterdiğini düşünüyorum... Şimdi içeri giren Bechstein... Senin küçük bir çocukken neye benzediğini merak ediyordum, Jacob." Ekmeğini ısırdı ve ona baktı.

"Jacob. Sen şu heykellerden biri gibisin... Bence British Museum'da güzel şeyler var, yanılıyor muyum? Bir sürü güzel şey..." diye konuştu düşteymiş gibi. Oda doluyor, sıcaklık artıyordu. Bir restorandaki konuşmalar sersemlemiş uyurgezerlerin konuşmalarıdır, bakılacak çok fazla şey vardır—çok fazla gürültü—diğer insanların konuşmaları. İnsan kulak misafiri olabilir mi? Ah, ama *bize* kulak misafiri olmamaları gerek.

"Aynı Ellen Nagle gibi—şu kız..." ve saire.

"Seni tanıdığımdan beri çok mutluyum, Jacob. Öyle *iyi* bir adamsın ki."

Oda doldu da doldu; konuşma sesleri daha da yükseldi; bıçakların gürültüsü daha da arttı.

"Peki, kızın neden böyle şeyler söylediğinin farkındasın..."

Florinda durdu. Diğer insanlar da.

"Yarın... pazar... berbat bir... sen söyle bana... git o halde!" Bam! Ve basıp gitti.

Yan masada ses giderek daha da yükseliyordu. Birdenbire kadın tabakları yere fırlattı. Adam orada öylece kalakaldı. Herkes bakıyordu. Sonra—"Ya, zavallı adam, gözümüzü dikip bakmayalım. Ne curcuna ama! Kadının ne dediğini duydun mu? Tanrı aşkına, adam şapşala döndü! Yeterince iyi değil demek ki. Masa örtüsü hardala bulandı. Garsonlar gülüşüyor."

Jacob, Florinda'yı gözlemliyordu. Yüzünde ona son derece beyinsizmiş gibi gelen bir şey vardı sanki—oturduğu yerden gözlerini dikmiş bakarken.

Basıp gitti, şapkasında oynayan tüyle siyahlı kadın.

Ama bir yere gitmesi gerekiyordu. Gece bir yıldız gibi batacağınız ya da yelkenleri açıp süzüleceğiniz çalkantılı bir siyah okyanus değildir. Aslına bakarsanız ıslak bir kasım gecesiydi. Soho'nun lambaları kaldırımın üstünde büyük kaygan noktalar oluşturuyorlardı. Yan sokaklar kapı aralıklarına yaslanan erkek ya da kadını saklayacak kadar karanlıktı. Jacob ve Florinda yaklaştığı sırada içlerinden biri ayrıldı.

"Eldivenini düşürdü kadın," dedi Florinda.

Jacob öne atılıp eldiveni kadına verdi.

Kadın coşkuyla teşekkür etti; adımlarını geldiği yöne çevirdi; yeniden eldivenini düşürdü. Ama neden? Kimin için?

Öte yandan, diğer kadının nereye gitmesi gerekiyordu? Ve adamın?

Sokak lambaları bize bunu söyleyecek kadar uzağı aydınlatmıyor. Sesler, öfkeli, şehvetli, umutsuz, tutkulu, geceleyin kafese kapatılmış hayvanların seslerinden pek de yüksek değildi. Tek fark onların ne kafese kapatılmış ne de hayvan olmaları. Bir adamı durdurun; ona yolu sorun; size söyleyecektir; ama insan ona yol sormaya korkuyor. Neden korkuyor?—İnsan gözü. Bir anda kaldırım daralıyor, uçurum derinleşiyor. İşte! Eriyip kayboldular içinde—hem erkek hem kadın. Daha ileride, takdire şayan güvenilirliğinin reklamını pervasızca yapan bir pansiyon, perdesiz pencerelerinin arkasında Londra'nın esenliğine tanıklığını sergiliyor. Orada, gösterişsiz ışıkların altındaki bambu sandalyelerde, hanımefendi ve beyefendiler gibi giyinmiş, oturuyorlar. İşadamlarının dul eşleri yargıç akrabalarının olduğunu kanıtlamak için takla atıyorlar. Kömür tüccarlarının eşleri hemen babalarının zamanında arabacıları olduğunu söyleyerek

karşılık veriyorlar. Bir uşak kahve getiriyor ve kroşe sepetin kaldırılması gerekiyor. Ve yeniden karanlığa daldılar, şurada satılık bir kızın, burada sunabileceği tek şey kibrit olan yaşlı bir kadının yanından geçerek, metro istasyonundan çıkan kalabalığı, saçları örtülü kadınları geçerek, en nihayetinde sadece kapalı kapıların, oymalı kapı süvelerinin ve yalnız bir polisin yanından geçerek, Jacob, kolunda Florinda'yla, odasına vardı ve ışığı yaktıktan sonra hiçbir şey söylemedi.

"Böyle göründüğünde sevmiyorum seni," dedi Florinda.

Sorunun çözümü yok. Beden bir beyne koşulmuştur. Güzellik aptallıkla kol kola gider. Florinda orada oturmuş kırık hardal kabına baktığı gibi ateşe bakıyordu. Jacob müstehcenliği savunmasına karşın onu doğal halde görmekten hoşlanıp hoşlanmadığını sorguladı. Erkek topluluğundan, manastırvari kapalı odalardan ve klasik eserlerden tüm benliğiyle tiksiniyordu ve hayatı böyle biçimlendiren her kim varsa gazabını ona yöneltmeye hazırdı.

Sonra Florinda elini Jacob'ın dizine koydu.

Sonuçta onun kabahati değildi. Ama düşünce Jacob'ı hüzünlendirdi. Bizi yaşlandıran ve öldüren felaketler, cinayetler, ölümler, hastalıklar değil; bizi insanların bakışı ve gülüşü, otobüsün basamaklarından koşarak çıkışları öldürüyor.

Gerçi aptal bir kadına her bahane işler. Jacob ona başının ağrıdığını söyledi.

Ama Florinda ona konuşmadan, yarı tahmin ederek yarı anlayarak, belki de özür dileyerek, her halükârda Jacob'ın da dediği gibi, "Benim kabahatim" değil diyerek, düzgün ve güzel vücudu, kovanı içinde duran mermi gibi yüzüyle baktığında, o zaman Jacob manastırların ve klasiklerin hiçbir yararı olmadığını anladı. Sorunun çözümü yok.

VII

O sıralarda Doğu'yla iş yapan bir ticaret şirketi piyasaya, suya değdiğinde açılan küçük kâğıt çiçekler sürdü. Yemeğin sonunda elleri temizlemek için el tası kullanmak da âdet olduğundan, yeni icadın muazzam bir hizmet olduğu düşünülüyordu. Bu korunaklı göllerde küçük renkli çiçekler yüzer ve süzülür; düz kaygan dalgaları aşar ve bazen de batıp çakıltaşları gibi cam zemine çökerlerdi. Kaderleri dikkatli ve sevecen gözler tarafından takip edilirdi. Kalplerin birleşmesine ve yuvaların kurulmasına yol açan büyük bir icattır kesinlikle. Kâğıt çiçekler bu kadar iyiydi.

Gerçi doğadaki çiçekleri ıskartaya çıkardıkları düşünülmemeli. Bilhassa güller, zambaklar, karanfiller, vazoların kenarlarından bakıp yapay akrabalarının parlak hayatlarını ve hızla çöküşlerini seyrederdi. Mr. Stuart Ormond tam da bunu gözlemlemişti ve bunun cezbedici olduğu düşünülmüştü; ve Kitty Craster buna güvenerek altı ay sonra onunla evlendi. Ama gerçek çiçeklerden asla vazgeçilemez. Vazgeçilebilseydi, insan hayatı bambaşka olurdu. Zira çiçekler solar; krizantemler ise en kötüsüdür; geceleri kusursuzdurlar; ertesi sabahsa sararıp solarlar—görülecek yanları kalmaz. Genel olarak, fiyatı tuzlu olsa da, en çok para getiren karanfillerdir;—ama karanfilleri telle bağlamanın akıl kârı olup olmadığını sormak lazım. Bazı dükkânlar bunu tavsiye

ediyor. Elbette onları bir balo boyunca canlı tutmanın yegâne yolu budur; ama yemek davetlerinde, odalar çok sıcak olmadıkça zaruri olup olmadığı tartışmaya açıktır. İhtiyar Mrs. Temple vazoya bir sarmaşık yaprağı atılmasını tavsiye ederdi—sadece bir tane. Bunun suyu günlerce temiz tuttuğunu söylerdi. Ama ihtiyar Mrs. Temple'ın yanıldığını düşünmek için bazı nedenler var.

Gelgelelim üzerine isimlerin nakşedilmiş olduğu küçük kartvizitler çiçeklerden daha ciddi bir problemdir. Bize Waterloo Muharebesi'ni kazandırmak için gerekenden daha fazla at bacağı harap edilmiş, daha fazla arabacının hayatı söndürülmüş, o mükemmel ikindi vaktinin daha fazla saati heba edilmiştir, harcanan para da cabası. Küçük iblisler bizatihi savaş kadar birçok ertelemenin, felaketin ve endişenin de kaynağıdır. Kimi zaman Mrs. Bonham az önce dışarı çıkmıştır; kimi zamansa evdedir. Ama kartvizit olayı aşılsa bile, ki hiç muhtemel görünmüyor, fırtınalara can veren, hareketli sabahların düzenini bozan ve öğle sonrasının dengesini altüst eden başa çıkılmaz güçler vardır—yani terziler ve şekerci dükkânları. Altı metre ipek kumaş bir vücudu örter; ama ya onun için altı yüz şekil ve iki katı da renk yaratmanız gerekiyorsa?—Bunun tam ortasında da acil top top yeşil kremalı puding ve badem ezmesi siperleri meselesi vardır. Daha henüz gelmedi.

Flamingo saatleri gökyüzünde usul usul kanat çırpıyordu. Ama kanatlarını düzenli olarak zifiri siyaha batırıyorlardı; Notting Hill sözgelimi ya da Clerkenwell varoşları. Tevekkeli değil, İtalyanca gizli bir sanat olarak kaldı ve piyanoda hep aynı sonat çalındı. Beş şilin yoksulluk yardımı alan ve Mr. Mackie'lerin boya fabrikasında çalışan, kışları göğüs ağrısından mustarip olan tek oğlunun yardım ettiği altmış üç yaşındaki dul Mrs. Page'e bir çift esnek çorap almak için mektuplar yazılmalı, sütunlar doldurulmalı,

Mrs. Letts'in günlüğüne havanın ne kadar güzel, çocukların iblis olduğunu ve Jacob Flanders'ın bu dünyaya ait olmadığını yazan aynı yuvarlak, süssüz elle. Clara Durrant çorapları tedarik etti, sonatı çaldı, vazoları doldurdu, pudingi getirdi, kartvizitleri bıraktı ve büyük bir icat olan parmakların yıkandığı el taslarında yüzen kâğıt çiçekler keşfedildiğinde, onların kısa hayatlarına en çok hayret edenlerden biriydi.

Mevzuyu allayıp pullayacak şairlerden yana da eksik yoktu. Örneğin, Edwin Mallett şu dizeyle sona eren bir şiir yazmıştı:

Ve kötü talihlerini Chloe'nun gözlerinde okudular.

Bu dize Clara'nın ilk okuyuşunda yüzünün kızarmasına sebep olmuştu, ikincisindeyse gülmüştü, gerçek adı Clara'yken kendisine Chloe diye hitap etmesinin tam da ondan beklenen bir davranış olduğunu söylemişti. Gülünç delikanlı! Ama yağmurlu bir sabah on ila on bir arasında Edwin Mallett hayatını onun ayaklarının altına serdiğinde, Clara odadan koşarak çıktı ve yatak odasına saklandı ve Timothy bütün sabah aşağıda onun hıçkırıklarından ötürü işine devam edemedi.

"Hoş vakit geçirmenin sonu budur," dedi Mrs. Durrant sert bir dille, baştan aşağı aynı adın baş harfleriyle işaretlenmiş dans programını inceleyerek, daha doğrusu bu kez farklı harflerdi—E.M. yerine R.B.; Richard Bonamy'ydi artık, Wellington burunlu genç adam.

"Ama ben böyle burnu olan bir adamla asla evlenemem," dedi Clara.

"Saçmalık," dedi Mrs. Durrant.

"Ama ben çok sertim," diye düşündü kendi kendine. Zira Clara tüm neşesini kaybedince dans programını yırtmış ve ocak siperinden içeri atmıştı.

İşte vazolarda yüzen kâğıt çiçekler icat etmenin çok ciddi sonuçları bunlardı.

"Lütfen," dedi Julia Eliot, kapının neredeyse karşısındaki perdenin yanında konumlanarak, "beni tanıştırma. Ben seyirci kalmak istiyorum. Bir davetin," diye devam etti, sakat olduğu için bir sandalyeye oturtulan Mr. Salvin'e, "bir davetin eğlenceli yanı insanları seyretmektir—gelip gidişlerini, gelip gidişlerini."

"Son görüşmemiz," dedi Mr. Salvin, "Farquhars'daydı. Zavallı kadın! Ne çok şeye katlanması gerekiyor."

"Çok alımlı görünmüyor mu?" diye bağırdı Miss Eliot, Clara Durrant yanlarından geçerken.

"İyi de hangisi?.." diye sordu Mr. Salvin, sesini alçaltıp muzip bir tonda konuşarak.

"O kadar çok var ki..." diye yanıt verdi Miss Eliot. Üç genç adam kapı aralığında dikilmiş ev sahibelerini arıyorlardı.

"Elizabeth'i hatırlamazsınız siz benim gibi," dedi Mr. Salvin, "Banchorie'de Highland dansları yapardı. Clara'da annesindeki ruh yok. Clara biraz solgundur."

"Burada ne değişik insanlar var!" dedi Miss Eliot.

"Neyse ki bizi akşam gazeteleri yönetmiyor," dedi Mr Salvin.

"Ben akşam gazetelerini hiç okumam," dedi Miss Eliot. "Siyasetten de hiç anlamam," diye de ekledi.

"Piyanonun akordu yapıldı," dedi Clara, yanlarından geçerken, "ama taşıması için birine rica etmemiz gerekebilir."

"Dans edecekler mi?" diye sordu Mr. Salvin.

"Sizi kimse rahatsız etmeyecek," dedi Mrs. Durrant yanlarından geçerken tartışmaya yer bırakmayan bir tavırla.

"Julia Eliot. *Bu* Julia Eliot!" dedi ihtiyar Lady Hibbert, iki elini de uzatarak. "Bu da Mr. Salvin. Başımıza neler gelecek, Mr. Salvin. İngiliz siyasetine dair tüm tecrübemle söy-

leyeyim—Canım, dün gece babanı düşünüyordum–kadim dostlarımdan biridir, Mr. Salvin. Sakın on yaşındaki kızların âşık olamayacağını söylemeyin bana! Ben daha ergenlik çağıma erişmeden bütün Shakespeare'leri ezbere biliyordum, Mr. Salvin!"

"Demeyin," dedi Mr. Salvin.

"Dedim bile," dedi Lady Hibbert.

"Ah, Mr. Salvin, çok üzgünüm..."

"Zahmet olmazsa elinizi uzatın da kalkayım," dedi Mr. Salvin.

"Annemin yanına oturursunuz," dedi Clara. "Herkes buraya geliyor gibi... Mr. Calthorp, sizi Miss Edwards'la tanıştırayım."

"Noel'de bir yerlere kaçıyor musunuz?" dedi Mr. Calthorp.

"Kardeşim izin alabilirse," dedi Miss Edwards.

"Hangi alaydaydı?" dedi Mr. Calthorp.

"Yirminci Hafif Süvari," dedi Miss Edwards.

"Belki de kardeşimi tanıyordur," dedi Mr. Calthorp.

"Bağışlayın, isminizi duyamadım," dedi Miss Edwards.

"Calthorp," dedi Mr. Calthorp.

"Ama nikâh töreninin gerçekten yapıldığına dair ne kanıt vardı ki?" dedi Mr. Crosby.

"Hiç şüphe yok ki eğer Charles James Fox..." diye söze başladı Mr. Burley; ama bu noktada Mrs. Stretton ona kız kardeşini iyi tanıdığını söyledi; onunla kalalı altı hafta bile olmamıştı ve evinin güzel, ama kışın kasvetli olduğunu düşünüyordu.

"Bugünlerde kızlar nasıl dolaşıyorsa öyle dolaşıyor—" dedi Mrs. Forster.

Mr. Bowley etrafına bakındı ve Rose Shaw'un ona doğru hareket ettiğini görünce, ellerini açıp haykırdı: "Eee!"

"Hiç!" diye yanıt verdi. "Hiçbir şey—gerçi onları bütün öğleden sonra kasten yalnız bıraktım."

"Olur şey değil," dedi Mr. Bowley. "Jimmy'yi kahvaltıya davet edeceğim."

"Ama ona kim karşı koyabilir ki?" diye bağırdı Rose Shaw. "Cancağızım Clara—size engel olmaya çalışmamamız gerektiğini biliyorum..."

"Siz ve Mr. Bowley korkunç dedikodu yapıyorsunuz, biliyorum," dedi Clara.

"Hayat berbat—hayat iğrenç!" diye bağırdı Rose Shaw.

"Böyle bir şey için söylenecek çok fazla söz yok, değil mi?" dedi Timothy Durrant Jacob'a.

"Kadınlar beğeniyor."

"Neyi beğeniyor?" dedi Charlotte Wilding, yanlarına gelerek.

"Nereden geliyorsun?" dedi Timothy. "Bir yerde yemek yedin, sanırım."

"Neden olmasın," dedi Charlotte.

"İnsanların aşağı inmeleri lazım," dedi Clara, geçerken. "Charlotte'a eşlik et, Timothy. Afiyettesiniz umarım, Mr. Flanders."

"Afiyettesiniz umarım, Mr. Flanders," dedi Julia Eliot, elini uzatarak. "Ne âlemdesiniz?"

"Silvia kimdir? nedir?
Ne diye tüm delikanlılarımız onu göklere çıkarır?"*

diye şarkı söylüyordu Elsbeth Siddons.

Herkes olduğu yerde durdu ya da boş bir sandalye varsa çekip oturdu.

---

* William Shakespeare'in *Two Gentlemen of Verona* adlı komedisinden. (e.n.)

"Of," diye iç çekti Clara, yolu yarılamış, Jacob'ın yanında durmuştu.

"O halde Silvia'ya söyleyelim şarkımızı,
Silvia'nın en üstün olduğuna dair;
O her faniden üstündür
Bu sıkıcı dünyada yaşayan.
Hadi ona çelenkler getirelim,"

diye şarkı söylüyordu Elsbeth Siddons.

"Ah," diye coşkuyla haykırdı Clara ve eldivenli ellerini çırptı; Jacob ise eldivensiz ellerini çırptı; sonra Clara ileri doğru gitti ve kapı aralığındakileri içeri gelmeleri için yönlendirdi.

"Londra'da mı yaşıyorsunuz?" diye sordu Miss Julia Eliot.

"Evet," dedi Jacob.

"Pansiyonda mı?"

"Evet."

"Mr. Clutterbuck burada. Mr. Clutterbuck'ı her zaman burada bulabilirsiniz. Evinde pek mutlu değil ne yazık ki. Diyorlar ki Mrs. Clutterbuck..." Sesini alçalttı. "Bu yüzden Durrant'larla kalıyor. Mr. Wortley'nin oyununu sahnelediklerinde orada mıydınız? Ah, hayır, elbette yoktunuz—son anda, işittiniz mi—annenizin yanına gitmeniz gerekmişti, şimdi hatırladım, Harrogate'e—Son anda, dediğim gibi, tam her şey hazırken, kıyafetler tamam, her şey tamamken—Şimdi Elsbeth yeniden şarkı söyleyecek. Clara ona eşlik ediyor ya da Mr. Carter için nota sayfalarını çeviriyor, sanırım. Yok yok, Mr. Carter kendi başına çalıyor—*Bach* bu," diye fısıldadı, Mr. Carter ilk notaları çalarken.

"Müzikle aran iyi midir?" dedi Mrs. Durrant.

"Evet. Dinlemeyi severim," dedi Jacob. "Ama hiç anlamam."

"Zaten çok az insan anlıyor," dedi Mrs. Durrant. "Muhtemelen hiç müzik eğitimi almadın. Neden öyle, Sir Jasper?—Sir Jasper Bigham—Mr. Flanders. Neden hiçbir insana bilmesi gereken şeyler öğretilmez, Sir Jasper?" Onları duvara yaslanmış halde bırakıp yanlarından ayrıldı.

Her iki beyefendi de üç dakika boyunca hiçbir şey söylemedi, gerçi Jacob belki on beş santim kadar sola gitti, sonra bir o kadar sağa gitti. Sonra Jacob homurdandı ve birdenbire odanın diğer tarafına geçti.

"Benimle gelip bir şeyler yemek ister misin?" dedi Clara Durrant'a.

"Olur, dondurma. Şipşak. Hemen," dedi.

Aşağı indiler.

Ama yarı yolda Mr. ve Mrs. Gresham, Herbert Turner, Sylvia Rashleigh ve yanlarında getirmeye cesaret ettikleri Amerikalı bir dostlarıyla karşılaştılar, "malumunuz Mrs. Durrant—Mr. Pilcher'la tanıştırmak istiyor—Mr. Pilcher New York'tan—Bu da Miss Durrant."

"İsminizi çok duydum," dedi Mr. Pilcher, iyice eğilerek.

Ve Clara, Jacob'ı bırakıp gitti.

VIII

Dokuz buçuk gibi Jacob evden çıkar, kapısı çarpılırdı, diğer kapılar da çarpılırdı, gazetesini satın alırdı, otobüsüne binerdi ya da hava müsaade ederse, diğer insanlar gibi yolu yürüyerek giderdi. Başı önünde, bir çalışma masası, bir telefon, yeşil deri ciltli kitaplar, elektrik ışığı... "Yeniden kömür atayım mı, efendim?"..."Çayınız, efendim."...Futbol sohbeti, Hotspur'udur, Harlequin'idir; ofiste getir götür işlerine bakan çocuğun altı otuzda getirdiği *Star* gazetesi; Gray's Inn'deki ekin kargalarının başların üzerinden uçup gitmesi; sisin içinde ince ve kırılgan dallar; trafiğin uğultusunda ara ara bağıran bir ses: "Karar—karar—kazanan—kazanan." Mektuplar ise bir sepette birikir, Jacob bunları imzalar ve her akşam paltosunu astığı yerden alırken, beyninin yeni bir kası yeniden gerilir.

Sonra, bazen satranç; veya Bond Caddesi'nde sinema veyahut Bonamy'yi koluna takıp hava almak için eve giden yolu uzatmak, başını arkaya atarak, derin düşüncelere dalarak yürümek; dünya bir temaşa, kilise kulelerinin üzerinde övülmek için doğan ay, yükseklerden uçan martılar, sütununda ufku seyredalan Nelson ve dünya gemimiz.

Bu arada, zavallı Betty Flanders'ın mektubu, ikinci posta dağıtımına yetiştiğinden, holdeki masanın üzerinde duruyordu—zavallı Betty Flanders oğlunun adını annelerin yazdığı

gibi yazıyordu, Avukat Jacob Alan Flanders diye ve mebzul miktarda, soluk mürekkeple; bu durum, Scarborough'daki annelerin ayaklarını şömine ızgarasına dayayarak nasıl çalakalem yazdıklarını akla getirir; çay sofrası toplanmıştır ve söyleyecekleri her neyse bir türlü, ama bir türlü sadede gelemezler—belki de şudur: Kötü kadınlarla arkadaşlık etme, uslu bir çocuk ol; kalın giyin ve geri dön, geri dön, annene geri dön.

Ama o hiç bu türden şeyler söylemezdi. "Sen boğmacaya yakalandığında üzerine titremiş olan ihtiyar Miss Wargrave'i hatırlıyor musun?" diye yazardı. "Sonunda öldü, zavallı. Bir mektup yazarsan mutlu olurlar. Ellen geldi ve alışveriş yaparak güzel bir gün geçirdik. Koca Fare iyiden iyiye kazık gibi oldu, en küçük bir yokuşu bile biz çıkarmak zorunda kalıyoruz. Rebecca, en sonunda, ne kadar zaman sonra bilmiyorum, Mr. Adamson'a gitti. Üç dişin, diyor, çekilmesi gerek. Yılın bu dönemine göre hava çok ılık, hatta armut ağaçları hafiften tomurcuklanmaya başladı. Hem Mrs. Jarvis diyor ki—" Mrs. Flanders Mrs. Jarvis'i severdi, onun böyle sessiz sakin bir yerde harcandığını söylerdi hep, o ise Mrs. Flanders'ın hiçbir hoşnutsuzluğuna kulak vermez, bir de konuşmasının sonunda (kafasını kaldırıp, ipliğini emerek ya da gözlüğünü çıkararak) süsen köklerinin etrafını birazcık turbayla sarmanın onları dondan koruyacağını ve Parrot'ın büyük indirim gününün ertesi salı olduğunu söylerdi; "Unutma ha"—Mrs. Flanders Mrs. Jarvis'in kendini nasıl hissettiğini çok iyi bilirdi; ayrıca Mrs. Jarvis hakkındaki mektupları öyle ilginçti ki, yıllar yılı tekrar okunabilirdi—kadınların şömine başında soluk bir mürekkeple mebzul miktarda yazdıkları yayımlanmamış eserleri, alevlere tutularak kurutulurdu, zira kurutma kâğıdı kullanıla kullanıla delik deşik olmuştur ve kalemin ucu çatlar, mürekkep top top olurdu. Sonra Kaptan Barfoot var. Mrs. Flanders ona "Kaptan" derdi, ondan içtenlikle bahseder ama asla yüz göz

olmazdı. Kaptan onun adına Garfit'in arazisini soruşturuyordu; tavuk yetiştirmesini tavsiye ediyordu; kâr edeceğini vaat edebiliyordu; ya da siyatiği vardı; veya Mrs. Barfoot haftalardır evden çıkamıyordu; yahut Kaptan işler kötüye gidiyor diyordu, yani siyaset, zira Jacob'ın bildiği gibi, Kaptan bazen, akşam karanlığı çökerken, İrlanda'dan ya da Hindistan'dan bahsederdi; o zaman Mrs. Flanders kardeşi Morty'yle ilgili düşüncelere dalardı, yıllardır kayıptı—yerliler mi kaçırmıştı, gemisi mi batmıştı—Donanma Bakanlığı ona bilgi verir miydi?—Kaptan piposunu boşaltır, Jacob'ın bildiği gibi, gitmek üzere kalkar, iki büklüm uzanıp yerden Mrs. Flanders'ın koltuğun altına yuvarlanmış olan yün çilesini alırdı. Tavuk çiftliği bahsi tekrar tekrar açılırdı, kadın, ellisinde bile, yüreğindeki dürtülere kapılarak, müstakbel Leghorn, Cochin China ve Orpington sürülerinin muğlak bir tasvirini yapardı; taslağının bulanıklığı açısından Jacob gibiydi; ama onun gibi güçlüydü; diri ve canlı, evde koşturur, Rebecca'yı azarlardı.

Mektup holdeki masanın üzerinde duruyordu; o gece Florinda eve girerken getirmiş, Jacob'ı öperken masanın üzerine koymuş, Jacob da elyazısını görünce oraya lambanın altına, bisküvi kutusu ile tütün kutusunun arasına bırakmıştı. Yatak odasının kapısını arkalarından kapamışlardı.

Oturma odası ne bir şey biliyor ne de umursuyordu. Kapı kapalıydı ve tahtanın gıcırdamasının farelerin boş durmadığı ve tahtanın kuruduğu dışında bir şeye işaret ettiğini varsaymak çocukluktur. Bu eski evler sadece insan teriyle sırılsıklam olmuş, onun kiri pasıyla yoğrulmuş tuğla ve ahşaptan ibarettir. Ama bisküvi kutusunun yanında duran uçuk mavi zarf bir annenin hislerini içeriyorsa, yürek o küçük gıcırtıyla, ani kıpırdanmayla parçalanırdı. Kapının arkasında müstehcen şey, ürkütücü mevcudiyet vardı ve ölümde ya da bir çocuğun doğumunda olduğu gibi annenin içini dehşet kaplardı. Belki de antrede oturup küçük gıcırtıyı, ani kıpır-

danmayı dinlemektense içeri dalıp bununla yüzleşmek daha iyidir, zira yüreği kabarır, acıyla kaplanırdı. Oğlum, benim oğlum—böyle olurdu Florinda'yla sere serpe yatan oğlunun görüntüsünü gözünün önünden defetmek için attığı çığlık; Scarborough'da yaşayan üç çocuklu bir kadın için kabul edilemez, akıldışı. Ve kabahat Florinda'daydı. Gerçekten kapı açılıp da çiftimiz dışarı çıktığında, Mrs. Flanders bir hışım kızın üzerine atlardı—fakat ilk çıkan Jacob oldu, üzerinde sabahlığıyla, cana yakın, dediğim dedik, güzel ve sağlıklı, hava almaya çıkarıldıktan sonraki bir bebek gibi, akan bir su kadar berrak gözleriyle. Florinda arkasından geldi, miskin miskin gerinerek; hafifçe esneyerek; aynada saçlarını düzelterek—Jacob ise annesinin mektubunu okumaya koyuldu.

Mektupları ele alalım—posta damgasının ölümsüzleştirdiği sarı pulları ve yeşil pullarıyla, kahvaltı vakti ve geceleyin nasıl geldiklerini—zira insanın kendisinin yolladığı zarfı başka birinin masasında görmesi, edimlerimizin bizden ne kadar çabuk ayrıldığını ve onlara yabancılaştığımızı fark etmektir. O zaman nihayet zihnin bedeni terk etme gücü bariz hale gelir ve belki de masanın üzerinde yatan bu kendi hayaletimizden korkarız ya da nefret ederiz yahut onun yok olmasını isteriz. Yine de bazı mektuplar vardır ki, sadece akşam yemeğinin yedide olduğunu söylerler; mektuplar vardır, kömür sipariş ederler; randevu verirler. Ses ya da kaş çatma şöyle dursun, onlardaki elyazısı bile handiyse algılanmaz. Ah, ama postacı kapıyı çalıp da mektup geldiğinde her zaman mucize tekrarlanıyor gibi olur—konuşma denemesinde bulunulmuştur. Saygıdeğerdir mektuplar, alabildiğine cesur, terk edilmiş ve yitik.

Mektupsuz hayat paramparça olur. "Çaya gelsene, yemeğe gelsene, bu hikâyede doğruluk payı nedir? Haberleri duydun mu? Başkentte hayat şen şakrak; Rus dansçılar..." Bunlar bizim payandalarımızdır. Bunlar günlerimizi

birbirine bağlar ve hayatı kusursuz bir küre haline getirir. Ama yine de, ama yine de... yemeğe çıktığımızda, yakında başka bir yerde karşılaşmayı umduğumuz parmak uçlarına dokunduğumuzda, bir kuşku alttan alta sızar; günlerimizi böyle mi geçireceğiz? Ender, sınırlı, hızla devre dışı bırakıldığımız—çay içmek mi? Dışarıda yemek mi? Ve mektuplar birikir. Ve telefonlar çalar. Ve gittiğimiz her yerde son kart dağıtılmadan ve günler sona ermeden önce ulaşmaya çalışan sesleri taşıyacak teller ve tüpler etrafımızı sarar. "Ulaşmaya çalışan", zira biz fincanımızı kaldırırken, el sıkışırken, umudu ifade ederken, bir şey şöyle fısıldar: Hepsi bu mu? Hiçbir zaman bilemez miyim, paylaşamaz mıyım, emin olamaz mıyım? Ömür boyu mektup yazmaya; hayat giderek küçülürken, yemek için randevulaşarak, çay masasının üzerine düşen, koridorda kaybolan mesajlar göndermeye yazgılı mıyım? Ama mektuplar saygıdeğerdir; telefon ise cesurdur, zira yolculukta yalnızızdır ve olur da mektuplar ve telefon bizi bir araya getirirse, belki de—kim bilir?—yoldayken birbirimizle konuşabiliriz.

Eh, insanlar denemiş bunu. Byron mektuplar yazdı. Cowper da öyle. Yüzyıllar boyunca yazı masalarında tam da arkadaşların iletişime geçmelerine uygun kâğıtlar bulunmuştur. Dil ustaları, asırlık şairler, dayanıklı kâğıtlardan yok olan kâğıtlara dönmüşler, çay tepsisini bir kenara itip ateşe yaklaşmışlar (zira mektuplar, parlak kırmızı bir mağaranın etrafına karanlık çöktüğü zaman yazılır) ve kendilerini tek tek kişilerin kalbine ulaşma, dokunma, nüfuz etme işine vakfetmişlerdir. Mümkün olsa! Ama kelimeler çok sık kullanılmıştır; kelimelere dokunulmuş, kelimeler saptırılmış ve sokağın tozuna maruz bırakılmıştır. Aradığımız kelimeler ağacın yakınında asılıdır. Şafakta gelir, onları yaprağın altında buluruz tatlı tatlı.

Mrs. Flanders mektuplar yazardı; Mrs. Jarvis de yazardı; Mrs. Durrant da; aslında Stuart Ana sayfalarına koku sü-

rer, bu suretle İngiliz dilinin sağlamayı beceremediği bir tat katardı; Jacob da zamanında üniversitedeki genç adamlara sanat, ahlak ve siyaset hakkında uzun mektuplar yazmıştı. Clara Durrant'ın mektupları ise bir çocuğun mektuplarıydı. Florinda—Florinda ile kalemi arasındaki engel aşılması mümkün olmayan bir şeydi. Bir kelebek, tatarcık ya da başka bir kanatlı böcek hayal edin, çamurla kaplı bir dala tutunmuş, bir sayfanın üzerinde yuvarlanıyor. İmlası iğrençti. Duyguları çocukça. Ve nedendir bilinmez, yazarken Tanrı'ya inancını beyan ederdi. Sonra haçlar vardı—gözyaşı lekeleri; el bizzat dolaşır durur ve onu ancak tek bir gerçek—ki Florinda'yı her zaman kurtaran da bu olmuştur—önemsiyor olduğu gerçeği kurtarmıştır. Evet, ister krem şokola, ister sıcak banyo, ister aynadaki yüzünün şekli olsun, Florinda için hissetmediği bir şeyi hissediyormuş gibi yapmak viski yudumlamak kadar zordu. Reddedişine engel olamıyordu. Büyük adamlar dürüsttür ve gözlerini ateşe diken, pudra ponponlarını çıkarıp, aynanın iyice dibinde dudaklarını boyayan bu küçük fahişeler de çiğnenmez bir sadakate sahiptir (diye düşündü Jacob).

Sonra onu başka bir adamın kolunda Greek Caddesi'nde gördü.

Ark lambasından gelen ışık onu baştan aşağı aydınlattı. Işığın altında bir dakika hareketsiz durdu. Gölgeler sokağa kare desenlerini bırakıyordu. Diğer şekiller, tek ve birlikte, dışarı akıp sokağın bir ucundan diğerine titreştiler ve Florinda ile adamı yok ettiler.

Işık Jacob'ı baştan aşağı aydınlattı. Pantolonundaki desen görülebiliyordu; bastonundaki eskiden kalma kıymıklar; ayakkabı bağcıkları; çıplak elleri ve yüzü.

Adeta bir taş unufak ediliyordu; adeta onun omurgası olan kurşuni bileğitaşından beyaz kıvılcımlar saçılıyordu; dönemeçli tren yolu, adeta bir eğimden aşağı doğru inişe

geçmiş, iniyor, iniyor, iniyordu. Yüzünden okunan bunlardı.

Zihninden neler geçtiğini bilip bilmediğimiz başka bir mesele. On yaş büyüklüğü ve cinsiyet farkı dikkate alındığında, ondan korkusu ilk sırada gelir; yardım etme arzusu—karşı konulmaz sağduyu, mantık ve gece vakti; öfke de hemen ardından gelir—bu korkuyu siler süpürür, Florinda'ya karşı, kadere karşı öfke; derken sorumsuzca bir iyimserlik giderek artar ve barizleşir. "Şüphesiz şu anda sokakta bütün dertlerimizi altına boğacak kadar ışık var!" Aa, bunu söylemenin ne âlemi var? Daha siz konuşup omzunuzun üstünden Shaftesbury Avenue'ye bakarken bile, kader onda bir gedik açıyor. Gitmek üzere döndü. Onu odasına kadar gerisin geri takip etmeye gelince, hayır—bunu yapmayacağız.

Ama yine de, elbette, yapılan tastamam budur. Jacob kendini içeri atıp kapıyı kapadı, oysa şehrin saatlerinden biri sadece onu vuruyordu. Hiç kimse onda yatamaz. Kimse yatmayı düşünmüyordu. Aylardan ocaktı ve hava çok kötüydü, ama Mrs. Wagg kapının eşiğinde dikilmiş, sanki bir şeylerin olmasını bekliyordu. Bir laterna ıslak yaprakların altında edepsiz bir bülbül gibi şakıyordu. Çocuklar yolun bir ucundan diğerine koşturuyorlardı. Sağda solda salon kapısının ardında kahverengi ahşap kaplama görülebiliyordu... Zihnin başkalarının pencerelerinin altında sürdürdüğü yürüyüş gayet tuhaftır. Kâh kahverengi ahşap kaplamalar dikkatini dağıtır, kâh bir saksıdaki eğreltiotu; şurada laterna eşliğinde dans etmek için doğaçlama birkaç şey söyleyerek; burada sarhoş bir adamdan kayıtsız bir neşe kaparak; derken yoksulların sokağın bir ucundan diğerine birbirlerine bağırdıkları (öyle doğrudan, öyle canlı ve neşeli) kelimelere dalmıştır—ama bütün bu süre zarfında odağında tuttuğu, cazibe merkezi olarak gördüğü, odasında tek başına duran genç adamdır.

"Hayat berbat—hayat iğrenç," diye bağırdı Rose Shaw.

Hayatın garip yanı, ne menem bir şey olduğu yüzyıllardır herkes tarafından anlaşılmış olmasına karşın, kimsenin ona dair yeterli bir izah bırakamamış olmasıdır. Londra sokaklarının kendi haritası vardır; ama tutkularımızın haritası çıkarılmamıştır. Şu köşeyi dönerseniz neyle karşılaşacaksınız?

"Holborn dümdüz gidince karşınızda," diyor polis. Ah, ama beyaz sakallı, gümüş madalyalı ve ucuz kemanlı adama sürtünerek geçmek yerine onun hikâyesine devam etmesine izin verirseniz, yolun sonu nereye varır? Bu bir davetle sonuçlanır, muhtemelen de Queen's Meydanı'nın ilerisindeki odasına ve orada size bir kuş yumurtası koleksiyonu, Galler Prensi'nin sekreterinden gelen bir mektup gösterir ve bu da (aradaki aşamaları atlarsak) kendinizi bir kış günü Essex kıyısında bulmanıza yol açar, orada küçük bir sandal hızla gemiye doğru ilerler, gemi yelken açar ve ufuk çizgisinde Azorlar'ı görürsünüz; flamingolar yükselir ve siz orada bataklık kıyısında oturup romlu panç içersiniz, medeniyetten dışlanmış birisinizdir, zira suç işlemişsinizdir, yüksek ihtimalle sarı hummaya yakalanmışsınızdır ve—hikâyenin geri kalanını da paşa gönlünüze göre siz doldurun artık.

Yollarımızın sürekliliğindeki bu derin yarıklar Holborn'daki köşe başları kadar sıktır. Ama biz yolumuzdan dönmeyiz.

Rose Shaw birkaç gece önce Mrs. Durrant'ın partisinde Mr. Bowley ile epey duygusal bir konuşma yaparken, hayatın berbat olduğunu, çünkü Jimmy adında bir adamın (hafızam yanıltmıyorsa) Helen Aitken adında bir kadınla evlenmeyi reddettiğini söylemişti.

İkisi de güzeldi. İkisi de donuktu. Oval çay tepsisi her daim aralarındaydı ve adamın kadına verip vereceği tek şey bisküvi tabağıydı. Adam baş selamı verdi; kadın da başını

hafifçe eğdi. Dans ettiler. Adam muhteşem dans ediyordu. Kameriyede oturdular; tek kelime edilmedi. Kadının yastığı gözyaşlarıyla ıslandı. Nazik Mr. Bowley ile sevgili Rose Shaw hayret ettiler ve kedere boğuldular. Bowley, Albany'de bir pansiyonda kalıyordu. Rose ise her akşam saat tam sekizi vurduğunda yeniden doğuyordu. Dördü de medeniyetin zaferleriydi ve eğer İngiliz diline hâkimiyetin mirasımızın bir parçası olduğunda ısrar ederseniz, buna ancak güzelliğin hemen her zaman dilsiz olduğu yanıtı verilebilir. Erkek güzelliği kadın güzelliğiyle bir araya geldiğinde, buna tanık olan insanda bir korku hissi uyandırır. Sık sık görmüşümdür onları—Helen ile Jimmy'yi—ve akıntıya kapılmış gemilere benzetmiş, kendi küçük teknem için korkmuşumdur. Veya başka bir sefer, yirmi metre ötede çömelmiş duran güzel Collie cinsi çoban köpeklerini seyrettiğiniz oldu mu hiç? Kadın fincanını adama verirken iki böğrünü de köpeklerde görülen türden bir titreme yokladı. Bowley ne olduğunu anladı—Jimmy'yi kahvaltıya davet etti. Helen sırrını Rose'la paylaşmış olmalıydı. Kendi payıma, kelimeler olmadan şarkıları yorumlamakta fevkalade zorlanıyorum. Ve şimdi Jimmy, Flanders'da kargaları besliyor, Helen ise hastaneleri ziyaret ediyor. Ah, lanet olası hayat, Rose Shaw'ın dediği gibi, hayat berbat.

Londra'nın lambaları karanlığı ateşli süngülerin ucundaymış gibi havada tutar. Sarı sayvan büyük dört direklinin üzerine düşer ve kabarır. On sekizinci yüzyılda posta arabalarıyla Londra'ya gelen yolcular yapraksız dalların arasından bakar ve lambaların aşağılarında birden alevlendiğini görürlerdi. Işıklar sarı gölgeliklerin ve pembe gölgeliklerin arkasında, yelpaze biçimindeki kapı üstü pencerelerinin üstünde ve aşağıdaki bodrum pencerelerinde yanar. Soho'daki sokak pazarı ışıklarla bezelidir. Çiğ et, porselen fincanlar ve ipek çoraplar pazarda parıldar. Boğuk sesler titreyen gaz alevinin

etrafına üşüşürler. Eller belde, kaldırımın üzerinde avazları çıktığı kadar bağırırlar—Mr. Kettle ve Mr. Wilkinson; eşleri dükkânda oturur, boyunlarına kürkler sarılı, kollar kavuşturulmuş, gözler küçümseyici. Bu tür yüzleri görür insan. Eti mıncıklayan ufak tefek adam herhalde sayısız pansiyonda ateşin başında çömelmiş ve o kadar çok şey duymuş, görmüş ve öğrenmiştir ki, bütün bunlar kara gözlerinden, sarkık dudaklarından okunur; eti sessiz sedasız mıncıklarken, yüzü bir şairinki gibi hüzünlüdür ve hiçbir zaman şarkı söylememiştir. Şallı kadınlar kucaklarında mor gözkapakları olan bebekler taşırlar; oğlanlar köşe başlarında dikilirler; kızlar yolun karşısından bakarlar—sanki aradığımızı en sonunda bulacakmışız gibi sayfalarını çevirip durduğumuz bir kitaptaki edepsiz çizimler, resimler. Her yüz, her dükkân, yatak odası penceresi, meyhane ve karanlık meydan ateşli ateşli çevrilen bir resimdir—iyi de aranan nedir? Kitaplarda da durum aynıdır. Ne ararız milyonlarca sayfanın arasında? Yine de bir umutla sayfaları çevirir—ah, işte Jacob'ın odası.

Masada oturmuş *Globe* okuyordu. Pembemsi kâğıt önünde açık duruyordu. Yüzünü eline yaslayınca, yanağının derisi derin katlar oluşturacak şekilde kırıştı. Çok haşin görünüyordu, kararlı ve cüretkâr. (İnsanlar yarım saatte neler atlatıyor! Ama onu hiçbir şey kurtaramazdı. Bu hadiseler manzaramızın özellikleridir. Londra'ya gelen bir yabancının St. Paul Katedrali'ni görmemesi neredeyse imkânsızdır.) Hayatı yargılıyordu. Bu pembemsi ve yeşilimsi gazeteler her gece dünyanın beynine ve kalbine bastırılan ince karbon kâğıtlardır. Bütünün bir nüshasını çıkarırlar. Jacob gözlerini ona dikti. Bir grev, bir cinayet, futbol, bulunan cesetler; İngiltere'nin dört bir tarafından aynı anda gelen bağırış çağırışlar. *Globe* gazetesinin Jacob Flanders'a daha iyi bir şey sunmaması ne kadar da içler acısı bir durum! Bir çocuk tarih okumaya başladığında insan onun diri sesiyle eski kelimeleri

hecelemesini hayretler içinde ama bir yandan da üzülerek dinler.

Başbakanın konuşmasının gazetedeki haberi beş sütundan fazla yer tutuyordu. Cebini yoklayan Jacob bir pipo çıkarıp doldurmaya girişti. Beş dakika, on dakika, on beş dakika geçti. Jacob gazeteyi şömineye götürdü. Başbakan İrlanda'ya Özerk Yönetim hakkı verilmesine yönelik bir yasa teklifi sunmuştu. Jacob piposunu boşalttı. İrlanda'ya Özerk Yönetim'i düşünüyordu kuşkusuz—çok çetin bir mesele. Çok soğuk bir gece.

Bütün gece yağan kar öğleden sonra üçte tarlaların ve tepenin üzerini örtmüştü. Tepenin zirvesinde solmuş çimen kümeleri göze çarpıyordu; karaçalılar kararmıştı ve rüzgâr donmuş parçacıkları serpintiler halinde sürüklerken ara sıra kara bir ürperti karın üzerinden geçiyordu. Kulağa gelen, süpüren—süpüren— bir süpürgenin sesiydi.

Yolun kenarında akan dereyi kimse görmüyordu. Dallar ve yapraklar donmuş çimenlere takılmıştı. Gökyüzü kasvetli bir külrengi, ağaçlar ise siyah demir rengindeydi. Ülkenin ikliminin haşinliği direngendi. Saat dörtte kar yeniden yağmaya başladı. Gün bitmişti.

Karşıda birkaç adım ötede rengi sarıya çalan bir pencere beyaz tarlalarla ve kara ağaçlarla tek başına savaşıyordu... Saat altıda elinde fener taşıyan bir adamın silueti tarladan geçti... İnce dallardan örülmüş bir sal bir taşın üstünde durdu, aniden koptu ve suyoluna doğru süzüldü... Bir kar kütlesi köknar dalından kayıp düştü... Sonra yaslı bir çığlık geldi... Bir otomobil önündeki karanlığı itekleyerek yolda ilerliyordu... Karanlık onu peşi sıra takip ediyordu.

Mutlak bir devinimsizliğin hüküm sürdüğü fasılalar bu hareketleri birbirinden ayırıyordu. Toprak ölmüştü sanki... Sonra ihtiyar çoban bedeni kaskatı kesilmiş bir halde tarla boyunca gerisingeri yürüdü. Kaskatı ve acı içinde ayaklarının

altında ezilen donmuş toprak, baskıdan bir ayak değirmeni gibi çöktü. Saatlerin bitap sesleri bütün gece boyunca zamanın varlığını hatırlattı.

Jacob da bunları işitti ve ateşi kardı. Ayağa kalktı. Gerindi. Yatmaya gitti.

IX

Rocksbier Kontesi masanın başında Jacob'la baş başa oturuyordu. En az iki (anne tarafının soyunu da hesaba katarsanız, dört) yüzyıldır şampanya ve baharatlarla beslenen Kontes Lucy semiz görünüyordu. Kokulara karşı duyarlı bir burnu vardı ve sanki kokuların peşine düşmüş gibi, uzundu; alt dudağı dar kırmızı bir raf gibi çıkıntı yapmıştı; gözleri küçüktü, kaş yerine kum rengi püsküller vardı ve çene kemiği ağırdı. Arkasında (pencere Grosvenor Meydanı'na bakıyordu) Moll Pratt kaldırımda durmuş, menekşe satıyordu; Mrs. Hilda Thomas ise eteğini kaldırarak, yolun karşısına geçmeye hazırlanıyordu. Biri Walworth'lüydü; diğeri Putney'li. İkisi de siyah çorap giymişti, ama Mrs. Thomas kürklere sarmalanmıştı. Aralarında karşılaştırma yapılsa Lady Rocksbier'in lehine olurdu. Moll daha güçlü bir mizah anlayışına sahipti, ama hiddetliydi, ayrıca aptaldı. Hilda Thomas ise içten pazarlıklıydı, bütün gümüş çerçeveleri eğriydi; yumurta kapları misafir odasındaydı ve perdeleri çekiliydi. Lady Rocksbier, profilindeki kusurlar ne olursa olsun eskiden tazıyla avcılıkta müthişti. Bıçağını ustalıkla kullanır, tavuk kemiklerini Jacob'ın affına sığınarak bizzat elleriyle parçalardı.

"Kim o arabayla geçen?" diye sordu kâhya Boxall'a.

"Lady Fittlemere'ın arabası, hanımım." Ve bu kadına lord hazretlerinin afiyette olup olmadığını sormak üzere kart yollaması gerektiğini hatırlattı. Kaba bir ihtiyar hanımefendi, diye düşündü Jacob. Şarap harikuladeydi. Kendisine "ihtiyar bir kadın" diyordu—"ihtiyar bir kadınla yemek yiyecek kadar nazik"—bu da Jacob'ın gururunu okşamıştı. Kadın bizzat tanıdığı Joseph Chamberlain'den bahsetti. Jacob'a gelip—şöhretlerimizden biriyle—tanışması gerektiğini söyledi. Ve Lady Alice tasmalı üç köpekle ve koşup büyükannesini öpen Jackie'yle içeri girerken, Boxall bir telgraf getirdi ve Jacob'a iyi bir puro ikram edildi.

Bir at zıplamadan az önce yavaşlar, yan yan gider, gücünü toplar, dev bir dalga gibi yükselir ve diğer tarafa iner. Çalı çitler ile gökyüzü havada bir yarım daire oluşturarak üzerinize çullanır. Sonra sanki kendi bedeniniz atın bedeniyle bir olmuş ve sıçrayan onunkilerle birleşmiş kendi önayaklarınızmış gibi, havaya atılırsınız; zemin dirençlidir, bedenler bir kas kütlesi, ama yine de kontrol sizdedir, dimdik hareketsizlik, gözler doğru değerlendirir. Sonra eğilip bükülmeler sona erer, yeri zangırdatan düşey çekiç darbelerine dönüşür; bir sarsıntıyla bedeninizi dikleştirirsiniz; biraz arkanıza yaslanır, kıvılcımlar saçarsınız, vücudunuz karıncalanır, güm güm atan atardamarların üzeri buzla kaplanır, nefes nefese kalırsınız: "Ah! Ho! Hah!" Yön tabelasının bulunduğu dörtyol ağzında itişip kakışan atlardan buhar yükselir ve aprondaki kadın ayağa dikilip kapı aralığına bakar. Adam da bakmak için lahanaların arasından başını çıkarır.

İşte Jacob Essex tarlalarında böyle dörtnala gitti, çamurlara batıp çıktı, avını kaybetti ve sandviç yiyerek, çalı çitlerin üzerinden bakarak, yeni raspalanmış gibi duran renkleri fark ederek ve talihine lanet okuyarak, kendi kendine atını sürdü.

Handa çay içti; hepsi oradaydı, şaplaklar atıyor, tepiniyor, "Önden buyurun," diyorlardı, kesik kesik, kısa ve kaba, şakacı, hindi ibiği gibi kırmızı, serbestçe muhabbet ediyorlardı; ta ki Mrs. Horsefield ve arkadaşı Miss Dudding eteklerini yukarı çekmiş, saçları dalgalanarak kapı aralığında belirene kadar. Sonra Tom Duddling kırbacıyla camı tıklattı. Avludan bir otomobilin hafif hırıltısı geliyordu. Beyefendiler, kibrit için ceplerini yoklayarak dışarı çıktılar, Jacob ise Brandy Jones'la birlikte köylülerle pipo içmek için bara gitti. İhtiyar Jevons oradaydı, bir gözünü kaybetmiş, kıyafetleri çamur rengi, çantası sırtında ve beyni toprağın altında menekşe kökleri ile ısırganotu kökleri arasında yatıyordu; tahta kutusuyla Mary Sanders oradaydı; Tom bira ısmarladı, zangocun şu gitgel akıllı oğlu—bütün bunlar Londra'nın elli kilometre dışında oldu.

Covent Garden'daki Endell Caddesi sakinlerinden Mrs. Papworth, Lincoln's Inn'deki New Square'de oturan Mr. Bonamy'nin hizmetindeydi ve bulaşıkhanede bardak çanak yıkarken yandaki odada konuşan genç beyefendileri işitti. Mr. Sanders oradaydı yine; Flanders demek istiyordu; ve meraklı ihtiyar bir kadın bir ismi bile yanlış duyuyorsa, tartışmayı olduğu gibi aktarma ihtimali nedir? Tabakları suyun altına tutup sonra tıslayan gazın altındaki yığına eklerken, kulak kabarttı: Sanders'ın yüksek, epey buyurgan bir ses tonuyla konuştuğunu işitti: "İyi," diyordu, ve "mutlak" ve "adalet" ve "ceza" ve "çoğunluğun iradesi". Sonra onun beyi konuşmaya başladı; kadın tartışmada Sanders'a karşı onu destekledi. Ama Sanders hoş bir gençti (bu noktada bütün yemek artıkları döne döne lavabodan içeri girdi, lavoboyu mor, neredeyse tırnaksız elleriyle fırçaladı). "Kadınlar"—diye düşündü Mrs. Papworth ve Sanders ile beyinin *o* hususta ne yaptıklarını merak etti, derin düşüncelere dalarken gözkapağının biri fark edilir şekilde kapandı, zira kendisi dokuz çocuk annesiydi—

üçü ölü doğmuştu, biriyse doğuştan sağır ve dilsizdi. Tabakları rafa yerleştirirken bir kez daha Sanders'ın lafa girdiğini işitti ("Bonamy'ye hiç fırsat neyin tanımıyor," diye düşündü). "Nesnel bir şey," dedi Bonamy ve "müşterek zemin" ve başka şeyler—hepsinin de çok uzun kelimeler olması dikkatini çekti. "Kitaplardan öğrenmeyle oluyor bu," diye düşündü kendi kendine ve ellerini cebine soktu, bir şeyin düştüğünü işitti—şöminenin yanındaki küçük masa olabilirdi; sonra tepinmeler, tepinmeler, tepinmeler—sanki boğuşuyorlardı—odanın dört bir yanında, tabakları dans ettirircesine.

"Yarınki kahvaltı, efendim," dedi, kapıyı açarak ve iki Başan boğası gibi* birbirlerini itip kakan Sanders ile Bonamy oradaydı, müthiş gürültü yapıyorlardı ve aralarında da sandalyeler vardı. Kadının farkına bile varmadılar. Onlara karşı ana yüreği depreşti. "Kahvaltınız efendim," dedi, yaklaştıklarında. Bonamy ise, saçı başı dağılmış, kravatı yamulmuş bir halde birdenbire durdu ve Sanders'ı koltuğa itti ve Mr. Sanders'ın kahve demliğini kırdığını ve kendisinin de Mr. Sanders'a dersini verdiğini söyledi...

Doğruya doğru, kahve demliği şöminenin önüne serilmiş halının üstünde paramparça duruyordu.

"Bu hafta perşembe hariç herhangi bir gün," diye yazdı Miss Perry ve bu hiçbir şekilde ilk davet değildi. Miss Perry'nin bütün haftaları perşembe hariç boş muydu ve tek arzusu eski dostunun oğlunu görmek miydi? Zaman, evde kalmış zengin hanımefendilere uzun beyaz kurdeleler halinde takdim ediliyor. Onlar bunları evirip çeviriyorlar; beş kadın hizmetkâr, bir kâhya, güzel bir Meksika papağanı, düzenli öğünler, Mudie's kütüphanesi ve arada uğrayan dostların yardımıyla. Jacob ziyaretine gelmediği için zaten biraz kırgındı.

---

* *Kutsal Kitap*'ta, *Eski Ahit*'te geçen hayvanlar. "Boğalar kuşatıyor beni, / Azgın Başan boğaları sarıyor çevremi." [Mezmurlar (22:12)] (e.n.)

"Anneniz," dedi, "benim en kadim dostlarımdan biridir."

Şöminenin yanında oturmuş, *Spectator*'ı yanağı ile alevler arasında tutan Miss Rosseter ocak siperi kullanmayı reddetti, ama sonunda razı geldi. Sonra havadan konuşuldu, zira küçük masaları hazırlamakta olan Parkes'ın varlığı yüzünden daha ciddi meselelerin konuşulması ertelenmişti. Miss Rosseter, Jacob'ın dikkatini vitrinli dolabın güzelliğine çekti.

"Bir şeyleri bulup çıkarma konusunda muazzam beceriklidir," dedi. Miss Perry bunu Yorkshire'da bulmuştu. Kuzey İngiltere'den bahsedildi. Jacob konuşurken ikisi de dinledi. Miss Perry münasip kaçacak, erkeksi bir şey söylemeyi düşünüyordu ki kapı açıldı ve Mr. Benson takdim edildi. Artık odada dört kişiydiler. 66 yaşındaki Miss Perry; 42'sindeki Miss Rosseter; 38'indeki Mr. Benson ve 25'indeki Jacob.

"Eski dostum her zamanki gibi iyi görünüyor," dedi Mr. Benson, papağanın kafesinin tellerini tırgırdatarak; Miss Rosseter aynı anda çayı methetti; Jacob yanlış tabakları uzattı; Miss Perry ise daha da yaklaşma arzusunu ifade etti. "Erkek kardeşleriniz," diye muğlak bir ifadeyle söze başladı.

"Archer ve John," diye imdadına yetişti Jacob. Sonra kadın Rebecca'nın adını hatırlayıp mutlu oldu; sonra bir gün, "daha hepiniz küçükken, misafir odasında oynuyordunuz—"

"Ama çaydanlık tutacağı Miss Perry'de," dedi Miss Rosseter ve gerçekten de Miss Perry tutacağı göğsüne bastırmıştı. (O halde, vaktiyle Jacob'ın babasına mı âşıktı?)

"Çok akıllıca"—"her zamanki kadar iyi değil"—"ben büyük haksızlık olduğunu düşünmüştüm," dedi Mr. Benson ve Miss Rosseter, *Westminster*'ın cumartesi baskısını tartışırlarken. Düzenli olarak çekiliş için başvurmuyorlar mıydı? Mr. Benson üç kez bir gine, Miss Rosseter de bir keresinde on şilin altı peni kazanmamış mıydı? Elbette Everard Ben-

son'ın tekleyen bir kalbi vardı, ama yine de ödüller kazanmak, papağanları hatırlamak, Miss Perry'ye yaltaklanmak, Miss Rosseter'i hor görmek, evinde çay partileri vermek (tam da Whistler tarzında olurdu, masaların üzerinde güzel kitaplarla), bütün bunlar onun aşağılık bir eşek olduğu anlamına geliyordu, Jacob daha onu tanımadan bunu hissetmişti. Miss Rosseter'e gelince, kanseri yenmişti ve şimdi sulu boya resimler yapıyordu.

"Bu kadar erken mi kaçıyorsunuz?" dedi Miss Perry muğlak bir ifadeyle. "Öğleden sonraları hep evdeyim, yapacak daha iyi bir şeyiniz olmadığında beklerim—perşembe günleri hariç."

"Yaşlı hanımefendileri bırakıp gittiğinizi bilmezdim," diyordu Miss Rosseter, Mr. Benson papağanın kafesinin üzerine eğiliyor, Miss Perry ise zile doğru ilerliyordu...

Ateş yeşilimsi iki mermer sütun arasında parıldayarak yanıyordu ve şömine rafında mızrağına yaslanmış duran *Britannia*'nın* muhafızlığını yaptığı yeşil bir saat vardı. Tablolara gelince—geniş kenarlı bir şapka takmış bir genç kız on sekizinci yüzyıl kıyafeti içindeki bir beyefendiye bahçe kapısının üstünden güller uzatıyordu. Hurdası çıkmış bir kapının önünde bir çoban köpeği sereserpe uzanmıştı. Pencerenin alt camları buzlucamdı ve kusursuz kıvrımlarıyla perdeler pelüş ve de yeşildi.

Laurette ile Jacob ayak parmaklarını şömine ızgarasına dayayıp, yeşil pelüş kaplı iki büyük sandalyeye yan yana oturmuşlardı. Laurette'in eteği kısa, bacaklarıysa uzun, inceydi ve şeffaf çorap giymişti. Parmakları ayak bileklerini okşuyordu.

"Mesele onları anlamamam değil tam olarak," diyordu dalgın dalgın. "Gidip yeniden denemem lazım."

"Ne zaman orada olacaksın?" dedi Jacob.

---

* Britanya'yı temsil eden, miğferi ve mızrağı bulunan kadın savaşçı. (e.n.)

Kız omuz silkti.

"Yarın mı?"

Hayır, yarın olmaz.

"Bu havalarda kırları özlüyorum," dedi kız, omzunun üstünden bakıp pencereden yüksek binaların arkadan görünüşünü seyrederek.

"Keşke cumartesi yanımda olsaydın," dedi Jacob.

"At binerdim eskiden," dedi Laurette. Zarifçe ve sakin sakin ayağa kalktı. Jacob da ayağa kalktı. Laurette ona gülümsedi. Kız kapıyı kaparken Jacob şömine rafının üzerine bir sürü şilin bıraktı.

Genel olarak fevkalade mantıklı bir sohbet; fevkalade seçkin bir oda; zeki bir kız. Sadece Madam'ın tavırlarında Jacob'ı geçirirkenki o pis bakış, o bayağılık, o yüzeydeki tirildeme (özellikle de gözlerde görünen), hani zar zor tutulan bir çuval gübre kaldırıma dökülecekmiş gibi. Kısacası, yanlış bir şey vardı.

Çok değil yakın zaman önce işçiler Lord Macaulay'nin adındaki son "y"yi yaldızlamışlardı ve adlar British Museum'un kubbesinin etrafında kesintisiz bir sıra halinde uzanıyordu. Aşağıda azımsanmayacak bir derinlikte yüzlerce canlı, bir at arabası tekerleğinin parmaklarını andıran uzun masalarda* oturmuş, matbu kitaplarda yazanları defterlerine geçiriyorlardı; zaman zaman kataloğa bakmak için ayağa kalkıyor, sonra çaktırmadan yerlerine geçiyorlar, ara sıra da sessiz bir adam boşalan yerleri dolduruyordu.

Ufak bir felaket yaşanmıştı. Miss Marchmont'un önündeki yığın devrilmiş, kitaplar Jacob'ın bölmesine düşmüştü. Bu tür şeyler de hep Miss Marchmont'un başına gelirdi. O eski pelüş elbisesinin içinde ve koyu kırmızı perukası, mücevherleri, soğuktan kızarmış ve şişmiş elleriyle milyonlarca sayfa arasında ne arıyordu? Kâh şunu, kâh

* Burada British Museum Reading Room'dan söz ediliyor. (e.n.)

bunu, ama rengin ses olduğuna—ya da belki müzikle alakalı olduğuna dair felsefesini doğrulayacak bir şeyi. Budur diyemezdi hiçbir zaman, ama denemediğinden de değil. Ve sizi odasına davet edemezdi, zira "ne yazık ki hiç derli toplu değil"di, dolayısıyla felsefesini açıklamak için sizi koridorda yakalaması ya da gidip onunla Hyde Park'ta oturmanız gerekirdi. Ruhun ritmi buna bağlıdır—("küçük çocuklar ne kadar da kaba oluyorlar!" derdi) ve Mrs. Asquith'in İrlanda politikası ve Shakespeare işin içine girer, "ve Kraliçe Alexandra bir keresinde nezaket buyurmuş ve risalelerimden birini takdir etmişti," derdi, küçük çocukları muhteşem bir hareketle uzaklaştırarak. Ama kitabını bastırmak için kaynağa ihtiyacı var, zira "yayıncılar kapitalisttir—yayıncılar ödlektir." Ve böylece, dirseğini kitap yığınına gömünce, kitaplar devrildi.

Jacob istifini bozmadı.

Ama diğer taraftaki, pelüşten nefret eden, birçok kez bildirilerle insanları taciz etmiş olan ateist Fraser sinirlenerek kımıldandı. Muğlaklıktan tiksinirdi—örneğin Hıristiyan dininden ve ihtiyar Başrahip Parker'ın beyanlarından. Başrahip Parker kitaplar yazıyor, Fraser ise mantık gücüyle onları bütünüyle imha ediyordu ve çocuklarını vaftiz ettirmemişti—karısı bu işi gizlice lavaboda hallediyordu—ama Fraser ona aldırış etmez, bidiriler dağıtarak, belgelerini British Museum'dan toplayarak kâfirleri desteklemeye devam ederdi, üzerinde hep aynı kareli takım elbise ve ateş kırmızısı kravatıyla, ama yüzü solgun, benek benekti ve asabiydi. Sahiden de ne iş ama—dini yok etmek!

Jacob, Marlowe'dan bütün bir pasajı defterine geçiriyordu.

Feminist Miss Julia Hedge kitaplarının gelmesini bekliyordu. Gelen giden yoktu. Kalemini mürekkebe daldırdı. Etrafına bakındı. Lord Macaulay'nin adındaki son harfler gözüne çarptı. Ve kubbenin etrafındaki bütün adları okudu—büyük adamların adları, hani aklımıza şeyi getiren—

"Lanet olsun ya," dedi Julia Hedge, "neden bir Eliot'a ya da bir Brontë'ye yer ayırmadılar?"

Talihsiz Julia! Bilenmiş bir halde kalemini mürekkebe daldırması ve ayakkabı bağcıklarını bağlamaması. Kitapları gelince olağanüstü entelektüel çalışmalarına gömüldü, ama erkek okurların nasıl kendi hallerinde, hiçbir şeyi umursamadan ve pürdikkat çalışmaya gömüldüklerini damarına basılmış hassasiyetinin sinirlerinden biri aracılığıyla algıladı. Şu genç adam mesela. Şiirlerin kopyasını çıkarmak dışında yapacak ne işi vardı ki? Oysa onun istatistik çalışması gerekiyor. Kadınların sayısı erkeklerden fazla. Evet, ama eğer kadınların erkekler kadar çalışmasına izin verilirse, çok daha çabuk ölüp giderler. Soyları tükenir. Julia'nın savı buydu. Kaleminin ucunda ölüm, safra ve acı toz vardı; günün son demlerine gelinirken, yanak kemiklerine kırmızılık yerleşmiş ve gözlerinin feri yerine gelmişti.

Peki, Jacob Flanders'ı British Museum'da Marlowe okumaya sevk eden neydi?

Gençlik, gençlik—yabanıl bir şey—ukala bir şey. Örneğin Mr. Masefield var, Mr. Bennett var. Onları Marlowe'un alevine at ve yakıp küle çevir. Geriye en ufak bir parça kalmasın. İkinci sınıf şeylere dair dürüst ol. Kendi çağından tiksin. Daha iyisini kur. Ve bunu başlatmak için arkadaşlarına Marlowe üzerine inanılmaz sıkıcı makaleler oku. Bu amaç uğruna British Museum'da farklı basımları karşılaştırarak okumak icap eder. İnsan bu işi kendi başına yapmalıdır. Ne her şeyin içini boşaltmış Victoria çağı insanına ne de salt gazeteci olan yaşayanlara güvenmenin faydası var. Geleceğin ete kemiğe bürünmesi tamamıyla altı genç adama bağlı. Ve Jacob onlardan biri olduğundan, sayfaları çevirirken kuşkusuz biraz görkemli ve çalımlı görünüyordu ve Julia Hedge gayet tabii ondan hiç hazzetmemişti.

Ama sonra geniş ve tombul suratlı bir adam Jacob'a doğru bir pusula uzattı ve Jacob sandalyesinde arkasına yaslanıp mırıltıyla rahatsız bir sohbete başladı ve birlikte çıkıp gittiler (Julia Hedge onları seyretti) ve salona çıkar çıkmaz yüksek sesle güldüler (düşüncesi o yöndeydi).

Okuma odasında kimse gülmedi. Yer değiştirmeler, mırıldanmalar, mahcup aksırmalar ve ansızın hiç utanmadan salıverilen dehşetli öksürükler oldu. Ders saati neredeyse bitmişti. Görevliler alıştırmaları topluyordu. Tembel çocuklar gerinmek istiyordu. Uslu çocuklar harıl harıl yazmayı sürdürüyordu—ah, bir gün daha bitmiş ve ne kadar az şey yapılmıştı! Ve ara sıra oradaki bütün insanlardan güçlü bir iç geçirme sesi duyuluyordu, ardından aşağılayıcı bir tavır takınan ihtiyar adam yüzü kızarmadan öksürür, Miss Marchmont da at gibi hafifçe kişnerdi.

Jacob kitaplarını iade etmek için tam vaktinde geri geldi.

Kitaplar yerlerine konmuştu artık. Kubbenin etrafına alfabenin birkaç harfi serpiştirilmişti. Kubbenin etrafında Platon, Aristoteles, Sophokles ve Shakespeare bir çember halinde yan yana duruyordu; Roma, Yunan, Çin, Hindistan, Fars edebiyatları. Bir yaprak şiir bir diğer yaprağa iliştirilmiş, parlak bir harf bir diğerinin yanında bir anlam yoğunluğu, birbirine karışmış bir güzellik içinde muntazaman duruyordu.

"İnsanın canı çay çekiyor," dedi Miss Marchmont, eski püskü şemsiyesini alırken.

Miss Marchmont çayını içmek istiyordu, ama Elgin Marbles'a son bir bakışa asla karşı koyamazdı. Onlara yan yan bakarak el salladı ve selamlama mahiyetinde bir iki kelime mırıldanınca Jacob ve diğer adam ona döndüler. Kız onlara dostça gülümsedi. Hepsi de onun felsefesine uygundu—yani renk sestir ya da belki müzikle bir alakası vardır. Ve görevini yerine getirdikten sonra topallayarak çay içmeye

gitti. Kapanış vaktiydi. İnsanlar şemsiyelerini almak için holde toplandılar.

Çoğunlukla öğrenciler sıralarını büyük bir sabırla beklerler. Birisi beyaz yuvarlak fişlerin üzerindeki numaralara bakarken dikilip beklemek insanı sakinleştirir. Şemsiyenin bulunacağına şüphe yoktur. Ama gün boyu Macaulay, Hobbes, Gibbon'ı okurken; octavo, quarto ve folyo baskıların sayfaları arasında gezinirken aklınızda şemsiyenin kaybolabileceği endişesi vardır; fildişi sayfalar ve maroken ciltler arasında hep bu düşünce yoğunluğunun, bu bilgi birikiminin daha derinlerine iner.

Jacob'ın bastonunun diğerlerinden farkı yoktu; belki de raf gözlerini karıştırmışlardı.

British Museum'da muazzam bir akıl vardır. Düşünün ki Platon orada Aristoteles'le, Shakespeare de Marlowe'la dip dibedir. Bu muazzam akıl, herhangi bir aklın sahip olabileceği güçten çok daha fazlasını biriktirmiştir. Ne var ki (birinin bastonunu bulmaları bu kadar uzun sürdüğüne göre) insan bir not defteriyle gelip, bir masaya oturup onu baştan sona okuyabileceğini düşünmeden edemiyor. Bir âlim dünyadaki en saygıdeğer insandır—Trinity College'dan Huxtable gibi bir adam, dediklerine göre bütün mektuplarını Yunanca yazarmış ve Bentley'ye karşı üzerine düşeni yapabilmiş. Ve bir de bilim, tablolar, mimari var—muazzam bir akıl.

Bastonunu tezgâhın üzerinden ittiler. Jacob British Museum'un giriş kapısının önünde durdu. Yağmur yağıyordu. Great Russell Caddesi ışıldıyor, parlıyordu—şurada sarı, orada, eczanenin önünde, kırmızı ve uçuk mavi. İnsanlar hızlı adımlarla duvar diplerine yaklaştı; at arabaları tangır tungur sesler çıkararak caddelerde bir telaş ilerliyordu. Eh, azıcık yağmurun kimseye zararı olmaz. Jacob sanki kırsal bölgedeymiş gibi yürüyüp gitti; o gece geç saatlerde piposu ve kitabıyla masasında oturuyordu.

Yağmur sağanak şeklinde yağıyordu. British Museum yağmurun altında çok soluk, pırıl pırıl, muazzam yekpare bir höyük gibi duruyordu, Jacob'dan beş yüz metre bile uzakta değil. Bu engin aklın etrafı taşla kaplıydı ve derinlerindeki her bir bölme güvenli ve kuruydu. Gece bekçileri, fenerlerini Platon ve Shakespeare'in eserlerinin sırtlarına tutarak, şubatın yirmi ikisinde alevlerin de, farelerin de, hırsızların da bu hazineleri kirletmemesini teminat altına alıyordu—eşleri ve aileleri Kentish Town'da bulunan bu son derece saygıdeğer, fakir adamlar yirmi yıldır Platon ve Shakespeare'i korumak için ellerinden geleni yapıyorlar ve sonra Highgate'e defnediliyorlar.

Taş British Museum'un üzerini sapasağlam örtüyor, tıpkı kafatası kemiklerinin beynin içindeki tasavvurların ve ısının üzerini serinletip örtmesi gibi. Tek fark, buradaki beynin Platon'un ve Shakespeare'in beyni olması; bu beyin çömlekler ve heykeller, büyük boğalar ve küçük mücevherler yaratmış, karaya çıkacağı bir yer arayışıyla ölüm nehrini bir o yandan bir bu yandan durmamacasına geçmiş; kâh bedeni uzun uykusu için sarıp sarmalamış, kâh gözlerinin üstüne bir peni koymuş, kâh ayak parmaklarını ihtimamla Doğu'ya çevirmiştir. Bu arada, Platon diyaloğunu sürdürür; yağmura rağmen; taksi çağıran ıslıklara rağmen; eve sarhoş gelmiş ve Great Ormand Caddesi'nin arkasındaki ahırdan bozma evlerin orada bütün gece, "Aç da gireyim! Aç da gireyim!" diye bağıran kadına rağmen.

Jacob'ın odasının bulunduğu sokaktan sesler yükseldi.

Ama o okumaya devam etti. Zira sonuçta Platon sükûnetle devam ediyor. Ve Hamlet tiradını okuyor. Ve Elgin Marbles bütün gece orada yatıyor, ihtiyar Jones'un feneri bazen *Ulysses*'i, bazen de bir at kafasını hatırlatıyor; veya bazen altın pırıltısını veyahut bir mumyanın çökük sarı yanağını. Platon ve Shakespeare devam ediyor; *Phaidros*'u okuyan Jacob ise insanların lamba direğinin etrafında bağrıştıklarını

ve kadının kapıya güm güm vurup, "Aç da gireyim!" diye bağırdığını işitti, sanki ocaktan bir kömür düşmüş gibi ya da tavandan düşen bir sinek sırtüstü yatmış da dönemeyecek kadar zayıfmış gibi.

Phaidros çok zordur. Dolayısıyla insan uzun uzadıya okuduğunda, ritmi yakalayarak ilerlediğinde, Platon Akropolis'e yürüdüğünden bu yana karanlığı önüne katıp sürükleyen bu hareketli, sarsılmaz enerjinin (görünüşe bakılırsa) bir anlığına parçası olduğunda, ateşe dikkatini vermek imkânsızdır.

Diyalog sona erer. Platon'un savı tamamdır. Platon'un savı Jacob'ın zihninde bir kenara saklanır ve beş dakika boyunca Jacob'ın zihni karanlığa doğru tek başına ilerler. Sonra, ayağa kalkıp perdeleri açtı ve karşıdaki Springett'lerin yatağa girdiklerini, yağmur yağdığını, sokağın sonundaki Yahudilerin ve yabancı kadının posta kutusunun dibinde durup tartıştıklarını şaşırtıcı bir açıklıkla gördü.

Kapı her açıldığında ve içeri yeni birileri girdiğinde, halihazırda odada olanlar az çok yer değiştiriyorlardı; ayakta duranlar omuzlarının üzerinden bakıyorlar; oturanlar ise cümlelerinin ortasında duruyorlardı. Işık, şarap ve gitar tıngırtısından dolayı, kapı her açıldığında heyecan verici bir şey oluyordu. Kimdi gelen?

"Gibson'mış?"

"Ressam olan mı?"

"Neyse sen devam et anlatmaya."

Dosdoğru söylenemeyecek kadar, çok ama çok mahrem bir şey anlatıyorlardı. Ama insan seslerinin yol açtığı gürültü çıtı pıtı Mrs. Withers'ın zihninde küçük kuş sürülerini korkutup kaçıran çan tokmağı etkisi uyandırıyordu; kuşlar yere konduğunda, o da korkacak, bir elini saçına götürecek, iki elini birden dizlerine koyacak ve Oliver Skelton'a gergin gergin bakıp şöyle diyecekti:

"Söz ver, *söz ver*, kimseye söylemeyeceksin." ...Oliver Skelton öyle düşünceli, öyle müşfikti ki. Kocasının karakterini anlatıyordu kadın. Soğuk nevale, diyordu.

Üzerlerine muhteşem Magdalen çöktü; kumral, sıcak, hacimli, sandaletli ayaklarıyla çimenlere neredeyse teğet geçen. Saçları uçuştu; uçuşan ipeklileri tutmaya iğneler yetmiyor gibiydi. Bir aktris elbette, altında her daim bir ışık huzmesi. Sadece "Canım" demişti, ama sesi Alp geçitlerinde tiz notalara çıkarak şarkı söylemişti adeta. Derken ayağı takılıp düştü ve şarkısını söyledi, zira ahlar vahlar dışında söylenecek bir şey yoktu. Şair Mangin ona yaklaştı, tepesinde dikilip ona bakarak piposunu içti. Dans başladı.

Kır saçlı Mrs. Keymer, Dick Graves'e Mangin'in kim olduğunu sordu ve Paris'te bu tür şeyleri (Magdalen dizlerinin üzerinde doğrulmuştu; şimdi adamın piposu onun ağzındaydı) fazla şaşırmayacak kadar çok gördüğünü söyledi. "Şu kim?" diye sordu, Jacob'a yaklaştıklarında gözlüğünü burnunun üstüne iyice yerleştirerek; zira Jacob gerçekten de sakin görünüyordu, ilgisiz değildi, ama sahildeymiş gibi seyrediyordu.

"Ah, canım, izninle sana yaslanayım," dedi Helen Askew nefes nefese, tek ayağının üzerinde sekerek, zira ayak bileğinin etrafındaki gümüş bağ gevşemişti. Mrs. Keymer dönüp duvardaki resme baktı.

"Jacob'a bakın," dedi Helen (bir oyun için gözlerini bağlıyorlardı).

Dick Graves ise biraz sarhoş, çok sadık ve çok ahmak olduğundan ona Jacob'ın hayatta tanıdığı en muhteşem adam olduğunu söyledi. Ve minderlerin üzerine bağdaş kurup Jacob hakkında konuştular; Helen'in sesi titriyordu, zira ikisi de onun gözünde bir kahraman gibiydi ve aralarındaki dostluk kadınların dostluklarından çok daha güzeldi. Anthony Pollett onu dansa davet etti ve dans ederken

omzunun üstünden onlara baktı, masanın başında durmuş içki içiyorlardı.

Muhteşem dünya—canlı, sağduyulu, coşkulu dünya... Bu kelimeler bir ocak sabahı saat iki ile üç arasında Hammersmith ile Holborn arasındaki tahta kaldırım parçasına atıfta bulunuyor. Bu Jacob'ın ayaklarının altındaki zemindi. Sağlıklı ve muhteşemdi, çünkü nehrin yakınlarında bir yerlerde, bir ahırın üstündeki odada heyecanlı, konuşkan, dost canlısı elli kişi vardı. Hem sonra kaldırımın üstünde uzun adımlarla yürümek (görünürde pek taksi ya da polis yoktu) başlı başına insanı canlandırır. Piccadilly'nin elmaslarla süslü geniş eğrisi en güzel boşken görülür. Genç bir adamın korkacak hiçbir şeyi yoktur. Bilakis parlak bir söz söylememiş olabilir ama bir kaybı olmadığından gayet emindir. Mangin'le buluştuğuna memnundu; yerdeki genç kadına hayrandı; hepsini çok seviyordu; bu tür şeyleri seviyordu. Kısacası bütün davullar, trompetler çalıyordu. Şu anda sokakta çöpleri karıştıranlardan başka kimse yoktu. Söylemeye bile gerek yok, Jacob onlara karşı sıcak duygular beslerdi; kendi kapısını anahtarıyla açıp içeri girmek nasıl da hoşuna giderdi; nasıl da dışarı çıkarken tanımadığı on-on bir insanla boş odasına geri dönüyor gibiydi; nasıl da okuyacak bir şey arayıp bulur ama onu asla okumadan uyuyakalırdı.

Gerçekten de davullar ve trompetler boş laf değil. Gerçekten de Piccadilly ve Holborn, boş oturma odası ve içinde elli kişinin olduğu oturma odası her an havaya müzik üfleyebilir. Kadınlar belki de erkeklerden daha kolay heyecanlanırlar. Birinin bu konuda bir şey söylediği nadirdir ve Surbiton'a giden ekspres treni yakalamak için Waterloo Köprüsü'nden geçen sürüleri görünce insan onları aklın harekete geçirdiğini düşünebilir. Hayır, hayır. Bunu yapan davullar ve trompetlerdir. Sadece, meseleye kafa yormak için

Waterloo Köprüsü'ndeki şu küçük körfezlerden birine dönerseniz, büyük ihtimalle size her şey bir keşmekeş, her şey bir gizem olarak görünecektir.

Köprüden hiç durmadan geçerler. Bazen at arabalarının ve otobüslerin arasında büyük orman ağaçlarının zincirli olduğu bir kamyon belirecektir. Sonra, belki, birinin Putney'ye defnedilmiş birini ne kadar çok sevdiğini kayda geçiren, üzerine yeni yazılmış mezartaşlarının olduğu bir taş ustasının kamyoneti. Sonra öndeki otomobil sarsıla sarsıla ilerler ve mezartaşları daha fazla okuyamayacağınız kadar çabuk geçer. Bütün bu süre zarfında Surrey tarafından Strand'e, Strand'den Surrey tarafına insan seli hiç durmaz. Sanki yoksullar kente akın etmişler de şimdi hızla deliklerine koşturan böcekler gibi yürüyerek mahallelerine geri dönüyorlar, zira şu ihtiyar kadın elinde sımsıkı tuttuğu parlak bir çantayla epeyce topallayarak Waterloo'ya yürüyor, sanki bir an ışığa çıkmış da şimdi birkaç sıyrılmış tavuk kemiğiyle yeraltındaki barakasına kaçıyordu. Diğer yandan, rüzgârın yüzlerine yüzlerine sert bir şekilde esmesine karşın, oradaki şu kızlar uzun adımlarla el ele yürüyüp, bağıra çağıra şarkı söylerlerken, ne üşüyor ne de utanç duyuyorlar sanki. Başlarında şapkaları yok. Zaferlerini kutluyorlar.

Rüzgâr dalgaları coşturmuş durumda. Nehir altımızdan hızla akıyor ve mavnalarda dikilmiş adamlar bütün ağırlıklarını dümen yekesine vermek zorundalar. Altın sarısı kabarık bir yığının üzerine siyah bir katranlı muşamba geçirilmiş. Kömür çığları kara kara parıldıyor. Her zamanki gibi, nehir kenarındaki büyük otellerin önündeki kalasların üzerinde badanacılar çalışıyor ve otel pencerelerinde şimdiden ışık noktaları var. Diğer taraftaysa şehir sanki yaşlanmış gibi beyaz; St. Paul Katedrali yanındaki oymalı, sivri ya da dikdörtgenimsi binaların üstünde bembeyaz kabarıyor. Sadece haç gül rengi yaldızıyla parıldıyor. İyi ama hangi yüzyıla geldik? Surrey tarafından Strand'e bu ilerleyiş sonsuza dek

sürmüş mü? Şu yaşlı adam peşi sıra gelen gürültücü bir velet kalabalığıyla köprüden altı yüzyıldır geçiyor, zira sarhoş ya da sefaletten kör olmuş ve hacıların giyebileceği türden eski püskü paçavralara sarınmış. Ayaklarını sürüye sürüye yürümeye devam ediyor. Kimse olduğu yerde durmuyor. Sanki müziğin sesine doğru yürüyoruz; belki de rüzgârın ve nehrin sesidir; belki de şu aynı davulların ve trompetlerin sesi—ruhun esrimesi ve curcunası. Mutsuzlar bile gülüyor yahu ve polis, sarhoş adamı yargılamak şöyle dursun, şaka yollu inceliyor ve küçük çocuklar yeniden koşuşturmaya başlıyorlar ve Somerset House'daki kâtip adama salt hoşgörüyle yaklaşıyor; kitap ve dergi satan büfenin önünde *Lothair*'den* yarım sayfa okuyan adam başını matbu eserden kaldırıp hayırsever düşüncelere dalıyor ve kız yol ayrımında duraksayıp adama gençlere özgü parlak ama muğlak bakışlarını yöneltiyor.

Parlak ama muğlak. Yirmi iki yaşında var yok. Kılıksız. Yolu geçip çiçekçinin vitrinindeki nergislere ve kırmızı lalelere bakıyor. Duraksıyor ve Temple Bar yönünde ilerliyor. Hızlı yürüyor ama her şey dikkatini dağıtıyor. Kâh görüyor, kâh hiçbir şeyi fark etmiyor sanki.

* Benjamin Disraeli'nin (1804-1881) 1870 tarihli popüler romanı. Yazar romanda Katolik ve Anglikan kiliseleri ile Yahudilik arasındaki dinsel gerilime odaklanır. (e.n.)

X

St. Pancras papaz bölgesinin kullanılmayan mezarlığından geçen Fanny Elmer duvara dayalı beyaz kabirler arasında dolaşıyordu; bir adı okumak için çimenlerin üzerinden geçiyor, mezarlık bekçisi yaklaşınca adımlarını hızlandırıyor, sokağa dalıyor, kâh mavi bir porselen kabın bulunduğu bir pencerenin önünde duruyor, kâh kayıp zamanını telafi ediyor, ansızın bir fırına girip çörek alıyor, yanına pasta da ekliyor, yeniden yola devam ediyordu, öyle ki onu takip etmek isteyen birinin epey hızlı gitmesi gerekiyordu. Giyim kuşamı renksiz ve kasvetli görünecek düzeyde paspal değildi gerçi. İpek çoraplar ve gümüş tokalı ayakkabılar giymişti, sadece şapkasındaki kırmızı tüy sarkıyordu ve çantasının tokası gevşemişti, zira yürürken çantasından Madam Tussaud'nun programının bir nüshası düştü. Bir ceylanın ince ve zarif ayak bileklerine sahipti. Yüzü görünmüyordu. Elbette, bu alacakaranlıkta, ani hareketler, hızlı bakışlar ve artan umutlar kendi doğallığında gelir. Jacob'ın penceresinin tam altından geçti.

Ev harap, karanlık ve sessizdi. Jacob evde satranç tahtasını bacaklarının arasındaki sandalyeye koymuş, bir satranç problemiyle meşguldü. Bir elinin parmaklarını kafasının arkasında saçına daldırmıştı. Elini yavaşça öne getirdi ve beyaz

veziri karesinden aldı; sonra yeniden aynı noktaya koydu. Piposunu doldurdu; uzun uzadıya düşündü; iki piyonunu oynattı; beyaz atını ilerletti; sonra bir eli filin üzerinde uzun uzadıya düşündü. O anda Fanny Elmer pencerenin altından geçti.

Ressam Nick Bramham'a modellik yapmaya gidiyordu.

Elinde sarı bir roman, üstünde çiçekli bir İspanyol şalıyla oturmuş poz veriyordu.

"Biraz daha aşağıya, biraz daha gevşek, hah—bu daha iyi, tamamdır," dedi Bramham geveleyerek, bir yandan onu çiziyor, diğer yandan sigara içiyordu ve tabiatı gereği suskundu. Kafası, alnını düzlemiş, ağzı yaymış ve kilin üzerinde başparmaklarının izlerini ve parmaklarının çizgilerini bırakmış bir heykeltıraşın eseri olabilirdi. Ama gözler hiçbir zaman kapatılmamıştı. Epey belirgin gözleri vardı ve sanki sürekli dik dik bakmaktan ötürü kan çanağına dönmüştü ve konuştuğunda bir an rahatsız olmuş görünüyor ama sonra bakmaya devam ediyorlardı. Fanny'nin kafasının üstündeyse karartılmamış elektrik lambası sallanıyordu.

Kadınların güzelliğine gelince, denizin üzerindeki ışık gibidir, asla tek bir dalgaya sadık değildir. Hepsi ona sahiptir; hepsi onu kaybeder. Kadın kâh domuz pastırması gibi yavan ve kalındır, kâh avize gibi şeffaftır. Sabit yüzler donuk olanlardır. İşte Lady Venice teşrif ediyor, hayran olunacak bir abide gibi sergilenmiş, ama su mermerinden oyulmuş, bir şömine rafına konmak ve asla tozu alınmamak üzere. Tepeden tırnağa noksansız çok şık giyimli esmer bir kadın sadece misafir odasındaki masanın üzerinde duracak bir resim işlevi görüyor. Sokaklardaki kadınlarda iskambil kâğıtlarının yüzleri var; yüz hatları doğru bir şekilde pembe ya da sarıyla doldurulur ve etraflarına belirgin bir çizgi çizilmiştir. Sonra, üst kattaki bir pencerede, dışarı sarkmış, aşağı ba-

kan, güzelliğin ta kendisini görürsünüz; ya da bir otobüsün köşesinde; yahut bir çukurda çömelmiş halde—parıldayan güzellik, aniden bir ifade kazanır, hemen akabinde geri çekilir. Hiç kimse ona bel bağlayamaz ya da onu ele geçiremez, yahut onu kâğıda saramaz. Dükkânlardan bir hayır gelmez ve Tanrı biliyor ya, parıldayan yeşili, ışıltılı yakutu onlardan canlı canlı çekip çıkarmak umuduyla dökme cam vitrinlere dadanmaktansa evde oturmak evladır. Bir fincan tabağındaki deniz camı, parıltısını ipeklilerden daha çabuk kaybeder. Dolayısıyla güzel bir kadından bahsediyorsanız, sadece hızlıca uçup giden bir şeyden bahsediyorsunuzdur ve o da ışıldamak için örneğin Fanny Elmer'ın gözlerini, dudaklarını ya da yanaklarını sadece bir saniyeliğine kullanır.

Kaskatı oturmuş haliyle güzel değildi; alt dudağı fazla belirgindi; burnu fazla büyüktü; gözleri birbirine fazla yakındı. Zayıf bir kızdı, pırıl pırıl yanakları ve koyu renk saçları vardı, tam şu anda somurtuyordu ya da oturmaktan kaskatı kesilmişti. Bramham karakalem çubuğunu kırınca Fanny irkildi. Bramham'ın siniri bozulmuştu. Ellerini ısıtmak üzere gaz alevinin önünde çömeldi. O arada kadın adamın çizimine baktı. Adam homurdandı. Fanny üzerine bir sabahlık geçirdi ve çaydanlığın altını yaktı.

"Tanrım, kötü olmuş," dedi Bramham.

Fanny yere çöktü, ellerini dizlerinin üstünde kenetledi ve ona baktı, Fanny'nin güzel gözleri—evet, güzellik, odanın bir ucundan diğerine uçarak, bir saniyeliğine orada parıldadı. Fanny'nin gözleri sanki sorguluyor, merhamet ediyor, bir saniyeliğine, sevginin ta kendisi oluyordu. Ama Fanny abartıyordu. Bramham hiçbir şey fark etmedi. Ve çaydanlıktaki su kaynayınca, seven bir kadından ziyade bir tay ya da enik gibi yerinden fırladı.

Derken Jacob pencereye gidip orada elleri cebinde durdu. Karşı tarafta Mr. Springett dışarı çıktı, dükkânının vitrinine

baktı ve yeniden içeri girdi. Çocuklar, pembe çubuk şekerlere bakarak, ağır ağır geçti. Pickford şirketinin kamyoneti sokak boyunca ilerledi. Küçük bir oğlan ipe asılıp döndü. Jacob sırtını döndü. İki dakika sonra ön kapıyı açtı ve Holborn istikametinde yürüyüp gitti.

Fanny Elmer pelerinini askıdan aldı. Nick Bramham çiziminin raptiyelerini çıkardı ve sarıp koltuğunun altına koydu. Işıkları söndürüp sokağa çıktılar, yol boyunca insanların, otomobillerin, otobüslerin, at arabalarının arasından geçtiler ve sonunda Leicester Meydanı'na vardılar; Jacob varmadan beş dakika önce, zira onun yolu biraz daha uzundu ve Holborn'da Kral'ın geçişini görmek için bekleyen kalabalığa takılmıştı, dolayısıyla Jacob döner kapıdan geçip yanlarında yerini aldığında Nick ile Fanny çoktan Empire'ın lobisindeki bariyere yaslanmışlardı.

"Selaam, seni hiç fark etmedim," dedi Nick, beş dakika sonra.

"Lanet soytarı," dedi Jacob.

"Miss Elmer," dedi Nick.

Jacob hantal hareketlerle piposunu ağzından çıkardı.

Gerçekten de hareketleri hantaldı. Ve pelüş bir divana oturup dumanları sahneyle aralarına alarak, uzaklardan çok tiz seslerin ve neşeli bir orkestranın tam vaktinde araya girişini işittiklerinde Jacob'ın hareketleri hâlâ abuk subuktu, sadece Fanny şöyle düşündü: "Ne güzel bir ses!" Adam ne kadar az konuştu ama sesi ne kadar toktu, diye düşündü. Genç adamların ne kadar oturaklı ve mesafeli olduklarını, ne kadar bilinçsiz olduklarını ve insanın Jacob'ın yanında nasıl sessizce oturup ona bakabileceğini düşündü. Gece yorgun argın eve gelse nasıl da çocuk gibi olur, diye düşündü ve ne heybetli; belki biraz fazla buyurgan; "Ama ben pabuç bırakmazdım," diye düşündü. Jacob kalkıp bariyere yaslandı. Yanında yöresinde duman asılı kaldı.

Zaten genç erkeklerin güzelliği sonsuza dek dumanlara gömülmüş gibi görünür, varsın onlar coşkuyla top peşinde koşsunlar ya da kriket toplarına vursunlar, dans etsinler, koşsunlar yahut sokaklarda sürtsünler. Muhtemelen çok geçmeden bunu kaybederler. Muhtemelen uzaklardaki kahramanların gözlerinin içine bakarlar ve aramızdaki yerlerini kısmen küçümseyerek alıyorlardır, diye düşündü (çalınacak ve koparılacak bir keman teli gibi titreyerek). Her neyse, sessizliği severler ve güzel konuşurlar, her bir kelime ağızlarından yeni yuvarlak bir cisim gibi düşer, kızların kullandığı küçük pürüzsüz madeni paraların gürültüsü gibi değil; ve kararlı şekilde hareket ederler, sanki ne kadar kalacaklarını ve ne zaman gideceklerini biliyorlarmış gibi—ama, Mr. Flanders sadece bir program almaya gitmişti.

"Dansçılar en sonda çıkıyor," dedi, geri geldiğinde.

Üstelik hoş değil mi, diye düşünmeye devam etti Fanny, genç adamların bir sürü gümüş parayı tepeleme bir cüzdana doldurmak yerine pantolon ceplerinden çıkarmaları ve onlara bakmaları?

Sonra işte kendisi vardı, sahnenin bir ucundan diğerine beyaz fırfırlarıyla dönen; müzik onun ruhunun dansı ve eğlencesiydi; dünyanın bütün mekanizmasından, olay ve eylemlerinden pürüzsüzce bu hızlı girdapların ve düşüşlerin dokunmuş olduğunu hissetti, Jacob Flanders'dan iki karış uzakta bariyere yaslanmış dimdik dururken.

Fanny'nin buruşturduğu siyah eldiveni yere düştü. Jacob eldiveni ona uzatınca, Fanny öfkeyle irkildi. Zira bundan daha akıldışı bir tutku hayatta olamazdı. Jacob da bir an ondan korktu—genç kadınlar öyle yaman, öyle tehlikelidirler ki dimdik durduklarında; bariyere tutunduklarında; âşık olduklarında.

Şubatın ortasıydı. Hampstead Garden banliyösündeki çatıları titrek bir pus örtmüştü. Hava yürünemeyecek ka-

dar sıcaktı. Bir çukurda bir köpek havladı, havladı, havladı. Akışkan gölgeler düzlüğün üzerinden geçip gitti.

Beden uzun bir hastalıktan sonra halsizdir, atıldır, tatlı davranışlara açık ama onları bünyesinde barındıramayacak kadar zayıftır. Gözler dolar ve köpek çukurda havlarken, çocuklar çember çevirmece oynarken, kırlarda hava kararıp aydınlanırken yaşlar yanaklardan süzülür. Bir peçenin ardında gibidir. Ah, ama peçeyi daha kalın yapın ki tatlılıktan bayılmamayım, diye iç geçirdi Fanny Elmer, Judges Walk'ta bir bankta oturmuş Hampstead Garden banliyösüne bakarken. Ama köpek havlamaya devam etti. Otomobiller yoldan geçerken korna çaldı. Çok uzaklarda bir uğultu ve koşuşturmaca sesleri işitti. Asıl endişe kalbindeydi. Ayağa kalkıp yürüdü. Taze çimenler yemyeşil, güneş kızgındı. Havuzun dört bir yanında çocuklar küçük sandallarını suya indirmek için eğiliyor ya da dadıları tarafından tutulup çığlık çığlığa geri çekiliyorlardı.

Öğlenleri genç kadınlar hava almaya çıkarlar. Bütün erkekler kentte meşguldür. Kadınlar mavi havuzun kenarında dururlar. Hafif rüzgâr çocuk seslerini dört bir tarafa dağıtır. *Benim* çocuklarım, diye düşündü Fanny Elmer. Kadınlar havuzun etrafında duruyor, hoplayıp zıplayan kaba tüylü kocaman köpekleri kovalıyorlar. Bebek hafif hafif sallanıyor arabasında. Bütün dadıların, annelerin ve dolaşan kadınların gözleri biraz donuk, bir noktaya dikilmiş. Oğlan çocukları eteklerinden çekiştirip gidelim diye tutturduklarında cevap vermek yerine hafifçe kafalarını sallıyorlar.

Ve Fanny yürüdü, havada bir çığlık duydu—belki de bir işçinin ıslığıydı. Şimdi, ağaçların arasında, ılık havada coşkuyla kanatlarını çırpan ardıçkuşuydu, ama korkuyla hareket ediyor gibi, diye düşündü Fanny; sanki kuş kalbindeki bu neşe yüzünden endişeleniyordu—sanki şakırken seyrediliyordu ve bir velvele onu şakımaya itmişti. İşte! Huzursuzlanıp, bir sonraki ağaca uçtu. Fanny kuşun şakıyışını belli

belirsiz işitiyordu. Onun ötesinde tekerleklerin gürültüsü ve rüzgârın uğultusu vardı.

Öğle yemeğine on peni harcadı.

"Canım, küçük hanım, şemsiyesini unuttu," diye homurdandı Express Mandıra Şirketi'nin dükkânının kapısının yakınındaki camlı bölmede oturan alacalı kadın.

"Belki de koşsam yakalarım onu," diye karşılık verdi Milly Edwards, solgun örgülü saçları olan kadın garson ve kapıdan zıpkın gibi fırlayıp çıktı.

"Yetişemedim," dedi, bir süre sonra Fanny'nin ucuz şemsiyesiyle geri dönerek. Ellerini örgülerine götürdü.

"Ah, şu kapı!" diye homurdandı kasiyer.

Kadının ellerinde siyah parmaksız eldivenlerden vardı ve fişleri tutan parmak uçları sosis gibi şişmişti.

"Bir porsiyon börek ve salata. Büyük boy kahve ve küçük ekmekler. Yumurtalı ekmek. İki meyveli pasta."

İşte kadın garsonların tiz sesleri havada böyle şakladı. Müşteriler siparişlerinin teyit edilerek tekrarlandığını işitip, yandaki masaya servis yapılmasını beklentiyle izlediler. Kendi yumurtalı ekmekleri en sonunda getirildi. Gözleri artık başka yöne kaymıyordu.

Islak hamur parçaları üçgen çantalar gibi açılan ağızlarına düşüyordu.

Sekreter Nelly Jenkinson pastasını oldukça kayıtsız bir tavırla ufalıyordu. Kapı her açıldığında kafasını kaldırıyordu. Ne görmeyi umuyordu ki?

Kömür tüccarı başını kaldırmadan *Telegraph*'ını okuyordu, çay tabağını ıskaladı ve dalgınlıkla, fincanı masa örtüsünün üstüne koydu.

"Hayatında böyle küstahlık gördün mü?" Mrs. Parson, kürkünün üstündeki kırıntıları temizleyerek toparlandı.

"Bir sıcak süt ve yağlı çörek. Bir demlik çay. Yuvarlak ekmek ve tereyağı," diye bağırdı kadın garsonlar.

Kapı açılıp kapandı.

İşte ihtiyarların hayatı böyledir.

Bir sandalda uzanıp dalgaları seyretmek tuhaftır. İşte karşıdan üç dalga art arda geliyor, hepsi aynı büyüklükte. Sonra, hemen onların peşi sıra bir dördüncüsü geliyor, çok büyük ve tehditkâr; sandalı kaldırıyor; yoluna devam ediyor; bir şekilde bir şey başarmadan sulara karışıyor; diğerleriyle birlikte yamyassı hale geliyor.

Bir fırtınada dalların büyük bir güçle kopup gelmesinden daha şiddetli ne olabilir; ağacın en uç dalına kadar bütün gövdesiyle teslim olması, rüzgârın estiği yönde sarsılıp savrulması, ama yine de asla dağılıp gitmemesinden?

Ekin kıpır kıpır kıpırdanıp küçülür sanki köklerinden kopmaya hazırlanıyormuşçasına, ama yine de kopmaz toprağından.

Eh, hatta pencerelerden, alacakaranlıkta bile, sokaktan kabaran bir dalganın geçtiğini görürsünüz, uzanmış kollar, arzulu gözler, şaşkınlıktan açılmış ağızlarla, bir özlem. Ve sonra sükûnetle duruluruz. Zira bu coşkunluk devam edecek olsa köpük gibi patlayıp havaya karışırız. Yıldızlar içimizden geçerek parıldardı. Fırtınada tuzlu damlacıklar halinde dağılırdık—zaman zaman olduğu gibi. Zira kanı kaynayan insanların işi olmaz bu beşikte sallanmayla. Onlar ne sallanır ne de amaçsızca yatıp yuvarlanır. Ne gerçek olmayan şeylere inanır, ne yan gelip yatarlar, ne de insan insana benzer, ateş sıcaktır, şarap güzeldir, savurganlık günahtır gibi neşeli varsayımlarda bulunurlar.

"İnsanlar, bir kez tanıdığında çok hoştur."

"Onun hakkında kötü düşünemem. Unutmamak gerek—" Ama belki Nick ya da Fanny Elmer, anın hakikatine zımnen inandıklarından, uçuşan, yanağı ısıran şiddetli bir dolu gibidirler.

"Ah," dedi Fanny, hızla girdiği stüdyoya kırk beş dakika geç kalmıştı, çünkü sırf Jacob'ın sokakta yürüyüşünü, anahtarını çıkarıp kapıyı açışını görme fırsatı yakalarım diye Yetimhane civarında dolanmıştı; "Maalesef geç kaldım"; Nick buna bir yanıt vermeyince Fanny işi inada bindirdi.

"Bir daha da gelmeyeceğim!" diye bağırdı sonunda.

"Gelmezsen gelme," diye yanıt verdi Nick ve Fanny iyi geceler bile demeden koşa koşa çıktı.

Ne müthişti—Shaftesbury Avenue yakınlarındaki Evelina'nın dükkânında satılan şu elbise! Nisan ayının başlarında güzel bir gündü, saat dörttü ve Fanny güzel bir günde, saat dörtte evde kalacak insan mıydı? Tam da o sokaktaki diğer kızlar oturmuş hesap defterlerine bakıyor ya da bıkkınlık içinde ipek ile tül arasında uzun iplikler örüyorlardı; yahut Swan and Edgars'da kurdelelerle süslenmiş halde, faturanın arkasına hızla peni ve çeyrek penileri topluyor, bir yetmiş beşlik kumaşı pelür kâğıda sarıyor ve bir sonraki müşteriye "İsteğiniz?" diyorlardı.

Shaftesbury Caddesi'nin yakınlarındaki Evelina'nın dükkânında bir kadının parçaları ayrı ayrı sergileniyordu. Sol elde eteği vardı. Ortadaki bir direğin etrafına tüylü boa sarılıydı. Temple Bar'daki canilerin kelleleri gibi yan yana dizilmiş şapkalar vardı—zümrüt yeşili ve beyaz, kenarları çiçeklerle süslenmiş ya da koyu renk tüylerin arasından sarkıyor. Halının üstündeyse ayakları vardı—sivri uçlu altın rengi ya da kızıl çizgili rugan.

Kadınların gözleriyle yiyip bitirdikleri kıyafetler saat dört olduğunda bir fırıncı vitrinindeki sineklerin yumurtalar bıraktığı şekerli çöreklere dönüyordu. Fanny de göz atmıştı onlara.

Ama Gerrard Sokağı'ndan pejmürde paltolu uzun boylu bir adam geliyordu. Evelina'nın vitrinine bir gölge vurdu—Jacob'ın gölgesi, oysa Jacob değildi o. Fanny ise dönüp Gerrard Sokağı'nda yürüdü ve keşke kitap okusaydım diye

iç geçirdi. Nick hiç kitap okumazdı, hiç İrlanda'dan ya da Lordlar Kamarası'ndan bahsetmezdi; hele el tırnakları! Fanny Latince öğrenip Vergilius okuyacaktı. Eskiden sıkı bir okurdu. Scott okumuştu; Dumas okumuştu. Güzel sanatlar okulu Slade'de kimse okumazdı. Ama Slade'de Fanny'yi tanıyan ya da orayı ne kadar boş bulduğunu bilen yoktu ki; küpe aşkı, dans aşkı, Tonks ve Steer* aşkı—sadece Fransızların resim yapmayı bildiği zamanlardı, demişti Jacob. Zira çağdaşlarda iş yoktu; resim sanatlar içinde en az saygıdeğer olanıydı; ayrıca insan Shakespeare ve Marlowe dışında neden bir şey okusun ki, demişti Jacob, roman okumak istiyorsa da Fielding?

"Fielding," demişti Fanny, Charing Cross Road'daki adam ona hangi kitabı istediğini sorduğunda.

Tom Jones'u satın almıştı.

Sabah saat onda, bir öğretmenle paylaştığı odasında Fanny Elmer *Tom Jones*'u—şu gizemli kitabı—okuyordu. Jacob garip adları olan insanlar hakkındaki bu sıkıcı şeyi (diye düşündü Fanny) beğeniyormuş meğer. İyi insanlar bunu seviyor. Nasıl bacak bacak üstüne attıklarını umursamayan kılıksız kadınlar *Tom Jones* okuyor—gizemli bir kitap; zira kitaplarda bir şey var ki, diye düşündü Fanny, eğitim almış olsaydım sevebilirdim—küpelerden ve çiçeklerden çok daha iyi, diye iç çekti, Slade'deki koridorları ve gelecek haftaki kıyafet balosunu düşünerek. Giyecek hiçbir şeyi yoktu.

Onlar gerçek, diye düşündü Fanny Elmer, ayaklarını şömine rafına yaslayarak. Bazı insanlar öyle. Belki Nick de, gerçi o çok aptaldı. Kadınlar ise asla—Miss Sargent hariç, ama o öğlenleri yemeğe çıkıyor ve hava atıyordu. Orada sessizce oturur, geceleri kitap okurlardı, diye düşündü. Müzikhollere gitmiyorlardı; dükkân vitrinlerine bakmıyorlardı;

---

* Henry Tonks ve Philip Wilson Steer, on sekizinci yüzyılda Fransız neoklasik ressam Jean Auguste Dominique Ingres'in yapıtlarının hayranı olan Frederick Brown'ın himayesinde bulunan ressamlardı. (e.n.)

birbirlerinin kıyafetlerini giymiyorlardı, mesela Robertson onun şalına sarınmıştı, o da onun yeleğini giymişti, oysa Jacob böyle bir şey yapsa acayip olurdu; zira o *Tom Jones*'u seviyordu.

İşte kitap şu an kucağında yatıyordu, çift sütun halinde basılmış, fiyatı üç şilin altı peni; Henry Fielding'in uzun yıllar önce Fanny Elmer'ı iffetsizlikten zevk aldığı gerekçesiyle payladığı kusursuz bir düzyazıyla kaleme alınmış gizemli kitap, demişti Jacob. Zira o asla çağdaş roman okumazdı. O *Tom Jones*'u severdi.

"*Tom Jones*'u gerçekten seviyorum," dedi Fanny, nisan ayının başlarında aynı gün saat beş otuzda karşısındaki koltukta oturan Jacob piposunu çıkardığında.

Heyhat, kadınlar yalancıdır! Ama Clara Durrant değil. Kusursuz bir kafa; içtenlikli bir mizaç; (Lowndes Meydanı yakınlarında bir yerde) bir kayaya zincirlenmiş bakire, insanın yüzüne dik dik bakan, Bach çalan beyaz yelekli, mavi gözlü yaşlı adamlara ilelebet çay koyuyor. Bütün kadınlar içinde, Jacob en çok ona saygı duyuyordu. Fakat tereyağ ve ekmeğin bulunduğu bir sofrada, kadife elbiseler içindeki zengin ve dul kadınlarla oturup, Clara Durrant'a ihtiyar Miss Perry çay koyarken Benson'ın papağana söylediğinden daha fazlasını asla söylememek, insan yaradılışının özgürlüklerine ve inceliklerine yönelik katlanılmaz bir hakaretti—ya da bu meyanda sözler. Zira Jacob hiçbir şey dememişti. Sadece ateşe bakmıştı. Fanny *Tom Jones*'u elinden bıraktı.

Dikiş dikiyor ya da örgü örüyordu.

"Nedir o?" diye sordu Jacob.

"Slade'deki balo için."

Ve gidip başlığını, pantolonunu, kırmızı püsküllü ayakkabılarını getirdi. Ne giymeliydi?

"Ben Paris'te olacağım," dedi Jacob.

Zaten kıyafet balosunun ne lüzumu var? diye düşündü Fanny. Aynı insanları görüyorsun, aynı kıyafetleri giyiyor-

sun; Mangin sarhoş oluyor; Florinda onun dizine oturuyor. Kız azgınca flörtleşiyor—şimdilik sadece Nick Bramham'la.

"Paris mi?" dedi Fanny.

"Yunanistan'a giderken uğrayacağım," diye yanıt verdi Jacob.

Zira, demişti, mayısta Londra kadar iğrenç bir yer yoktur.

Jacob onu unutacaktı.

Pencerenin önünden saman çöpü taşıyan bir serçe geçti—bir çiftlikteki ahırda duran saman yığınından bir çöp. Yaşlı kahverengi spaniyel samanların dibinde koklaya koklaya sıçan arıyor. Şimdiden karaağaçların yüksek dallarında yuvalar belirmiş. Kestane ağaçları pervaneleri andıran yapraklarını yaymış. Kelebekler ise Orman'daki dar geçitler boyunca azametle kanat çırpıyorlar. Belki de Mor İmparator kelebeği, Morris'in söylediği gibi, bir meşe ağacının dibindeki iğrenç leş yığınıyla, kendine ziyafet çekiyor.

Fanny bütün bunların *Tom Jones*'tan kaynaklandığını düşündü. Jacob cebinde bir kitapla tek başına gidip porsukları seyredebilirdi. Sekiz buçuk trenine binecek ve bütün gece yürüyecekti. Ateşböcekleri görmüş ve dönüşte ilaç kutularının içinde kandilböcekleri getirmişti. New Forest av tazılarıyla birlikte avlanacaktı. Bütün bunlar *Tom Jones*'tan kaynaklanıyordu ve Yunanistan'a cebinde bir kitapla gidecek, Fanny'yi unutacaktı.

Fanny gidip el aynasını getirdi. İşte yüzü yansımıştı. Ya Jacob'a türban takıldığını varsaysak? İşte bu da onun yüzü. Fanny lambayı yaktı. Ama pencereden içeri günışığı girdiğinden odanın sadece yarısı lambayla aydınlanmıştı. Ve Jacob korkunç ve muhteşem görünmesine, Orman'dan vazgeçeceğini, Slade'e geleceğini ve bir Türk sipahisi ya da bir Roma imparatoru olacağını söylemesine karşın (ayrıca Fanny'nin dudaklarını siyaha boyamasına izin vermiş, dişlerini sıkıp kaşlarını çatarak aynaya bakmıştı), yine de—işte *Tom Jones* orada duruyordu.

XI

"Archer," dedi Mrs. Flanders annelerin en büyük oğullarına sık sık gösterdikleri o şefkatle, "yarın Cebelitarık'ta olacak."

Beklediği posta (kilise çanları yanı başında rasgele bir ilahi çalarken, saat süzülen notaların arasından dördü vururken, çimenler bir fırtına bulutunun altında erguvana çalarken ve köydeki alabildiğine mütevazı yirmi-yirmi beş kadar ev ince bir bulut tabakasının altında birbirine sokulmuşken, Dods Tepesi'ne doğru bir gezinti yapıyordu), posta taşıdığı her türden mesajla, üzerine kalın harflerle, yana yatık harflerle adres yazılmış, kâh İngiliz pulları, kâh sömürge pulları yapıştırılmış, bazen de alelacele sarı bir çizgi çekilmiş zarflarıyla, dünyaya sayısız mesaj yaymak üzereydi. Bu bol keseden iletişim alışkanlığından kazançlı çıkıp çıkmadığımızı söylemek bizim işimiz değil. Ama mektup yazmanın bugünlerde, özellikle de yabancı diyarlara seyahat eden genç erkekler tarafından yalandan icra edildiğini söylemek gayet mümkün görünüyor.

Örneğin şu sahneyi ele alalım.

İşte Jacob Flanders, yurtdışına çıkmıştı ve Paris'te mola veriyordu. (Annesinin kuzini ihtiyar Miss Birkbeck geçen haziranda ölmüş ve Jacob'a yüz sterlin bırakmıştı.)

"Bütün bu lanet olası şeyi en baştan tekrarlamana gerek yok, Cruttendon," dedi Mallinson, kahve sıçramış ve halka halka şarap lekeleriyle kaplı mermer bir masada oturmuş, çok hızlı konuşan ve kafayı bulduğuna şüphe olmayan ufak tefek kel ressam.

"Eee, Flanders, aklındaki hanımefendiye yazdığın mektubunu bitirdin mi?" diye sordu Cruttendon, Jacob gelip yanlarına oturunca; elinde İngiltere, Scarborough yakınlarındaki Mrs. Flanders'a yazılmış bir mektup tutuyordu.

"Velazquez'i* beğeniyor musun?" dedi Cruttendon.

"Tanrı aşkına, beğeniyor tabii," dedi Mallinson.

"O hep böyledir zaten," dedi Cruttendon sinirlenerek.

Jacob son derece kendine hâkim, Mallinson'a baktı.

"Sana bütün edebiyat tarihinde yazılmış en büyük üç şeyi söyleyeceğim," diye patladı Cruttendon. "'Orada bir meyve gibi asılı kal ruhum,'" diye başladı...

"Velazquez'i sevmeyen bir adamı dinleme," dedi Mallinson.

"Adolphe, Mr. Mallinson'a daha fazla şarap verme," dedi Cruttendon.

"Kurallara riayet, kurallara riayet," dedi Jacob hâkim rolüne soyunarak. "Bırakın isteyen sarhoş olsun. Bu okuduğun Shakespeare, Cruttendon. Bu konuda seninle hemfikirim. Shakespeare bu kurbağa Fransızların alayından daha cesurdu. 'Orada bir meyve gibi asılı kal ruhum,'" diye ezgili bir retorik tonunda alıntısını okumaya başladı, şarap kadehiyle gösterişli hareketler yaparak. "Karalara boyasın seni şeytan, seni kaymak suratlı şapşal!" diye haykırdı kadehin kenarından şarabı taşırırken.

"'Orada bir meyve gibi asılı kal ruhum,'" diye yeniden başladı Cruttendon ile Jacob aynı anda ve ikisi de kahkahayı patlattı.

"Lanet olsun bu sineklere," dedi Mallinson, kel kafasına hafifçe vurarak. "Beni ne zannediyor bunlar?"

---

* İspanyol ressam Diego (Rodriguez de Silva) Velazquez (1599–1660). (ç.n.)

"Güzel kokulu bir şey," dedi Cruttendon.

"Kapa çeneni, Cruttendon," dedi Jacob. "Adamda hiç edep hayâ yok," diye açıklamaya girişti Mallinson'a büyük bir nezaketle. "İnsanlar içmesin istiyor. Şuna bak. Ben ızgara kemikli et istiyorum. Izgara kemikli etin Fransızcası ne? Izgara kemikli et, Adolphe. Anlamıyor musunuz, sizi ahmaklar?"

"Ben de sana diyorum ki, Flanders, bütün edebiyat tarihindeki en güzel ikinci şey," dedi Cruttendon, ayaklarını yere indirip dosdoğru masaya yaslanarak, böylece yüzü neredeyse Jacob'ın yüzüne değiyordu.

"'Hey gidiler gidiler, minik minik kediler, ekmeğimi yediler,'" diye araya girdi Mallinson, parmaklarını masada tıngırdatarak. "Bütün edebiyat tarihindeki en muh-te-şem ötesi güzel şey... Cruttendon çok iyi adam," dedi sır verir gibi. "Ama biraz salak." Ve kafasını aniden öne attı.

Pekâlâ, Mrs. Flanders'a bununla ilgili tek kelime edilmedi; keza hesabı ödeyip restorandan ayrıldıktan sonra Raspaille Bulvarı'nda yürüdüklerinde olanlardan da.

İşte tartıştıkları bir konuşma daha; saat sabah on bir civarı; sahne bir stüdyo; günlerden pazar.

"Bak sana diyeyim, Flanders," dedi Cruttendon, "Mallinson'ın küçük resimlerinden birini Chardin'e yeğlerim. Ayrıca şunu da belirteyim..." Bitmiş bir tüpün dibini sıktı... "Chardin yaman herifti. Ama o artık yemek parasını çıkarı'yım diye satıyor resimlerini. Fakat satıcılar onu bulana kadar bekle. Çok yaman—var ya, çok çok yaman herif."

"Müthiş güzel bir hayat," dedi Jacob, "burada böyle takılmak. Yine de, bu aptal bir sanat, Cruttendon." Odanın diğer tarafına yürüdü. "İşte şu adam mesela, Pierre Louÿs." Bir kitap aldı eline.

"Canım efendim, sakinleşir misiniz?" dedi Cruttendon.

"Bu esaslı bir esermiş," dedi Jacob, bir tuvali sandalyeye yerleştirerek.

"Ah, onu yıllar yıllar önce yapmıştım," dedi Cruttendon, omzunun üstünden bakarak.

"Sen gayet işinin ehli bir ressamsın kanaatimce," dedi Jacob bir süre sonra.

"Şu anda ne yaptığımı görmek istersen," dedi Cruttendon, Jacob'ın önüne bir tuval koyarak. "İşte. Buyur. Bu ona daha yakın. Şu..." Beyaza boyalı bir lamba karpuzunun etrafında başparmağını kıvırarak bir daire oluşturdu.

"Çok esaslı bir eser," dedi Jacob, bacaklarını iyice açıp oturarak. "Ama senden bana açıklamanı istediğim şey..."

Soluk benizli, çilli, hastalıklı Miss Jinny Carslake odaya girdi.

"Ah Jinny, sana bir dostumu takdim edeyim. Flanders. Kendisi İngiliz. Varlıklı. Çevresi geniş. Devam etsene, Flanders..."

Jacob hiçbir şey demedi.

"Şu işte—şu uygun değil," dedi Jinny Carslake.

"Hayır," dedi Cruttendon kararlı bir tavırla. "Olamaz."

Tuvali sandalyeden kaldırdı ve ters çevirerek yere koydu.

"Oturun, bayanlar baylar. Miss Carslake sizin taraflardan, Flanders. Devonshire'lı. Ah, Devonshire dedin diye hatırlıyordum. Pekâlâ. O da bir kilise çocuğu. Ailenin kara kuzusu. Annesi ona böyle mektuplar yazıyor. Ne diyeceğim—yanında var mı bir tane? Genellikle pazarları geliyorlar. Bir tür kilise çanı efekti, bilirsin ya."

"Bütün erkek ressamlarla tanıştınız mı?" dedi Jinny. "Mallinson sarhoş muydu? Stüdyosuna giderseniz size resimlerinden birini verecektir. Ne diyeceğim, Teddy..."

"Bir saniye," dedi Cruttendon. "Hangi mevsimdeyiz?" Pencereden dışarı baktı.

"Pazarları boş günümüz, Flanders."

"Peki o..." dedi Jinny, Jacob'a bakarak. "Siz..."

"Evet, o da bizimle gelecek," dedi Cruttendon.

Ve derken, işte Versailles'dayız.

Jimmy taşın kenarında durup havuza eğildi, Cruttendon onu tutmuştu, yoksa suya düşecekti. "İşte! İşte!" diye bağırdı. Tam yüzeyde!" Miskin miskin yüzen, yatık omuzlu balık onun attığı kırıntıları mideye indirmek için derinlerden su yüzeyine çıkmıştı. "Bak şimdi," dedi, aşağı atlayarak. Ve sonra göz kamaştırıcı beyazlıktaki basınçlı su havaya sıçradı. Çeşmeden sular saçıldı. Onunla birlikte uzaklardan askeri bandonun sesi geldi. Bütün su kabarcık kabarcık olmuştu. Mavi bir balon yavaşça suyun yüzeyine çarptı. Nasıl da bütün dadılar, çocuklar, yaşlı adamlar ve gençler havuzun kenarına doluştular, eğilip sopalarını salladılar! Küçük kız kollarını açarak balonuna doğru koştu, ama balon çeşmenin altına battı.

Edward Cruttendon, Jinny Carslake ve Jacob Flanders sarı çakıl taşlı yolda tek sıra halinde yürüyorlardı; çimenlere geldiler; sonra ağaçların altından geçtiler ve zamanında Marie Antoinette'in sıcak çikolata içtiği yazlığa vardılar. Edward ile Jinny içeri girdi, Jacob ise bastonunun kabzasına oturarak dışarıda bekledi. Onlar da yeniden dışarı çıktı.

"Eee?" dedi Cruttendon, Jacob'a gülümseyerek.

Jinny bekledi, Edward bekledi ve ikisi de Jacob'a baktı.

"Eee?" dedi Jacob, gülümseyip iki eliyle de bastonunu tutarak.

"Hadi gelin," dedi, kararını vermişti ve yürümeye koyuldu. Diğerleri de gülümseyerek peşinden gitti.

Ve sonra insanların oturup kahve içtikleri, askerleri izledikleri, derin düşüncelere dalıp sigaralarını küllüklere silkeledikleri ara sokaktaki küçük kafeye gittiler.

"Ama o çok farklı," dedi Jinny, ellerini bardağının üzerinde birleştirerek. "Bence sen Ted'in bunun gibi bir şey söylerken ne kastettiğini bilmiyorsun," dedi, Jacob'a bakarak. "Ama ben biliyorum. Bazen kendimi öldürebilirim. Bazen bütün gününü yatakta geçiriyor—orada öylece yatıyor... Siz de inin şu masanın tepesinden"; ellerini salladı. Yanardöner tombul güvercinler ayaklarının etrafında paytak paytak yürüyorlardı.

"Şu kadının şapkasına bakın," dedi Cruttendon. "Nereden akıl ediyorlar böyle şeyleri?.. Hayır Flanders, senin gibi yaşayabileceğimi sanmıyorum. İnsan British Museum'un karşısındaki şu sokakta yürürken—adı neydi?—kastettiğim bu. Her şey böyle. Şu şişman kadınlar—ve yolun ortasında sanki havale geçirecekmiş gibi dikilen adam..."

"Herkes besliyor bunları," dedi Jinny, güvercinleri kışkışlayarak. "Aptal bunak şeyler."

"Yani, bilmiyorum," dedi Jacob, sigarasını tüttürerek. "İşte St. Paul Katedrali."

"Ben bir ofise gidip gelmekten bahsediyorum," dedi Cruttendon.

"Lanet olsun," diye karşı çıktı Jacob.

"Ama sen sayılmazsın," dedi Jinny, Cruttendon'a bakarak. "Sen delisin. Demem o ki, aklın fikrin resim yapmakta."

"Evet, biliyorum. Elimde değil. Ne diyeceğim, Kral George soylular meselesinde boyun eğecek mi?"

"Boyun eğmeyip de ne yapacak," dedi Jacob.

"Bak!" dedi Jinny. "Gerçekten biliyor."

"Görüyorsun, yapabilsem yapardım," dedi Cruttendon, "ama işte yapamıyorum."

"*Sanırım* ben yapabilirim," dedi Jinny. "Sadece mesele şu ki, bunu yapanların alayı hiç hazzetmediğimiz kimseler. Bizim ülkemizde, yani. Başka hiçbir şey konuşmuyorlar. Annem gibi insanlar bile."

"Artık gelip burada yaşadığıma göre—" dedi Jacob. "Nedir benim payıma düşen, Cruttendon? Ah, çok güzel. Sen bildiğin gibi yap. Şu salak kuşlar, insan onların doğrudan—uçup gittiler."

Ve nihayet Gare des Invalides'de ark lambalarının altında, insanı yaralayabilecek ya da fark edilmeden geçebilecek ama genellikle epey bir rahatsızlık veren çok küçük ama bir o kadar kesin olan şu tuhaf hareketlerden biriyle, Jinny ile Cruttendon birbirlerine sokuldular; Jacob ayrı durdu. Ayrılmaları gerekiyordu. Bir şey söylenmeliydi. Hiçbir şey söylenmedi. Bir adam yük arabasını Jacob'ın bacaklarının o kadar yakınından geçirdi ki neredeyse sıyırıyordu. Jacob yeniden dengesini sağladığında, diğer ikisi arkasını dönmüş gidiyordu, ama Jinny omzunun üstünden baktı, Cruttendon ise el sallayarak o çok büyük dahi kimliğiyle gözden kayboldu.

Hayır—Mrs. Flanders'a bunların hiçbiri anlatılmadı, oysa Jacob, şunu rahatlıkla söylemek mümkün, dünyada bundan daha önemli bir şey olmadığını hissediyordu; Cruttendon ile Jinny'ye gelince, onları tanıştığı en dikkate değer insanlar olarak görüyordu—elbette zaman içinde bazı şeylerin nasıl gelişeceğini, mesela Cruttendon'ın meyve bahçesi resimleri yapmaya başlayacağını, bu yüzden Kent'te yaşamak zorunda kalacağını öngöremezdi ve bu döneme gelindiğinde, herhalde, elmanın nasıl çiçek açtığının künhüne vakıf olması gerekti, zira uğruna bunu yaptığı karısı bir romancıyla kaçtı; ama hayır, Cruttendon hâlâ meyve bahçesi resimleri yapıyor, yabani gibi, yalnız başına. Sonra Jinny Carslake, Amerikalı ressam Lefanu'yla ilişkisinden sonra, Hint filozoflara dadandı, şimdiyse onu İtalya'daki pansiyonlarda içinde yoldan toplanmış sıradan çakıltaşlarının olduğu küçük mücevher kutusunu bağrına basarken görebilirsiniz. Ama

onlara gözünüzü ayırmadan bakarsanız, diyor Jinny, çokluk birlik olur ki öyle ya da böyle hayatın sırrı da budur, gerçi bu onun masada elden ele dolaştırılan makarnayı takip etmesine engel teşkil etmez ve kimi zaman, bahar gecelerinde, utangaç İngiliz delikanlılarına en tuhaf sırlarını açar.

Jacob'ın annesinden saklayacak bir şeyi yoktu. Tek sorun, bu olağanüstü heyecanını anlamlandıramıyordu ve bunları yazmaya gelince—

"Jacob'ın mektupları aynı kendisi," dedi Mrs. Jarvis, kâğıdı katlayarak.

"Gerçekten de görünen o ki..." dedi Mrs. Flanders ve bir an durdu, zira bir elbise biçiyordu ve patronu eliyle düzeltmesi gerekmişti, "...çok güzel zaman geçiriyor."

Mrs. Jarvis Paris'i düşündü. Arkasındaki pencere açıktı, zira ılık bir geceydi; sakin bir geceydi; ay sarıp sarmalanmış gibiydi, elma ağaçları da tam bir dinginliğe kavuşmuştu.

"Ben ölülere hiç acımam," dedi Mrs. Jarvis, arkasındaki minderi düzeltip ellerini başının arkasında birleştirerek. Betty Flanders ne dediğini işitmedi, zira makası masada çok ses çıkarıyordu.

"İstirahattalar," dedi Mrs. Jarvis. "Biz ise günlerimizi nedenini bilmeden gereksiz aptalca şeyler yaparak harcıyoruz."

Mrs. Jarvis köyde sevilmezdi.

"Gece bu saatlerde hiç yürüyüşe çıkmaz mısınız?" diye sordu Mrs. Flanders'a.

"Hava kesinlikle olağanüstü güzel," dedi Mrs. Flanders.

Yine de akşam yemeğinden sonra meyve bahçesinin kapısını açıp da Dods Tepesi'ne gitmeyeli yıllar oluyordu.

"Hava kupkuru," dedi Mrs. Jarvis, meyve bahçesinin kapısını kapatıp çimlere adım attıklarında.

"Ben fazla uzaklaşmayayım," dedi Betty Flanders. "Evet, Jacob Paris'ten çarşamba günü ayrılıyor."

"O üçü arasında Jacob bana her zaman arkadaş olmuştu," dedi Mrs. Jarvis.

"Canım, ben daha ileri gitmeyeyim," dedi Mrs. Flanders. Karanlık tepeyi tırmanmış ve Roma ordugâhına ulaşmışlardı.

İstihkâm ayaklarının dibinde yükseliyordu—ordugâhı ya da mezarı çevreleyen düz çember. Betty Flanders orada ne çok dikiş iğnesi kaybetmişti! Bir de lal taşlı broşunu.

"Bazen hava bundan çok daha açık oluyor," dedi Mrs. Jarvis bayırda durarak. Havada bulut yoktu ama denizin üstünde ve fundalıkların üstünde bir pus vardı. Scarborough'nun ışıkları, adeta elmas gerdanlık takmış bir kadın başını bir o yana bir bu yana çeviriyormuş gibi parıldayıp sönüyordu.

"Ne kadar sessiz!" dedi Mrs. Jarvis.

Mrs. Flanders lal taşlı broşunu düşünerek ayağının ucunu çimlere sürttü.

Mrs. Jarvis bu gece kendisini düşünmekte zorlanıyordu. Çok dingin bir geceydi. Hiç rüzgâr yoktu; koşan, uçuşan, kaçan hiçbir şey. Kara gölgeler hâlâ gümüş rengi fundalıkların üzerindeydi. Dikenli katırtırnağı çalılıklarında en ufak bir hareket yoktu. Mrs. Jarvis'in Tanrı'yı düşündüğü de yoktu. Arkalarında bir kilise vardı, elbette. Kilise saati onu vurdu. Saat sesi dikenli katırtırnağı çalılıklarına ulaştı mı, ya da alıç ağacı işitti mi onları?

Mrs. Flanders bir çakıltaşı almak için yere eğiliyordu. İnsanlar bazen gerçekten bir şeyler buluyorlar, diye düşündü Mrs. Jarvis ama yine de bu puslu ay ışığında kemikler ve küçük tebeşir parçaları dışında bir şey görmek imkânsızdı.

"Jacob onu kendi parasıyla almıştı, sonra ben Mrs. Parker'ı manzarayı görsün diye tepeye çıkardım, o zaman düşmüş olmalı—" diye mırıldandı Mrs. Flanders.

Kemikler kıpırdanmış mıydı, ya da paslı kılıçlar? Mrs. Flanders'ın iki buçuk penilik broşu sonsuza dek zengin biri-

kimin bir parçası mı olmuştu? Ve eğer bütün hayaletler akın akın gelip Mrs. Flanders'la birlikte çemberin içinde vakit geçirdiyse, giderek şişmanlayan canlı bir İngiliz anası olarak orada tam yerini bulduğu söylenemez miydi?

Saat çeyrek geçeyi çaldı.

Kilise saati zamanı çeyreklere bölerken sesin zayıf dalgaları sert karaçalılar ile akdiken dalları arasında dağıldı.

Hareketsiz ve geniş sırtlı fundalıklar, "Saat çeyrek geçiyor," bildirimini aldılar ama cevap vermediler, velev ki bir böğürtlen çalısı kıpraşmış olsun.

Ama bu ışıkta bile mezartaşlarının üzerindeki yazılar okunabiliyor, özlü formüller, "Ben Bertha Ruck", "Ben Tom Gage" diyor. Ve yılın hangi günü öldüklerini söylüyorlar ve Yeni Ahit onlar için çok mağrur, çok vurgulu ya da teselli edici bir şeyler söylüyor.

Fundalıklar bütün bunları da kabul ediyor.

Ay ışığı kilise duvarının üzerine soluk bir sayfa gibi düşüyor ve nişteki diz çökmüş aileyi, yoksullara yardım eli uzatan ve Tanrı'ya inanan bölgenin topraklarına sahip kişinin anısına 1780'de dikilen mezartaşını aydınlatıyor—böylece o ölçülü yazıt mermer tomar boyunca ilerliyor, sanki kendini zamana ve açık havaya dayatabilirmiş gibi.

Şimdi bir tilki karaçalıların arkasından sessizce sıvışıyor.

Çoğu zaman, geceleri bile, kilise insanlarla dolup taşıyor sanki. Kilise sıraları eskimiş ve kaygan, papaz cüppeleri yerli yerinde ve ilahi kitapları raflardadır. Bütün mürettebatı içinde olan bir gemidir o. Gemi kaburgaları ölüleri ve canlıları, rençperleri, marangozları, tilki avına çıkan beyefendileri, çamur ve brendi kokan çiftçileri taşımakta zorlanır. Dilleri zamanı ve geniş sırtlı fundalıkları ilanihaye dilim dilim eden keskin kelimeleri hecelemek üzere birleşir. Yakınma, inanç ve ağıt, yeis ve zafer, ama çoğunlukla aklıselim ve neşeli kayıtsızlık, bu beş yüzyıldır her an pencerelerden amansızca akıp gider.

Yine de, Mrs. Jarvis'in fundalıklara adım atarken dediği gibi, "Ne kadar dingin!" Gün ortası dingin, av hareketliliği hariç; öğleden sonra dingin, gezinen koyunları saymazsak; geceleri fundalık tamamen dingindir.

Bir lal taşlı broş düşmüş çimine. Bir tilki çaktırmadan ilerliyor. Bir yaprak ters dönüyor. Elli yaşında olan Mrs. Jarvis puslu ay ışığında ordugâhta istirahat ediyor.

"...Hem," dedi Mrs. Flanders, sırtını doğrultarak, "Mr. Parker'dan hiçbir zaman hoşlanmadım."

"Ben de," dedi Mrs. Jarvis. Eve doğru yürümeye başladılar.

Ama sesleri ordugâhın üzerinde bir süre süzüldü. Ay ışığı hiçbir şeyi imha etmedi. Fundalık her şeyi kabul etti. Tom Gage mezartaşı durduğu sürece avaz avaz bağırıyor. Romalıların iskeletleri güvende. Betty Flanders'ın örgü iğneleri de güvende ve lal taşlı broşu. Ve kimi zaman gün ortasında, güneşin altında, fundalık bir dadı gibi bu küçük hazineleri saklıyor sanki. Ama gece yarısı olduğunda, kimse konuşmazken ya da koşturmazken ve alıç ağacında hiçbir hareket yokken, fundalığı sorularla sıkmak aptallık olur—neden? Hem niçin?

Gelgelelim kilise saati on ikiyi vuruyor.

XII

Su bir kaya çıkıntısından erimiş kurşun gibi döküldü–kalın beyaz halkaları olan bir zincir gibi. Tren sarp yeşil bir çayıra girdi ve Jacob yetişen çok renkli laleleri gördü ve bir kuşun şakıdığını işitti, İtalya'da.

İtalyan subaylarıyla dolu bir otomobil düz yolda ilerliyor, toz kaldırarak trenle yarışıyordu. Asmalarla iç içe geçmiş ağaçlar vardı—Vergilius'un dediği gibi. Şurada bir istasyon; ve yüksek sarı çizmeli kadınlar ile çizgili çoraplar giymiş, soluk benizli garip oğlan çocukları arasında muazzam bir vedalaşma yaşanıyordu. Vergilius'un arıları Lombardiya düzlüklerinde uçuşuyordu. Karaağaçlar arasında asma yetiştirmek antikçağ insanının âdetiydi. Sonra Milano'da çatıların üzerinde şekiller oluşturan keskin kanatlı, parlak kahverengi şahinler vardı.

Bu İtalyan trenlerine öğle sonrası güneşi vurduğunda lanet bir sıcak çöker ve lokomotif vadinin tepesine tırmanana kadar gıcırdayan zincirin kopması muhtemeldir. Tırmanıyor, tırmanıyor, tırmanıyor, tıpkı manzaralı bir demiryolundaki tren gibi. Her zirve keskin siluetli ağaçlarla kaplı ve kayalıklarla kaplı platformda büyüleyici beyaz köyler toplanmış. Tam zirvede her zaman beyaz bir kule, kırmızı saçaklı düz çatılar ve aşağıda dik bir bayır var. İnsanın çaydan sonra yürüyeceği bir kırsal bölge değil bu. Bir defa, çimen yok. Bütün

yamaca zeytin ağaçları hükmedecek. Daha nisanda toprak kuruyup top top hale geliyor. Ayrıca ne çit basamakları var, ne yürüme yolu, ne yaprakların gölgelerinin kare şeklinde düştüğü keçi yolları, ne de girip jambon ve yumurta yiyebileceğiniz cumbalı on sekizinci yüzyıl hanları. Ah, hayır, İtalya sadece haşinlik, mahrumiyet, alenilik ve yollarda ayaklarını sürüyerek yürüyen kara cüppeli papazlardan ibaret. Her yerde villaların olması da tuhaf.

Yine de, cebinde yüz sterlinle kendi başına seyahat ediyor olmak iyi bir şey. Ve parası suyunu çekerse, ki muhtemelen çekecekti, yürüyerek giderdi. Ekmek ve şarapla—hasır şişelerde şarapla—yaşayabilirdi, çünkü Yunanistan'ı aradan çıkardıktan sonra Roma'nın icabına bakacaktı. Roma medeniyeti çok daha geri bir mahiyetteydi, kuşkusuz. Ama Bonamy saçmasapan konuşup duruyordu, yine de. "Senin Atina'yı görmen lazımdı," diyecekti Bonamy'ye geri döndüğünde. "Parthenon'a çıkmak," diyecekti ya da "Colosseum harabeleri fevkalade ulvi düşünceleri tetikliyor," diye mektuplarında uzun uzadıya yazacaktı. Medeniyet üzerine bir denemeye de dönüşebilirdi. Antikçağdakiler ile modern insan arasındaki bir karşılaştırma, arada da Mr. Asquith'e çok sert dokundurmalar—Gibbon tarzında bir şey.

İri yarı bir beyefendi güç bela içeri attı kendini, üstü başı toz içindeydi, bol kıyafetlerinin üstünde altın zincirler sallanıyordu ve Jacob Latin ırkından gelmediğine üzülerek pencereden dışarı baktı.

İki gün iki gece yolculuk edince İtalya'nın kalbine gelmiş olmak, düşününce, insanın garibine gidiyor. Zeytin ağaçları arasında tek tük villalar göze çarpıyor ve erkek hizmetkârlar kaktüsleri suluyor. Üzerlerine alçı kalkanlar yapıştırılmış şatafatlı sütunlar arasından siyah faytonlar geçiyor. Hem gelip geçici hem de şaşırtıcı derecede mahrem—bir yabancının gözleri önünde sergilenmesi. Ayrıca hiç kimsenin uğramadığı ama geçenlerde bir otobüsle Piccadily'den geçen benim

gördüğüm ıssız bir tepe doruğu var. Ve şahsen benim isteğim tarlaların ortasında trenden inmek, yere oturmak ve çekirgelerin sesini dinlemek ve elime bir avuç toprak almak olurdu—İtalyan toprağı, tıpkı ayakkabılarımın üzerindekinin İtalyan tozu olması gibi.

Jacob onların gece boyunca tren istasyonlarında birbirlerine tuhaf adlarla seslendiklerini işitti. Tren durdu ve yakınlarda kurbağaların vırakladığını işitti ve güneşliği dikkatli bir şekilde kıvırıp geri çekti ve ay ışığında bembeyaz olan tuhaf, engin bir bataklık gördü. Kompartıman purodan duman altı olmuştu ve dumanlar yeşil abajurlu karpuz lambanın etrafında dalgalanıyordu. İtalyan beyefendi çizmelerini çıkarıp yeleğinin düğmelerini çözmüş, uzanmış horul horul uyuyordu... Ve bütün bu Yunanistan'a gitme işi Jacob'a katlanılmaz bir yorgunluk gibi görünüyordu—otellerde kendi başına oturmak ve anıtlara bakmak—Timmy Durrant'la Cornwall'a gitse daha iyi ederdi... "A—h," diye isyan etti Jacob, karanlık önünde dağılmaya başlamış ve ışık yüzünü göstermişti, ama karşısındaki adam bir şey almak için uzanmıştı—gömlek göğüslüğü olan, tıraşsız, elbisesi buruş buruş, obezlik derecesinde şişman İtalyan adam kapıyı açıyor, elini yüzünü yıkamaya gidiyordu.

Bunun üzerine Jacob doğruldu ve sabahın ilk ışıklarında yolda yürüyen tüfekli cılız bir İtalyan avcı gördü ve bütün Parthenon fikri ansızın aklına geldi.

"Vay canına!" diye düşündü. "Geldik sayılır!" Ve kafasını pencereden uzatıp havayı bütün yüzünde hissetti.

Tanıdığınız yirmi beş kişinin ha deyince Yunanistan'da olmakla ilgili çok yerinde bir şey söyleyebilmeleri, sizinse bütün duygularınıza mühür vurulmuş gibi olmanız fevkalade can sıkıcıdır. Zira Jacob Patras'taki otelde yıkandıktan sonra, iki üç kilometre kadar tramvay hattını takip etmiş, sonra da iki üç kilometre geri gelmişti; yolda birkaç hin-

di sürüsüyle, sıra halinde yürüyen eşeklerle karşılaşmıştı; arka sokaklarda kaybolmuştu; korse ve Maggi et suyu reklamlarını okumuştu; çocuklar ayağına basmıştı; etraf bayat peynir kokuyordu ve birdenbire kendini otelinin önünde bulunca mutlu oldu. Kahve fincanlarının arasında *Daily Mail*'ın eski bir nüshası vardı; oturup onu okudu. İyi ama yemekten sonra ne yapacaktı?

Kuşkusuz, Tanrı vergisi şaşırtıcı yanılsama meziyetimiz bulunmasa, genelde, vaziyetimiz şimdikinden çok daha kötü olurdu. On iki yaşlarında, oyuncak bebeklerden vazgeçip buharlı trenlerimizi kırdıktan sonra, Fransa, ama çok daha büyük ihtimalle İtalya ve neredeyse kesin denebilecek şekilde Hindistan muhayyilemizi fazlasıyla kendine çeker. İnsanın teyzeleri Roma'ya gitmiştir ve herkesin en son Rangoon'dayken kendisinden haber alındığı söylenen—zavallı adam—bir amcası vardır. Bir daha asla geri dönmeyecektir. Ama Yunanistan mitini başlatan mürebbiyelerdir. Bunun için başa bak (derler)—burun, malumunuz, bir ok gibi düz, bukleler, kaşlar—erkek güzelliği için her şey yerli yerinde; bacaklar ve kollarsa kusursuz bir gelişime işaret eden çizgilere sahiptir—Yunanlar yüz kadar bedene de önem verirler. Ve Yunanlar kuşların gelip gagalayacağı meyve resimleri çizebilirler. Önce Ksenofon'u okursunuz, sonra Euripides'i. Bir gün—yemin olsun, bu bir fırsattı!—insanların söyledikleri anlamlı gözükmeye başlar; "Yunan ruhu"; Yunan şusu, Yunan busu, Yunan falancası; gerçi, yeri gelmişken söylemeden olmaz, herhangi bir Yunanın Shakespeare'in eline su dökebileceğini söylemek abesle iştigaldir. Fakat mesele şu ki biz bir yanılsama içinde yetiştik.

Jacob, kuşkusuz, bu türden şeyler düşünüyordu, *Daily Mail*'i elinde buruştururken; bacaklarını uzatmıştı; tam da bir can sıkıntısı tablosu.

"Ama yetiştirilme tarzımız bu," diye devam etti.

Ve bütün bunlar ona çok tatsız geldi. Bu konuda bir şey yapılması gerekiyordu. Ve hafif bunalımlı bir adamdan,

infaza götürülmek üzere olan bir adama dönmüştü. Clara Durrant partide onu bırakıp Pilchard adında bir Amerikalıyla konuşmuştu. Jacob ise başını alıp ta Yunanistan'a gelmiş ve onu terk etmişti. Smokin giyiyorlar ve saçmasapan konuşuyorlardı—hem de saçmalığın daniskası—ve Jacob elini *Globe Trotter*'a uzattı, otel sahiplerine bedavaya dağıtılan uluslararası bir dergiydi.

Günümüz Yunanistan'ı, viran halde olmasına karşın, elektrikli tramvay sisteminde son derece ileridir, bu yüzden Jacob otelin lobisinde otururken tramvay tıngırdayarak ilerliyor, eşeklerin ve de pencerelerin altında kımıldamayı reddeden ihtiyar bir kadının yoldan çekilmesi için çıngırağını çın çın çalıyordu. Bütün medeniyet mahkûm ediliyordu.

Garson bütün bunlara karşı da son derece kayıtsızdı. Aristoteles, şu anda yegâne koltuğu işgal eden yegâne konuğun bedeniyle etoburca ilgilenen pasaklı bir adam, odaya gösterişli bir havayla girdi, şunu şuraya koydu, bunu düzeltti ve Jacob'ın hâlâ orada olduğunu gördü.

"Yarın erken uyandırılmak istiyorum," dedi Jacob, omzunun üstünden. "Olimpia'ya gideceğim de."

Bu kasvet, etrafımızı çepeçevre saran karanlık sulara bu teslimiyet modern bir icattır. Belki de, Cruttendon'ın dediği gibi, yeterince inancımız yoktur. Atalarımızın her halükârda yıkacakları bir şeyleri vardı. İş oraya geldiyse bizim de var, diye düşündü Jacob, *Daily Mail*'i elinde buruşturarak. O parlamentoya girecek ve güzel konuşmalar yapacaktı—ama kara sulara birkaç santim dahi teslim olduktan sonra güzel konuşmalar ve parlamento neye yarar ki? Gerçekten de damarlarımızdaki mutluluk ve mutsuzluk gelgitlerini bu zamana dek açıklayan çıkmadı. Şu saygınlık ve insanın düzgün giyinmek zorunda olduğu akşam partileri ve Gray's Inn'in arkasındaki sersefil gecekondu mahalleleri—somut, yerinden oynatılamaz ve grotesk şeyler—bu gelgitin arkasında yatan nedendir, bu mümkündür diye düşündü Jacob. Ama

sonra kafasını karıştırmaya başlayan Britanya İmparatorluğu vardı; keza İrlanda'ya Özerk Yönetim tevdi edilmesine de tümüyle taraftar değildi. *Daily Mail* bu işe ne diyordu acaba?

Zira o artık büyüyüp erkek olmuştu ve ciddi birtakım işlere girmek üzereydi—zaten yukarı katta yüz yıkama kabını boşaltan, tuvalet masasının üzerindeki anahtarlarını, yaka düğmelerini, kurşunkalemlerini ve ilaç şişelerini elleyen oda temizlikçisi de bunun farkındaydı.

Büyüyüp erkek olduğu Florinda'nın, her şeyi bildiği gibi, içgüdüsel olarak bildiği bir gerçekti.

Ve Betty Flanders bile onun Milano'dan yolladığı mektubu okurken böyle düşünmeye başlamıştı. "Gerçekten de bana," diye yakınıyordu Mrs. Jarvis'e, "bilmek isteyeceğim hiçbir şey anlatmıyor"; ama mektubu düşünerek kendini yiyip bitiriyordu.

Fanny Elmer, Jacob'ın büyüdüğünü umutsuzluk derecesinde hissediyordu. Zira Jacob bastonunu ve şapkasını alıp pencereye yürür, tamamen dalgın ve çok haşin görünür, diye düşündü.

"Ben gidiyorum," derdi, "Bonamy'yi kandırıp kendime yemek ısmarlatmaya."

"Her neyse, ben de Thames'e atlayıp kendimi öldürebilirim," diye bağırırdı Fanny, Yetimhane'nin önünden hızlı adımlarla geçerken.

"Ama *Daily Mail*'e güven olmaz," dedi Jacob kendi kendine, okuyacak başka bir şey aranarak. Ve yeniden iç çekti, gerçekten de o kadar hüzünlüydü ki hüzün onu her an etkisi altına alabilecek şekilde içine yerleşmiş olmalıydı; her şeyden bunca keyif alan, analizle pek işi olmayan, ama elbette fena halde romantik olan bir adam için tuhaf, diye düşündü Bonamy, Lincoln's Inn'deki odasında.

"Âşık olacak," diye düşündü Bonamy. "Düz burunlu bir Yunan kadına abayı yakacak."

Jacob'ın Patras'tan mektup yazdığı Bonamy'ydi—bir kadını sevmekten aciz ve asla aptalca kitaplar okumayan Bonamy.

Sonuçta çok az iyi kitap var, zira anlattıkça anlatan tarih kitaplarını, Nil'in kaynaklarını keşfetmek için katır arabalarıyla yapılan seyahatleri ya da kurmacanın akıcı dilini hesaba katamayız.

Ben bütün meziyeti bir iki sayfada toplanabilen kitaplardan hoşlanırım. Üstünden ordular geçse kımıldamayan cümlelerden hoşlanırım. Ben kelimelerin sert olmasından hoşlanırım—Bonamy'nin görüşleri böyleydi ve bu ona edebiyat zevki sabahın tazeliğinden ibaret olan, pencereyi açan ve güneşin altında gelinciklerin yayıldığını gören ve İngiliz edebiyatının şaşırtıcı verimliliği karşısında coşkuyla çığlık atmadan duramayan kimselerin düşmanlığını kazandırıyordu. Bunlar hiç de Bonamy'ye göre değildi. Ona yöneltilen suçlama, edebiyat zevkinin dostluklarını etkilediği ve onu sessiz, sır küpü, müşkülpesent biri haline getirdiği ve sadece kendisiyle aynı kafada olan bir iki genç adamla rahatça ilişki kurabildiği yönündeydi.

İyi ama Jacob Flanders hiç de onunla aynı kafada değildi—aksine, diye iç çekti Bonamy, ince mektup kâğıtlarını masaya yayıp Jacob'ın karakteri hakkında düşüncelere dalarak, kim bilir kaçıncı kez.

Sorun ondaki bu romantik damardı. "Ama onu bu absürt açmazlara sokan aptallıkla birleştiğinde," diye düşündü Bonamy, "bir şey var—bir şey"— diye iç çekti, zira Jacob'ı dünyada kimseyi sevmediği kadar çok seviyordu.

Jacob pencereye gitti ve elleri cebinde öylece durdu. Dışarıda fustanella giymiş üç Yunan gördü; gemi serenleri; gezinen ya da hızlı hızlı yürüyen ya da gruplar oluşturan ve

elleriyle bir şeyler anlatan alt sınıflardan avare ya da meşgul insanlar gördü. Hüznünün sebebi onlar tarafından umursanmaması değil, daha derinden inandığı bir kanıydı—onun hasbelkader yalnız olması değil, bütün insanların yalnız olmasıydı.

Ama ertesi gün, tren Olimpia yolunda bir tepenin etrafında ağır ağır kıvrılırken, Yunan köylü kadınlar asmaların arasındaydı; ihtiyar Yunan erkekler istasyonlarda oturmuş, tatlı şarap yudumluyorlardı. Ve Jacob'ın hüznü devam etse de, yalnız olmanın ne muhteşem bir şey olduğundan asla şüpheye düşmemişti; İngiltere'den uzakta; kendi başına; her şeyle bağlarını koparmış. Olimpia yolu üzerinde çok sarp çıplak tepeler ve aralarında da üçgenler halinde mavi deniz var. Birazcık Cornwall kıyılarını hatırlatıyor. Neyse işte, bütün gün tek başına yürümek—bir patikaya girip çalılıkların arasından o yolu takip ederek—yoksa küçük ağaçlar mı onlar?—antikçağ uluslarının yarısını görebileceğimiz o dağın zirvesine çıkmak—

"Evet," dedi Jacob, zira kompartımanı boştu, "haritaya bakalım."

İster övün ister sövün, içimizdeki vahşi at inkâr edilemez. Dizginlerini koparmışçasına dörtnala koşmak; yorulup kumlara düşmek; dünyanın fırıl fırıl döndüğünü hissetmek; sanki insanlık sona ermiş gibi, taşlara ve çimenlere— mutlak anlamda—içinden taşarcasına dostça duygular beslemek; erkekler ile kadınlara gelince, onları koyuver gitsin—bu arzunun bizi çok sık ele geçirdiği gerçeğiyle başa çıkmak mümkün değil.

Akşam serinliği Olimpia'daki otelin penceresindeki kirli perdeleri hafifçe kımıldatıyordu.

"İçim herkese karşı sevgiyle dolu," diye düşündü Mrs. Wentworth Williams, "—en çok da yoksullara—akşamları sırtında yükle evine geri dönen köylülere. Ve her şey sönük,

muğlak ve çok hüzünlü. Hüzünlü, hüzünlü gerçekten. Ama her şeyin bir anlamı var," diye düşündü Sandra Wentworth Williams, kafasını biraz kaldırarak; çok güzel, trajik ve azametli görünüyordu. "İnsan her şeyi sevmeli."

Elinde seyahat için uygun küçük bir kitap vardı—Çehov'un öyküleri—Olimpia'daki otelin penceresinde beyazlar içinde, yüzünde bir peçeyle dikilmişken. Gece ne kadar güzeldi! Kendi güzelliği gecenin güzelliğiydi. Yunanistan'ın trajedisi bütün âli ruhların trajedisiydi. Kaçınılmaz taviz. Bir şeyi kavramıştı sanki. Onu hemen kâğıda dökecekti. Ve kocasının oturmuş kitap okuduğu masaya yönelerek, çenesini ellerine yasladı ve köylüleri, ıstırabı, kendi güzelliğini, kaçınılmaz tavizi ve bunu nasıl yazıya dökeceğini düşündü. Nitekim Evan Williams da şu an önlerine konmakta olan çorba tabaklarına yer açmak için kitabını kapatıp kaldırırken nezaketsiz, bayağı ya da aptalca bir şey söylememişti. Yalnızca Bloodhound cinsi köpeklerinki gibi düşük kapaklı gözleri ve ağır solgun yanakları, melankoliyle başa çıkma yeteneğini, hayatı ihtiyatla ve düşünüp taşınarak yaşamak zorunda olsa da, bildiği kadarıyla, peşine düşülmeye değer yegâne hedeflerin hiçbirine muhtemelen ulaşamayacağına dair inancını ifade ediyordu. Onun anlayışı kusursuz, sessizliği kesintisizdi.

"Her şey öyle anlamlı görünüyor ki," dedi Sandra. Ama kendi sesinin tınısıyla büyü bozuldu. Köylüleri unuttu. Geriye sadece kendi güzelliğine dair algısı kaldı ve önünde, neyse ki, bir ayna vardı.

"Çok güzelim ben," diye düşündü.

Şapkasını hafifçe oynattı. Kocası onu aynaya bakarken gördü ve güzelliğin önemli olduğunu tasdik etti; güzellik bir mirastır; göz ardı edilemez. Ama güzellik bir engeldir de; aslında daha ziyade beladır. Böylece çorbasını içti ve gözlerini pencereye dikti.

"Bıldırcın," dedi Mrs. Wentworth Williams aygın baygın. "Ve sonra keçi, sanırım, sonra da..."

"Krem karamel muhtemelen," dedi kocası aynı tonlamayla, kürdanını çoktan çıkarmıştı.

Kadın kaşığını tabağına koydu ve yarım bıraktığı çorbası kaldırıldı. O hiçbir şeyi azamet katmadan yapmazdı; zira o fevkalade Yunan tarzında bir İngiliz tipiydi, tek fark köylülerin onu ellerini şapkalarına götürerek selamlamaları, papaz evinin ona saygı göstermesiydi; bir de, pazar sabahları geniş taraçadan aşağı inip başbakanla birlikte taş vazoların orada gül koparmak üzere oyalanırken baş bahçıvanlar ve bahçıvan yardımcıları saygı duruşuna geçerler—gözleri Olympia'daki bir hanın yemek odasında dolanırken belki de bunu unutmaya çalışıyor, kitabının durduğu, birkaç dakika önce bir şey keşfettiği yeri arıyordu—çok derin bir şeydi; sevgiye, hüzne ve köylülere dair.

Fakat iç çeken Evan'dı; ne umutsuzluktan ne de isyankârlıktan. Fakat insanların en hırslısı ve mizaç bakımından en miskini olduğundan, hayatta hiçbir şey başaramamıştı; İngiltere'nin siyasal tarihi vaktiyle parmaklarının ucundaydı ve Chatham, Pitt, Burke ve Charles James Fox'la içli dışlı olduğundan kendisini ve çağını onlarla ve onların çağıyla karşılaştırmadan edemiyordu. Kendi kendine, iç geçirerek "Yine de büyük adamlara bundan daha fazla ihtiyaç duyulan bir dönem olmamıştır," deme alışkanlığı vardı. Burada Olympia'daki bir handa kürdanla dişini karıştırıyordu. Doymuştu. Ama Sandra'nın gözleri etrafta geziniyordu.

"Şu pembe kavunlar kesin tehlikelidir," dedi adam iç karartıcı bir tarzda. Ve o konuşurken kapı açıldı ve içeriye gri ekose takım elbiseli bir genç adam girdi.

"Güzel ama tehlikeli," dedi Sandra, üçüncü bir kişinin huzurunda doğrudan kocasıyla konuşarak. ("Aa, geziye çıkmış bir İngiliz oğlan," diye düşündü kendi kendine.)

Ve Evan da biliyordu bunların hepsini.

Evet, bunların hepsini biliyordu ve Sandra'ya hayrandı. İlişki yaşamak, diye düşündü, çok hoş. Ama kendisine ge-

lince, bu boyuyla (Napoleon'un bir altmış iki olduğu aklına geldi), cüssesiyle, kendi kişiliğini kabul ettiremeyişiyle (oysa bugün büyük adamlara her zamankinden daha çok ihtiyaç var, diye iç geçirdi), faydasızdı bu. Purosunu attı, Jacob'ın yanına gitti ve Jacob'ın hoşlandığı süssüz bir samimiyetle, doğrudan İngiltere'den mi geldiğini sordu.

"Nasıl da saf İngiliz!" Ertesi sabah garson genç beyefendinin dağa tırmanmak üzere saat beşte çıktığını söylediğinde, Sandra güldü. "Eminim banyo hazırlamanızı da istemiştir?" Bunun üzerine garson kafasını hayır anlamında salladı ve müdüre soracağını söyledi.

"Anlamadınız," diye güldü Sandra. "Ama neyse, boşverin."

Jacob tümüyle tek başına dağın zirvesinde uzanmış, kendi başına muazzam vakit geçiriyordu. Muhtemelen bütün hayatı boyunca hiç bu kadar mutlu olmamıştı.

Ama o akşam yemekte Mr. Williams ona gazeteye bakmak isteyip istemediğini sordu; ardından Mrs. Williams (terasta dolaşıp puro tüttürürlerken—zaten bu adamın ikram ettiği puroyu nasıl reddedebilirdi ki?) tiyatroyu ay ışığında görüp görmediğini, Everard Sherborn'u tanıyıp tanımadığını, Yunanca bilip bilmediğini ve (Evan sessizce ayaklandı ve içeri girdi) birinden birini gözden çıkaracak olsa, Fransız edebiyatını mı, Rus edebiyatını mı feda edeceğini sordu.

"Ve şimdi," diye yazıyordu Jacob, Bonamy'ye mektubunda, "o kadının lanet kitabını okumak zorundayım"—Çehov'unu, kastetmişti, zira kadın kitabı ona ödünç vermişti.

Halk arasında pek rağbet gören bir görüş olmasa da, çorak mahallerin, sürülemeyecek kadar taşlı tarlaların, İngiltere ile Amerika arasında bir yerlerde tuzlu bataklıkların bizim için şehirlerden daha uygun olması oldukça muhtemel görünüyor.

İçimizde nitelendirmeden nefret eden mutlak bir şey var. Toplumda alay konusu edilip çarpıtılan da budur. İnsanlar bir odada toplanıyorlar. "Çok memnun oldum," diyor birisi, "sizinle tanıştığıma"; oysa bu bir yalan. Sonra: "Artık baharı güzden daha çok seviyorum. Kanaatimce insan yaşlandıkça böyle oluyor." Zira kadınlar her zaman, her zaman ama her zaman insanın hissettiklerinden bahsederler ve eğer "insan yaşlandıkça," diyorlarsa, bilin ki sizden tamamen alakasız bir yanıt vermenizi bekliyorlar.

Jacob Yunanların tiyatro için mermer kestikleri taş ocağında oturdu. Öğle vakti Yunan tepelerine tırmanmak insana ter attıran bir iştir. Kırmızı yabani sıklamenler açmıştı; küçük kaplumbağaların bir çiçek kümesinden diğerine ağır aksak gittiklerini görmüştü; havada güçlü ve aniden hoşlaşan bir koku vardı ve mermerin sivri uçlu parçalarına vuran güneş insanın gözünü kamaştırıyordu. Dingin, duruma hâkim, küçümseyici, biraz melankolik ve heybetli bir can sıkıntısıyla bunalmış halde, oturduğu yerde piposunu tüttürüyordu.

Bonamy olsa onu bu tür şeylerin rahatsız ettiğini söylerdi—Jacob keyifsiz ve durgun olduğunda, işsiz kalmış bir Margate balıkçısı gibi ya da Britanyalı bir amiral gibi görünürdü. Böyle bir ruh haline girdiğinde ona bir şey anlatamazsınız. En iyisi onu kendi haline bırakmaktır. Sıkıcı oluyordu. Huysuzluğa meylediyordu.

Çok erken kalkmıştı, elinde Baedeker'iyle* heykellere bakıyordu.

Sandra Wentworth Williams, kahvaltı öncesinde bir macera ya da manzara peşinde dünyayı arşınlayan, beyazlar içinde, belki çok uzun değil, ama alışılmadık şekilde dik duruşlu—Sandra Williams, Jacob'ın başını tam da

---

* Alman yayıncı Karl Baeder'in 1827'de kurduğu, kendi adını taşıyan yayınevinden çıkan seyahat rehberleri, turistler için basılan rehber kitaplara bir standart oluşturmuştur. (e.n.)

Praksiteles'in Hermes'inin kafasıyla aynı seviyede yakalamıştı. Karşılaştırma tamamen Jacob'dan yanaydı. Ama daha kadın tek kelime edemeden Jacob müzeden çıkmış ve onu orada bırakmıştı.

Yine de modayı takip eden bir hanımefendi seyahate birden fazla elbiseyle çıkar ve eğer sabah saatlerinde beyaz uygunsa, belki akşam için de üzerinde mor benekler olan kum sarısı bir elbise, siyah bir şapka ve bir Balzac kitabı uygun düşer. Jacob içeri girdiğinde kadın terasta bu şekilde kurulmuştu. Çok güzel görünüyordu. Ellerini kavuşturarak derin düşüncelere dalmıştı, kocasını dinliyor gibi görünüyordu, sırtlarında çalı çırpıyla aşağı inen köylüleri seyrediyor gibi görünüyordu, tepenin nasıl maviden siyaha döndüğünü fark etmiş gibi görünüyordu, hakikat ile doğru arasında ayrım yapıyor gibi görünüyordu; böyle düşündü Jacob ve aniden bacak bacak üstüne attı, pantolonunun son derece eski püskü olduğunu görerek.

"Ama görünüşü bir hayli seçkin," diye karar kıldı Sandra.

Evan Williams ise gazete dizlerinde, sandalyesinde arkaya yaslanmış onları kıskanıyordu. Yapabileceği en iyi şey, Chatham'ın dış politikası üzerine monografisini Macmillans'dan yayımlatmak olurdu. Ama lanet olsun bu hastalıklı, rahatsız edici hisse—bu huzursuzluğa, şişkinliğe ve ateşe—kıskançlıktı bu! Kıskançlık! Kıskançlık! Oysa bu hisse bir daha asla kapılmayacağına yemin etmişti.

"Bizimle Korinthos'a gelin, Flanders," dedi her zamankinden daha enerjik bir halde, Jacob'ın sandalyesinin yanında durarak. Jacob'ın yanıtıyla, daha doğrusu onlarla Korinthos'a gelmeyi çok istediğini söylerkenki tok, doğrudan, velev ki utangaç tarzıyla rahatlamıştı.

"İşte," diye düşündü Evan Williams, "siyasette çok başarılı olabilecek bir adam."

"Ömrüm oldukça her yıl Yunanistan'a gelme niyetindeyim," diye yazmıştı Jacob Bonamy'ye. "İnsanın kendisini medeniyetten koruyabilmesi için görebildiğim tek şans bu."

"Kim bilir ne kastediyor bununla," diye iç çekti Bonamy. Zira o hiçbir zaman yersiz bir şey söylemediğinden, Jacob'ın bu gizemli sözleri onu endişelendiriyor ama biraz da etkiliyordu, kendi tercihiyse tamamen kesin, somut ve akılcı olandan yanaydı.

Hiçbir şey Jacob yanındaki engebeli zeminde uzun adımlarla ilerlerken kendisi küçük patikayı takip ederek Akrokorinthos'tan aşağı indiği sırada Sandra'nın söylediklerinden daha yalın olamazdı. Dört yaşındayken annesiz kalmıştı ve malikâne kocamandı.

"Bir türlü dışına çıkılamıyordu sanki," diye güldü. Elbette kütüphane vardı ve ayrıca sevgili Mr. Jones ve çeşitli konularda aldığı dersler. "Mutfağa dalar, kâhyanın kucağına otururdum," diyerek güldü, ama hüzünlüydü.

Jacob kendisi orada olsaydı onu kurtarabileceğini düşündü; zira kadın büyük tehlikelere maruz kalmıştı, Jacob'ın hissiyatı bu yöndeydi ve kendi kendine "İnsanlar içinden geldiği gibi konuşan bir kadını anlamazlar," diye düşündü.

Sandra tepenin engebeli olmasını pek sorun etmedi ve kısa eteğinin altına, Jacob görmüştü, kısa paçalı iç çamaşırı giymişti.

"Fanny Elmer gibi kadınlar bunu giymez," diye düşündü. "Carslake miydi, neydi, o da giymezdi; ama giymiş gibi yaparlar..."

Mrs. Williams lafını esirgemeden konuşuyordu. Jacob davranış kuralları konusunda kendi bilgisine şaşırmıştı; insan düşündüğünden ne kadar fazlasını söyleyebiliyordu; insan bir kadına ne kadar açık olabiliyordu ve Jacob öncesinde kendisini ne kadar az tanımıştı.

Evan onlara yolda katıldı ve arabayla tepeye tırmanıp aşağı inerlerken (zira Yunanistan köpürüp kabarma halindedir, ama şaşırtıcı derecede engebesizdir, ağaçsız bir diyardır, ince uzun yaprakların arasından yeri görürsünüz, her

tepe çoğu zaman pırıl pırıl derin mavi sulardan oluşan zeminin önünde kesilip biçilmiş, biçim verilmiş ve keskin hatlara bürünmüştür, ufukta süzülen kumlar gibi beyaz adalar, vadilerde ara sıra görülen palmiye koruları; vadilere ise kara keçiler yayılmıştır, benek benek küçük zeytin ağaçları ve bazen de yanlarında güneş alan, çapraz çizgili beyaz kovuklar görülür), tepeye tırmanıp aşağı inerlerken arabanın köşesinde somurtuyordu, pençeyi andıran elini o kadar sıkmıştı ki derisi parmak eklemlerinin arasında gerilmiş ve küçük kıllar dikleşmişti. Sandra ise karşısında oturuyordu, kanatlanıp havaya uçmaya hazır bir Zafer Tanrıçası gibi mütehakkim.

"Kalpsiz!" diye düşündü Evan (doğru değildi bu).

"Beyinsiz!" diye bir kuşku düştü içine (ama bu da doğru değildi). "Yine de!.." Evan onu kıskanıyordu.

Yatma zamanı geldiğinde, Jacob zorluğun Bonamy'ye yazmak olduğunu fark etti. Yine de Salamis'i ve uzaktan da olsa Marathon'u görmüştü. Zavallı koca Bonamy! Hayır; bunda bir gariplik vardı. Bonamy'ye yazamıyordu.

"Yine de Atina'ya gideceğim," diye karar verdi, çok net görünüyordu, böğrüne saplanmış bu çengelle.

Williams'lar daha önceden Atina'ya gitmişlerdi.

Atina hâlâ genç bir adamı en tuhaf birleşim, en uyumsuz karışım olarak etkileyebilecek güce sahip. Kâh banliyö, kâh ölümsüz. Kâh pelüş tepsilere ucuz Avrupai mücevherler serilir. Kâh memleket gibi bir kadın diz üstündeki bir parça kumaş dışında çıplak dikilmiş durur. Sıcağın kavurduğu bir öğleden sonra Paris tarzı bulvarda gezinirken; çukurlu araba yolundan tıngır mıngır giden, melon şapkalar ve Avrupai kıyafetler giymiş kadın ve erkek yurttaşlar tarafından selamlanan, tarifsiz derecede külüstür görünümlü landau tarzı kraliyet arabasının önünden çekilirken hissettiği duyumlara hiçbir biçim veremiyor; gerçi fustanellalı, şapkalı ve tozluklu

bir çoban, keçi sürüsünü neredeyse kraliyet tekerlerinin arasından geçiriyor; ve bütün bu süre zarfında Akropolis gökyüzüne akın ediyor, kentin üzerine yükseliyor ve Parthenon'un sarı sütunları kocaman hareketsiz bir dalga gibi üstünde sapasağlam duruyor.

Parthenon'un sarı sütunlarının Akrapolis'in üzerinde sapasağlam durduğu günün her saatinde görülebilir; gerçi günbatımında Pire'deki gemiler toplarını ateşlediklerinde, bir çan çalar, üniformalı bir adam (yeleğinin düğmeleri iliklenmemiştir) belirir ve kadınlar sütunların bölgesinde ördükleri siyah çorapları dürerler, çocuklara seslenirler ve tepeden aşağı kıta halinde evlerine geri dönerler.

İşte yine oradalar, sütunlar, alınlık, Zafer Tapınağı ve Erechteum, gölgelerle yarılı sarımtırak kahverengi bir kayanın üstüne kurulmuş, sabahleyin panjurlarınızı açıp dışarı eğildiğiniz anda sokaktaki gürültü patırtıyı, bağırış çağırışları ve kıraç şaklamalarını hemen duyarsınız. İşte oradalar.

Duruşlarındaki, şimdi parlak bir beyaz, sonra yeniden sarı ve bazı ışıkların altında kırmızı olan aşırı kesinlik, dayanıklılık fikrini, başka bir yerde zarif önemsiz şeyler halinde çarçur edilmiş tinsel bir enerjinin topraktan zuhur ettiği fikrini dayatır. Ama bu dayanıklılık bizim hayranlığımızdan gayet bağımsız bir şekilde var olur. Güzellik bizi zayıflatacak, derin çamur çökeltisini—anıları, terk edişleri, pişmanlıkları, duygusal bağlılıkları—harekete geçirecek kadar insani olsa da, Parthenon bütün bunlardan ayrıdır ve yüzyıllardır her gece nasıl ayakta kaldığını düşünürseniz, o parıltıyla (öğle vakti parlaklığı göz kamaştırıcıdır ve frizler neredeyse görünmezdir) belki de ölümsüz olanın sadece güzellik olduğu fikri arasında bağlantı kurmaya başlarsınız.

Buna ilaveten, kabarık ustukayla, gitar ve gramofon tıngırtılarından gelen hırıltılı yeni aşk şarkılarıyla ve sokaktaki hareketli ama silik yüzlerle kıyaslandığında, Parthenon sessiz dinginliğiyle gerçekten de şaşırtıcıdır; öyle sağlamdır

ki çürümek şöyle dursun, Parthenon bütün dünyadan daha uzun süre var olacak gibidir.

"Ve Yunanlar, sağduyulu insanlar gibi, hiçbir zaman heykellerinin sırt kısmını tamamlama zahmetine girmemişlerdir," dedi Jacob, elini gözlerine siper ederek ve heykelin gözün görmediği yan kısmının kaba halde bırakıldığı gözleminde bulunarak.

Basamakların sırasındaki hafif çarpıklığı fark etti, "Yunanların sanat algısı matematiksel doğruluğa tercih edilmiştir," diye yazıyordu rehber kitabında.

Tam da zamanında büyük Athena heykelinin durduğu yerde durdu ve aşağıdaki manzaranın daha meşhur simge yapılarını tespit etti.

Kısacası dikkatli ve gayretliydi, ama son derece somurtkandı. Ayrıca rehberler de rahat vermiyorlardı. Pazartesi günü oluyordu bu.

Fakat çarşamba günü Bonamy'ye hemen gelmesini söyleyen bir telgraf yazdı. Sonra da elinde buruşturup bir hendeğe attı.

"Bir defa, gelmeyecektir," diye düşündü. "Ve zaten böyle bir şeyin etkisi, sanırım, zamanla geçer." "Böyle bir şey" şu rahatsız edici, acı veren his oluyordu, bencillik gibi bir şey—insan neredeyse bu şey artık dursun ister—giderek daha çok mümkün olanın ötesine geçiyor—"Eğer çok daha uzun sürerse, bununla başa çıkamayacağım—ama eğer başka biri de aynı zamanda bunu görüyorsa—Bonamy Lincoln's Inn'deki odasına tıkılmış—ah, var ya, lanet olsun, var ya,"—bir yanda İmittos, Penteli, Likavittos manzarası, diğer yanda deniz, insan günbatımında Parthenon'da durmuşken, gökyüzü pembe tüylü, ova rengârenk, mermer insanın gözünde sarımtırak kahverengi, dolayısıyla da bunaltıcı. Şansına, Jacob'da kişisel çağrışım duygusu güçlü değildi; Platon'u ya da Sokrates'i nadiren kanlı canlı düşünürdü; diğer yandan mimari hissi çok güçlüydü; heykelleri resimlere yeğlerdi; ve

eski Yunanların, çözüm yolları bizim işimize yaramasa da, elbette çok kaydadeğer bir şekilde çözdükleri medeniyet sorunlarına epey kafa yormaya başlıyordu. Sonra çarşamba gecesi yatakta yatarken böğründeki kanca yan tarafından fena halde çekiştirdi ve can havliyle öbür tarafa yuvarlandı, âşık olduğu Sandra Wentworth Williams'ı hatırlayarak.

Ertesi gün Penteli'ye tırmandı.

Daha ertesi gün Akropolis'e çıktı. Saat erkendi; neredeyse kimse yoktu ve muhtemelen gök gürleyecekti. Ama güneş Akropolis'e dimdik vuruyordu.

Jacob'ın niyeti oturup okumaktı ve Marathon'un görülebildiği ama gölgede kalan ve Erechtheum'un da tam karşısında bembeyaz parıldadığı münasip bir yere kondurulmuş mermerden bir sütun gövdesi bulunca, oturdu. Ve bir sayfa okuduktan sonra başparmağını kitabın arasına koydu. Neden ülkeler yönetilmeleri gerektiği gibi yönetilmesin? Ve yeniden okudu.

Kuşkusuz Marathon'a nazır konumu moralini birazcık yerine getirmişti. Veya belki de yavaş ama büyük bir beynin bu tür çiçek açma anları vardı. Ya da yurtdışındayken, farkında olmadan, siyasete kafa yorma alışkanlığı edinmişti.

Sonra kafasını kaldırıp keskin ana hatları görünce, tefekkürleri olağanüstü bilenmişti; Yunanistan bitmişti; Parthenon enkaz halindeydi; ama işte oradaydı.

(Yeşil ve beyaz şemsiyeli hanımefendiler avludan geçtiler— Konstantinopolis'teki kocalarının yanına gitmekte olan Fransız hanımefendiler.)

Jacob yeniden okumaya başladı. Ve kitabını yere koyup, adeta okuduklarından esinlenmişçesine, tarihin önemi üzerine—demokrasi üzerine—bir şeyler yazmaya başladı, insanın bir ömürlük çalışmasını dayandırabileceği karalamalardan biri; veyahut, yirmi yıl sonra bir kitabın arasından düşer ve insan tek bir kelimesini bile hatırlayamaz. Biraz acı vericidir. Yakılması daha iyi olur.

Jacob yazıyordu; düzgün şekilli bir burun çizmeye başladı; onun tam aşağısında şemsiyelerini açıp kapayan Fransız hanımefendiler, gökyüzüne bakarak, insanın havanın nasıl olacağını öngöremediğini ünlediler—yağmur mu gelecek, yoksa hava açacak mı?

Jacob ayağa kalktı ve Erechtheum'u boydan boya dolaştı. Orada hâlâ çatıyı kafalarının üstünde tutan birkaç kadın duruyordu. Jacob hafifçe doğruldu; zira sabitlik ve denge ilkönce bedeni etkiler. Bu heykeller her şeyi öyle hükümsüz kılıyorlardı ki! Onlara baktı, sonra döndü ve kodak kamerasını başına çevirdiği bir mermer kaidenin üstüne tünemiş Madame Lucien Gravé vardı. Kadın elbette, yaşından, bedeninin şeklinden ve sıkı çizmelerinden beklenmedik bir çeviklikle aşağı atladı—artık kızı evlendiğinden, kendi meşrebince gayet azametli olan şatafatlı bir salıvermişlikle besili bir groteskin kollarına düşmüştü; aşağı atladığında Jacob onu çoktan görmüştü.

"Lanet olsun bu kadınlara—lanet olsun bu kadınlara!" diye düşündü. Ve Parthenon'da yere bıraktığı kitabını getirmeye gitti.

"Her şeyi nasıl da mahvediyorlar," diye mırıldandı, sütunlardan birine yaslanıp kitabını koluyla böğrü arasında sıkıca bastırarak. (Hava durumuna gelince, hiç şüphesiz yakında fırtına çıkacaktı; Atina bulutlara teslimdi.)

"Şu lanet kadınların yüzünden," dedi Jacob, sesinde öfkeden yana bir iz yoktu, daha ziyade olabilecek olayların asla olmaması gerektiğine dair üzüntü ve hayal kırıklığı vardı.

(Bu şiddetli hüsran, kafa ve beden sağlığı yerinde, yakında aile babası ve banka müdürü olacak, ömrünün baharındaki genç adamlarda genelde beklenen bir ruh halidir.)

Sonra, Jacob Fransız kadınların gittiklerinden emin olup etrafını kolaçan ettikten sonra, gezinerek Erechtheum'a yöneldi ve sol tarafta çatıyı kafasının üstünde tutan tanrıçaya

kaçamak bir bakış attı. Ona Sandra Wentworth Williams'ı hatırlatmıştı. Jacob ona baktı, sonra başını çevirdi. Müthiş etkilenmişti ve kafasının içinde hasarlı Yunan burnuyla, kafasının içinde Sandra'yla ve kafasının içinde türlü şeyle sıcağın alnında yalnız başına dosdoğru İmittos Dağı'nın zirvesine yürümeye başladı.

Bonamy tam da o öğleden sonra Sloane Caddesi'nin arkasındaki meydanda tam da Jacob hakkında konuşmak üzere Clara Durrant'la çay içmeye gitti; orada bu sıcak bahar günlerinde cepheye bakan pencerelere çizgili güneşlikler çekilir, atlar kapıların önündeki şoselerde eşinir ve sarı yelekli ihtiyar beyefendiler zilleri çalar, hizmetçi kadın ağırbaşlı bir tavırla Mrs. Durrant'ın evde olduğunu söyleyince bütün kibarlıklarıyla içeri girerler.

Bonamy Clara'yla öndeki güneş alan odada oturdu, dışarıdan laternanın tatlı sesi geliyordu; kaldırımları sulayan at arabası yavaş yavaş ilerliyordu; tıngırdayan arabalar, bütün gümüş ve şintz, kahverengi ve mavi kilimler, yeşil dallarla dolu, titrek sarı çizgileri olan vazolar.

Konuşulanların yavanlığına örnek vermek gereksiz— Bonamy kibarca sakin karşılıklar vermeyi ve beyaz saten bir ayakkabının içine sıkıştırılıp hadım edilmiş bir varoluş karşısında hayretler içinde kalmayı sürdürüyordu (Mrs. Durrant bu arada arka odada Sir Falancaya tiz bir sesle siyaset konusundaki görüşlerini açıkça ifade ediyordu), en sonunda Clara'nın ruhunun saflığı ona samimi göründü; derinlikleri meçhuldü; Clara'nın onu sevdiğini—ve hiç ama hiçbir şey yapamayacağını—kesin olarak hissetmeye başlamamış olsa, Jacob'ın adını zikredecekti.

"Hiç ama hiçbir şey!" diye bağırdı kapı kapanırken ve onun mizacında bir adam için, parkta yürürken karşı konulmaz şekilde çekilen faytonlara dair, tavizsizce geometrik çiçek tarhlarına dair, dünyada en anlamsız şekilde geometrik

şekillerin etrafına üşüşen güce dair çok tuhaf bir hisse kapıldı. "Acaba Clara," diye düşündü, Serpentine'da yıkanan oğlan çocuklarını seyretmek için durarak, "o sessiz kadın mıydı?—Jacob onunla evlenir miydi?"

Ama Atina'da güneşin alnında, öğleden sonra çay içmenin neredeyse imkânsız olduğu ve siyaset konuşan yaşlı beyefendilerin tamamen farklı şekilde konuştukları Atina'da, Sandra Wentworth Williams yüzünde beyaz bir tülle oturmuş, bacaklarını önüne uzatmıştı; bir dirseği bambu sandalyenin koluna dayalıydı, sigarasından sallana sallana mavi dumanlar çıkıp gayesizce havaya karışıyordu.

Sintagma Meydanı'nda meyve vermiş portakal ağaçları, bando, ayak sürümeler, gökyüzü, evler, limon ve gül rengi—bütün bunlar ikinci kahvesini içtikten sonra Mrs. Wentworth Williams için öyle anlamlı hale gelmişti ki, Mykenai'de faytonunda Amerikalı ihtiyar bir hanımefendiye (Mrs. Duggan) yer teklif etmiş olan soylu ve fevri İngiliz kadının hikâyesini ballandıra ballandıra anlatmaya başladı—tamamen uydurma bir hikâye değildi, ama önce bir ayağı üzerinde, sonra öbürü üzerinde dikilmiş kadınların gevezeliklerine son vermelerini bekleyen Evan için hiçbir anlam ifade etmiyordu.

"Peder Damien'ın hayatını anlatan manzum bir eser kaleme alıyorum," demişti Mrs. Duggan, zira her şeyini kaybetmişti—hayattaki her şeyini; kocasını, çocuğunu, her şeyini, bir tek imanı kalmıştı.

Sandra tikelden evrensele süzülerek transa geçmiş halde sırtüstü uzandı.

Bizi öyle trajik bir şekilde alelacele sürükleyen zamanın akışı; sonsuza dek köle gibi çalışmak ve tembellik ederek parazit gibi yaşamak, şimdi yeşil yaprakların arasında bir an görülen sarı toplar gibi birdenbire patlayıp kor alevlere dönüşüyor (portakal ağaçlarına bakıyordu); dudaklardaki öleyazan öpücükler; dönen, ısı ve ses labirentlerinde dönen

dünya—gerçi hoş solukluğuyla sessiz akşam da var kuşkusuz, "Zira ben buna her yönden duyarlıyım," diye düşündü Sandra, "ve Mrs. Duggan bana sonsuza dek yazacak, ben de mektuplarını cevaplayacağım." Şimdi milli bayrağın arkasında yürüyen kraliyet bandosu Sandra'da daha büyük duygu dalgalarını tetikledi ve hayat cesurların üzerine binip denize doğru dörtnala gittikleri bir şey haline geldi—saçlar geriye savrulmuş (kafasında bu şekilde canlandırıyordu ve portakal ağaçlarının arasında hafif bir esinti dolanıyordu) ve o da gümüşi köpüklerin arasından zuhur ediyordu—o sırada Jacob'ı gördü. Kolunun altında bir kitapla Meydan'da durmuş boş boş etrafına bakıyordu. Epey yapılı olduğu ve zamanla tıknaz biri haline gelebileceği bir gerçekti.

Ama onun hödüğün teki olduğundan şüphelendi.

"Şuradaki genç adam," dedi, ters ters, sigarasını yere atarak, "Mr. Flanders."

"Nerede?" dedi Evan. "Ben görmüyorum."

"Ah, gidiyor—şimdi ağaçların arkasında. Artık, istesen de göremezsin. Ama kesin bir yerde denk geliriz." Ve elbette denk geldiler.

Peki ne ölçüde hödüktü Jacob? Yirmi altı yaşında Jacob Flanders ne ölçüde bön bir gençti? İnsanları kısa ve öz olarak nitelemeye çalışmak nafiledir. İpuçlarının peşinden gitmeli, tam olarak söylenenlerin değil, keza tümüyle yapılanların da değil. Doğru, bazıları daha ilk anda karşısındakinin kişiliğine dair silinmez intibalar edinir. Diğerleriyse ağırdan alır, oyalanır, sağa sola savrulur. Kibar ihtiyar hanımefendiler bir insanın kişiliği konusunda en doğru hükmü kedilerin verdiğine dair kesin konuşurlar. Bir kedi her zaman iyi bir insanın yanına gider, derler; ama şu var ki, Jacob'ın ev sahibesi Mrs. Whitehorn kedilerden nefret ederdi.

Keza son derece saygın bir görüş de gıybetçiliğin bugünlerde çok abartıldığı yönündedir. Nihayetinde, ne önemi var

ki—Fanny Elmer'ın tepeden tırnağa duygu ve duyum, Mrs. Durrant'ın ise demir kadar sert olmasının? Clara (gıybetçilerin dediğine göre) büyük oranda annesinin etkisinden ötürü, bu zamana dek kendi çabasıyla bir şeyler yapma şansı bulamamıştı ve sadece gözlem gücü çok kuvvetli kişiler gerçekten endişe kaynağı olan duygu derinliklerini görebilirmiş; günün birinde onu hak etmeyen birinin kollarına kendisini atması kesinmiş, eğer, diyor gıybetçiler, içinde annesinin ruhundan bir kıvılcım—bir şekilde kahramanca bir yanı yoksa. Yani Clara Durrant'a atfetmek için ne kelime ama! Birazcık saf-dil, diye düşünüyordu diğerleriyse. Ama zaten, diyorlardı, Dick Bonamy'yi—Wellington burunlu genç adamı—cezbetmesinin nedeni de tastamam bu. Şimdi af buyurun, o kapalı kutudur. Ve gıybet bu noktada aniden dururdu. Belli ki onun o kendine özgü meşrebiyle ilgili bir kinaye yapılıyordu—uzun zamandır aralarında dedikodusunu yaptıkları.

"Ama kimi zaman bu mizaçta erkekler tam da Clara gibi bir kadına ihtiyaç duyarlar..." diye bir imada bulunurdu Miss Julia Eliot.

"Yani," diye yanıt verirdi Mr. Bowley, "olabilir."

Zira bu gıybetler ne kadar uzun sürerse sürsün ve kurbanlarının kişiliklerini kızgın ateşe tutulmuş kaz ciğerleri gibi şişip yumuşak hale gelinceye dek ne kadar doldurursa doldursun, asla bir karara varılmaz.

"Şu genç adam, Jacob Flanders," diyeceklerdir, "görünüşü bir hayli seçkin—ama son derece acayip biri." Sonra Jacob'ı masaya yatıracak ve ölümüne iki uç arasında gidip geleceklerdir. At sırtında tilki avına çıkıyormuş—bu işte çok iyi değil, zira zırnık parası yokmuş.

"Babası kimmiş, hiç kulağınıza çalındı mı?" diye sordu Julia Eliot.

"Annesinin, dendiğine göre, Rocksbier'lerle bir bağı varmış," diye yanıt verdi Mr. Bowley.

"Her nasılsa çok çalışmıyor."

"Arkadaşları onu çok seviyorlar."

"Dick Bonamy'den mi bahsediyorsun?"

"Hayır, onu kastetmedim. Jacob'ın diğer türlü olduğu açık. O tam da gözü kapalı âşık olup ömrünün geri kalanı boyunca pişmanlık duyacak birisi."

"Ah, Mr. Bowley," dedi Mrs. Durrant, o buyurgan tarzıyla üzerlerine çullanarak, "Mrs. Adams'ı hatırlıyor musunuz? İşte, onun yeğeni olur." Mr. Bowley ayağa kalkıp başıyla nazikçe selam verdi ve çilekleri getirdi.

Böylece geri dönüp diğer tarafın—kulüplerdeki ve hükümetteki adamların—gıybetçiliğin şömine başında icra edilen ciddiyetsiz bir sanattan, bir diken üstünde olma meselesinden, boşlukları kuşatan, süsleyen ve karmakarışık eden enfes dış çizgilerden ibaret olduğunu söylediklerinde ne kastettiklerine bakacağız.

Savaş gemileri Kuzey Denizi'nde yayılıyor, birbirlerinden incelikle uzakta konumlanıyorlar. Verilen bir işaretle bütün toplar bir hedefe doğrultuluyor (topçu astsubayı saat elinde saniyeleri sayıyor—altıncıda başını yukarı kaldırıyor) ve hedef alevler içinde paramparça oluyor. Aynı soğukkanlılıkla ömürlerinin baharında on-on iki delikanlı sakin yüzlerle denizin derinliklerine iniyor; ve orada duygusuz bir halde (ama makineler üzerinde kusursuz bir hâkimiyetle) gıklarını çıkarmadan hep beraber boğulup gidiyorlar. Ordu, teneke asker taburları gibi, tahıl tarlasına yayılıyor, yamacı tırmanıyor, duruyor, hafifçe bir o yana bir bu yana dönüyor ve yamyassı oluyor, bir tek, askeri dürbünle bakıldığında, bir iki parçanın hâlâ daha kırık kibrit çöpleri gibi yukarı aşağı kıpırdadığı görülebiliyor.

Bu eylemler, bankaların, laboratuvarların, devlet dairelerinin ve ticaret odalarının sonu gelmez alışverişleriyle dünyayı ileriye taşıyan kürek darbeleriymiş, öyle diyorlar. Ve Ludgate Circus'taki duygusuz polis memuru kadar pürüzsüz yontulmuş adamlar tarafından kotarılmaktadır. Ama

yüzünün yuvarlaklık kazanmak şöyle dursun, iradesinin gücünden kaskatı ve onu böyle tutma çabasından ötürü zayıf düşmüş olduğunu gözlemlersiniz. Sağ kolu kalktığında, damarlarındaki bütün kuvvet omzundan parmaklarının ucuna akıyor; bir gramı bile ani itkilere, duygusal pişmanlıklara, kılı kırk yaran ayrımlara yönlendirilmiyor. Otobüsler tam vaktinde geliyor.

Biz böyle yaşıyoruz işte, diyorlar, ele avuca sığmaz bir kuvvetin dürtüsüyle. Romancıların bunu asla yakalayamadığını, ağlarını hızla delip geçtiğini ve lime lime ettiğini söylüyorlar. Biz, diyorlar, işte bununla yaşıyoruz—bu ele avuca sığmaz kuvvetle.

"Adamlar nerede?" dedi ihtiyar General Gibbons, pazar günleri öğleden sonra hep olduğu gibi şık giyimli insanlarla dolu misafir odasında sağa sola bakınarak. "Silahlar nerede?"

Mrs. Durrant da bakındı.

Clara annesinin onu çağırdığını düşünerek içeri geldi; sonra yeniden dışarı çıktı.

Durrant'larda Almanya konusu konuşuluyordu ve Jacob (bu ele avuca sığmaz kuvvetin dürtüsüyle) Hermes Caddesi'nden aşağı hızla yürüdü ve Williams'larla karşılaştı.

"Ah!" diye bağırdı Sandra, aniden hissettiği bir içtenlikle. Evan da ekledi: "Ne şans ama!"

Sintagma Meydanı'na bakan otelde ona ısmarladıkları yemek mükemmeldi. Metalle kaplanmış sepetlere taze ekmekler konmuştu. Gerçek tereyağı vardı. Et ise sosta kavrulmuş kırmızılı yeşilli sebze parçacıklarıyla saklanmaya pek ihtiyaç duymayan türdendi.

Tuhaftı yine de. Yunan kralının simgesinin sarıyla işlendiği kızıl zeminin üzerinde aralıklarla yerleştirilmiş küçük masalar vardı. Sandra her zamanki gibi tülle örtülmüş

şapkasıyla yemek yiyordu. Evan omzunun üstünden bir o yana bir bu yana baktı; sakin ama çevikti, bazen de iç çekiyordu. Tuhaftı. Zira onlar bir mayıs akşamı Atina'da bir araya gelmiş İngilizlerdi. Jacob tabağına kâh şundan kâh bundan alıp zekice ama sesinde bir çınlamayla yanıt verdi.

Williams'lar ertesi sabah erkenden Konstantinopolis'e gidiyorlardı, öyle dediler.

"Daha siz kalkmadan," dedi Sandra.

Jacob'ı tek başına bırakacaklardı, o halde. Evan çok hafifçe dönerek, bir şey ısmarladı—bir şişe şarap—bundan Jacob'a da ikram etti, bir tür ilgiyle, bir tür babacan ilgiyle, eğer mümkünse. Tek başına bırakılmak—genç bir adam için iyi bir şeydi bu. Ülke erkeklere hiç bu kadar ihtiyaç duymamıştı. Derin bir iç çekti.

"Peki, Akropolis'e gittiniz mi?" diye sordu Sandra.

"Evet," dedi Jacob. Ve beraberce pencereye gittiler, Evan ise başgarsona sabah onları erken uyandırmasını söyledi.

"Şaşırtıcı," dedi Jacob, boğuk bir sesle.

Sandra gözlerini hafifçe açtı. Belki burun delikleri de birazcık genişlemişti.

"Altı buçukta o halde," dedi Evan, onlara doğru yaklaşarak, sırtları pencereye dönük halde duran karısıyla ve Jacob'la yüz yüze gelince sanki bir şey görmüş gibi olmuştu.

Sandra ona bakıp gülümsedi.

Ve Evan pencereye gittiğinden ve söyleyecek hiçbir şeyi olmadığından, Sandra yarım yamalak cümlelerle şöyle dedi:

"Ya ama ne güzel olurdu, değil mi? Akropolis, Evan—yoksa çok mu yorgunsun?"

Bunun üzerine Evan onlara baktı ya da Jacob gözlerini ileriye dikmiş olduğundan, karısına baktı, aksi, lanet bir suratla, ama ıstırabı da yüzünden okunuyordu—hoş, karısının ona acıyacağından değil ya. Nitekim aşkın amansız ruhu da, o ne yaparsa yapsın, işkencelerine son vermeyecekti.

Onu bırakıp gittiler ve o da Sintagma Meydanı'na bakan sigara odasında oturdu.

"Evan yalnızken daha mutlu," dedi Sandra. "Gazetelerden uzak kaldık. Hani, insanların istediklerinin elinin altında olması daha iyi... Tanıştığımız günden beri bütün bu muhteşem yerleri gördünüz... Ne izlenim ama... Değişmişsinizdir sanıyorum."

"Akropolis'e gitmek istiyordunuz," dedi Jacob. "Buradan yukarıya o halde."

"İnsan bunu ömrü boyunca unutmaz," dedi Sandra.

"Evet," dedi Jacob. "Keşke gündüz gelebilseydiniz."

"Bu haliyle daha da muhteşem," dedi Sandra, elini sallayarak.

Jacob boş boş etrafa bakındı.

"Ama Parthenon'u gündüz gözüyle görmelisiniz," dedi. "Yarın gelemezsiniz herhalde—çok mu erken olur?"

"Orada saatlerce tek başınıza mı oturdunuz?"

"Bu sabah bazı korkunç kadınlar vardı," dedi Jacob.

"Korkunç kadınlar mı?" diye tekrarladı Sandra.

"Fransız kadınlar."

"Ama çok enfes bir şey oldu," dedi Sandra. On dakika, on beş dakika, yarım saat—önündeki bütün zaman bundan ibaretti.

"Evet," dedi Jacob.

"İnsan sizin yaşlarınızdayken—insan gençken. Ne yaparsınız? Âşık olursunuz—ah evet! Ama fazla acele etmeyin. Ben çok daha yaşlıyım."

Sıra halinde yürüyen erkekler tarafından kaldırımdan def edildi.

"Devam edelim mi?" diye sordu Jacob.

"Hadi edelim," diye ısrar etti kadın.

Zira Jacob'a anlatana kadar—ya da onun söylediğini işitene kadar—ona durmak yoktu, yoksa ondan bir hareket

mi bekliyordu? Ufukta çok uzaklarda bunu seçmişti ve artık rahat yüzü göremezdi.

"Hayatta İngilizleri dışarıda bu şekilde oturtamazsınız," dedi Jacob.

"Asla—katiyen. İngiltere'ye döndüğünüzde bunu hep hatırlayacaksınız—ya da bizimle Konstantinopolis'e gelin!" diye bağırdı birdenbire.

"Ama o zaman..."

Sandra iç geçirdi.

"Delfi'ye gitmeniz gerek, tabii," dedi Sandra. "Ama," diye sordu kendi kendine, "ben ondan ne istiyorum? Belki de ıskaladığım bir şeydir..."

"Oraya akşam altıda varacaksınız," dedi. "Kartalları göreceksiniz."

Jacob sokağın köşesindeki ışıkta hazır ve hatta ümitsiz görünüyordu, ama sakindi. Belki de acı çekiyordu. Saftirikti. Ama müstehzi bir yanı da vardı. İçinde aşırı hayal kırıklığının tohumlarını taşıyordu, bu tohumları ona ömrünün ortalarındaki kadınlar ekecekti. Belki de insan tepenin zirvesine ulaşmak için yeterince çaba harcasaydı, bunu—ömrünün ortalarındaki kadınlardan kaynaklanan bu hayalkırıklığını—yaşamasına gerek kalmazdı.

"Otel korkunç," dedi Sandra. "Bizden önceki müşteriler küvetteki pis suyu boşaltmadan gitmişler. Hep böyle," diye güldü.

"İnsanın karşılaştığı kişiler canavardan *farksız*," dedi Jacob.

Heyecanı oldukça barizdi.

"Bana bunları yazıp anlatın," dedi kadın. "Ayrıca hissettiklerinizi ve düşündüklerinizi de anlatın. Her şeyi anlatın bana."

Gece karanlıktı. Akropolis kertikli bir höyükten farksızdı.

"Seve seve yazarım, memnuniyetle," dedi Jacob.

"Londra'ya döndüğümüzde, görüşelim..."

"Evet."

"Sanırım giriş kapılarını açık bırakıyorlar, öyle mi?" diye sordu Jacob.

"Üzerlerinden atlayabiliriz!" diye deli dolu bir cevap verdi Sandra.

Ayı karartan ve Akropolis'i tümden karanlıkta bırakan bulutlar doğudan batıya göçtü. Bulutlar yoğunlaştı, dumanlar koyulaştı, peşi sıra gelen örtüler kaldı ve birikti.

Sokakların bulunduğu yerlerdeki puslu kırmızı çizgileri saymazsak Atina'nın üstüne şimdi karanlık çökmüştü; Saray'ın önüyse elektrik ışığından sapsarıydı. Denizde ayrı ayrı noktalar halinde iskeleler dikkat çekiyordu; dalgalar görünmezdi, dağlık burunlar ve adalar ise birkaç ışık dışında karanlık tümseklerden ibaretti.

"Erkek kardeşimi getirmek isterdim, mümkün olursa," diye mırıldandı Jacob.

"Peki o halde anneniz Londra'ya geldiğinde—" dedi Sandra.

Yunanistan anakarası karanlıktı ve Euboea* adasında bir yerlerde bir bulut dalgaları dürtüp serpinti şeklinde sıçratmış olsa gerekti—yunuslar denizde giderek daha derinlere dalarak çemberler çiziyordu. Şimdi Yunanistan ile Troya düzlükleri arasındaki Marmara Denizi'nden aşağı doğru hücum eden rüzgâr şiddetliydi.

Yunanistan'da ve Arnavutluk ile Türkiye'nin dağlık bölgelerinde rüzgâr tozu toprağa katarak eser ve kuru parçacıklarla kesifleşerek yayılır. Sonra camilerin pürüzsüz kubbelerini döver ve Müslümanların sarıklı mezartaşlarının yanında dimdik duran selvi ağaçlarını çatırdatıp dallarını kabartır.

Sandra'nın tülleri etrafında uçuşuyordu.

"Size kendi nüshamı vereceğim," dedi Jacob. "İşte. Saklar mısınız?"

---

* Eğriboz. (e.n.)

(Kitap Donne'ın şiirleriydi.)

Kâh havadaki çalkantı kayan bir yıldızı açığa çıkarıyordu. Kâh karanlık basıyordu. Kâh ışıklar ardı ardına sönüyordu. Kâh büyük kentler—Paris—Konstantinopolis—Londra—etrafa dağılmış kayalar gibi siyahtı. Suyolları ayırt ediliyordu. İngiltere'de ağaçlar yapraktan geçilmiyordu. Belki şimdi yaşlı bir adam güneydeki bir ormanda kuru eğreltiotlarını yakıyor ve kuşlar ürküp kaçıyorlardı. Koyunlar öksürüyordu, bir çiçek hafifçe diğerine doğru eğiliyordu. İngiltere'de gökyüzü doğudakinden daha yumuşaktır, süt gibidir. Çimlerle kaplı tepelerden mutedil bir şeyler geçmiştir ona, nemli bir şey. Tuzlu bora Betty Flanders'ın yatak odasının penceresinden içeri doğru esiyordu ve dul hanımefendi, dirseğinin üzerinde hafifçe doğrularak, sonsuzluğun zulmünü idrak eden, ama ondan birazcık daha—ah, birazcık daha!—sakınmak isteyen biri gibi iç geçirdi.

Ama Jacob ile Sandra'ya dönmek gerekirse.

Sıra kadem basmışlardı. Akropolis oradaydı, ama onlar oraya varmış mıydı? Sütunlar ve Tapınak yerli yerinde duruyor; yaşayanların duyguları onlara yıldan yıla taptaze akseder, ama ondan geriye ne kalır?

Akropolis'e varmaya gelince, bizim bir gün oraya erişip erişmediğimizi ya da Jacob'ın ertesi sabah uyandığında sonsuza dek belleğinde saklayacağı somut ve kalıcı bir şey bulup bulmadığını kim söyleyebilir. Yine de, onlarla beraber Konstantinopolis'e gitti.

Sandra Wentworth Williams uyandığında tuvalet masasının üzerinde elbette Donne'ın şiirlerinin bir nüshasını buldu. Ve bu kitap o günlerden birinde, İngiliz kırevindeki rafta Sally Duggan'ın *Peder Damien'in Hayatı* adlı manzum eserinin yanında duracaktı. Şimdiden on-on iki küçük kitap vardı. Alacakaranlıkta gezintiden dönen Sandra kitapları açacak ve gözleri parlayacaktı (ama içeriklerinden ötürü değil) ve koltuğa kurulup yeniden anın ruhunu içine çekecekti;

yahut, bazen huzursuz olduğundan, kitapları raftan art arda çekip alacak ve hayatındaki bütün boşluğu bir çubuktan diğerine atlayan bir cambaz gibi boydan boya kat edecekti. Sandra'nın parlak zamanları olmuştu. Bu sırada, sahanlıktaki büyük saat tik tak ediyordu ve Sandra zamanın biriktiğini işitecek ve kendine, "Ne için? Ne için?" diye soracaktı.

"Ne için? Ne için?" diyecekti Sandra, kitabı yerine koyduktan sonra aynaya gidip eliyle saçlarını yatıştıracaktı. Miss Edwards ise yemekte koyun kızartmasını mideye indirmek üzere ağzını açmışken, Sandra'nın ani merakıyla irkilecekti: "Hayatınızdan memnun musunuz, Miss Edwards?"—Cissy Edwards'ın yıllardır düşünmediği bir şey.

"Ne için? Ne için?" Jacob kendine asla böyle sorular sormazdı, çizmelerini bağlama, tıraş olma tarzına bakılırsa; rüzgârın panjurları kımıldattığı ve yarım düzine sivrisineğin kulaklarında vızıldadığı o gece uykusunun derinliğine bakılırsa. Gençti—erkekti. Ve ayrıca Sandra o zamana dek onun safdil olduğunu düşünmekte haklıydı. Kırkında durum farklı olabilirdi. Jacob daha şimdiden Donne'da sevdiği kısımları işaretlemişti ve bunlar oldukça vahşiydi. Ne var ki bunların yanına Shakespeare'in en saf şiirlerinden parçalar koyabilirdiniz.

Ama rüzgâr Atina sokaklarındaki karanlığı kovalıyordu; denilebilir ki, tek bir insanın duygularını ayrıntılı olarak tahlil etmeyi ya da yüz hatlarını incelemeyi engelleyen bir tür ezip geçici enerjinin ağır bastığı bir ruh haliyle kovalıyordu. Bütün yüzler—Yunan, Levanten, Türk, İngiliz—o karanlıkta aynı görünürdü. Zamanla sütunlar ve Tapınaklar beyazlar, sararır, gülpembesi olur; Piramitler ve Aziz Petrus Bazilikası ortaya çıkar ve en sonunda miskin Aziz Pavlus bir karaltı gibi yükselir.

Hıristiyanlar günün anlamına dair yorumlarıyla birçok şehri uyandırma hakkına sahiptir. Sonra, bunun kadar melodili olmasa da, farklı mezheplerden muhalifler baş edilme-

si zor düzeltmeleri yayarlar. Devasa diyapozonlar gibi sesler çıkaran buharlı vapurlar şu eski mi eski gerçeği—dışarıda soğuk soğuk, yeşil yeşil dalgalanan bir deniz olduğunu—ifade eder. Ama bugünlerde en büyük kalabalıkları toplayan, bir bacanın tepesinden beyaz şerit şeklinde bir duman halinde çıkan, göreve çağıran tiz sestir; gece ise iki çekiç darbesi arasında uzun bir iç geçirişten, derin bir soluktan ibarettir—Londra'nın kalbinde bile açık bir pencereden işitilebilir.

Ama sinirleri harap olmuş ve uykusuz kimseler ya da kalabalığın yukarısındaki bir sarp kayalıkta elleri gözlerinde dikilen düşünürler haricinde, kim şeyleri böyle salt iskelet halinde, etsiz görür? Surbiton'da iskelet etle sarılıp sarmalanmıştır.

"Güneşli sabahlarda çaydanlık asla bu kadar iyi kaynamaz," diyor Mrs. Grandage, şömine rafının üstündeki saate göz atarak. Sonra boz renkli İran kedisi pencere denizliğinde gerinir ve yumuşak yuvarlak patileriyle bir güveyle boğuşur. Ve kahvaltı daha bitmeden (bugün geç kalmışlardı) Mrs. Grandage'ın kucağına bir bebek bırakılır ve Tom Grandage *Times*'daki golfle ilgili makaleyi okur, kahvesini yudumlar, bıyığını siler ve harici kambiyo konusunda en büyük otorite olduğu ve yakında terfi alacağı ofise giderken, Mrs. Grandage'ın şekerliğe göz kulak olması gerekir.

İskelet etle iyice sarılıp sarmalanır. Rüzgârın karanlığı önüne katıp Lombard Sokağı, Fetter Lane ve Bedford Meydanı boyunca kovaladığı bu karanlık gecede bile hareketlilik var (zira yaz vakti ve mevsimin en güzel dönemi), çınar ağaçları elektrik ışıklarıyla süslenmiş ve perdeler odayı hâlâ söken şafağın ışığından koruyor. İnsanlar hâlâ merdivende söylenmiş son sözü mırıldanıyorlar ya da rüyalarının içinden süzülüp gelerek çalar saatin sesini duymaya çabalıyorlar. Dolayısıyla rüzgâr ormanda gezinirken sayısız ince dal kıpırdanır; kovanların tozunu alır; böcekler ot saplarının üzerinde sallanır; örümcek ağaç kabuğundaki çatlaktan hızlıca

tırmanır; ve bütün hava, alınıp verilen soluklarla titrer; lamba telleriyle esnektir.

Sadece burada—Lombard Sokağı'nda ve Fetter Lane'de ve Bedford Meydanı'nda—her böcek bir dünya küresini kafasında taşır ve ormanın ağları işlerin sorunsuz halledilmesi için evrilmiş planlardır; bal ise şu ya da bu türlü bir hazinedir ve havadaki kıpırtı hayatın tarif edilemez çalkantısıdır.

Ama renk geri gelir; çimen saplarına tırmanır; lalelere ve çiğdemlere nefes verir; sıkı darbeler indirerek ağaç gövdelerinde şeritler oluşturur; havanın, çimenlerin ve gölcüklerin oluşturduğu elle tutulamayan dokumayı doldurur.

İngiltere Merkez Bankası ortaya çıkar ve diken diken altın sarısı saçlarıyla Monument*; Londra Köprüsü'nden geçen yük beygirleri kül, çilek ve demir rengindedir. Banliyö trenleri hızla son istasyona girerken kanatlar pır pır eder. Ve ışık panjurları inik bütün yüksek binaların yüzeylerine vurur, bir çatlaktan içeri sızar ve parlak kabarık koyu kırmızı perdeleri, yeşil şarap kadehlerini, kahve fincanlarını ve eğri büğrü duran sandalyeleri boyar.

Güneş ışığı vurur tıraş aynalarına ve parıldayan pirinç taslara; günün bütün hoş koşum takımlarına; uzun zaman önce kaosun hakkından gelmiş, melankolik ortaçağ buğularını kurutmuş olan parlak, mütecessis, zırh kuşanmış, göz kamaştırıcı yaz gününe; bataklığı kurutmuş ve üzerine cam ile taşı dikmiştir; beyinlerimizi ve bedenlerimizi öyle silahlarla mücehhez hale getirmiştir ki, günlük hayatın çekip çevrilmesiyle meşgul uzuvların parıltısını ve hamlesini görmek bile ovada savaş düzenine geçmiş orduların eski geçit töreninden evladır.

---

* 2 Eylül 1666'da çıkan ve dört gün boyunca devam eden, Londra'daki binaların yüzde 80'ini yok eden Büyük Londra Yangını'nı anmak amacıyla Christopher Wren tarafından tasarlanan anıt. (e.n.)

XIII

"Mevsimin en güzel dönemi," dedi Bonamy.

Güneş Hyde Park'ta yeşil sandalyelerin arkasındaki boyayı şimdiden kabartmış; çınar ağaçlarının kabuklarını soymuş, toprağı toza ve pürüzsüz sarı çakıltaşlarına dönüştürmüştü. Hyde Park'ta dönen tekerler durmadan daireler çiziyordu.

"Mevsimin en güzel dönemi," dedi Bonamy alaycı bir üslupla.

Clara Durrant yüzünden alaycıydı; Jacob Yunanistan'dan çok bronzlaşmış ve zayıf döndüğü, cepleri sandalyeci adam geldiğinde çıkardığı Yunan banknotlarıyla dolu olduğu içindi; Jacob sessiz olduğu içindi.

"Beni gördüğüne memnun olduğunu gösterecek tek kelime etmedi," diye düşündü Bonamy acı acı.

Otomobiller Serpentine Köprüsü'nün üstünden durmadan geçiyordu; üst sınıflar dik yürüyorlar ya da çit kazıklarının üzerinden zarafetle eğiliyorlardı; alt sınıflar ise dizlerini yukarı çekmiş, sırtüstü yatıyorlardı; koyunlar kaskatı kesilmiş bacakları üzerinde otluyordu; küçük çocuklar ise eğimli çimenlerde koşturuyor, kollarını açıyor, düşe kalka oynuyorlardı.

"Çok kibar," deyiverdi Jacob.

"Kibar" Jacob'ın dudaklarında gizemli bir biçimde Bonamy'nin günden güne hiç olmadığı kadar yüce, yıkıcı ve korkunç olduğunu düşündüğü bir kişiliğin bütün çekiciliğine sahipti, oysa Jacob hâlâ daha barbar, karanlık biriydi ve belki de sonsuza dek öyle kalacaktı.

Üstünlük dereceleri! Ne sıfatlar! Bonamy'yi en bayağı duygusallıktan, dalgaların üzerine bir şişe mantarı gibi atılmaktan, kişiliklere dair istikrarlı bir kavrayış yoksunluğundan, aklın desteğini arkasına almamış ve klasik eserler sayesinde her durumda hiç rahatlayamamaktan nasıl temize çıkarmalı?

"Uygarlığın tepe noktası," dedi Jacob.

Latince kelimeler kullanmayı seviyordu.

Âlicenaplık, erdem—Jacob, Bonamy ile konuşmalarında bu tür kelimeler kullandığında durumun kontrolünü ele geçirdiği; Bonamy'nin onun etrafında sevecen bir spaniyel gibi koşturacağı ve (büyük ihtimalle) en sonunda yerde yuvarlanacakları anlamına gelirdi.

"Ya Yunanistan?" dedi Bonamy. "Parthenon ve diğerleri?"

"Bu Avrupa gizemciliğinin zerresi bile yok," dedi Jacob.

"Atmosferden, sanırım," dedi Bonamy. "Peki, Konstantinopolis'e gittin mi?"

"Evet," dedi Jacob.

Bonamy durakladı, bir çakıltaşını yuvarladı, sonra bir kertenkele dilinin hızı ve kesinliğiyle ok gibi fırladı.

"Sen âşık olmuşsun!" diye bağırdı.

Jacob kızarıp bozardı.

En keskin bıçak bile böyle derin kesmemiştir.

Yanıt vermeye veya hiç duymamış gibi yapmaya gelince, Jacob doğruca önüne baktı, hiç kıpırdamadan, yekpare—ah, çok güzel!—bir Britanyalı Amiral gibi, diye haykırdı Bonamy hiddetle, yerinden kalkıp uzaklaşarak; bir ses bekleyerek; hiç ses çıkmadı; geri dönüp bakmayacak kadar

gururlu; adımlarını giderek hızlandırıyor, sonunda kendisini otomobillerin içine bakıp kadınlara lanet okurken bulana dek. Hangisiydi o güzel kadının yüzü? Clara'nınki mi—Fanny'ninki mi—Florinda'nınki mi? Kimdi o güzel küçük yaratık?

Clara Durrant değildi.

Aberdeen teriyerini hareket ettirmek gerekir ve Mr. Bowley tam o sırada çıktığından—yürüyüşten daha çok sevdiği bir şey yoktu—birlikte gittiler, Clara ve küçük şirin Bowley—Albany'de bir pansiyonda kalan Bowley, *Times*'a yabancı oteller ve fecri şimali hakkında matrak bir üslupla mektuplar yazan Bowley—gençlerden hazzeden ve sağ kolunu sırtındaki yumrunun üstünde dinlendirerek Piccadilly boyunca yürüyen Bowley.

"Küçük şeytan!" diye bağırdı Clara ve Troy'a zincirini taktı.

Bowley kendisine bir sır verilmesini bekliyordu—umuyordu. Annesine bağlı olan Clara kimi zaman kendisini biraz şey gibi hisseder, nasıl derler, yani annesi kendisinden o kadar emindi ki diğer insanların şey olmalarını anlayamıyordu—"benim kadar gülünç" olmalarını, Clara öne savruldu birden (köpek onu ileri çekmişti). Bowley ise onun bir avcıya benzediğini düşündü ve hangisi olabileceğini kafasında evirdi çevirdi—saçında ay ışığından bir demet olan soluk yüzlü bir bakire, Bowley'nin hayalgücünün bir mahsulüydü.

Yanakları al aldı. Annesi hakkında açık açık konuşmuş olması—yine de, herkesin yapması gerektiği gibi, annesini seven Mr. Bowley'ye söz etmişti; ama konuşmak onun tabiatında yoktu, yine de birine anlatması *gerektiğini* hissetmek korkunçtu ve bütün gün bu hissin etkisi altındaydı.

"Yolu geçene kadar bekle," dedi köpeğe, eğilerek.

Neyse ki Clara o zamana kadar toparlanmıştı.

"İngiltere'yi o kadar çok düşünüyor ki," dedi Clara. "Öyle endişeli ki—"

Bowley her zamanki gibi aldatılmıştı. Clara asla birine sırrını açmazdı.

"Neden gençler halletmiyor bu işi, ha?" diye sormak istedi. "Nereden çıktı bu İngiltere?"—zavallı Clara'nın cevaplayamayacağı bir soru; zira Mrs. Durrant, Sir Edgar'la Sir Edward Grey'in politikalarını tartışırken, Clara sadece dolabın neden bu kadar tozlu göründüğünü ve Jacob'ın neden hiç gelmediğini merak ediyordu. Ah, işte Mrs. Cowley Johnson buradaydı...

Ve Clara zarif porselen çay fincanlarını uzatacak ve—Londra'da onun kadar iyi çay demleyen kimse olmadığı yolundaki—iltifata gülümseyerek karşılık verecekti.

"Brocklebank's'ten alıyoruz," dedi, "Cursitor Sokağı'nda."

Minnettar olması gerekmiyor muydu? Mutlu olması gerekmiyor muydu? Özellikle de annesi bu kadar iyi görünüp Sir Edgar'la Fas, Venezuela ya da bu tür yerler hakkında konuşmaktan bu kadar keyif alırken.

"Jacob! Jacob!" diye düşündü Clara ve ihtiyar hanımefendilerle arası her zaman iyi olan kibar Mr. Bowley baktı; durdu; Elizabeth kızına çok sert davranmıyor mu diye düşündü; Bonamy'yi, Jacob'ı merak etti—hangi gençti ki bu?—ve Clara, Troy'a egzersiz yaptırması gerektiğini söyleyince dosdoğru yerinden fırladı.

Eskiden Büyük Sergi'nin yapıldığı alana gelmişlerdi. Lalelere baktılar. Dik ve kıvrık, balmumu pürüzsüzlüğüne sahip küçük filizler topraktan yükseliyordu, bakılıp büyütülmüş ama sınırlanmış, kızıl ve mercan pembesine doymuştu. Her birinin bir gölgesi vardı; her biri bahçıvanın planladığı gibi elmas şeklindeki kamanın içinde muntazam şekilde büyüyorlardı.

"Barnes bunları hiç böyle yetiştiremiyor," diye düşündü Clara, iç geçirdi.

"Arkadaşlarınızı ihmal ediyorsunuz," dedi Bowley, diğer tarafa giden biri şapkasını kaldırarak selam verirken. Clara irkildi; Mr. Lionel Parry'nin selamını aldı; Jacob için sakladığı gülümsemeyi ona yönelterek israf etti.

("Jacob! Jacob!" diye düşündü.)

"İyi de seni bırakırsam ezilirsin," dedi köpeğe.

"İngiltere fena görünmüyor," dedi Mr. Bowley.

Akhilleus heykelinin altındaki ilmek biçimindeki korkuluk güneş şemsiyeleri ve yeleklerle, zincirler ve bileziklerle, zarifçe yayılmış, kaygısızca etrafı gözlemleyen hanımefendilerle ve beyefendilerle doluydu.

"'Bu heykel İngiltere'nin kadınları tarafından dikilmiştir...'" Clara sesli okuyup ufaktan aptalca bir kahkaha attı. "Ah, Mr. Bowley! Ah!" Dörtnala—dörtnala—dörtnala—binicisiz bir at dörtnala koşup gitti. Üzengiler sallandı; çakıltaşları havaya savruldu.

"Ah, durdurun! Durdurun şunu, Mr. Bowley!" diye bağırdı Clara, beti benzi atmıştı, titriyordu, adamın kolunu sıkıca kavramış, şuurunu tamamen yitirmişti, gözünden yaşlar geliyordu.

"Cık cık!" yapıyordu Mr. Bowley bir saat sonra giyinme odasında. "Cık cık!"—enikonu dile getirilmemiş olsa da, gayet derinden hissedilerek ifade edilmiş bir yorumdu, zira valesi ona plastron düğmelerini uzatıyordu.

Julia Eliot da atın kaçtığını görmüş ve sporcu bir aileden geldiği için biraz gülünç bulduğu hadisenin sonunu izlemek için yerinden kalkmıştı. Tabii ki ufak tefek adam jokey pantolonu toz pas içinde ata yetişmişti; adamakıllı öfkeli görünüyordu ve bir polis memuru ata binmesine yardım ederken Julia Eliot, küçümseyici bir tebessümle, bir hayır işi için git-

tiği Marble Arch'a döndü. Tek amacı annesini ve belki Wellington Dükü'nü de tanıyan hasta yaşlı bir hanımefendiyi ziyaret etmekti; zira Julia hemcinsleri gibi beslediği sevgiyi sıkıntı çekenlerle paylaşırdı; ölüm döşeğindekileri ziyaret etmeyi severdi; düğünlerde havaya terlik atardı; onlarca sırra ortak olurdu; bir âlimin bildiği tarihlerden çok daha fazla şecere bilirdi ve en nazik, en cömert ve nefsine en az hâkim olan kadınlardan biriydi.

Fakat Akhilleus heykelini geçtikten beş dakika sonra bir yaz ikindisinde, ağaçlar hışırdarken, tekerlekler sarı sarı dönerken ve şimdinin hayhuyu geçip giden gençliğe ve geçip giden yazlara bir ağıt gibi görünürken, Julia Eliot kalabalığa sürtüne sürtüne ilerleyen birinin mest olmuş görüntüsüne sahipti ve içinde tuhaf bir hüzün uyandı, sanki zaman ve sonsuzluk eteklerle yeleklerin arasından görünüyordu ve insanların trajik şekilde yıkıma doğru yol aldıklarını gördü. Yine de, Tanrı biliyor ya, Julia aptal biri değildi. Pazarlıkta eline su dökecek kadın bulamazdınız. Her zaman dakikti. Bileğindeki saat Bruton Caddesi'ne varmak için on iki buçuk dakikası olduğunu söylüyordu. Lady Congreve onu beşte bekliyordu.

Verrey restoranının yaldızlı saati beşi vuruyordu.

Florinda tıpkı bir hayvan gibi, donuk bir ifadeyle ona baktı. Saate baktı; kapıya baktı; karşıdaki uzun aynaya baktı; paltosunu düzeltti; masaya daha da yaklaştı, zira hamileydi—hiç kuşku yok, demişti Stuart Ana, eşe dosta danışıp çareler önererek; zemine hafifçe topuğu takıldığından yere çökmüştü.

Garson pembemsi tatlı şeyle dolu bardağını masaya bıraktı, Florinda da kamışla içti, gözleri aynada, kapıdaydı, şimdi tatlı içecekle sakinlemişti. Nick Bramham içeri girdiğinde, aralarında bir pazarlık olduğunu İsviçreli genç garson bile anlamıştı. Nick tüm beceriksizliğiyle kıyafetlerini çekiş-

tirdi; parmaklarını saçlarında gezdirdi; ateşten gömleği giymek üzere gergin bir şekilde oturdu. Florinda ona baktı ve gülmeye başladı—güldü—güldü—güldü. Sütunun yanında ayaklarını birbirine dolamış İsviçreli genç garson da güldü.

Kapı açıldı; içeri doluştu Regent Caddesi'nin uğultusu, trafiğin gürültüsü, gayrişahsi, merhametsiz; ve kir pasa bulanmış güneş ışığı. İsviçreli garson yeni gelenlerle ilgilenmeliydi. Bramham kadehini kaldırdı.

"Aynı Jacob," dedi Florinda, yeni gelene bakarak.

"O bakışlar." Gülmeyi kesti.

Jacob Hyde Park'ta öne doğru eğilerek toprağın üstüne Parthenon'un krokisini çizdi ya da en azından bir zamanlar Parthenon olabilecek bir çizgi ağı yahut yine geometrik bir şema. Ve neden çakıltaşı köşeye öyle çıkmayacak şekilde kurulmuştu? Bir tomar kâğıt çıkardı ama banknotlarını saymak için değil ve Sandra'nın iki gün önce Milton Dower Köşkü'nde önünde Jacob'ın verdiği kitabı, aklında söylenmiş ya da denenmiş bir şeyin, Akropolis yolu üzerinde karanlıkta yaşanan ve sonsuza dek anlamı olacak (inancı bu yöndeydi) bir anın hatırasıyla yazdığı uzun, akıcı mektubu okudu.

"O," diye düşündü kadın, "aynı Molière'deki adama benziyor."

Alceste'i kastediyordu. Jacob'ın haşin olduğunu kastediyordu. Kendisinin Jacob'ı kandırabileceğini kastediyordu.

"Yoksa kandıramaz mıyım?" diye düşündü, Donne'ın şiirlerini kitaplığa geri koyarak. "Jacob," diye devam etti, pencereye gidip çimenliğin diğer ucunda benekli ineklerin kayın ağaçlarının altında otladığı yerdeki nokta nokta çiçek tarhlarına göz atarak, "Jacob donakalırdı."

Çocuk arabası parmaklıklardaki küçük kapıdan geçiyordu. Sandra eliyle öpücük gönderdi; dadısının yönlendirmesiyle Jimmy de el salladı.

"O daha küçük bir çocuk," dedi Sandra, Jacob'ı düşünerek.

Ama yine de—Alceste?

"Ne biçim bir karın ağrısısın sen!" diye homurdandı Jacob, önce bir ayağını, sonra diğerini uzattı ve biletini bulmak için pantolonunun iki cebini de yokladı.

"Sanırım koyunlar yemiş," dedi. "Burada koyunun ne işi var?"

"Sizi rahatsız ettiysek kusura bakmayın, bayım," dedi biletçi, elini para kesesine iyice daldırmıştı.

"Eh, bunun için sana para ödüyor olsalar bari," dedi Jacob. "Al. Yok, yok. Üstü kalsın. Git de sarhoş olana kadar iç."

İki şilin altı penisine veda etmişti, hoşgörüyle, merhametle, insan türüne yönelik hatırı sayılır bir horgörüyle.

Şimdi bile zavallı Fanny Elmer, Strand'de yürürken, Jacob'ın kondüktörlerle ya da hamallarla ya da okul müdüründen dayak yiyen küçük oğluyla ilgili ona akıl danıştığında Mrs. Whitehorn'la konuşurken takındığı dikkatsiz, umursamaz, kasıntılı tarzıyla kendi çapında uğraşıyordu.

Son iki aydır sadece resimli kartpostallar sayesinde ayakta kalan Fanny'nin kafasındaki Jacob fikri her zamankinden daha heybetli, soylu ve kördü. Bu tasavvurunu güçlendirmek adına British Museum'a gitmeyi alışkanlık edinmişti, orada hasarlı Ulysses heykelinin yanına varıncaya kadar gözlerini yerden ayırmayıp orada açıyor ve Jacob'ın varlığıyla ona yarım gün yetecek yeni bir şok yaşıyordu. Ama bunun etkisi de giderek azalıyordu. Ve artık yazıyordu—şiirler, asla postalanmayan mektuplar, reklam panolarında onun yüzünü görüyordu ve derin düşüncelerinin laternacı tarafından rapsodiye dönüştürülmesine izin vermek için yolun karşısına geçerdi. Ama kahvaltıda (bir öğretmenle aynı da-

irede kalıyordu), tereyağı tabağa bulaştığında ve bayat yumurta sarısı çatalın dişlerinde kaldığında, bu tasavvurlarını şiddetle gözden geçiriyordu; aslında çok kızgındı; Margery Jackson'ın ona dediği gibi, cildi canlılığını kaybediyor, her şeyi (büyük çizmelerinin bağcıklarını bağlarken) aklıselim, bayağılık ve duygu derekesine indirgiyordu, zira o da sevmişti ve aptallık etmişti.

"İnsanın vaftiz annesinin bunları ona anlatması gerekirdi," dedi Fanny, Strand'de haritacı dükkânı olan Bacon'ın vitrininden içeri bakarak—yaygara koparmanın yararı olmadığını söylemesi gerekirdi; hayat bu işte, demeliydi, tıpkı Fanny'nin şimdi buharlı gemi hatlarınının bulunduğu büyük sarı küreye bakarken dediği gibi.

"Hayat işte. Hayat işte," dedi Fanny.

"Çok sert bir yüz," diye düşündü Miss Barrett, camın diğer tarafından, Suriye çölü haritaları alıp kendisiyle ilgilenilmesi için sabırsızlıkla beklerken. "Kızlar bugünlerde çok çabuk yaşlanıyor."

Ekvator gözyaşlarının ardında yüzüyordu.

"Piccadilly mi?" diye sordu Fanny otobüsün biletçisine ve üst kata çıktı. Sonuç olarak, Jacob ona geri gelecekti, gelmeliydi.

Ama Jacob Hyde Park'ta çınar ağacının altında oturmuşken Roma'yı, mimariyi, hukuk sistemini düşünüyor olabilirdi.

Otobüs Charing Cross'un dışında durdu; arkasında yol otobüsler, kamyonetler ve otomobillerle tıkanmıştı, zira pankartlarla donanmış bir tören alayı Whitehall'dan geçiyordu ve yaşlı insanlar imanlarını kanıtladıkları, coşkuyla şarkı söyledikleri, gözlerini notalardan uzaklaştırıp gökyüzüne baktıkları yerde, kaygan aslanpençeleri arasından dimdik iniyorlardı ve amentülerinin altın sarısı harflerinin ardında yürürlerken gözleri hâlâ gökyüzündeydi.

Trafik durdu ve meltemin artık yumuşatmadığı güneş neredeyse yakıp kavuracak düzeye gelmişti. Ama tören alayı ilerledi; pankartlar uzakta Whitehall'un ilerisinde parıldıyordu; trafik açıldı; yalpalayarak ilerledi; kıvrıla kıvrıla yeknesak kesintisiz bir curcunaya dönüştü; Cockspur Caddesi'nin kavisinden kıvrılıyor ve Whitehall'dan devlet binalarını ve atlı heykelleri geçerek kulelerin sivri tepelerine, duvar ustalığının sabitlenmiş gri filosuna* ve Westminster'ın büyük beyaz saatine varıyordu.

Big Ben beşi vurdu; Nelson selamı aldı. Donanma Bakanlığı'nın telleri uzaklardan gelen bir mesajla titredi. Bir ses Başbakanların ve Sömürge Valilerinin Reichstag'da konuştuğunu, Lahor'a girdiklerini söyleyip duruyordu; İmparator'un seyahate çıktığını; Milano'da isyan çıktığını söylüyordu; Viyana'da söylentilerin dolaştığını söylüyordu; Konstantinopolis'teki elçinin Sultan'la resmi olarak görüştüğünü, filonun Cebelitarık'ta olduğunu söylüyordu. Ses devam etti, Whitehall'daki memurlar (Timothy Durrant onlardan biriydi) dinlerlerken, deşifre edip not alırlarken yüzlerine kendi acımasız vahametinden bir şeyler nakşetti. Kayzerlerin sözlerinin, pirinç tarlalarına dair istatistiklerin, yüzlerce işçinin homurtusunun yazıldığı kâğıtlar birikti, işçiler arka sokaklarda fesat planlıyor, Kalküta'da pazarlarda toplanıyor ya da tepelerin kum rengi olduğu ve kemiklerin gömülmeden ortalıkta kaldığı Arnavutluk'un dağlık bölgelerinde güçlerini birleştiriyorlardı.

Ses, ağır masaların olduğu kare biçimindeki sessiz odada tane tane konuştu, gümüş başlıklı şemsiyesi kitaplığa dayalı olan ihtiyar bir adam daktiloda yazılmış kâğıtların kenarına notlar alıyordu.

Kafası—kel, kırmızı damarlı, içi boşmuş gibi görünen—binadaki bütün kafaları temsil ediyordu. Kafası, cana yakın

---

* Parlamento binaları. (e.n.)

donuk gözleriyle sokağın öte tarafındaki bilginin yükünü taşıyordu; bunu aynı derecede yüklü gelen meslektaşlarının önüne yığıyor ve ardından on altı beyefendi, kalemlerini kaldırarak ya da belki sandalyelerinde bitkin bir halde dönerek, tarihin seyrinin şu ya da bu şekilde biçimlenmesi gerektiğini karara bağlıyorlardı, yüzlerinden anlaşılacağı üzere, Racalara ve Kayzerlere, Whitehall'dan açıkça görünen pazarlardaki homurdanmalara ve gizli toplaşmalara, Arnavutluk'un dağlık bölgelerindeki fustanellalı köylülere biraz ahenk dayatma; olayların akışını kontrol etme konusunda erkekçe bir kararlılık içindeydiler.

Pitt ve Chatham, Burke ve Gladstone çakılı mermer gözleriyle ve belki de canlıların kıskanabileceği ölümsüz bir sükûnet havası içinde bir o yana bir bu yana bakıyorlardı, zira pankartlarla tören alayı Whitehall'da ilerlerken hava ıslıklarla ve sarsıntılarla doluydu. Üstelik bazıları hazımsızlık çekiyordu; tam o anda bir tanesi gözlüğünün camını kırmıştı; bir diğeri yarın Glasgow'da konuştu; hep beraber, tarihin seyriyle mermer kafaların başa çıktığı gibi başa çıkabilmek için fazla kırmızı, şişman, solgun ya da cılız görünüyorlardı.

Timmy Durrant Donanma Bakanlığı'ndaki küçük odasında bir Mavi kitaba başvurmaya giderken, bir an pencerenin önünde durdu ve sokak lambasına bağlanmış pankartı gördü.

Daktiloculardan biri olan Miss Thomas arkadaşına dönüp, Kabine toplantısı uzayacak olursa Gaiety'nin önünde bekleyen erkek arkadaşıyla buluşamayacağını söyledi.

Timmy Durrant koltuğunun altında Mavi kitabıyla geri dönerken, sokağın köşesinde ufak bir kalabalığın toplandığını fark etti; sanki içlerinden biri bir şey biliyormuş gibi kümelenmişlerdi; ve onun etrafına yığılan diğerleri yukarı

baktılar, aşağı baktılar, sokağın ilerisine baktılar. Neydi ki o adamın bildiği şey?

Timothy Mavi kitabı önüne koyup, Hazine'den bilgi amaçlı yollanmış bir evrakı inceledi. Mesai arkadaşı Mr. Crawley bir mektubu şişe sapladı.

Jacob Hyde Park'taki sandalyesinden kalktı, biletini yırtıp parça parça etti ve yürüyerek uzaklaştı.

"Nasıl bir günbatımı öyle," diye yazıyordu Mrs. Flanders Singapur'daki Archer'a mektubunda. "İnsan eve girse mi girmese mi, kararsız kalıyor," diye yazıyordu. "Bir anını bile harcamak günah gibi geliyor."

Jacob yürüyerek uzaklaşırken Kensington Sarayı'nın uzun pencereleri ateş pembesine kesmişti; Serpentine Gölü'nün üstünden bir yaban ördeği sürüsü uçtu; ağaçlar ise gökyüzüne kapkara, heybetli bir şekilde yükseliyordu.

"Jacob," diye yazıyordu Mrs. Flanders, sayfasına vuran kırmızı ışıkla, "yaptığı keyifli yolculuğun ardından çok yoğun çalışıyor..."

"Kayzer," dedi Whitehall'daki uzak bir ses, "beni kabul etti."

"Artık o yüzü tanıyorum—" dedi Rahip Andrew Floyd, Carter'ın Piccadilly'deki dükkânından çıkarken, "ama kim bu küçük şeytan?.." Ve Jacob'ı seyretti, ona bakmak için döndü, ama emin olamadı—

"Ya, Jacob Flanders tabii!" diye hatırladı bir anda.

Ama nasıl da uzamış; nasıl da kendinden geçmiş; öyle hoş bir delikanlı ki.

"Ona Byron'ın eserlerini vermiştim," diye düşündü Andrew Floyd ve Jacob yolun karşısına geçerken ileri doğru atıldı; ama sonra duraksadı, anın geçip gitmesine izin verdi ve fırsatı kaçırdı.

Bir diğer kafile, bu kez pankartsız, Long Acre'ı bloke etmişti. Ametist taşlı mücevherler takmış zengin dulları ve

yakalarında karanfil olan beyefendileri taşıyan at arabaları, önü kesilen faytonlar ve otomobiller ters istikamete döndüler; beyaz yelekli bezgin erkeklerin Putney ve Wimbledon'daki çalılıklar arasındaki evlerine ve bilardo salonlarına doğru sallana sallana yol aldıkları tarafa.

Kaldırımın kenarında iki laterna çalınıyordu ve kalçalarında beyaz etiketlerle Aldridge's'den çıkan atlar yolun karşı tarafına atlamışken, akıllı bir hamleyle geri çekildiler.

Mrs. Durrant bir otomobilde Mr. Wortley ile oturmuş, uvertürü kaçıracağım diye telaşlanıyordu.

Ama her zaman nazik, her zaman uvertüre zamanında yetişen Mr. Wortley eldivenlerinin düğmelerini iliklediği ve Miss Clara'ya hayran hayran baktı.

"Böyle bir geceyi tiyatroda harcamak çok yazık!" dedi Mrs. Durrant, Long Acre'daki karosercinin bütün pencerelerinin ışıl ışıl olduğunu görünce.

"Siz fundalık arazinizi düşünün!" dedi Mr. Wortley Clara'ya.

"Ya! Ama Clara burayı daha çok seviyor," diyerek güldü Mrs. Durrant.

"Bilmiyorum—gerçekten," dedi Clara, ışıl ışıl pencerelere bakarak. İrkildi.

Jacob'ı görmüştü.

"Kim o?" diye sordu Mrs. Durrant pat diye, öne doğru eğilerek.

Ama kimseyi görmedi.

Opera Binası'nın kemerinin altında kocaman yüzler ve sıska olanlar, pudralısı ve sakallısı, hepsi de günbatımında kırmızıydı ve kısık çuha çiçeği sarısı ışıklarıyla sallanan lambaların, berduşların, kızıllığın ve cafcaflı merasimin hareketlendirdiği bazı hanımefendiler bir anlığına civardaki buğulu yatak odalarına baktılar, saçları çözülü kadınlar pencerelerden aşağı sarkmışlardı, kızlar—çocuklar—(uzun

aynalar hanımefendileri dondurmuştu) ama insan devam etmeli, insan yolu tıkamamalı.

Clara'nın fundalık arazisi oldukça güzeldi. Fenikeliler yığılı külrengi kayaların altında uyurlardı; eski maden ocaklarının bacaları sipsivriydi; ilk güveler gök fundalara dadanmıştı; araba tekerleklerinin çok aşağılardaki yoldan gelen gıcırtıları işitilebiliyordu; dalgaların girdabı ve iç çekişi kibarca, ısrarla, sonsuza dek yankılanıyordu.

Mrs. Pascoe elini gözlerine siper ederek denize nazır lahana bahçesinde dikilmişti. İki buharlı gemi ve bir yelkenli karşılaştı, birbirlerinin yanından geçip gittiler ve körfezde martılar bir tomruğun üzerine konmaya, havalanmaya ve tomruğa geri dönmeye devam ederlerken, bir kısmı da dalgaların üzerinden uçuyor ve ay ışığı her yeri beyaza boyayana kadar suyun kenarında duruyordu.

Mrs. Pascoe çoktan içeri girmişti.

Ama kırmızı ışık Parthenon'un sütunlarının üzerindeydi ve çorap ören, bazen de çocuğuna kafasındaki bitleri ayıklamak için gel diye seslenen Yunan kadınlar sıcağın alnında kum kırlangıçları kadar neşeliydiler; kavga ediyor, bağırıp çağırıyor, bebeklerini emziriyorlardı, ta ki Pire'deki gemiler toplarını ateşleyinceye kadar.

Ses dümdüz yayıldı, sonra adaların kanalları arasında aralıklı patlamalarla kendine tünel açtı.

Karanlık bir bıçak gibi Yunanistan'ın üzerine düşüyor.

"Toplar?" dedi Betty Flanders, yarı uykulu yataktan kalkıp, kara yapraklarla süslenmiş pencereye giderken.

"Bu mesafeden olmaz," diye düşündü. "Deniz bu."

Yine, uzaklardan, o ruhsuz sesi işitti, sanki gececi kadınlar kocaman halıları dövüyorlardı. Morty kayıptı ve Seabrook ölmüştü; vatanları için savaşıyordu evlatları. Peki

tavuklar güvende miydi? Aşağıda biri mi dolanıyordu ne? Dişi ağrıyan Rebecca mıydı? Hayır. Gececi kadınlar kocaman halılarını dövüyorlardı. Tavukları tüneklerinin üstünde hafifçe kıpırdadı.

XIV

"Her şeyi olduğu gibi bırakmış," diye hayret etti Bonamy. "Hiçbir şeyi düzenlenmemiş. Bütün mektupları ortalık yerde, isteyen alsın okusun. Ne bekliyordu acaba? Geri döneceğini mi düşünüyordu?" diye tefekküre daldı, Jacob'ın odasının ortasında durup.

On sekizinci yüzyılın farklı bir havası var. Bu evler, farzımuhal, yüz elli yıl önce inşa edilmişti. Odalar hoş, tavan yüksek; kapı boşluğunun üstündeki tahta, oyma bir gül ya da koç kafasıyla süslenmiş. Ahududu rengine boyalı lambrilerin bile değişik bir havası var.

Bonamy yerden bir binici kırbacı faturası aldı.

"Bu ödenmişe benziyor," dedi.

Sandra'nın mektupları vardı.

Mrs. Durrant bir grubu Greenwich'e götürüyordu.

Lady Rocksbier müşerref olurdu...

Boş odada miskin bir hava hâkim, perdeyi ancak şişiriyor; vazodaki çiçekler kıpraşıyor. Hasır sandalyedeki bir ip çatırdıyor, üzerinde kimse oturmuyor oysa.

Bonamy karşıdaki pencereye geçti. Pickford's'un kamyoneti sokağın ilerisinden döndü. Otobüsler Mudie's'in köşesinde sıkışıp kalmışlardı. Motorlar hafif bir mırıltıyla çalışıyordu ve arabacılar frenlerini çekip atlarını aniden durdurdular. Sert ve mutsuz bir ses bağırarak anlaşılmaz bir şey

söyledi. Ve sonra birdenbire bütün yapraklar havaya kalkar gibi oldu.

"Jacob! Jacob!" diye bağırdı Bonamy, pencerenin önünde durarak. Yapraklar yeniden aşağı indi.

"Her yerde bir keşmekeş!" diye bağırdı Betty Flanders, yatak odasının kapısını bir hışımla açarak.

Bonamy pencereye sırtını döndü.

"Ne yapayım ben bunları, Mr. Bonamy?"

Jacob'ın bir çift eski ayakkabısını ona uzattı.

Virginia Woolf 1922 tarihli *Jacob'ın Odası*'nı yazarken geleneksel kalıpların dışına çıkmış, "yeni bir roman için yeni bir biçim" yaratmayı hedeflemişti. Victoria ve Edward dönemlerinin uzlaşımlarına isyan eden yazara göre, geleceğin romanı "modern kurgu" içinde, gündelik yaşamın küçük ayrıntılarına, yaşanmış deneyimlerin tesadüfi gerçekliğine odaklanmalıydı. Yıllar içinde modernist romanın öncülerinden biri haline gelen Woolf'un bu ilk deneysel yapıtının merkezinde, Jacob Flanders'ın Victoria döneminden Birinci Dünya Savaşı'na uzanan yaşamöyküsü vardır. Ancak *Jacob'ın Odası* geleneksel bir *Bildungsroman* değildir. Yazar karakter gelişimi ve olay örgüsü gibi uzlaşımları terk ederek, Jacob'ı çocukluğundan, Cambridge Üniversitesi'ndeki öğrenciliğinden, Londra'daki aşk maceralarından ve seyahatlerinden bazı sahne ve fragmanlarla sunar bize. Onu etrafındaki insanların farklı algı, duyum ve anıları aracılığıyla tanırız ancak ve Jacob hakkında onların aktardıkları kadarını biliriz. Zira Woolf, *Jacob'ın Odası*'nı "bütünüyle alacakaranlıkta" bırakmak istemiştir.



VIRGINIA WOOLF (1882-1941): Roman türüne özgün katkılarda bulunmasının yanı sıra döneminin önemli eleştirmenlerinden biri olan Virginia Woolf, Londra'da doğdu. Eğitimini eleştirmen olan babası Sir Leslie Stephen'dan aldı. İki dünya savaşı arasındaki dönemde, Londra'nın edebi çevrelerinin yanı sıra İngiliz yazar, filozof ve sanatçılardan oluşan Bloomsbury grubunun üyeleri arasında da önemli bir şahsiyet haline geldi. 1912'de Leonard Woolf'la evlendi ve 1917'de birlikte Hogarth Yayınevi'ni kurdular. *Mrs. Dalloway* (1925) ve *To the Lighthouse* (1927; Deniz Feneri) gibi çığır açan romanların yazarı olan Woolf, daha sonra tarihsel bir fantezi olan *Orlando*'yu (1928) ve uzun denemesi *A Room of One's Own*'u (1929; Kendine Ait Bir Oda) yayımladı. 1931'de yayımlanan *The Waves*'i (Dalgalar) daha geleneksel bir roman olan *The Years* (1937; Yıllar) izledi. Yazar son romanı *Between the Acts*'i (1941; Perdeler Arasında) bitirdikten sonra ruhsal bunalım sonucu kendini evinin yakınındaki bir ırmağa atarak yaşamına son verdi.

9 786254 290473

THG
582594
TTK
0582594 TTK

BÜTÜN ESERLERİ -4